This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

BUHR B
a39015 00029414 3b

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES

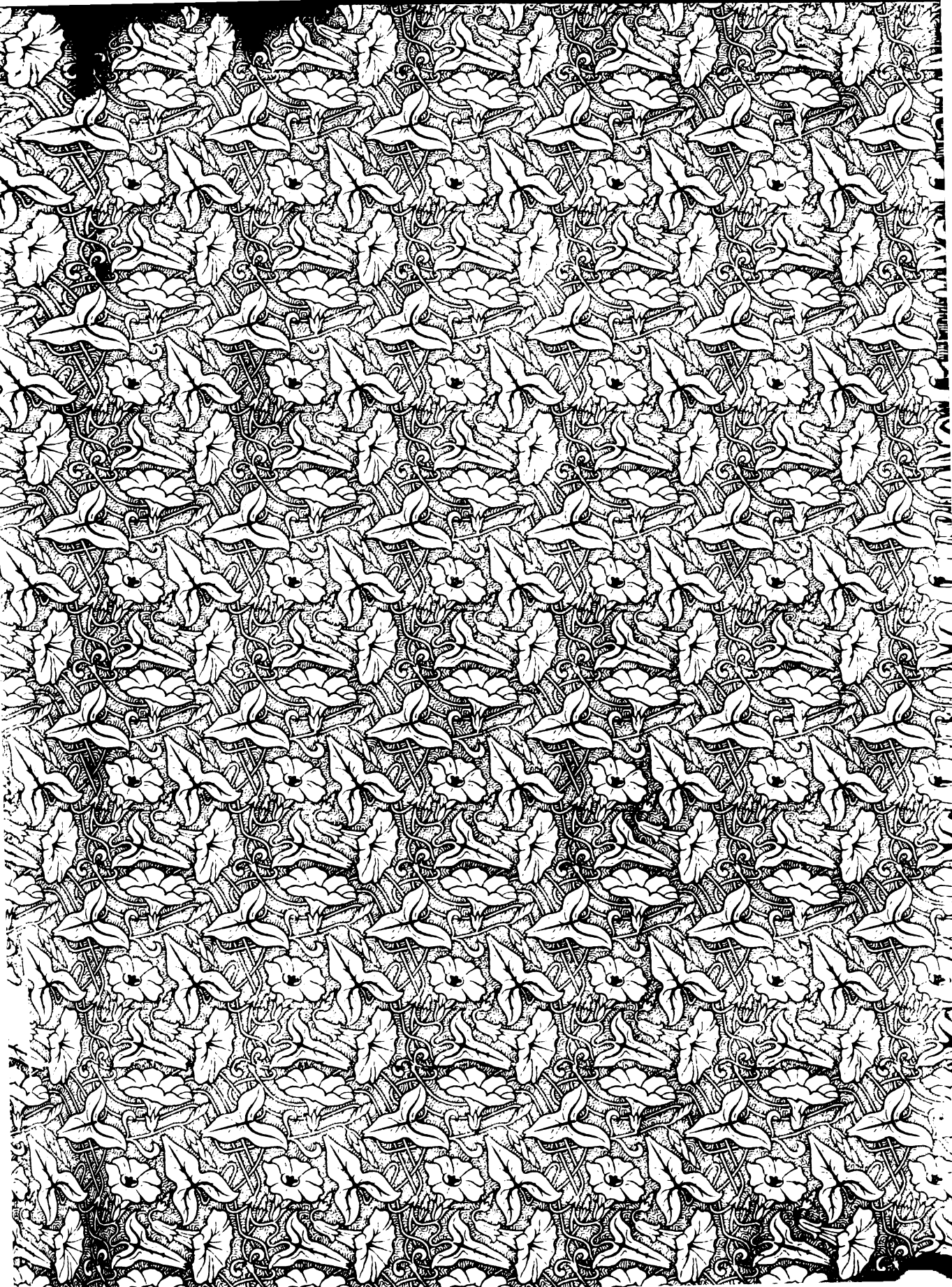

Rakovskii, Georgii Stoikov

НѢКОЛКО РѢЧИ

О АСѢИ ПЪРВОМУ,

ВЕЛИКОМУ ЦАРЮ БЪЛГАРСКОМУ И СЫНУ МУ

АСѢЮ ВТОРОМУ.

ОТЪ

Г. С. РАКОВСКАГО.

У БѢЛГРАДЪ

ПЕЧАТАНО ВЪ КН. СЪРБ. КНИГО-ПЕЧАТНИЦѢ.

1860.

DR
81
.1187
R16

Ахъ! ще ли сѧ роди и въ Българско
Древности мѫдрый любитель!
Днѣшно да махни онъ невѣжъство,
Роду да бѫди милъ учитель!

Тъмнѫ завѣсѫ да намъ открые,
Многогодишно же покрывало,
Наша дѣ древность отдавно гние,
Кожѫ губитьлство въ ровъ отдало!

(Горск. Пѫтн.)

ПОСВѦЩАЕТЪ СѦ

РОДОЛЮБИВИМЪ БЪЛГАРОМЪ

ВЪ БРАИЛѦ

ВЪ ЗНАКЪ УВАЖЕНИѦ ЛЮБОРОДНОСТИ ИМЪ

Отъ Съчинителѧ.

ПРѢДГОВОРЪ.

Това съчинение сѧ написа кѣще въ изтеченние 1858 лѣта и ди сѧ тогава въ Одешкаѭ цензурѫ да го приглѣда. Одешкаꙗ цен ра, къту го дьржѣ цѣлы девѧть мѣсецы, найпослѣ не допусти да напечѧти. Нѣ чи има нѣщо си противно Руссии, нъ защото сѧ си мѧнувѫть нѣкои си злоупотрѣблениѧ грьцкаго свѧщенства, и Бьлг ско независимо въ старость свѧщенство. Нѣкои си сплѣтници (і триганти) фанариоти, кои сѫ сѧ удворили около свѧщеный събо въ Петроградъ, успѣли сѫ чрѣзъ разны клеветы, да внушѭть с щенному събору въ Руссиѭ, чи Бьлгари ищѫть да сѧ отцѣпѭ отъ православиѧ. (!) Та за това свѧщенный соборъ е издѣйствува колко бьлгарски книги има да сѧ печѧтѫть въ Русиѭ, ако сѧ спо нува нѣщо си въ тѣхъ, и историчьско даже за свѧщенства имъ, не могѫть сѧ печѧти ако не сѧ проводѭть свѧщенному събору Петроградъ да гы приглѣда. А тамо, къту иди нѣкоꙗ си кни трѣба наймалко двѣ три годины да стои, до дѣ ѭ приглѣдѫт Таꙗ бѣше главнаꙗ причина що сѧ забави това съчинение до га; защо трѣбаше да сѧ напечѧти отъ вънъ Руссиѭ, дѣ фанарис ска злоба нѣма никаквѫ силѫ. Свѧтѣйшый съборъ ще узнай нихі льжы и клеветы и ще гы изгони изъ помежду си, нъ ще мине кі врѣмѧ! Истинѫ сѧ никогы не покрыва за всегда; трѣба единъ добы дьнь да ѭ извади на бѣлъ свѣтъ!

А колко за нарѧдбѫ настоꙗщаго съчинениѧ ные сами признавамы, има много кое не входи въ предмѣту ни т. е. въ Асѣнювъ вѣкъ. Н наша днѣшна книжнина сѧ нуждае отъ много; за това трѣба за се така да сѧ пиши съ много забѣлѣжваныѧ и напомнꙗныѧ, кои щѫ да поводъ другимъ за по-обшырны изслѣдовеныѧ.

Съчинитель.

та и да-
цензу-
да са
са спо-
Българ-
ци (ин-
съборъ
ть сва-
дѣпижѣ
вувалъ:
спо-
имъ, да
ору въ
книга
ѣдѣть.
до се-
арнот-
нихны
е еще
обьръ

мы, чи
ь. Нъ
сега
щѣть

АСѢИЬ I. ЦАРЬ БЛЬГАРЪМЪ И ГРЬКЪМЪ ЦАРУВАЛЪ
ОТЪ 1186. ЛѢТО ДО 1195. По Л. Х.

НѢКОЛИКО РѢЧИ О АСѢНЮ ПЪРВОМУ, ВЕЛИКОМУ ЦАРЮ БЪЛГАРСКОМУ И СЫНУ МУ АСѢНЮ ВТОРОМУ.

Послѣ крьщениѧ Прѣславскаго двора Българско царство е имало два славни вѣка, Симеоновы и Асѣнювы. Въ тѣхъ врѣмѧна Българы сѧ извышила въ най голѣмъ стѣпень славы и силйности и была е една отъ найсилнихъ държавъ въ Европѣ.

Достовѣрни свидѣтелства за асѣньовско славно царствование имамы нѣколко си нашы народны памѧтницы отъ части познаты и открыти до сега; щото може доволно обшырно и ꙗсно да сѧ опиши той славны за Българы вѣкъ. Ные прѣди да кажемы нѣщо си о тому, щѣмъ мѣтна единъ поглѣдъ на византийскы и западны писателы, кои сѫ писали доволно о тому, и коимъ ны никакво увѣрение и основание не трѣба да давамы безъ разсѫдително изслѣдование; защо тии дышѭть прѣстрастиѧ! Да потвърдимы нашѫ рѣчь съ доказателства, нѣка започнемъ отъ Византийцевъ, кои бѣхѫ и сѫ' смѣсь отъ разнихъ народовъ.

Подъ имѧнемъ Византийцы и Византийска империꙗ читатель трѣба да разумѣва не само Гърци, нъ *смѣсь* отъ разнихъ народъ, коихъ Великый Костадинъ, учрьдившъ Византийскы прѣстолъ, е съсрѣдоточилъ и съединилъ въ еднѫ дрьжавѫ. Та смѣсь въ врѣмѧ Костадина Великаго съставлѧла сѧ е отъ Македонскы и Тракийскы Българы, и остатки отъ Елены, обытаꙗщы въ Морꙗ и въ Юнаничьскы островы, коихъ Римлѧнска дръжава бѣ покорила, послѣ падениѧ Македонскаго царства; отъ Арманы и отъ покрьстены Жидове (Евреи), и отъ самы Римлѧны. Тии сички народи носѣхѫ имѧ *Римляны* *Ῥωμαῖοι*. Часть же отъ Старопланинцы Българы были сѫ всегда изключени отъ таѭ смѣсь и отъ това чюздо имѧ, живѣꙗще независими въ непроходимиѧ мѣста Ѣма (Старапланина) отъ Чьрнаго морѧ до Траꙗновы врата. Тии носили свое старо народно имѧ *Българы*, а мѣстно имъ имѧ было *Загорцы*, акы живѣꙗще задъ горы по положениѭ Тракии. Тии въ врѣмѧ Александра Македонскаго и послѣ, както обладахѫ Римлѧни Македониѭ, Тракиѭ и крайдунавскы равны мѣста, носѣхѫ имѧ независими Тракийци — *Αὐτόνομοι Θρᾶκες*. Тии свобо-

дни Българи зъвали Тракиѭ *Руманиꙗ*, и свои подъ Римлянскѣ власть нахождаемы братꙗ Българы зъвали *Руманцы*. Тии мѣстни имана *Руманцы* и *Загорцы* сѧ сѣ увардили и до днѣсь. Отъ сичкы вышепомѧнѣты народы, отъ коихъ сѧ е съставлѧла Византийска дрьжава, възлазили на Византийскы прѣстолъ царие, се подъ общимъ имѧнемъ Римлѧни — то е доказано отъ повѣстности Европы.

Турци же, завладавши Византийскѣ империѭ оставили сѣ' исто ѝ имѧ, кое та носила прѣжде. *Румели* — Европейска Туркиꙗ, и *Румъ — милети* — Римлянскы народъ, зъвѣть и до днѣсь съ общо имѧ подданихъ себѣ Христиꙗнъ въ Турскѣ Европѣ, както и въ Азиѭ до дѣ сѧ е простирала Византийска империꙗ. Отъ 1830 лѣто Турци почнахѣ да зъвѣть и пишѭть свободны Гърцы, *Юнанъ* — юнаничьски, старое и собственное Еленско имѧ, какъ то и тии сами себе почнѣхѣ да зъвѣть *Ἕλληνες* — Елены, а нѣ *Ῥωμαῖοι*, както сѧ сами назъвавѣть поддании Турции Грьцы. А отъ 1848 л. Турское правителство почна званично (офисиꙗлно) въ нѣкои си ферманы да дѣли Българы отъ таѭ смѣсь *Румъ-милети* — Римлянскы народъ и да имъ отдава народно имъ имѧ: *Булгаръ-милети* — Българскы народъ. —

Византийска дрьжава изъ начѧла ѥще поꙗвлениѧ си была е непримирима враждебница независимихъ Българъ, а най паче кога то тии учрьдихѣ Прѣславскы прѣстолъ и почнѣхѣ да управлѧвѣть царство си рѧдовно; та глѣдаше на тѣхъ, къту на съпьрницы, кои могѣть единъ дьнь да ѭ подчинѭть себѣ; нейно старание бѣше да убори и завладѣи Българско царство и употрѣблѧваше всѣкы начинъ да бы постигла цѣль си!

Македонски и Румански Българи, понеже бѣхѣ Христиꙗни ѥще отъ времени Апостола Павла, а Старопланинци Българи іеще ꙗзычници, пьрвии съдѣйствувахѣ Византийцѣмъ и нападахѣ и сами на свои единородны братиꙗ Българы, стѣснены въ непроходимиѧ мѣста Ѣма. Христиꙗнскаꙗ вѣра бѣ сближила вышепомѧнѣтаѭ смѣсь народовъ и всѣкы бѣ заборавилъ народное си имѧ и дѣйствуваше за славѣ и чьсть Византийскыѧ империи. Апостолъ Павловое слово дѣйствуваше въ тѣхъ силно:

„Не лжите другъ на друга, совлекшеся ветхаго человѣка съ дѣлами его: „И облекшеся въ новаго, обновляемаго въ разумъ, по образу создавшаго „его. Идѣже нѣсть Еллинъ на Іудеи: обрѣзаніе и необрѣзаніе: варваръ, и „Скиѳъ: рабъ и свободъ: но всяческаѧ и во всѣхъ Христосъ.“ (къ колосаемъ посланіе Святаго Апостола Павла. глава г҃, стихъ д҃, і҃, м҃.)

Отъ того сѣ' происхождали непрѣстании крьвопролитни боюве между двѣ тѣ дьржавы, кои боюве и послѣ крьщениѧ Прѣславскаго

двора простирали сѧ' до конечно имъ падение подъ Турско иго. А въкорененнаꙗ отъ тѣхъ врѣмѧна умраза и ненависть между тыѧ два народа, Гърцы и Българы, остала е и до дьнѣсь!

Въ такова положение нахождаема Византийска дьржѧва съ Българскаѩ, трѣбало е и тѣхни дѣла по такъвъ духъ да сѧ запишѣть; що то Византийски списатели, писавше о Българѣхъ, никаквѣ достовѣрность не могѣть има за насъ. Ны само на нашы народны памѧтницы можемы сѧ основа, и то къту гы сравнимы и тѣхъ съ Византийскимъ и съ другимъ и къту гы изслѣдувамы разсѣдително; защо и въ тѣхъ е понѣкогашь играло прѣстрастно перо.

Да потвьрдимы нашѣ рѣчь съ доказатьлства, можимы да наведемы тысѧщы необоримы примѣры, нъ ны навождамы слѣдньое относѧщее сѧ нашему предмѣту: Асѣнюву вѣку.

Никита Хониꙗтъ сьврѣменникъ описаꙗщъ дѣла Асѣнѧ и брата му Петра, въ врѣмѣ възобновлениѧ Българскаго царства отъ тѣхъ юнацы, изражава сѧ: *Ὅσα δὲ κατὰ Ῥωμαίων οἱ ἀνοσιουργοὶ οὗτοι καὶ μιαροὶ διεπράξαντο, τὶς ἂν ἐφίκοιτο λόγος, ἢ ποία δίηγησις τοσαύτας κακῶν Ἰλιάδας συμπεριλήψηται;* (Nic. choniatae p. 48. e. Bon.)

— Колко зло сторихѣ Римлѧнъмъ тни нечьстиви (Асѣнь и Петьръ) и гнуснави — злодѣи, кое слово е въ състоѧние, или кое сказание може да състави толкова илиꙗды отъ злины? Съ другы рѣчи да го изтълкувамы: —

Асѣнь и Петьръ толкова зло сторили Римлѧнъмъ, щото Никитово перо ни то други могѣть да гы опишѣть, нъ трѣба нѣкой си слѣпецъ (Омиръ) да напиши не еднѣ Илиꙗдѣ отъ злины, нъ нѣколко си Илиꙗды! Всѣкы благоразуменъ чьловѣкъ, знаꙗщъ прѣдмѣтъ описаниѧ Никитова, види ꙗвно отъ какво пристрастие изпьлненъ византийскы писатель сѧ е изражилъ така безстыдно! Асѣнь и братъ му Петьръ освободили Българиѩ отъ Византийскѣ чуждѣ власть, отъ тѧжкое подданство, а Никита гы назъвава *ἀνοσιουργοὶ* — нечьстиви!? Къту чи сѣ' сторили нѣщо си противо Христиꙗскѣ вѣрѣ. Нечьстивъ ли е чьловѣкъ, кой освобождава отьчьство си отъ тѧжкое подданство мѣчителевъ? Назъвава гы *μιαροὶ* — гнуснави — злодѣи! Злодѣй ли е чьловѣкъ, кой помага бѣдному народу и го освобождава отъ тѧжкы мѣкы, коихъ чужда дьржава и сила звѣрскы му е наложила, и дере му кожѣ?! Ны щѣмъ видѣ подолу, чи Асѣнь пьрвый, какъ то и Асѣнь вторый были твьрдѣ христолюбиви, благочьстиви и благоговѣйни чьловѣци; съзидали много чьрковы и иношкы домове, възживили Българскѣ книжнинѣ и извышили въ най высокъ стѣпень българскѣ славѣ, а нѣсѣ' были какъви то гы описва

злобное и лукавое перо Никитово! Ако бѣ писалъ нѣкой-си ꙗзычникъ такъ, не бы было толко чюдесно, нъ да пиши такъ единъ христиꙗнинъ, то не сѧ прощава! Никита, какъ то и други многи отъ Византийскихъ писатель, може гы сравни чьловѣкъ съ турскы нѣкои си четницы (суфталаръ) писатели, кои за кого и да е нарада да сѫ' писали съ подобны изражениѧ сѧ служѫть: *кꙗфиръ* — невѣрникъ, *зорба* — злодѣй и проч.!

Ето какъ гы описва единъ старъ Византийскы историкъ Дука, въ врѣмѧ Палѣолога, въ своѭ византийскѫ повѣстницѫ издаденѫ въ Липискѫ на 8-нѫ. Въ странѫ 253.

Λαός ἀπηνὴς καὶ μισόκαλος, ἡ ῥίζα τῆς ὑπερηφανείας, ὁ κλάδος τῆς κακοδαιμονίας, τό ἄνθος τῆς ὑψηλοφροσύνης, ἡ τρυγία τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, ἡ καταφρονοῦσα τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων, καταφρόνησις ἀληθινὴ, πάντα τὰ γένη ἐλογίζετο ὡς μὴ γιγνομένα.

— Народъ свирепосьрдцъ и добро-мьрзецъ, коренъ гордости, клонь зломыслиѧ, цвѣтъ высокоумиѧ (мечтайности), избитка Еленскаго рода, прѣзирающа чьловѣчьскы родове, прѣзрѣние истинно (сѫщъ той), мыслꙗше сичкы другы народи, къту чи гы нѣма (на свѣтъ). —

Такива сѫ были Византийски писатели отъ коихъ твьрдѣ малко сѧ разликувѫть и тѣхни потомци фанариоти, за конхъ подолу щѣмъ говори.

Западни писатели срѣднꙗго вѣка нѣсѫ' были подобро-съвѣстни бытописатели отъ Византийцевъ, отъ конхъ сѫ' повѣчь чьрпали. Въ врѣмѧ крьстоносних походъ, въ кое врѣмѧ спада *Асѣнювъ вѣкъ*, най много льжи и глупости сѫ' сѧ писали отъ тѣхъ. Тѣхни *легенди* и *були* сѫ' пьлни религиознаго суевѣриѧ и прѣстрастиѧ. [1])

Тии заразени отъ религиознѫ умразѫ камъ въсточнаго вѣройсповѣданиѧ Христиꙗны, когы имъ е спадало въ прѣдмѣтъ да пишѭть нѣщо си за тѣхъ, трудили сѫ' сѧ всакоꙗче да искрывѭть истинѫ и да обьрнѫть всѣко нѣщо на своѭ странѫ; а най паче отъ какъ сѧ е съставила папищашка пропаганда. [2])

Тии го нѣмѫть за нищо, да съковѫть льжливы и несѫществовавшы никога *легенды* и *папскы були* и съ томъ да льжѭть свѣтъ. Тѣхни *мисионери* разсѣꙗни по сичкы почти свѣтъ, а най паче въ Азіѭ, скытѫть сѧ преобразени и употрѣблѧѭть най безстыдны срѣдства, да бы могли да привлѣкѫтъ на вѣройсповѣдание си разны народы; тии сѧ усѫждѫть многажды да промѣнѭть даже и свѧщено си писание, само да си постигнѫть цѣль! [3]) А та цѣль не е евангелска цѣль и братска любовь, какъ то тии льжѭтъ! нѣ! то е гола притворена льжа! Тѣхна цѣль е съвсѣмъ друга. То е користна полза

— гражданска цѣль: чрѣзъ прѣдлагаемаѧ отъ тѣхъ христиѩнскѧ вѣрѧ и евангелскѧ любовь, тии искѧть пьрво да уничтожѧть, народность всѣкаго народа и плѣмени и послѣ, къту добыѧть влиѧние, да владѣѭть свѣтъ, да грабѧть злато и срьбро, да держѧть кожы чьловѣчьства! Тии стѩснени и гладни въ свои си прѣдѣлы, трудѧть сѧ на всѣкы начинъ да сѧ вмѧкнѧть въ богаты и плодоносны прѣдѣлы и да вмѧкнѧть прѣселениѧ. Тѣхны дѣла показвѧть сичко що казахмы.

Исуйтска развратность и лукавщина до кой стѧпень е была достигла, то е обширно описано отъ самы тѣхны единовѣрцы, кои сѧ гы обнародували, обличили и нихны противочьловѣчьскы дѣла міру показали. За исуйтскы *четы* е наймного писано, и чьловѣкъ сѧ ужасава и настрьхва, като чьтѣ тѣхни прѣйзподны дѣла и злины що сѧ подъ иманемъ Христиѧнства и евангелскыѧ любви свѣту нанесли! Днѣшни имъ остатки, ако и да сѧ отъ ученаго свѣта прѣзрѣни и уничтожени, обаче се тѣхны постѧпкы слѣдувѧть и се неѧ цѣль гонѧть и таѭть, ако и Евангелисти да сѧ гы напрѣдували, кои твьрдѣ малко сѧ разликувѧтъ отъ тѣхъ: защо и тии главнѧ цѣль имѧть да уничтожѧть народность всѣкаго народа, и така всѣкы въ тѣхны уста да сѣпни.

Отъ казанихъ въ кратцѣ за византийскы и западны писателы, всѣкы разумѣва, какъ трѣба да приѣмамы онова, що сѧ' тии писали за насъ, нашы праотцы и нихны дѣла. Ны трѣба да сѧ вардимы отъ послѣднихъ, къту отъ отровны вещы съ коимъ сѧ искали тии и еще ищѧть да натравѧть нашѧ прадѣднѧ христиѩнскѧ вѣрѧ, и съ томъ да уничтожѧть нашѣ прѣмилѧ народность, коѩ е самое наше драгоцѣнно наслѣдие и самаѩ наша сладка утѣха и блага надѣжда! Народъ, кой изгуби своѭ народность, нѣка неожидава въвѣкы никаквѣ бѣдѧщность! Той всѣкогы остава прѣзрѣнъ и укоренъ отъ всѣхъ. Примѣры живы имамы много, коихъ подолу щѣмъ наведи.

Да додимы на нашъ прѣдмѣтъ Асѣнювскы вѣкъ. Да узнаймы когы е былъ Асѣнь I. и сынъ му Асѣнь II. и нихны дѣла, трѣба да сѧ основемы пьрво на нашы народны памѧтницы, и послѣ на странны писателы, изслѣдовавше гы разсѧдително.

Странни писатели, писавши за Асѣнювцы, разногласѧть мѣсѧще многожды имѧ и дѣла пьрвого съ второму, както и въ лѣтосчислѣние нѣсѧ' съгласни; а това е доказателство, че тии сѧ' писали по слуху и то въ послѣдны врѣмѧна. Спорѧдь общое записано отъ разнихъ писателевъ Асѣновска власть е почнѧла отъ 1186 и та царска лоза е трѧѧла до 1396 до привзѧтиѧ Търнова и Никополѧ отъ Баѩ

зита Илдъръма. Западнии ищѣть да кажѣть чи въ 1204 или 1205 лѣта Папа проводилъ ушъ нѣкого си кардинала въ Търново та вѣнчаль съ царскы вѣнецъ Іована най малкаго брата Асѣна пьрваго и ръкоположилъ ушъ Българомъ патриарха въ Търново. Нъ ные щѣмъ видѣ подолу чи то си нѣма мѣсто и е чиста латинска скована легенда. Да бы же опрѣдѣлили точно тѣхъ врѣмена, ные излагамы тукъ надписъ втораго Асѣна, отъ кого надписа можемы узна, когы са е уцарилъ Асѣнь вторы. На неж же точкѣ врѣмени основаще са можемы изслѣдова, да ли е истинѣ записаное отъ западнихъ, т. е. колко врѣма е царувалъ Асѣнь пьрвы, братъ му Петаръ, братъ имъ Іованъ или Иваница и Борисъ, до въцарения Асѣна втораго. Изслѣдовавше же съдьржание того надписа, видѣщѣмъ чи западнии нѣсѣ' съгласни съ нашы народны паматницы, кое е доказателство необоримо, чи западнии сѣ' льжовни на тойзи прѣдмѣтъ. Такива народни надписи сѣ' най достовѣрни доказателства въ подобнимъ изисканиамъ.

Прѣди же да дойдимы въ тѣхъ разъсненыя ные казвамы прѣдварително, чи Асѣнь пьрвы е былъ привъзгласенъ царъ Българъмъ и вѣнчанъ съ царскы вѣнець отъ Българскаго архиепископа въ Търново, къкъ то и архиеопископа си привъзгласили сѣ' за патриарха сами Българи, и така е почнѣла битка съ Грькъмъ. Асѣнь е повелъ войнство съ царскы вѣнецъ на главѣ по обичаю тогдашнимъ врѣменамъ, а братъ му Петаръ е осталъ царскы намѣстникъ въ Търново за управления дьржавы.

Асѣнь пьрвы отъ царскы български родъ сѣщъ, какъ то го доказвѣть наши народни паматници, нѣмаше нуждѣ да го припознавѣть за царь Папа и други, къто си го е припозналъ Българскы народъ и чи Асѣнь тогова дѣйствуваше мечьмъ *съ правдѣ посилнаго*, le droit du plus fort, какъ то и Наполеонъ I, отъ кого Асѣнь имаше повечь и онова прѣимѣщество, чи бѣше отъ царскы български родъ. Сами дѣла Асѣнювы и само тогдашно врѣма показвѣтъ, чи то е было такъ. А кога Асѣнь пьрвы и братъ му Петаръ носили царскы вѣнцы, царували и разпространили толкова Българскѣ дьржавѣ, имали и търговскы договоры даже и съ Добровчани (Рагузаны), то тѣхенъ братъ Іованъ или Іованица, кой гы е наслѣдилъ, никаквѣ нуждѣ не е ималъ да иска царскы вѣнецъ и *палиумъ* отъ Папа, а найпаче, къту бѣ са вѣкы усилило толико българское царство, а византийское бѣ уничтожено отъ крьстоносцевъ! То е смѣшно и глупаво съвсѣмъ, да са мысли такова нѣщо, а еще повѣчь за Іованица, кой употрѣбилъ найголѣмы свирѣпости противъ Латиновъ и противъ за-

робенаго отъ него императора имъ Бьлдуйна, къкъ то сами тии западнии пишлтъ!

Българиꙗ отъ Симеоново врѣмѧ ѥще имала патриархъ независимъ, що то въ Асѣнюво врѣмѧ не е было нужда да сѧ рѫкополага отъ другѫ власть Българскы патриархъ, защо то сами български митрополити и свѧщенство можѧли сѫ' да испьлнѧть това безъ никакво припѧтствие. А колко за изискаемы обрѧдъ (етикетъ), кой сѧ е вардилъ между Българскому и Грьцкому свѧщеиству въ такавъ случай, ны щѣмъ видѣ отъ Борисовъ Синодикъ, чи той сѧ испьлнилъ между имъ безъ да зѣми никакво участие Папа. И чи Гърци волеѫ и неволеѫ сѫ' съклонили на това, защо то гы заставлѧвахѫ обстоѧтелства така въ него врѣмѧ, то есть, българское побѣдоносно орѫжие дѣйствуваше.

Чи Български митрополити сѫ' можѧли да си поставлѭть патриарха безъ посрѣдствиемъ Папа и грьцкаго свѧщенства, то сѧ доказва ѥще отъ нашъ народенъ памѧтникъ, *Царственникъ*. Ето що казва тамо въ странѫ 43." Въ тыѧ врѣмена беше патріархъ въ Търново Іоань свѧтый кой то като гледаше многое озлобленіе Болгарское отъ Грековъ, многу слези проливаше предъ Бога и молешесѧ, да ги избави отъ това порабощеніе Греческо. Въ единъ же денъ като плачеше, ꙗви му се свѧтый великомученикъ Димитрій, кого то сички те благочестиви цари Болгарски, отъ Михаила благочестиваго царѧ до свѧтаго Іоанна Владимира, почитаха и славеха въ Терновъ, той, думамъ святый великомученикъ Димитрій, ѧви му се, и му рече: „Помѧну Богъ домъ и родъ царей Болгарскихъ, и ме посла на помощь и обновленіе царство Болгарское. Тѣмже да поставишъ Асѣнѧ царѧ Болгаромъ и Богъ ще буде сосъ него, и ще воздвигне скиптрь болгарскій."

И така патріархъ по повелѣнію свѧтаго позва Асѣнѧ изъ Влахіѧ и Петра брата неговаго, кои то бѣха отъ рода царскаго внуцы Гавраила сына Самуилова. Послѣ повелѣ патріархъ и соградиха въ Терново церква прекрасна во имѧ свѧтаго великомученика Димитріѧ, и като се соверши созва епископи и народъ много на освѧщеніе церквы. Като освѧти же церквата, зема вѣнецъ и багрѧница царска, и вѣнча Асѣнѧ на царство болгарское, и каза народу, защо му е повелѣно отъ Бога чрезъ свѧтаго Димитрія, да го вѣнчае на царство и така народъ одъ радости выкаха велегласно: *Да живетъ Асень царь на многая лѣта, Асеню царю Болгарскому многая лѣта. И Іоанну блаженнѣйшему патріарху терновскому и всѣ Болгаріи* многая лѣта. И така воцари се. „Тукъ нашъ драгоцѣнны памѧтникъ ꙗвно доказва, какъ

сѧ е въцарилъ Асѣнь I. и вѣнчалъ съ вѣнецъ и царскѧ багрѣницѧ отъ Іоанна свѧтаго патріарха Българина, когато съзидали въ Търновъ храмъ, св. Димитрію за своѧ гражданскѧ цѣль, а нѣ чи му проводилъ Папа *паліумъ* и другы знацы, какъ то пишѣтъ западини легенди. А какъ е быль въ него врѣмѧ независимъ въ Търново патриархъ Българскы, вышъ обширное изслѣдование архимандрита Добровецкаго мънастирѧ отца Натанайла, „кратко начертание, за това що Българско архіепископство и църковно священоначаліе нихно не зависѣло отъ цариградскаго патриарха въ стари времена, а именно отъ 553 до 1797 година (г. отъ час. 1 книж. № 5 и далше въ Българскы книжницы).

А колко за свѧтаго великомученика Димитриѩ, що пиши нашъ памѧтникъ чи зѣлъ участие въ Българскы дѣла, въ врѣмѧ възобновлениѧ Българскаго царства отъ Асѣнѧ, то Гърци отъ пѧтаго вѣка ще бѣхѫ привъзгласили чи свѧтый Димитрый напада даже самъ надъ Българское войнство и гы поразѧва нѣколко пѫти (вишъ съчинение Филарета Рижскаго епископа, *святый великомученикъ Димитрій солунскій и солунскіе Славяне*). Както и смьрть храбраго Самуила царѧ Българскаго, Гърци провъзгласихѫ, чи отъ св. Димитриѩ произишла! То беше задало голѣмъ страхъ всѣмъ Българомъ, чи свѧты Димитрый дьржи грьцкѫ странѫ и поразѣва Българы! за това въ врѣмѧ Асѣнѧ съзидали въ Търновъ чьрквѫ въ честь и славѫ свѧтаго великомѫченика Димитриѩ, и проповѣдали народу чи свѧтый великомѫченикъ Димитрый оставилъ Солунъ и прѣселивъ сѧ въ Търново, ще помага Българъмъ противо Грькомъ. Народъ усьрченъ съ томъ слѣдовалъ е храборно свои прѣдводители и успѣлъ славно да изгони Византийскы войводы и войны отъ Българиѫ и да си възобнови царскы прѣстолъ. Таково едно усьрчение было е нуждно за Българы да сѧ биѫть съ единовѣрнимъ си Грькъмъ. Отъ того сѧ види и доказва ѩвно, чи Българи си вѣнчали съ царскы вѣнецъ Асѣнѧ I. и превъзгласили сѫ архиепископъ си за патриарха безъ да пытѫть нито грьцкаго патриарха, нито папа, нъ по правиламъ чьрковнимь извьршили сами свое дѣло.

Да видимъ надписъ втораго Асѣнѧ, отъ кого надписа сѧ разѩснѧва Асѣнювско врѣмѧ и родословие.

Въ Търново въ долньое отдѣленне (махала) нахожда сѧ турска чьрква *джамия* [1]), кои носи имѧ *теке-джамиси* — иноческо-дервишко съборище. То здание е старо-българско и прѣди паденіѧ Българскаго царства было е чьрква храмъ св. 40 мѫченикъ. Тамъ при дру-

Вл҃ гꙋлн҃ ін҃ гаꙁыѡ҃ аѣ҃ въхлбакѣвыцрь

ѥаѵдрьжчбл҃ѣвѣсн҃ѣстрабаѣнѣцрѣсъꙁда

ѿꙁаѵалаѥнсанеꙋкраідоконца грꙋнѫѫсіѫірьк

вьнасть нмьнѣнѫѫнѫвьыбл҃ѣцрѣамоего

вьнежлѣпсаѧесахранъсънꙁлѣꙁонѣбраньвъемнн

нразбѣвонскѫрьцкѫнсаѧбцрѣкюрѳодѡракомннаѧ

съвсѣмнѣболѣрьегоаꙁенавсаграсѡодрнанодраує

грьцкѫієцежєарбанскѫнрьбскѫѫѣкѭсѫцыградово

окрѣцрѣгр аѧнаѧбѣградрьжахѫфрѫꙁннѣнтпорѫк

црѣамоебповнноваѫсапонєжнногоцрѣєнѣнѣхѫрꙁв

ѣнєнѣнѣноѩрадиднсвоѩнспвважаѧщебѣхѫбѫтѫопове

лѣвшѹнѣобєꙁнєбнидѣлонсловосврышаєтсатомѹ

слававъвѣкыамнъ

гы нѣколко старо-български надписа нахожда сѧ и слѣдный надписъ на мраморъ камень изкопанъ. [5])

„Въ лѣто ҂ѕ҃ѱ҃ѧ҃н — (6738) индиктионъ г҃. . Азъ Іоанъ Асѣнь въ Христа „Бога вѣрны царь и самодрьжець Българомъ сынъ стараго Асѣнѣ царѣ създахъ „отъ зачала: и писаннемъ украсихъ до конца прѣчьстижѫ сїѫ црьковь въ „имѧ свѧтихъ м҃. мѫченикъ. ихже помощиѭ въ і҃в (12). лѣтѣ царства мое„го въ неже лѣтѣ писаше сѧ храмъ съ излѣзохъ на брань въ Ромѧниѭ и „разбихъ конскѫ грьцкѫ. и самаго царѣ кюрь Ѳодора комнина ихъ съ всѣ„ми болѣры его. а земѧ всѧ приѧхъ отъ Одрина и до Драчѣ Грьцкѫ еще „же Арбанаскѫ и Срьбскѫ тъкмо сѫщымъ градовомъ окрьсть царѣградѣ и само„го того града дрьжахѫ фрѫзи нъ и ты подъ ржкѫ царства моего повинно „вахѫ сѧ понеже иного царѣ не имѣхѫ разѣ мене и мноѭ ради дань своѭ „испроваждаѧще бѣхѫ Богу тако повелѣвшу. ибо безъ него ни дѣло ни сло„во сьвръшаеть сѧ Тому слава въ вѣкы аминъ.·.·

Въ тойзи надписъ видимы чи Юванъ Асѣнь сынъ стараго Асѣнѧ царѧ живѣалъ въ 6738 (1230) и то было 12-то лѣто царствуваниѧ его. Отъ тукъ сѧ разумѣва, чи Асѣнь вторый сѧ въцарилъ въ 1218 лѣто; той-зи надписъ еще показва кѣкъвъ тытулъ [6]) носилъ Юванъ Асѣнь вторый: *царь самодьржьць Българъмъ,* и въ кратцѣ обѧснѧва неговы подвигы надъ Гърци, Арбанасы, Сьрби и надъ самы Фрѧзы, [7]) и чи тии му были покорни, плащали му дань и другаго царѧ развѣ него нѣмали. Да видимы и сами грьцки списатели що казвѣть за възпоминаемо въ сей надписъ кюръ Тодорово заробванье. Атанасъ отъ Стагыра, описаѭщъ въ какво положение сѧ е нахождала Византийска дьржава, когато прѣвзѣхѫ крьстоносци Цари-градъ, то есть, чи избѣгавши кнѧзи царскаго рода, съставили четиры прѣстола: Ласкаръ въ Никеѭ Витинийскѣ, Алекси въ Трапузанъ, Михаилъ въ Драчѣ — *Διῤῥάχιον,* а Тодуръ въ Солунъ. Тодоръ же немиренъ сый, покусилъ сѧ да изпыта счастие си съ Българы и отнѣлъ имъ Охридѣ и Прилѣпъ — *Την Ἀχρίδα καὶ Πηρλεπὲν πόλεις τῶν Βουλγάρων* — Той противъ желание прочимъ кнѧзамъ поискалъ да стани и да сѧ привъзгласи самъ той императоръ византийскы и като прѣдприѣлъ да завладѣй поглавны мѣста около Одрина (Едрене), управилъ сѧ и противу Българъ, нъ тамо не му изпаднѣло на добро, защо то Асѣнь II. му разбилъ силно войскѣ, заробилъ го съ сичкы му войводы и съ домородство му и отвелъ гы тържественно въ Велико Търново. Его какъ пише самый Гъркъ.

Ἐκεῖθεν δε ἐπέστρεψε κατὰ τοῦ Ἀσὰν βασιλέως τῶν Βουλγάρων, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα εἶχε γυναῖκα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο εἶχον φιλίαν καὶ εἰρήνην ἔγγραφον. Ὅθεν ὁ Ἀσὰν δικαιολογούμε-

νος, ὅτι τὸν ἀδικεῖ ὁ Θεόδωρος, ἐκρέμασε τῆς συνθήκας τῆς εἰρήνης εἰς μίαν σημαίαν, ἵνα βλέπωσιν αὐτὰς οἱ ςρατιῶται αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ Θεοδώρου, ὅπου συνέβη μάχη σφοδρὰ, καὶ ὁ Θεόδωρος νικηθεὶς, ἐλήφθη αἰχμάλωτος, μὲ ὅλους τοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐπισήμους ςρατηγοὺς, τῷ 1230. *ἐσώθη δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην· ὁ δὲ Ἀσὰν ἐκυρίευσε τοὺς εἰς τὴν Θράκην τόπους αὐτοῦ, εἰσέβαλε καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον ἁρπάξων καὶ ἀιχμαλωτῶν. Ἔμεινε τοίνυν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ διάδοχος, Δεσπότης γρωριζόμενος, καὶ εἶχε τὴν καθέδραν αὐτοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅςτις εἶχε γυναῖκα μίαν νόθον θυγατέρα τοῦ Ἀσάν. Συνεμάχησε καὶ μὲ ἄλλους ἡγεμόνας, καὶ τέλος ἐζήτησε τὴν προςασίαν τοῦ Πάπα, ἵνα ςερεωθῇ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφάνη ἀρεςὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας, καὶ εἰς τὸν τότε Πατριάρχην Γερμανὸν ὀνομαζόμενον.*

Ὁ μὲν Ἀσὰν μετεχειρίσθη φιλανθρώπως τὸν Θεόδωρον, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀνήσυχος ὤν, συνεκρότησε συνωμοσίαν κατ' αὐτοῦ. Ὅθεν ἐτύφλωσεν αὐτὸν, ἔπειτα τὸν μετεχειρίζετο πάλιν φιλανθρώπως. Εἶχε δὲ ὁ Θεόδωρος ἐκ τῆς νομίμου γυναικὸς αὐτοῦ δύο υἱοὺς, τὸν Ἰωάννην καὶ Δημήτριον, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Ἄνναν καὶ Εἰρήνην· ὁ δὲ Ἀσὰν βλέπων τὰ προτερήματα τῆς Εἰρήνης, ἔλαβεν αὐτὴν γυναῖκα τῷ 1237, *καὶ οὕτως ἠλευθέρωσε τὸν Θεόδωρον, καὶ ἐβοήθησεν αὐτὸν, νὰ λάβῃ πάλιν τὸ βασίλειον αὐτοῦ. Ὁ δὲ Θεόδωρος ἦτον τυφλὸς, ἐνεδύθη καὶ ὡς ἐπαίτης, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ζητῶν ἐλεημοσύνην, καὶ ἔπειτα ἐφανερώθη εἰς τοὺς φίλους καὶ ὀπαδοὺς αὐτοῦ. Καὶ οὕτω συνεκρότησεν ἐπανάςασιν, καὶ ἐδίωξε τὸν Ἐμμανουὴλ. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτον τυφλὸς, κατέζησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην εἰς τὸν θρόνον, καὶ αὐτὸς ἦτον μόνον σύμβουλος. Ἀλλ' ἐξηπάτησεν αὐτοὺς ὁ Βατάκης ὕςερον, καὶ παραίτησαν τὸν Αὐτοκρατορικὸν τίτλον, ὥςε ὠνομάζετο μόνον Δεσπότης ὁ Ἰωάννης.*

(Ἠπειρωτικά, Ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ Σταγειρίτου καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐν τῇ ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουςτρίας καισαροβασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουςτρίας 1819.*)*

— Отъ тамо же сѧ завьрна и отидѣ противу Асѣнѧ царѧ Българскаго, кому дьщерѭ имаше братъ му Еманойлъ и поради того имахѫ приѧтьлство и писмены договоры за миръ. Того ради Асѣнь управдаѭщъ сѧ чи Тодоръ го унеправдава, провеси писменныѧ договоры на единъ знамѧнъ (байрѩкъ), да гы глѣдѫть войни му и такъ изиде срѣщу Тодора, дѣ то сѫ' случи страшно срьжение, и Тодоръ сѧ побѣди и улови робъ съсъ сичкы си сынове и дьщеры и знамѧниты си войводы въ 1230 лѣто. А братъ му Еманойлъ сѧ спаси и побѣгна въ Солунъ. Асѣнь же облада мѣста му въ Руманиѭ, внидѣ въ

Тесалиѭ и Ипиръ, грабыщъ и плѣнѧщъ. Остана убо братъ му Еманоилъ наслѣдникъ припознатъ Деспотъ и имаше сѣдалище си въ Солунъ, кой Еманоилъ имаше за женѣ еднѣ подмѣтнѣтѣ (не отъ законны бракъ) дьщерѭ Асѣнювѣ [8]). Той направи съѭзъ и съ другы кнѧзове и найпослѣ иска и прѣдстателство Рима попово, да сѧ утвьрди, кое не быде приѧтно Еленскимъ (?!) кнѧзѣмъ и тогашному Патриѧрху Герману называему. Асѣнь сѧ принеси чьловѣколюбиво съсъ Тодора, нъ онъ немиренъ сый, състави съзаклѧтне (приготовление съ клѧтвѣ за бунтъ) противо него. За това Асѣнь го услѣпи и послѣ пакъ сѧ обхождаше съ него чьловѣколюбиво. Тодоръ же имаше отъ законнѣ си женѣ двама сынове Иванъ и Димитьръ, и двѣ дьщиры, Анна и Ирина. Асѣнь, като глѣдаше Иринины добрины, зѣ ѭ за женѣ въ 1237 лѣто и така освободи Тодора и помогна му да си земни пакъ царство. [9])

Тодоръ же былъ слѣпъ и облѣкалъ сѧ като просѧкъ, па влѣзалъ въ Солунъ, просѧщъ милостынѭ, и послѣ сѧ изѧвилъ своимъ. И така съставилъ бунтъ и испѣдилъ Еманойла. Нъ понеже былъ слѣпъ поставилъ сына си Ювана на стола (!), а той былъ само съвѣтникъ; нъ Ватаки гы изльгалъ сѣтнѣ и оставили самодьржскы тытулъ (?!) и Юванъ сѧ зъвалъ само Деспотъ. —

Тукъ сѧ потвьрдѧва истина народнаго памѧтника, чи дѣйствително Асѣнь II. побѣднлъ конечно кюръ-Тодора, уловилъ го робъ и сичко му семейство и съ сичкы му знамѧниты войводы, притомъ видимы и ѥще нѣколко другы работы. Лѣтосчнсление е тъкмо тъкмо съ нашему памѧтнику: 6738 - 1230. Нъ за Фрѣѭьское повинование и за дань, що сѧ приносили Асѣню сички, ученый Грькъ нищо не говори (не му износѧ!), а слѣдува и плѣте другы басны за Византийскѣ имперѭ, Тодорово самодьржавие! . . . .

Това сичко е чьрпалъ А. Стагиритъ отъ Акрополита, кой е живѣлъ отъ 1220 до 1282. Той е писалъ лѣтопись съдьржѧѩща повѣстность византийскаго царства отъ 1204 до 1261.

Нека видимы ѥще и другы нашъ народенъ памѧтникъ що казва о тому, то ѥсть, въ какво положение сѧ е находила въ врѣмѧ Асѣнѧ II. мечтайнаѧ Византийска имперѧ, какъ сѧ постѣпили Латины съ Византийцѣмъ, освоивше Цары-градъ, и що е сторилъ Асѣнь II. своимъ единовѣрцѣмъ Грькъмъ.

Търновскы патриѧрхъ Българинъ Евтимий, описѧщъ житие св. Петкы, казва. [10])

„Времени же мимотекшѹ не малѹ и грьѹьскаго царствїа скиптрѹ ѹзнемог-„шѹ, попѹщеннемъ божнемъ, Римлане тъ ѹдражаше, ихже и палицѣ желѣзнѣ

„Божественое нимнова писаніе. Царствующи убо ꙗкоже удражаше градъ. „въ се святы съсжды безстыдне въземше и еще же и ѵьстны святыхъ „мощы. Церковнаꙗ же вьсеꙗ утварь и царскаа вьса имѣніа, и всѧ просто „рещи града красотѫ. вьса въ Римъ отпустише же и отслаше. Сіа вьса бла„гоѵьстивіихъ зрѣще съборъ, сѣтованіа и печали тѣхъ покрывааше облакъ „и ничто же отъ нихъ слышаше са, разве. Въскресни въскуеꙗ спиши Го„споди. Въскуеꙗ забываѣши нищетѫ нашѫ и печаль наша и проу. Въ сихъ „убо и сицевихъ благоѵьстивіихъ сѣтованіа одьржаше облакъ. Въ тоже вре„ма благоѵьстіе свѣтле ꙗвление крѣпце удрьжавьшему, Благоѵьстивому ца„рю Блъгарскому Іоану Асѣню, сыну стараго цара Асѣнꙗ. и никакоже тѣхъ „лаꙗніи ужасьшуса. Нъ и паче врѣма благополучно обрѣть на нечестиѵыхъ одрьжаніе. храборне въскоуи, и вьсе македонское обьемшу одрьжаніе. и еще же и Сѣрь, тако и въсеꙗ Атонскаꙗ, паче же истиннѣе рещи „святаꙗ горѫ. къ симъ же и славныи Солунъ съ всеꙗ Теталіꙗ, такожде и „Тріколы. такожде и Далматіꙗ, ꙗже и Арванатскаа глаголеть са дьржава, да„же и до Драуа, въ нихъ же и митрополиты и епіскопы свѣтле и благоѵь„стивѣ ностави. ꙗкоже свѣтли его хрисовули (грамоти) въ славнѣи лаврѣ „святыа горы, и протатѣ откровенѣмъ свидѣтьльствующе лицемь. и не тъ„ѵіꙗ сіими дъвольнъ бысть, нь и даже до царствующаго града крѣпко и мѫ„жьственѣ вьса покори же и пооблада. и самій тъ царствующы градъ повое„вавъ же и покори и иже тамо дьржащее фрѫгы подданніа устрои. Сице „убо тому вьса одрьжащу и покоряющу приспѣ и до него слава преподоб„ныа Петкы, ꙗже въ сласть зѣло приемь, раждеже са сьрцемь и ꙗкоже „еленъ паланъ на источникы водные сице нѣкако бѣше тому желателно еже „насладити са священныхъ мощей преподобные ѵьстные ракы, нетлѣнаго „съкровища.“

„Въсѫдѫ бо ѵюдеи просіꙗ. въсѫдѫ луче разпрострѣть благодѣтнѣ. Въсе „озари земные конце. Благополучно же обрѣть врѣма благоѵьстивы тъ „царь ѵмысли съвѣтъ благъ же и богоугодьнъ. пользьнъ и достохвальнъ и „аѳіе посла къ иже тамо сѫщимъ въ цари-градѣ фрѫгъмъ. не срьбра или „злата възыскаѣ. ниже бисерь ни каменіи ѵьсинхъ. нь вьсехвальнаꙗ рака „(ракла, ковчегъ), что бо хотѣше тому ино любезнѣншее быти паче прено„добные тѣло, се бо бѣ тому въ ѵмѣ поучително вынѫ. ꙗко аще и до по„лумоего потрѣбѫть царствіа. вьса готовъ есьмъ отдати. аще имѣніа, аще „злато, аще сьребро, аще бисеры, аще каменіе ѵьстно вьса. вьса усьрьде„ствуеꙗ дати. вьса лишити са, да желаемо имъ полуеꙗ съкрывище. ꙗко „убо сіа слышавьше фрѫзи, аѳіе готови къ прошеніеꙗ быша. и съ вьсацемъ „усьрднемъ же и спѣхъмъ ꙗкоже и въ вьсемь сице и вьсемь того получити повелѣша. и инда же проуа иже къ сьмьреніеꙗ послаша. обѣщавающе са, „и сьвоеꙗ душѫ отдати аще мощно бы. сіа же ꙗко слышавъ самодрьжьць

„мнеше себе по небеси лѣтати. и отъ зѣлныѣ не нмѣяше камо денѫти сѧ „радости, и тои абїе посла вьсеосвѧщеннаго Марка митрополита сѫща велиі„каго прѣслава сь многоѭ ѵьстїѭ въ еже принести тѣло прѣподобныѧ отъ „Єпївать [11]) въ славны градъ Тьрновъ оньже съ тьщанїемъ тамо шьдъ вьса „ѩже къ ѵьсти устрои и вьзьмъ съ ѵьстїѭ свѧщеныѧ мощы съ тьщанїемъ „въ своѭ грьдѣше хвалѧ възсилаѣ богу, и преподобнѣи и ѩко убо прѣдѣлы „фрѫжьскыѣ, и въ своѭ приде странѫ, бьси окрьстны сьтѣкахѫ сѧ съ свѣ„щами и кадилы и мури благовонными провождѧще ракѫ прѣподобныѧ къ „славному и царьствующему граду тьрнову. и ѩко же се ѵвѣдѣ благоѵьсти„вы царь Іωаннъ Асѣнь, изыде изъ града съ матерниѭ своеѭ царицѫ Єленѫ „и съ своѭ (съпругѫ) царицѫ Аннѫ. и сь всѣми вельмѫжи своими съ иными „же и вьсеѵьстны патриархъ кѵръ Василие съ всѣмь причьстѣмь ѵьрков„ными, сь ними же и множество много безчисленнаго народа. царь же и „вьси сѫщїи съ нымъ, пѣши (пѣшацн) идоша отъ града на четиры пѣпри„ща съ многаѭ ѵестїѭ въ срѣтенїе прѣподобнѣи. ѩже и своима ѵьстиѣ „обьѣмше рѫкама. Душеѭ же и вьсѣмь сьрьдцемъ любьзно лобизаахѫ и „принесьше положиша въ ѵьрквы царстѣи, идѣже и до нинѣшнаго лежить дна, разлинаа изцѣлѣнїа подавѧщїи ѩже съ вѣрѫ и любовиѭ къ тое слав„нѣи притѣкающимъ рацѣ. благодѣтниѭ и ѵьловѣколюбнемъ господа бога на„шего спаса Їисуса христа. ему же слава и дьржава съ безначалнымъ отцемъ „и прѣсвѧтымъ и благимъ и живѣтворѧщимъ духомъ и нынѣ и присно и „въ вѣкы вѣкъмъ аминъ.·.·“

Настоѩщы отломъкъ сѧ състои отъ нѣколко само листове скѫсаны отъ начѧла и въ конецъ, щото незнае сѧ дѣ, когы и отъ кого е приписанъ. Той е писанъ на чьтвьрткѫ книгѫ дебелѫ и не толко обработенѫ. Отъ правописанїѧ же, както е видно, не може сѧ догада положитьлно когы е приписанъ; нъ види сѧ да не е преписванъ твьрдѣ отколѣ, и ѩвно чи послѣ паденїѧ Българии, когато печатании книги въ Влашко подъ влїѧнїемъ сьрбскаго и рускаго нарѣчїѧ, почнахѫ да сѧ разносѭть въ Българиѭ и постѫпенно да измѣнувѫть старо-българское правописание, кое отъ врѣмѧни паденїѧ Симеоноваго дома, до врѣмѧни Асѣнѧ II, довольно бѣ пострадало, и въ него врѣмѧ наймного грьцки рѣчи сѧ сѫ вмѫкнѫли въ Българскы ѩзикъ, кои изкрывени по другы крой остали сѫ и до днѣсъ въ уста народу, както *хромиль* — *χειρο-μηλος* — рѣчна мельница; вракозунь *βρακοζώνη* и соса — *σωνει* — стига, дофтаса — *ἔφθασε* — достигна, и много другы. Но въ врѣмѧ Асѣнѧ II. българское правописание пакъ зѣло старое си направление (правилность). [12])

Отъ изложенаго отломка виждамы чи сички подробности втораго надписа потвьрдѣвѫть сѧ, за коихъ Грьцки писатьли мьлчѣть

Тукъ сѧ описва ꙗвно въ какво горко притѧснение сѫ' сѧ нахождали въсточнаго вѣройсповѣданиѧ християни Грьци, кога сѫ владѣли крьстонохци Цари-градъ, и чи Асѣнь сынъ стараго Асѣнѧ царѧ гы побѣдилъ и покорилъ, какъ то гласи и самый му надписъ: „нъ и ти подъ рѫкѫ царства моего повиновахѫ сѧ, понеже иного царѧ неимѣхѫ развѣ мене.“ Ѥще видимы чи въ него врѣмѧ Българинъ патриархъ въ Търново былъ *кѵръ Василіе*, а въ великы Прѣславъ *всеосвященый митрополитъ* былъ Марко. Мати же Асѣнѧ втораго звала сѧ *царица Елена*, а съпруга му сѧ звала *царица Анна*. Сега, като сѧ увѣрихмы когы е былъ Асѣнь сынь Асѣнѧ стараго и чи той Асѣнь е покорилъ крьстонохцы и гы изгналъ изъ Цары-града: „и никакоже тѣхъ лаꙗніи ужасьшусѧ, нъ паче врѣмѧ благополучно обрѣтъ на нечьстивыхъ обдьржаніе, храборнѣ възкочи . . . . .“ Узнавами ꙗвно чи западнии льжѫть за сичко що сѫ' писали о тому прѣдмѣту, а найпаче за мѣчтайнаѭ *уния*, що казвѫть чи сѫществовала въ него врѣмѧ между Българы и папищашы. Нѣка изслѣдувамы тойзы прѣдмѣтъ и видѣ-щѣмъ, чи римскаꙗ пропаганда е уплела и съковала о тому льжовны легенды.

Крьстоносни походи спорѧдь изслѣдуваниѧ западнихъ учениихъ почнѫли: 1-вый въ лѣто 1095 — 1096 — 1099; 2-й въ 1147 — 1149; 3-тій въ 1189 — 1193. Цары-градъ сѫ' зѣмали и плѣнили два пѫти въ 4-тый походъ прѣдвождаемъ отъ Французы (Фрѫзы). Въ лѣто же 1204 Baudouin — Бълдуинъ первый, основа латинскѫ империѭ въ Константиновъ градъ; а контъ отъ Фландрѫ, кой то наслѣди Бълдуина подъ имѧнемъ Baudouin IX, быде побѣденъ при Одринъ отъ Іоанна (Joannice) въ 1205 л. и отведенъ плѣненъ въ Велико Търново, дѣ въ робство си умрѣлъ.

Това лѣточисление не е съгласно съ нашы народны памѧтницы, какъ то видимы ꙗвно. Западни полагѫть Бьлдойново поразение въ 1205 лѣто, кога то царуваше Іоаннъ и ны видѣхмы, чи Асѣнь сынъ Стараго Асѣнѧ покорилъ Фрѫзы и принесалъ отъ Епиватесъ мощы Св. Петкы. Ны знаймы ѥще чи Асѣнь II. распространи чѧкъ до тѣхъ прѣдѣлы, спорѣдь надписа, Българскаѭ власть и той побѣди кюръ Тодора. Ако положимъ, чи Бълдойново поражение дѣйствително е станѫло въ 1205 л. кога царува Іоаннъ, както сами западни полагѫть, то и отъ това сѧ доказва ꙗвно, чи никаква *Униꙗ* не е сѫществовала между Българскѫ и Римскѫ чьрквѫ; иначе Іоаннъ не бы отишелъ противо Латины, да гы гони отъ Цары града, да имъ съкруши войскѫ при Одринъ, да доведе желѣзо-вьрзана Императора имъ въ Велико Търново и да му отсѣче главѫ съ брадвѫ, или какъ то пишѫть

други, да повелѣе да му отрѣжѫть рѫцы, крака и да го оставѭть да умре така! Това не е мажало да бѫди, ако бы сѫществувала унiꙗ и ако Българи сѫ' были приѣмнѫли папищашко вѣройсповѣдание по сичкы му точкы, както нѣкои си сѫ' обнародовали папскы булы и писма, коихъ по-долу щѣмъ изложи. А найпаче тогава, когы то сички Западъ сѧ боѣше Папа, и царие трепергахѫ отъ неговы проклѣтиѧ (анатеми), и унижѧвахѫ сѧ боси да му водѫть коние! Ако Іоаннъ е былъ приѣлъ католичьство или бы припозналъ Папскѫ власть, той не бы смѣꙗлъ да учини такова нѣщо!!!

Съврѣменици того Византийци списатели, имѧно Никифоръ Григорасъ, казвѫть, чи Іованъ былъ много жестокъ чьловѣкъ, мѫчилъ немилостиво латины и помагалъ Грькъмъ. Отъ жестокости же былъ нарѣченъ *скѵѳо-Іоанъ* т. е. свирѣпъ, немилостивъ къту скытинъ!

Въ вышейзложенаго отломка ны видѣхмы ꙗвно, коꙗ причина е заставила Асѣнѧ II. да бие Латины. Патриархъ Евтимый описва ꙗвно, чи Благогьстиви въсточнаго вѣройзповѣданиѧ Христиꙗни Гърци страдали отъ Латины, кои имъ обрали и уграбили сичкы драгоцѣнны работы отъ чьрквы имъ и послали гы въ Римъ; тѣмъ е было тѫжко и несносно да глѣдѫть свои свѧтины плѣнени отъ Латины: „сїа вьси „благоѵьстивїихъ ꙁрѣще съборъ, сѣтованїа и пеѵали тѣхъ покриваше облакъ, „и инѵтоже отъ нихъ слышаше сѧ раꙁвѣ вьскрьсни вьскоѵѫ спиши Господи. „вьскоѵѫ ꙁабываѣши нищетѫ нашѫ и пеѵѫль нашѫ.“ Въ такова положение находѣще сѧ цариградскы Гърцы, кому другому можахѫ сѧ надѣи да гы избави и освободи отъ грабителѣхъ, а не своимъ единовѣрнимъ благочьстивымъ Българъмъ? Ето коꙗ причина е накарала благочьстиваго Асѣнѧ II. да бие нечестивы Латины, „нъ и паѵе врѣмѧ „благополѵѵно обрѣть на неѵьстивыхъ одрьжаннє. . . . .“

То сичко доказва чи никаква *унiꙗ* нѣмало между Българы и наслѣдника св. Петра ключарѧ райскы. Нъ Българи зъвали себе *благочьстивы*, а Латинцы зъвали *нечьстивы*, какъ то и до сега това изражение е остало въ чьрковны ꙗзыкъ, коѭ рѣчь ѥще замѣнувѫть съ православны и западны.

Въ изложеный драгоцѣны надписъ видѣхмы, чи Асѣнь сынъ стараго Асѣнѧ царѧ, съзидалъ храмъ св. 40 мѫченикъ, въ лѣто 1230 и въ него лѣто отишалъ въ Руманиѭ, побѣдилъ Грьцы, уловилъ кюръ Тодора съ сичкы му избраны войводы, покорилъ Фрѫзы (Латины) и направилъ гы подданны себѣ; а то лѣто было дванадесето лѣто царствуваниѧ его, що то къту спаднимы 12 годины отъ 1230, виждамы, чи Асѣнь II. сѧ въцарилъ въ 1218 лѣто. Наша една народна рѫкописъ казва, чи подиръ Асѣниѧ пьрваго, кой е царувалъ девѧтъ го-

дины, вѣцарилъ сѧ братъ му Петъръ и царувалъ само 6. годины, то сѧ потвьрдава и отъ нѣколико другы историцы, щото къту прибавимы на 1195 еще шесть годины, нахождамы, чи Асѣнь I. и братъ му Петъръ царували до 1201 год. По Византийцѣмъ Асѣнь пьрвы царувалъ 9. години и былъ убитъ отъ сродника си Іованка, спорѧдъ нѣкаквы си любовны сплѣтки що ималъ Іованко съ сестрѣ му, а Асѣнь искалъ да го казни смьртиѭ, нъ Іованко го приварилъ. Подирь това убийство Іованко тутакси завладалъ Търново и искало му сѧ да усвои царскый прѣстолъ; нъ Петъръ братъ Асѣнювъ усуетилъ неговы мысли, стѭснилъ го въ Търново, отъ дѣ той избѣгнѣлъ и найшелъ спасение при Византийцѣмъ ведно съ брата си Димитра, отъ дѣ и послѣ не е мирувалъ. Петаръ братъ Асѣнювъ сѣднѣлъ на царскы прѣстолъ и царувалъ 6. годины спорѧдъ нашъ единъ народьнъ паматникъ рѫкописъ. А Петра убилъ нѣкой си Българинъ, види сѧ отъ Іованковѣ стрѣнѣ гуденъ. Петру же наслѣдилъ малкый имъ братъ Іованъ или Іованица назоваемы, кому смьтрь полагѣть въ 1207. Гърци и за неговѣ смьрть сплѣли смѣшнѣ чюдотворнѣ легенда! Тии казвѣть чи той къту ималъ бой съ латинскаго императора Ханрика (Henri de hainaut) наслѣдника брата си Бълдуйна (Baudouin 1-re), кому е той былъ намѣстникъ, кога е былъ онъ заробенъ у Българы, близо при Солуна града, дѣ е было разположено Іованово военно станище, напрасно найшли Іована мьртавъ въ шатору му прободенъ копиемъ! Гърци разгласили, чи ушь Іованъ видѣлъ насьны едного бѣлоконца всадника въурѫжена копиемъ, кои го проболъ! а той былъ св. Димитрый защитникъ града Солуна! Нѣкои си же казвѣть, чи Іованъ сѣ наранилъ въ биткѣ съ Ханрика и отъ неѭ смьртионоснѣ ранѣ умрѣлъ, и то е вѣроѭтно. Подиръ Іована полагѣть Борила то же отъ Асѣновскаго рода сѣща, съ кого Асѣнь вторы, сынъ стараго Асѣна, правый наслѣдникъ прѣстола, ималъ десѧть години бои, обсаждалъ за дьлго врѣмѧ Търново и найпослѣ го уловилъ и наказалъ лышениемъ зрѣниѧ. Спорѧдь тыѧ изслѣдованыѧ, Асѣнь пьрвы царувалъ отъ 1186 до 1195. Петаръ братъ му отъ 1195 до 1201. Іованъ отъ 1201 до 1207. Борилъ отъ 1207 до 1217. Асѣнь же вторы отъ 1217. (или отъ 1218 спорѧдь надписа му) до 1241. Щото Іованъ царувалъ само 6. годины. Западнии говорѭть чи тъчно въ 1205, къту сѧ уцарилъ Бълдуйнъ въ Царыградъ и Іованъ ушь съврѣменно былъ проводилъ посланицы при Папа за *унѭ*. Тии сами казвѣть, чи въ него сѣщо лѣто Іованъ побѣдилъ латинское войнство при Одринъ, съкрушилъ го конечно, заробилъ Бълдуйна съ сички му войводы и велмѣжиѧ и отвелъ гы въ Търново, дѣ гы казнилъ по скытскы!

Тии сами казвѣть, чи въ 1207. лѣто Іованъ сѧ билъ съ Хенрика, наслѣдника Бѣлдуйновъ и въ него лѣто умрѣлъ. То ще кажи чи Іованъ отъ 1205 до 1207. ималъ непрестанны биткы съ Латины, а когы е станѣла та мечтайна унии, кои западнии сплитѣть въ разтоянне на тыѧ двѣ годины!!! Нѣка всѣкы размысли и разсѣди, каква унии мечтаѭть папищашн. Правое и истинное лѣточислѣние нашего надписа потвьрдѣва сѧ и отъ Грьцкы списателы съ сичкы му подробности, както видѣхмы. Това доказва, чи той-зи надпись е вѣренъ и истинны, и споредь него можимы да уборимы сичко друго що сѫ' писали о тому прѣдмѣту западнии по волѭ си. Нашъ прѣдмѣтъ е да докажимы, чи *унии* между Българы и Латины въ врѣмѧ Асѣиѧ пьрваго и втораго, нити въ врѣмѧ Іованика не е сѫществувала и сичко, що е казано о тому, е съковано въ Римъ отъ папищашкѫ пропагандѫ въ послѣдны врѣмѧна за тѣхнѫ цѣль, за коѭ тии нищо не щадѭть, какъ то и изъ начала казахмы.

Въ поврѣменое списание, кое носи насловъ *Българскы книжицы*, въ часть прьвѣ Инуариѧ 1858 л. *книжка втора* виждамы изложение: „Унии въ царствование на Іоана I Асѣнѧ."

То изложение дало поводъ учащимъ сѧ въ Бебешкое исуйтско училище младимъ и незрѣлимъ еще Българъмъ, да пишѭть еще нѣкаквы си глупости о тому и да гы обнародовѧть въ истыѧ книжицы, какъ то и въ мѣсецеслову 1859 лѣта, изданному въ исуйтскы мънастирь въ Галатѫ.

Да прѣдупрѣдимы всѧко зло послѣдствие, кое можи да произиди отъ такива по раздорному духу Исуйтамъ писани писма и були въ поврѣмѧнное списание, кое носи народно Българско имѧ и кое сѧ распространава по сичкѫ Българиѭ и чьте сѧ отъ простаго и невиннаго народа, и да докажимы чи тии млади исуйтчета не знаѭть еще православиаѭ нашѫ вѣрѫ, въ коѭ смы остали до сега, какѫ связъ има съ нашѫ народность, иначе и ны давно ѭ бѣхми изгубили, както малочисленное число познатихъ въ Българиѭ Павликанъ, заради таѭ причинѫ, кажѭ, унуждавамы сѧ да изслѣдувамы разсѣдително писаное и обнародованое отъ тѣхъ. И защо то найнапрѣдь сѧ ѩвѣва въ выше помянѫтое поврѣмѧнно съчинение изложение *унии* и проч. започвамы отъ него.

Почтеннаго съчинителѧ того изложеннѧ ны уважавамы за неговѫ любородность и негово высоко учение, и далѣчь смы отъ мысьль, чи той е писалъ съ нѣкакъвъ си противенъ духъ. Прѣдварително казвамы чи негова милость е писалъ на общое основание повѣсности, гдѣ отъ многы сѧ казва, чи ушь сѫществувала Унии между Бъл-

гары и папищапы. Самое негово изражение, дѣ говори чи Асѣнь не отъ религиозно (вѣройсповѣдно) убѣждение приѣлъ униꙗ, нъ отъ врѣманыꙗ обстоꙗтелства унужденъ съближилъ сꙗ съ Папа, доказва, чи негова милость е писалъ чистосьрдечно.

Въ него изложение е писано: „въ правление-то на Іоанꙗ пьрваго Асъ-„нꙗ (1196—1201), кои-то понуждень отъ политичьскы обстоꙗтелства сбанꙋи „Българскѫ-тѫ цръквѫ съ Римъпапа, прошлава сꙗ идеꙗ-та на духовно рели-„гиозѫнѫ самостоꙗтьлность къмъ кои-то отъ краи сꙗ е стрѣмила Българска-„та цръкка и проꙋ.“ Асѣнь *първы сближилъ Българскаѭ чьрквѣ* въ 1201 — Сами западни казвѣть, чи въ 1205 л. такова нѣщо пожалалъ Іоанъ наймалкый братъ Асѣнꙗ пьрваго. а нѣ Асѣнь I. какъ то господствому тукъ казва. Другадѣ сꙗ казва: „нъ Іоаннъ не вѣрваше вече Гърцы-ти и на мѣсто оттоворъ, изпрати (1203) въ Римъ загорскаго Архиепископа Василиꙗ за да сꙗ договори съ Папѣ тѣ,...“ То ще кажи, чи до 1203 л. нѣмало никакъвъ договоръ, нъ тогава отишелъ Архиепископъ Василый да сꙗ договори съ Папа. А какъ е сѫществувало сближение на Българскѣ чьрковѣ съ Папа въ 1201 л. безъ договора?! „сблизи Българскѣ-тѣ цьрквѣ съ Римъ-папѣ“ казва погорѣ въ преминало врѣмꙗ?

Послѣ слѣдува съчинитель и приказва кардиналъ Львово отъ Рима въ Търново посолство, назначение Василиꙗ Загорскаго въ архиепископство. Basilius archiepiscopus Trinovianus Bulgarorum et Blachorum Primas, и подирь това, вѣнчание Асѣнюво на царство по католическы обрѧдъ, и Іоаннъ I Асѣнь приѣлъ титулъ: Ioanicius Dominus et imperator totius Bulgariae et Blachiae. То сичко е зѣто отъ западныхъ. Какъвъ Іоаннъ I. Асѣнь мечтае тукъ господствому?!

Въ 1203 както казвѣть не было ѥще нищо договорено; първо ходилъ въ Римъ Василь Загорскы, а послѣ дошелъ отъ Рима кардиналъ Львъ въ Търново, рѫкоположилъ за архиепископъ того истаго Василиꙗ и вѣнчалъ Асѣнꙗ за владѣтель и самодьржецъ! Спорѧдь тогдашны пѣтища и обстоꙗтелства, и какъ то сѧ ѥще противодѣйствовали Гърци, Василюво отъ Търнова до Римъ пѣтишествие и кардиналово отъ Рима до Търново дошествие трѣбало е наймалко да сꙗ забави еднѣ годинѣ, що то отъ 1203 л. кога е былъ посланъ Василь (спорѧдь тѣхъ) лѣто става 1204, а до крьвопролитнаѭ съ Латины при Одринъ битка 1205, остава само една година разстоꙗние врѣмꙗни, що то мечтайнаꙗ униꙗ въ врѣмꙗ Асѣнꙗ I. исчезва, както е изчезнѣло и Бълдойновое императорство въ *Търново на Морио-Поле!* [15])

Ны виднмы еще едно противорѣчие западнихъ писатель съ нашимъ народнимъ памѧтникамъ. Тии полагѣть свое при Одринъ разорѣние и плѣнь императора си Бълдуйна отъ Асѣнѧ II, въ 1205 л. а ны видѣхмы, чи Асѣнь II сѧ въцарилъ въ 1218 л. и кюръ Тодора побѣднлъ въ 1230. Патриархъ Евтимый Асѣню второму прѣписва побѣдѫ надъ Латины, таѩ же Асѣнюва побѣда сѧ потвьрдѣва Калоювану отъ единъ влашкы лѣтописецъ, кои е обнародованъ отъ ученаго професора императорскаго казанскаго университета. В. Григорневича въ 1859. Лѣтописецъ почва: Деч аѵ фосъ пънѫ лѧ михаилъ фіюль Дукѣеи ҂ѕ҃ѯ҃ѳ҃. (6613—1105).

Пънѫ ѧчичѧ саѵ скось дентралтеле кърци словенѣщи пре лимба нóастрѫ віéциле ши петрѣчериле ѧпърѫтещи и проч. До Михаила сына Дукова отъ сътворениѧ міра было 6613—1105. До сега сьмь извлекалъ (привелъ) отъ Българскы книгы на нашъ ѩзыкъ житиѧ и дѣяниѧ императоровъ и проч.

Слѣдуѩщъ лѣтописание си казва. ҂ѕ҃ѱ҃ѣ — 6702 — 1204. аоу моутать каль Іоанъ домнулъ Шкѣнлоръ троупѵль лѵи ст҃іи Іоань рѵлскіи делаѵ доусь ла четате ѧ трѣновь. — въ 1204 Кало-Іоанъ господарь Българъмъ принесалъ мощы св. Іована Рылскаго въ градъ Търново. А другъдѣ казва: Ани ҂ѕ҃ѱ҃. — 6710—1202. лоуарѫ фрѫнчіи Цариградоуль делѧ гречи ши лѧѵ циноуть ѯ҃ѣ деѧни. ши дефрика фрѫнчилорь поменіѧ гречіи пе папа лѧ жрѫтѫвникь. Ши ѧвѣ Гречіи атоунче ши декѫтрѫ шкѣн кълé прѫда цара. А тоунче дѣдерѫ мóщіиле сфинтеи вннери ѧлокь де дажде ши алте рѫндоури скоумпе моулте. — Въ 1202 годинѫ Фрѫзи привзѣхѫ Царыградъ отъ Гърковъ и го дьржахѫ 62 годины, и отъ страха Фрѫговъ Гърьци помѧнувахѫ на жьртвеника (въ чьрковъ) Папа. Грьци притьрпѣхѫ тогава и отъ Българы, кои имъ привзѣхѫ земѭ; тогава дадохѫ вмѣсту данока (дажди) мощы св. Петкы и другы много скѫпоцѣнны утвары.

Влашкы лѣтописець ѩвно потвьрдѣва писаное отъ Евтимиѩ патриарха Българскаго, чи Асѣнь вторы е дьржѫлъ Гърцы и Фрѫзы въ подданство, и нѣкои си западни списатели говорѫть о тому. Нъ тии казвѫть чи Асѣнь ушъ былъ покровитель фрѫжьскаго царьства въ Константинополь. [14])

Отъ сичкы тыѧ сѧ доказва ѩвно и необоримо, чи западнии нѣсѫ истинни. Ные тѣхны свидѣтельства никакъ не трѣба да вѣрвамы, до дѣ гы не изслѣдувамы разсѫдитьлно, какъ то и другъдѣ казахмы, а найпаче относитьлно вѣри. Ны трѣба да считамы себе благополучны, чи сѧ откривѫть такива важни наши народни памѧтници, конхъ противны обстоѩтьлства нѣсѫ изтрѣбили, какъ то тысѧщи други.

Съчинитель изложенїа *унїя* споманува и Симеоновы вѣкъ, то естъ, чи и тогива ушь Българи имали *унїя* съ *Римъ-папа*, нъ и тамо е погрѣшенъ господство му; защото сѧ основава само на западны съкованы *Легенды*. Ные и за него случай нѣмамы еще открыти народны паматницы — отъ колко е мнѣ познато, — и слѣдователно не можемы така лесно да пишимы работы недоказаны и непотвърдены. Въ еднѧ Българскѧ рѫкопись, кои сѧ нахожда у г. Мурзакевича не напечатана и носи нисловъ: „Історїа Славено българскаѧ ѡ народахъ, и „ѡ царѣхъ и стъхъ болгарскихъ, и ѡ всехъ дѣанїа българскихъ, собрано и „наредено Паисїемъ їеромонахом бывшаго въ скатѣи гори Афонскїа, отъ „епархїи Самоковскїа въ лѣто ҂аѱѯ. на полѯ родѹ болгарскомѹ.“ писано е слѣдное.

„Внемали ѯде ѡпасно читателю, да поминиши въ кое время поста„вили българскїе цари себѣ патрїарха въ Терново и колико скатїи обрѣта„ются отъ ѩзыка болгарскаго. Симеонъ нарицаемы Лабасъ царъ болгарскїи „воспрїалъ царство по Михаила како ѩзперво написахомъ. при Михаила за„повѣдалъ Папа Римски г҃. лѣта Болгарїа, защото и папини епископи Павелъ „и формосъ много народъ болгарскы крьстили, но въ то время отступилъ „Папа Римскы отъ благочестїе, за то Грьци ѩзгнали ѩзъ Болгарїа папины „епископы и поради Болгари, кои да бы нхъ имѣлъ подъ своѧ власть, мно„го распри и пренїе было между Греци и Римляне, за то сѧ конечно про„клели и разлучили Греци и Римляни, и остали Болгари подъ цареградскаѧ „патрїаршїа неколко время. Но Греци на поставленїе Архїепископа Терно„скаго искали много злато и дани отъ цари Терновскыѧ, но Симеонъ Ла„басъ имѣлъ велика брань и жестока войска на Греци, за много время, за „то скатокупство, що земали за поставленїе за архїерен, и за други гнѣвъ „що имѣлъ на Греци, отступилъ отъ патрїаршїа царградскаѧ и хотелъ при„стати къ Римляномъ, того ради гречески патрїарси вси четири, ово да „чинять миръ и согласїе съ Болгари, друго да не отъ пущать нхъ въ рим„скую ересь. благословили и поставили въ Терново Болгаромъ патрїарха са„мовластна, докле царствовали Болгари поставляли патрїарха и епископи отъ „свои ѩзыкъ Болгарски, и въ Охрида терновски патрїархъ поставлялъ архї„епископа. По патрїарха былъ первы Охридскы, по него Преславскы, пакъ „Софїнскы. Въ Охридъ, въ Преслава и въ Софїа имѣли Болгарскы цари „палати царскы, и седели барони велики, содержали воинство Болгарское и „собирали дань народна; тѹ имѣли архїепископы по патрїарха, тако и ѹ „Видинъ былъ баронъ велики, архїепископъ четверти по Софинскаго архїепи„скона. Тако сѹ имѣли цари д҃ барони или беглеръ беюве по царѧ, що сѹ „строни воинство Болгарское, тако и четири архїепископи или митрополи„ти, що сѹ были по патрїарха Терновскаго, що сѹ имѣли подъ собою по „много епископи по Болгарїа на болгарскы ѩзыкъ, тако имѣли чинъ и пра-

„ласніе. А когда имѣдали у грѣческыѣ земла неколко крати подъ собою цари „болгарски, конистко болгарское и бароми поставдали надъ оны страни и мѣ„ста грѣческы, а владици и свашеници грѣчески недирали никако, нѣчто за„повѣдалъ патріархъ терновскы на грѣчески епископи и свашеници, но то„чію надъ Болгари заповѣдалъ надъ свои епископи и свашеници, а въ чуж„ди епархіи духовни не са владеали, но царское конистко. Тако и Греци, когда „земали на время отъ Болгари некои мѣста, конистко поставдали царское и „не епископи и свашеници, после же когда узеали, и попрали Тврци Бол„гаріа, тогда са патріарси цароградски съ тврскаа помощь и насліе пакы „основали терновскаа патріаршіа подъ своа власть и на пакость и злоба що „имаютъ на Болгари, еще изъ перко время непоставдаютъ отъ Болгарска„го языка епископи Болгаромъ но все отъ грѣчески языкъ, и не радатъ отъ „людъ за Болгарски школи или ученіе, но обращаютъ все на грѣчески языкъ, „за то су остали Болгари прости и неучени и не искусни писаніемъ, и мно„го са отъ нихъ обратнаи на грѣческаа политика и ученіе, и за свое уче„ніе и языкъ слабо брежатъ. Тая вина Болгаромъ отъ грѣческаа духовнаа „власть приходитъ и много насліе неправедно отъ грѣчески владики терпятъ „по сіа времена: но Болгари принимаютъ ихъ благоговѣнно и почитаютъ ихъ „за архіереи и сврвко плащаютъ имъ должное, за то по нихна простота и „незлобіе воспріимутъ отъ Бога мзда своюѣ, тако и они архіереи що съ твр„ска сила а не съ архіеренское правило творатъ болгаромъ велика обида и „насліе, и оны по свое дело и безсовѣстіе воспріимутъ мзда своюѣ отъ Бо„га по реченому: яко ты воздаси комуждо по деломъ его.“ Отъ того-зи памятника ные видимы, чи и въ Симеоново врѣма никаква *унія* съ папищаты не была. А колко за возпоманаемы посланицы що сѣ отправлѣли въ врѣма Бориса отъ Прѣслава въ Римъ къ попу Нико. лаю I. то е истинна, и то са възпоманува въ нѣколко си народни наши паматници, нъ то тогова было друго врѣма, то есть, чърква е была еще една и нераздѣлена на възточна и западна. Проводени въ него врѣма въ България отъ Римъ епископи Формузъ и Павелъ само три години сѣ стоѣли въ България; и къту са раздѣлила черква на възсточна и западна, тогова Българи остали въ възточна, а папищашкы епископы изпѣдили отъ България, защото си имали свои Българы. Отъ сичкы вышейзложены ны видимы явно, чи *унія* никогы не сѣществувала въ България.

Въ една книшка, кои носи насловъ *Исторія Славено Болгарскогъ народа,* писана на Сърбско нарѣчие и посвятена Българскому купцу Николаю Черновичу, печатана въ Будимъ Града 1801. л.. писано е за Асѣна слѣдное: „Сказую, да онъ ние просио унію, зато что она нѣму пріятна была, но само, да бы корону Імператорску себи, и

Архіепископу достоинство Патріаршеско приобрѣо. Када е пакъ обое получіо, насмѣяо се уніи и отбаціо ню.“ Съчинитель вышеоманѣтыя книшкы е нѣкои си Атанасъ Несковичъ и чьрпалъ е отъ съчиненія Г. Райча и другихъ. Онъ казва само *Сказую* — сказажтъ, нъ кой и гдѣ не показва. Види сѧ чи никой не е доказалъ това нѣщо съ тъчны и необоримы доказательства, то есть, чи было униы въ Бьлгариѭ, зато и говори такъ уничтожитьлно.

Отъ сичкы вышейзложени ные видимы, чи униы не было въ Бьлгариѭ, нъ това отъ послѣ сѧ впосѣыло въ Папищашкы писанія за другѣ тѣхнѣ цѣль. Нъ сега сѧ ражда въпросъ за сѫществуыщихъ днѣсь въ Бьлгариѭ западнаго вѣройсповѣданія Бьлгаръ, носящихъ има *Павликыне*, отъ когы сѫ' остали тин въ Бьлгариѭ, и защо носѭтъ има Павликыни? Въ вышепоманѣтое изложение *Униы* съчинитель казва: „Сама Бльгариы коы то сега брои повѣчь отъ пѧть милиона Славено-Бльгарско население има само до 50 хылади Бьлга„ри католицы, кои то сѫ' извѣстны подъ название *Павликыне*. Нѣма „сомнѣние, че обрьщение-то въ католичьство на тые отсѣпницы отъ „православие то почнѣло е еще отъ сближение то Іоанново съ Римскѣ тѣ црьквѣ.“ — Съчинитель изложенія *Униы* самъ себѣ противорѣчи. Той сѧ старае отъ еднѣ странѣ да докажи, чи Іоанново мнимо сближение съ Папѣ не было отъ религиозно убѣждение Іоанна, нъ отъ граждански обстоятельства и рѣчь *Униы* сѧ тълкува въ замѣчание: „Униы е присоединение на православнѣ еднѣ црьквѣ подъ „духовнѣ тѣ власть на Римъ-Папа, безъ да приеме догмати-ти на ка„толичьско то вѣроисповѣдание.“ Това къту сѧ старае да докажи и рѣчь *Униы*, къту сѧ тълкува какъ то видѣхмы, нѣ е ли ывно противорѣчие, да казва чи познатии подъ имѧнемъ *Павликыни* Бьлгари сѫ' отъ него врѣмѧ остали въ павликынство?! Ны видимы чи Павликыни нѣ-сѫ' *Униати* съ папскѣ чьрквѣ, нъ сѫ' чисти католици папищаши, по сичкѣ обшыриость католикизма! . . . . А въ книжицѣ *Синодикъ царѧ Бориса* рѣкопись XIV вѣка издадена съ замѣчанія отъ истаго съчинителѧ на рускы ызыкъ пиши така:

„Обращеніе Болгаръ въ христіанскую вѣру, начатое крещеніемъ князя „Бориса и его семенства, не было обращеніемъ всенароднымъ, и изъ исто„рическихъ свидѣтельствъ мы видимъ, какихъ трудовъ стоило Борису, если „не въ народѣ, то по крайней мѣрѣ въ своей семьѣ утвердить спасительное „ученіе вѣры христовой. Язычники, упорно отстаивавшіе ложное ученіе сво„ихъ предковъ, какъ видно изъ свидѣтельствъ Ї. Екзарха, были довольно „значительны. Къ тому обстоятельству присоединялась и борьба между Рим„скимъ престоломъ и константинопольскимъ патріархомъ, борьба начатая на-

„пою Николаемъ I. съ патріархомъ Фотіемъ за низложеннаго Игнатія, и „окончившаяся раздѣломъ церкви. Неизвѣстно какую роль играла Болгарія „во время этихъ религіозныхъ споровъ. На соборѣ 867. г. рѣшено было, „что новонасажденная церковь Болгаріи будетъ подчинена цареградскому па„тріаршему престолу. Нѣтъ сомнѣнія, что среди этихъ споровъ Грековъ и Ри„лянъ за Болгарію, около 868. г. явились въ эту страну первые послѣдо„ватели Павликіанъ, вышедшіе изъ Арменіи для распространенія своего уче„нія среди народа неокрѣпившаго еще въ истинныхъ правилахъ Христіан„ской вѣры. Но не одни Павликіане стремились въ Болгарію для распро„страненія своего дуалистическаго ученія. Сектаторы являлись одни за дру„гими, и страна эта представлялась имъ свободнымъ поприщемъ, нетронну„тою почвою, гдѣ легко принимались лѣжицы понятія о вѣрѣ, перенесенныя „сюда съ Востока разными послѣдователями отступниковъ Православія. Изъ „инструкціи, посланныхъ въ Болгарію еще при Борисѣ папою Николаемъ I. „и изъ объяснительныхъ отвѣтомъ сего послѣдняго на извѣстные 106 вопро„совъ кн. Бориса, мы видимъ, что когда вѣсть объ обращеніи Болгарскаго „князя и его двора распространилась на востокѣ и западѣ, ревностные по„слѣдователи противныхъ истинному Христіанству ученій со всѣхъ сторонъ „хлынули на Болгарію. Въ числѣ ихъ находилось множество Армянъ и Гре„ковъ: одни были послѣдователями Павликіанъ, другіе — распространителя„ми ученій Массаліанъ и Манихеевъ. Во время тѣсныхъ сношеній съ „Римскимъ престоломъ, Борисъ не преминулъ сообщить папѣ Николаю I. „объ этомъ обстоятельствѣ. Вы пишите, — отвѣчалъ папа, — „что Хри„стіане разныхъ странъ, Греки, Армяне и др. являлись къ вамъ проповѣдуя „Христіанство каждый по своимъ понятіямъ“ . . . . этого довольно, чтобы „показать, когда стали появляться въ Болгаріи разныя секты, слившіяся въ „послѣдствіи въ одну извѣстную подъ именемъ Богомиловъ.“

Тукъ съчинитель пакъ противорѣчи себѣ, що казва, чи Павликіани са извѣвѣть въ Българиѭ въ врѣма Бориса въ лѣто 868. Ны видѣхмы по горѣ чи въ Българскы книжницы казва за павликыиско появление въ врѣма мнимаго зближения Іоанна Асѣна; кой е владалъ въ Българиѭ, съ брата си Петра, какъ то видѣхмы, отъ лѣто 1186 до 1201, кога го наслѣдилъ братъ му Іоаннъ. Противорѣчие са състои отъ 300 и выше години!

Ны прѣди да кажимы начало Павликынъ въ Българиѭ, щѣмь каза нѣщо си за помѧнѣты отъ съчинителя *Манихеи*, кои казва той, чи въ врѣма Бориса дошли отъ Армениѭ въ Българиѭ и проповѣдали *дуалистически ереси противо Православнаѭ вѣрѣ* и найпослѣ *тии сѣ слѣли въ Богомилцы.* Манихеи са послѣдователи Персынина Манеса (Мана), кой не е былъ Христынинъ, нъ вѣрвалъ е Заратовѣ вѣрѣ,

то есть, двѣ начала божества, зло и добро. Негови главни послѣдователи и ученици Харма, Буда и Тома ходили въ Хиндистанъ и послѣ, къту сѧ вьрнѧли отъ тамо, распространили своѭ вѣрѫ по разны мѣста въ Европѫ. Тѣхно вѣрванье, то есть, двоебожие было е въ Българиѭ ще отъ незапаматны врѣмана принесено отъ Индиѭ въ Европѫ и зендскы и самъсъкрытъ ꙗзыкъ станѫлъ единъ и живѣе и до днѣсъ въ Българскы уста говоримъ по сичкы му окончания, отсвѣнь малкѫ измѣнѫ въ произношение, какъ то и вѣрвание въ Сива или Сура (Зара) бога или Сивайзмъ, слѣло сѧ съ Заратово вѣрванье.[16])

Българи прѣди Христиꙗнства вѣрвали Ирѫ-мьзда-свѣтлость даѭщаго — Свѣто-Зара — Бѣлъ-Бога, и А-харана не-харнаго — не добраго — Чьрнаго-Бога. Тии си имали свои книги, кои сѫ' были Зарату (Заро астръ е погьрчено) отдаваемы, Занта-Вѣста, Исна или пояснение и другы, какъ то Колѣдникъ, Грьмникъ, Мысленникъ, Пѣтникъ, Сносѫдецъ и проч., що то тии нѣсѫ' имали нуждѫ да учѣть дуаличьскы ереси отъ Манихѣйцы и Павликꙗны. А Богомилска секта не е была ересь — отцѣпка отъ Христианскѫ вѣрѫ, нъ съвсѣмъ друго нѣщо. Тии сѫ' упровьргавали сичко що вѣрвѣть Христиꙗни и вѣрвали сѫ' едно само сѫщество, що то Манихѣйска вѣра никакво сходство нѣма съ Богомилскѫ и слѣдователно нѣ сѫ можали да сѧ слѣѭть Манихѣйска и Павликꙗнска ереси въ едно съ Богомилское вѣрванье. Богомилска вѣра си тѣгли начало отъ самы старо-българскы прѣжде Христиꙗнства книгы, кои сѧ сѫ таили между нѣкои си учены Българи, и въ врѣмѧ кога бѣше Българиꙗ подъ византийскѫ власть, въ царствуваниѧ Алексиꙗ Комнина (1118) избухна, и тогова Гърцы изгорихѫ жива началника имъ Василѧ врачѧ (лѣкарѧ) въ Цариградъ и заточихѫ найзнамениты челѧды, виновны и невиновны Българы, споредь това въ западнѫ Европѫ, а имѧнно въ Францѫ; а споредь таѭ причинѫ изгорихѫ и много старобългарскы книгы, даже и отъ врѣмени Христиꙗнства съчинены!...

Находѣщи сѧ въ Българиѭ днѣшни Павликиꙗни си тѣглѣть начало не подалѣку отъ крьстоносны походы, кои траꙗхѫ близо го 100 години, нъ нѣ отъ мечтайнаѭ униѫ. Такива исти, къту наши покатоличени Българи, сѫществуѭть въ голѣмо число и въ свободнѫ Грьциꙗ въ островы, Тиносъ, Миконосъ, Сира и другѣдѣ, какъ то и въ островъ Хиосъ, коимъ начало такожде сѧ тѣгли отъ крьстоносны походы. Между Арменамъ исто сѫществуѭть подобни Българскимъ Павликиꙗнамъ подъ имѧнемъ *Армено-католицы;* тѣмъ тоже нначало сѧ тѣгли отъ врѣмени крьстоносныхъ походъ. Сичкы тѣхъ латинска пропаганда успѣ да привлѣче на своѭ вѣрѫ въ онова разстоꙗние, кога то

владѣшхѣ крьстоноохци Византиовъ и другы мѣста Византийскыѧ империи. А къту сѧ възобнови пакъ Българское царство отъ Асѣиовцы и Византийскаѩ империя отъ Палеологовцы, и Латини си убрахѣ крупы, православнаѩ Българска и Грьцка чьркова нѣмахѣ врѣмѧ да успѣжть да изчистѣть таѭ раздорнѣ заразѣ. Защо то отъ еднѣ странѣ Византийскѣ имперѭ натиснахѣ Турцы отъ Азиѭ, а отъ другѣ странѣ непрѣстанни битки Българъмъ съ Гърцы не имъ дадохѣ врѣмѧ да мыслѭть за такова нѣщо. Падение Византийскыѧ империи и Българскаго царства подъ турскому игу послѣдува твърдѣ скоро, то есть, отъ 1230 лѣто, кога Асѣнь уничтожи Фрѣзи (Латинскаѩ власть въ Възтокъ) до 1348. кога вѣчи Турци почнѣхѣ да владѣѭть въ Европѣ. А колко годины траѩ крьвопролитный бой съ Турцы? Въ такива обстоѩтьлства можахѣ ли Българи да мыслѭть за малочисленное число покатоличенихъ Българъ Павликиѩнъ, кое е было потаено, а нѣ ѩвно, какъ то е днѣсъ? Послѣ же падениѧ Визатийскыѧ империи и Българскаго царства настахѣ съвсѣмъ другы тѧшны и плачевны врѣмана; тысѧщи Гърци отъ разны мѣста, какъ то Кандиѩ, Хіосъ и другъдѣ, да отбѣгнѣть острый мечь завладѣтелѧ изпотурчихѣ сѧ; познатии Помаци Българи и Бошнаци Сърби сѧ потурчихѣ отъ неволѭ, какъ то гы видимы и до днѣсъ, чи ни то рѣчь нѣкои си анаѭть по турскы, нъ само имана турскы носѭть! Въ тѣхъ врѣмана, когато тии наши единородни и единовѣрни прѣжде намъ братиѩ отъ голѣмо насилие были сѣ' принѣждени да сѧ отрѣкѣть отъ Христа и да повѣрвѣть арапскаго пророка, папищашкаѩ пропаганда не сѧ ли е ползувала и не е ли защитила свои Павликыны Гърцы, Арманы и Българы? Незнаемы ли отъ повѣстности чи послѣдный Византийски императоръ Палеологъ, проводи да иска помощь отъ папищашы, нъ тии му прѣдложихѣ отъ веднѣшь, чи ако приѣмни тѣхнѣ вѣрѣ щѣть му по могна! Исто сѧ случи и съ послѣдный царъ Българскы Георгѧ Страшимирѧ, кой то бѣше съсрѣдоточилъ остаткы отъ Българскихъ войновъ и отъ Сърбовъ и другихъ и бишесѧ юнашкы. Нему такоже предложи Римъ-попъ да приѣмни Римскаѭ догмѣ, та да възбуди Папа сичкы католицы да му помогнѣть; нъ той сѧ отказа отъ такавѣ низость и би сѧ юнашки до послѣднаѭ минутѣ живота си. Отсвѣнь тѣхъ имамы и другы много примѣры, чи Римскаѩ пропаганда всѣкога ищи мѣтны и облачни врѣмана да откѣсни нѣщо си отъ православнихъ.

Въ 1601 Исуйти сѧ съзидали училище въ Царыградъ подъ защитѣ Францушкаго посланика Солинниака (вишъ Hammer hist. ottom. libr. XLIII.). Тии сѣ' вѣрлували до толко съ разновидны сплѣткы

противъ православнихъ, щото най послѣ и сама Порта е рѣшила та гы изгонихѫ желѣзовьрзани въ единъ корабъ отъ Царыграда съвсѣмъ. То е было въ 1623, въ врѣмѧ Патриарха сплѣтника Кирила Лукарыи, кой изневѣрникъ фанариотъ пать пѫти сѧ качва на Патриаршьскы прѣстолъ чрѣзь разны безчьстны начины, и подкупуванъ ту отъ Пипищашы, ту отъ Протестанты ищаше да издаде православнаѭ вѣрѫ, а най послѣ приѣ протесканскѫ вѣрѫ, за кое и писа нѣщо си. Бранѧщии же православие успѣхѫ та издѣйствувахѫ негово заточенние, нъ онъ немиренъ сый пакъ сѧ ыви въ Царыградъ и почна свои пьрвы сплѣткы. Порта най-сѣтне го усѫди на смьртъ и така сѧ учисти една зараза отъ между православнихъ. Нѣкои си Грьцки списатели ищѫть да го управдаѭть, ушь чи той ималъ другѫ мысьль! Нъ то сѫ' фанариотски лѫжойзвинениѧ.

Нъ съсъ сичко старание, що непрѣстанно показва напищашка пропаганда, можаше твьрдѣ лесно да сѧ изчисти таы зараза отъ Бьлгарыѭ и отъ Грьциѭ, ако въ послѣдны времѧна цариградское свѧщенство постѫпваше какъ то сѧ слѣдува. Ные за доказатьлство навождамы слѣдный примѣръ. Въ врѣмѧни Султанъ Махмуда нѣкои си Армѧни, а имѧнно казасъ-Артинъ, кой имаше пристѫпъ при Султану и бѣше неговъ таенъ съвѣтникъ [17]) извьршихѫ да сѧ изпроводѭть на заточение въ Азиѭ сичкы Армѧнокатолицы, живѣыщии въ Царыградъ, кое и послѣдува съ голѣмо имъ разорѣние. Послѣ съдѣйствиемъ Западнихъ силъ издѣйствува сѧ, да сѧ вьрнѫть пакъ въ Царыградъ, нъ трѣбаше всѣкы да дадѣ ѣмство за личность си, чи нѣще бѫди противенъ на Султанскаѭ дьржавѫ; защото Артинъ съ таѭ клеветѫ гы бѣ прѣдставилъ Султанъ Махмуду, то есть, чи сѫ' бунтовници. [18]) Около Пловдивъ и въ самый градъ живѣыще нѣколко Павликыани Бьлгари, кои въ него врѣмѧ нѣмахѫ нито чьрквы, нито попове папищашы, нъ попове имъ дохождахѫ отъ Римъ отъ врѣмѧ на врѣмѧ въ три годины веднѫшь и то тайно, тии Бьлгари Павликыани также трѣбаше да дадѫть ѣмство за своѭ личность; нъ къту нѣмахѫ кого да дадѫть, притекохѫ сѧ при тогдашному пловдивскому Гьрку митрополиту и го молихѫ да дадѣ ѣмство за тѣхъ и да сѧ съединѭть пакъ съ православнаѭ чьрковѫ, какъ то сѫ' были и прѣжде. Нъ негово прѣосвѧщенство Пловдивскый Митрополитъ сѧ отказалъ отъ това! Тии тогава прибѣгнѫхѫ въ Царыградъ и Западнии гы защитихѫ и слѣдь нѣколко врѣмѧ имъ проводихѫ попове отъ Римъ, отворихѫ имъ училища, зѣхѫ отъ тѣхъ нѣколко млады юношы и гы изпратихѫ въ Римъ да гы изучѭть; съзидахѫ имъ чьрковы, какъ то и прочимъ, кои сѧ нахождѫть около Сищовъ. Отъ

тогава Западнии убрнѫхѫ внимание и се сѧ старѫѭть да гы умножѭть! Той случай е былъ въ 1829 л., кога западнии изискахѫ отъ Турскаго правитьлства да отдѣли Арманокатолицы отъ Арманы и да имъ постави Патриарха Арманокатолика независимаго. Сега къту видѣхмы, когы сѧ сѫ' поѩвили Павликѩни въ Българиѭ, остава да кажимы за имѧ имъ. Може бы, онъ-зи кой гы е привлѣкалъ на папищашкѫ вѣрѫ, въ врѣмѧ крьстоносних походъ, зъвалъ сѧ е Павелъ и отъ того остало имъ имѧ Павликѩни, какъ то отъ Лутира-Лутираны, отъ Калвина — Калвины и проч., или чи той кой гы е убрнѫлъ напомнѧлъ имъ е, защо въ врѣмѧ Бориса послании отъ Рима епископи Павелъ и Формосъ сѫ' были въ Българиѭ и крьстили сѫ' тогава многыхъ отъ Българъ. [19])

Въ книгѫ Etat militaire de l' Empire ottoman ses progrès et sa decadence списана отъ Louis Ferdinand, compte de Marsigli, кой е былъ въ службѫ императора Леополда I-го, а послѣ карловичкы миръ ходилъ е въ Турско комисарь, въ лѣт. 1690, въ неѭ книгѫ отсвѣнь другы замѣчтьлныѧ описаныѧ писано е и слѣдное за Павликѩны.

„Между Одринъ (Едрене) и Пловдивъ (Филибе) нахождѫть сѧ много села въ коимъ живѣѭть Българи дошавше тукъ прѣди нѣколко врѣмѧ, изгнани отъ Русси отъ Брѣгове Дона. Тѣйзи народи заразени отъ особиѭ ересь, кои има часть отъ грьчьскаго (православнаго) закона, а часть отъ Павликѩнскаго. Любопытънъ да видѧ чьрквѫ имъ, видѣхъ чи та была само едно мѣсто на равнаѭ земѭ, дѣ на еднѫ странѫ сѧ нахождаше едно голѣмо дърво, на кое бѣхѫ забити дървени прьчки, да закачѭть на нихъ жьртвы, коихъ тии приносѣхѫ и кои тогава сѧ състоѣхѫ отъ кѫсове говѣждаго и овчаго мѣса. Подъ това дърво бѣ забитъ каменъ крьстъ съвсѣмъ просто изрѣзанъ, прѣдъ кому тии чинѣхѫ свои колѣнопрѣклоненыѧ по православному обичаю. Нъ вмѣсту да сѧ крьстѭть съ тры прьста, какъ то чинѫть Гърци, тии сѧ крьстѭть съ цѣлѫ рѫкѫ. Нахождаше сѧ ѩще посрѣдь того мѣста каменъ столъ, надъ кого они приносѣхѫ своѭ жьртвѫ, а околъ него други по-малки столове, на коимъ они ѣдѣхѫ посвященыѧ мѣса. Дошавшъ же въ Пловдивъ запознахъ сѧ съ нѣкого си грьцкаго Архиепископа, кому имѧ бѣше Дионисый и кой бѣше единъ отъ Царыградскихъ низложенихъ Патриарховъ, кои бѣхѫ тогава седемъ. Той ми сказва, чи тѣйзи народи назъвѫѭть себе *Павликѩни* и заключаваше онъ отъ того (имани), защо тии сѫ' пройзишли нѣкакъ си отъ Павла Самосатскаго. То е истина, чи Русси ихъ изгонили отъ Брѣговъ рѣкы Дона, дѣ сѫ' они прѣжде живѣли, мыслѩще гы за идопоклонницы. На конецъ прибави онъ и

това, чи прѣди двѣ годины обратилъ (въ православие) голѣмо число отъ тѣхъ."

Това е замѣчатьлно за насъ що сѧ бѣлѣжи о Павликынамъ. Спорадь какъ то гы описва контъ де Марсигли, видно е ывно, чи тѣхни обради, коихъ сѫ' тии еще до 1690 лѣта творили, были сѫ' исти Старо-български обради, да изпьлнывѫть богослужение си подъ голѣмы отбрани дрьвеса и да приносьѫть жьртвы съ пиршества. Такива стари дрьвеса (гьбьри) сѧ нахождѫть на многы мѣста еще по Българиѭ, дѣ народъ и днѣсь съ благоговѣйность ходи та изпьлнива богослужебны приноси. Тии сѫ' остали еще отъ врѣмени Киировъ-Гьбровъ — Зендовъ, дошавшихъ въ 6-ый вѣкъ прѣди Христа въ Българиѭ и смѣсившихъ сѧ съ прѣждедошавшихъ отъ Хиндиста на Самъскрытовъ, за кое другъдѣ говорихмы. Тѣхни стари жрьци Друйди (или по-право Дрьвдови, Дрьвовѣди отъ дрьво) по такиы мѣста сѫ' изпьлнывали Богослужение си. А въ врѣмѧ Христиынства наши Българи, тѣхни потомци, забили по тѣхъ мѣста необработены каменѧ въ видъ крьста и назвали гы чьрковища, дѣ сѫ' изпьлнывали Христиынско богослужение помѣсено съ свои стары обрады. Такива крьстове еще сѧ виждѫть по Българиѭ. Около Котила има два на изворовѫ полѣнѫ твьрдѣ стари, за коихъ старцы сказвѫть, чи тамо си чьрковали въ старо врѣмѧ. Нахождѫть сѧ еще мѣста коихъ зъвѫть *чьрковища*, и днѣсь еще въ Котилъ подъ Разбойнѫ-Горѫ, въ едно стрьвноравно мѣсто, има чьрковище и тамо по нѣкои си дны ходѫть стари жени съ гозбы и питие та си поѣдвѫть и по-пийвѫть за *богъ да прости*, къту прикадѫть сами съ ладанъ. А да ходѫть подъ нѣкои си стари дьрвета и да приносѫть жьртвы, печены агнета, бугы-кравы и други гозбы, то еще сѫществуе по многы мѣста въ Българиѭ, какъ то и нѣкои си старци и баби да сѧ крьстѫть, кога минѫть по край нѣкое си уединено голѣмо дьрво, и найпаче Гьбьрово дьрво. А що казва замѣчатьнаѩ записка конта де Марсигли, чи Русси изгнали тѣхъ Българы отъ брѣгахъ Дона, акы идолопоклонницы, то чи сѫ' живѣли Българи около Дона, нѣще доказатьлство. И днѣшни тамъ жители твьрдѣ малко сѧ отличавѫть отъ Българы по ызыку и по обичаемъ си; не е чюдно да сѧ е приселила нѣкоѩ си отъ тамо колониѩ въ най послѣдны врѣмена въ Българиѭ, за кое грьцкы Архиепископъ е знайлъ, какъ то сѫ сѧ и многи старовѣрци *Липовани* зовими въ Българиѭ приселили ради религиознихъ причинъ. Такива приселениѧ Български отъ Севѣра на Югъ сѫ' ставали твьрдѣ много, а имѧнно отъ Волжѧнскы страны, кое е дало поводъ Византискиймъ писателѣмъ, да мыслѭть за Българы чи

сѫ' други родъ отъ старопланинскихъ, и да имъ крьщѫтъ има *Βούλγαροι*, кое послѣдни историци зѣмѫть за пьрвѫ точкѫ повѣстности Бьлгарскаго появлѣниѧ въ Европѫ! безъ да знаѭть чи сѫ' тии се единъ народъ раздѣлившъ сѧ ѥще въ Хиндистанъ и взѣвшъ разны направлениѧ приселѣниѧ си въ Европѫ!

Днѣшни Павликѩни въ Бьлгариѭ, по моему мнѣнию, сѫ' остатки отъ Богомилцы, дьржѧще сѧ отъ стараѭ Бьлгарскѫ вѣрѫ, коихъ изгнахѫ отъ Бьлгариѭ въ 1118, какъ то и другъдѣ казахмы, а малки имъ остатки остахѫ потаени и незамѣтни, най паче около Одринъ и Пловдивъ, дѣ сѧ е и най много была разпространила богомилска секта спорѧдь наши народни памѧтници. Въ врѣмѧ же крьстоносних походъ Папищиши нашавши гы такъ, приубьрнѫхѫ гы на своѭ католишкѫ вѣрѫ. Това сѧ доказва ѥще отъ сказаное отъ конта де Марсигли, чи тии сѫ' находили множьство около Одрина и Пловдива и крьстили сѫ' съ цѣлѫ рѫкѫ, къту котолици; а знайно е чи главный пѫть крьстоносцевъ отъ тамо е былъ, и тии по тѣхъ мѣста сѫ' помного боравили.

А Грьцкый Архиепископъ що е казвалъ графу де Марсигли и заключѧлъ отъ имѧни имъ, чи тии пройзходили отъ Павла Самосатьскаго, то си нѣма мѣсто. Павелъ той е былъ отъ стараго града Сирии Самосата и въ 260 годинѫ отъ Христа станѫлъ Патриархъ Антиохийскы, кога е отстѫпилъ отъ Христиѩнскѫ вѣрѫ и отрѣкалъ сѧ отъ свѧтѫ Тройцѫ и отъ божество Іисусъ Христово. Той е былъ низвьрженъ и усѫденъ на Антиохийскы съборъ въ 270. Негови послѣдователи носили има *Павликѩни*. Грьцкы Архиепископъ Дионисый е заключѧлъ отъ того, чи и тии Бьлгари сѫ' отъ неѭ ересъ. Нъ ные видимы, чи тии сѫ' крьстили подъ дрьвеса, имали крьстове забити, какъ то гы описва контъ де Марсигли! Слѣдоватьлно нѣсѫ' были послѣдователи Павла Самосатскаго; защо той Павелъ не вѣрвавшъ въ свѧтѫ Тройца и въ Іисусъ Христово божьство, не е вѣрвалъ и въ крьста Христовъ, и негови послѣдователи нѣсѫ' сѧ крстили, ни то творили колѣноприклонены прѣдь крьстовы!

Доказавши чи Униѩ никогы не е сѫществувала въ Бьлгариѭ, какъ то сѧ стараѭть папищаши да кажѭтъ, а нѣкой си наши легкоумни и неопытни Бьлгарчета сѧ сѫ' повлѣкли, надѫхани отъ лукавихъ Исуйтовъ, нѣка направимъ нѣколко си замѣчаниѧ на вышепомѧнѫтое свидѣтьлство приснопамѧтнаго родолюбца отца Паисиѩ. Отецъ Паисий описва твьрдѣ добрѣ и ѩсно, въ какво отношение е было Бьлгарское и Грьцкое духовенство и въ самы непріѩтьлскы врѣмѧна, то есть, чи то никакво участие не зѣмало въ разноврѣмѧное

приубьртание гражданскаго положениѧ тѣхъ два народовъ, нъ глѣдало си само чьрковны дѣла. Това е ѥще едно голѣмо доказатьлство, чи Българи и Гърци, ако и да сѧ сѫ' били и разоравали помежду си и си отнѣмали мѣста, ту едни ту други, нъ на Православнаѭ вѣрѫ вардили много, да не бы общый имъ непринятель Папа успѣлъ да отцѣпи нѣщо си отъ тѣхъ!

Отецъ Паисый ѥще казва, какъ то видѣхмы, чи Българи имали Барони (войводи) по тѣхъ мѣста, дѣ е было Архиепископство Българско и рѣчь *велики барони* тълкува съ турско е *Беглеръ-Бегъ* кнѧзъ надъ кнѧзи — най голѣмѫ силѫ имѣѩще послѣ царѧ. Нѣще да е излышно да поговоримы обшырно нѣщо о тому прѣдмѣту, кой сѧ относи на новаѭ нашѫ повѣстность, за кого прѣдмѣта твьрдѣ малко е до сега писано или почти нищо. Дѣйствитьлно ны видимы въ турскы ферманы и бераты, а и народное попрѣдание е съхранило, чи Турци завладѣвше Българиѭ поставили нѣколко си *Беглеръ-бегове*, кои сѫ' имали най голѣмѫ силѫ послѣ царѧ. Такъвъ Беглеръ-бегъ е былъ съ условиемъ покорившъ сѧ Марко Кралювъ въ Бытлѭ, (монастиръ), и Констаидинъ Драговичь въ Сересъ, Вьлко Доброжанскы въ Доброцѭ и Стефо-Бегъ, кнѧзъ Лазоровъ сынъ въ Сьрбско, Георгы Кастриотъ, призваный Скендеръ-Бегъ, въ Кроѭ и проч. Тии мѣста послѣ сѧ зѣли имѧ *Санцакъ*, и занимали сѫ гы пьрваго чина паши.

Да бы дали читателю кратко едно понѧтие, какъвъ рѧдъ е послѣдовало турское правление въ Българиѭ, трѣба да изложимы нѣколко си подробности за Българское царство, какво правленне е имало наблизо паденѧ си, Турци какви сѫ' были, кога сѫ' го привзѣли и какъ сѫ' постѫпили и тии да го управлѧвѫть. Нъ да сѧ изложи сичко това въ подробность намъ не ни допуща настоѩщее врѣмѧ, ни то ни е прѣдмѣтъ въ таѭ книжницѫ. Ны щѣмъ каза само нѣкоко си отъ поглавны чьрты. Това ако и да ны отвлѣче малко отъ прѣдмѣта ни, обаче нѣщѣ да е безполезно; защо то ще подбуди нашы учены и ще имъ дадѣ поводъ да сѧ занимаѭть на той'зи прѣдмѣтъ, то есть, да издирѭть и изслѣдовѫть новаѭ нашѫ повѣстность, а най паче въ настоѩщее врѣмѧ кога нѣколцина отъ нашы Българы познавѫть доволно добрѣ турскый писменъ ѩзыкъ и могѫть сѧ ползова отъ разны стары грамоты, фермани, берати и другы. Каквѫ же ползѫ ще принесе новаѩ повѣстность днѣшнимъ и потомцамъ, всѣкы благоразуменъ Българинъ може да разсѫди.

Вѫтрешное правление, въобще, Българскаго царства, наблизо крьщенѧ прѣславскаго двора, было е слѣдное. Български цари сѫ' носили тытулъ *Самодьржцы*. Нъ нихна власть не е была неограничена.

Народъ былъ свободенъ да избира царне въ врѣма незадоволствиа отъ настоящаго цара. Наслѣдствие же приходило на подостойнаго отъ царскаго домородства, а многажды сѫ' избирали и отъ народа за царь. Това сичко са доказва отъ самаѭ нашѣ съхраненѣ повѣстность. Царскы тытулъ отъ странѣ народа е былъ: *царю чьстити* или *царю господарю*. Сички Бьлгари сѫ' были свободни, роби не имало между имъ отъ бьлгарскы родъ. Възпоманаеми между имъ роби были сѫ' плѣненни въ врѣма рата непрьтели, коихъ сѫ' Бьлгари употреблали да имъ работѣть земѭ. [20]) Царь ако и да е носилъ тытулъ *самодьржьцъ*, обаче около му имало велмѣжи отъ болѣры или богаты, кои сѫ' управлали вѣтрѣшны и вънкашны дѣла; тии сѫ' были и царскы съвѣтници. Царь е былъ самъ военачалникъ и прѣдвождалъ е войницы лично въ главны биткы. Сички Бьлгари сѫ' были войници и най высокы стѣпень, послѣ Цара, былъ е *воивода*. Бьлгарскы знакъ, кой са давалъ за наградѣ отличившимъ са въ бранѣхъ, зъвалъ са *грьвна*. Народный же знаменъ (гербъ, хорѣгва, байрькъ, прѣпорецъ) былъ е львъ разьренъ съ злато-увѣнчанъ вѣнецъ славы. Въ врѣма рата войводи сѫ' были главни полководци и прѣдводители войновъ, а въ врѣма мира тии сѫ' управлали укрѣжиа и области. Малки градове и села са сѫ' управлали отъ старѣйшины, кмѣтове или кнезове. Всакы градъ и село си еималъ *Бирника*, чиновникъ кой е бралъ *биръ* — царское даждне, кое было твьрдѣ умѣрено, за издьржаниа на пограничны войскы, кои сѫ' непрѣстано тамъ вьрдили. Бирникъ е носилъ златѣ тоягѣ, знакъ чина му. Были сѫ' и болѣры или богати зъвими, отличаеми отъ другаго народа по състояниѭ имѣниа си; пьрво пройсходи отъ болѣ (быти) болѣръ — болѣринъ, а второе отъ богъ — богатъ, чьловѣкъ кой е ималъ много богове въ домъ си, то есть, кумири, малко домашно капище, или книгы писаны за богослуженна, защо то въ врѣма ѩзычьства книги сѫ' были много скѫпоцѣнно нѣщо, и имѣѭщы и знаѭщы читати ихъ былъ е знаманито и уважаемо лице. А послѣ рѣчь *богатъ* достигла да са зѣма за чьловѣка, кой е ималъ много срьбро, злато, стока и проч. Вси Бьлгари си имали и притажание своѭ земѭ, а болѣри и богати, къту съсъ повѣчь срѣдства, имали сѫ' и по голѣмо пространство земы, а най паче сѫ' имали увеселитѣлны полскы и лѣсовскы домове, дѣ сѫ' живѣли лѣтѣ и са сѫ' занимавали повѣчь въ ловъ. Такива домове сѫ' были укрѣплени съ тороны (башны, кулы) и находѣть са остатки имъ въ прѣславскы горы и другѣдѣ, за коихъ народъ е съхранилъ и нѣкаквы си попрѣданна. Тии болѣри и богати нѣсѫ' имали никаквѣ власть надъ на-

рода, да го усилвѣть да имъ работи, ни то сѫ' имали нѣкакъвъ отличнѣлнъ тытулъ благородства, Сички Българи сѫ' были благородни, и общый тытулъ е былъ за всякаго Българина *Ваша милость* безъ изсключения оба пола. Уважитѣлни же тытули сѫ' были отовѣнь сродничьскихъ слѣдніи. Постаримъ сѫ' казвали *чичо* или *бате, буле* или *како* женскому полу; а въ дѣлбокѫ старость достигшимъ сѫ' казвали: *дѣдо*, мѫжиемъ или *бабо* женскому полу. Тни тытули и до сега сѧ сѫ' съхранили между народу и никогы нѣщѣшь чю чистаго Българина, да кажи непознатому чьловѣку прѣмо на имѧ му, нъ ще му кажи: *Бате Стоѭне!* или *чичо Драгане!* и проч. Това е знакъ и доказатѣлство необоримо, чи Българскы народъ е былъ отъ незапаматны врѣмѧна образованъ, а нѣ грубиѭнинъ, какъ то други нѣкои си народи, кои выкѫтъ: *вре!* или *море!* или *ей!* и проч. Жени сѫ' зъвази мѫжие си *стѫпани*, а мѫжие имъ гы зъваля *стѫпанки*. А любезный тытулъ е было *първо либе*, или *първа прьвнина*. Българи сѫ' имали и гражданскы обшырны и изрѣдны законы. Тни сѫ' гы принесли ѥще отъ Хиндистана въ приселение си въ Европѫ, и въ тѣхъ сѧ виждѫть истини чърти Мановаго закона, какъ то и въ съхранены и до днѣсь между народу брачны дльжности [22]). Повѣстность споманува съ отважность крумово законоустановление — Les institutions du roi Crumn. Великый и славный Крумъ [23]) царь Българскый прѣдъ кого потрьпера Византийска дьржава, къту възживи пакъ Атиловѫ великѫ дьржавѫ, падъ имѧнемъ *Българско царство*, и имѧ *Унъ* и Аваринъ прѣдстана вѣкы да сѧ слуша, акы единъ родъ сѫще съ Българы, Тъй великый и мѫдрый мѫжь, къту сѧ размыслилъ умно, то есть, къту искалъ да узнае отъ каквы причины и пороцы е пропадвала прѣжде та силна и міру ужасна дьржѫва и да сѧ ползува отъ прѣжныѧ погрѣшкы своихъ прѣдновъ, събралъ четирма отъ най мѫдрихъ и най опытнихъ старцехъ между народу, кого е той съсрѣдоточилъ подъ еднѫ власть и подъ еднѫ дьржавѫ и отправилъ имъ слѣдны въпросы: На каквы причины трѣба да отдадемы падение вашего главатарѧ и народа [24])? — А старци отговорили: „Царю чьститы! причини сѫ' многобройни и различни. Пьрва причина е была *клюка*, кои отдалѣчѧваше отъ нашего Хакана [25]) вѣрны и праведны съвѣтницы, и направи та падна правитьлство въ неправедны и беззаконны рѫцы; послѣ развратность сѫдниковъ, кои бѣхѫ упрѣдѣлени да правосѫдѭть народа, къту сѧ съдружихѫ съ лицемѣрцы и крадливцы; послѣ изобилние віна нанеси пиѭство, Авари изгубихѫ народно си чювство, къту си изнѣжихѫ и изтьщихѫ тѣла, най послѣ лакомство въ търговщинѫ съвьрши наше разорение. Авари ста-

нахѣ търговци (спекуланти), льжахѣ единъ другаго и братъ брата си унеправдаише. Такъвъ бѣше, книже, жалостный и плачевиый источникъ на нашы бѣды!" Повѣстность казва, чи Крумъ, къту слушалъ тѣзи причины и къту провидѣлъ, чи, ако не поправи тыя работы, и негово царство ще пропадне, рѣшилъ и съставилъ законы, коихъ е одобрилъ народъ, къту сѣ' събрали на общенародно засѣдание.

Тии закони съдьржавали слѣдныя отъ колко е намъ съхранила византийска повѣстность.

1., Да ся развалѭть лозия по сичкѣ Българиѭ.

2., Да ся даде всѣкому просяку (слѣпцу) обдьржание, и ако бы таковый ся уловилъ пакъ да проси, да го продавѣть къту робъ [26]).

3., Всѣкы Българинъ, кой наковлади (наклопа, обвини) нѣкого си да ся гужда въ желѣза, додѣ ся испыта, и ако го е наковладилъ льжовно, клюкарь да губи главѣ.

4., Крадѣщимъ да трошѭть колѣна.

Тыя законы учени повѣствуватели назъвавѣть съ отважность. Les institutions du roi Crumn — законоустановление Царь Крумово.

Отъ тыя тукъ възпоманаемы законы Великаго Крума, и отъ слѣдныя, коихъ може да изчьрпи человѣкъ отъ прѣдложеннихъ Попу — Николаю I. въпросахъ въ начало християнства Прѣславскаго двора, може да узнае чьловѣкъ явно и необоримо, чи Българи прѣди Християнства имали обшырно законодавне, а то управдава историцы, кои съ отважность пишѭть: Les institutions du roi Crumn.

Въ въпросъ (89) български посланници пытѣть: „Можемы ли да посвящавамы чьрквѣ първы плодове земы?"

То значи, чи тии прѣжде Християнства приносили и го имали законъ [27]).

Въ въпросъ (12, 45) пытѣть: „възможно ли е въ празницы и „въ великый постъ да пройзвождамы сѣдъ, то есть, да правимы „сѣдебны засѣдания и да усѣждамы чьловѣка на смьрть, ако е до„стойнъ смьрти?" То не показвали и не выка ли грьмогласно, чи Българи прѣди Християнства имали устроени сѣдовища, имали сѣдницы, сѣдили и усѣждали виновницы спорадь пристѣпления имъ, а къту сѣ' покрьстили и увели християнскы празницы, пытѣть, какъ трѣба да слѣдовѣть?

На каквы законы сѣ сѣдили прѣди Християнства? Извѣстно чи на Крумово законоуставление, кое е было обшырно и спорадь обстоятълства ся е усъвьршенствовало. Нъ Крумъ ли е първый законодавецъ българскы? Нѣ! ные навождамы тукъ него, защо то византийска повѣстность го съхранила, и то е еще поважно за насъ, чи

иностранни и непріятели българскому роду писали о тому. Българскы пьрвы законодавець е былъ въ Индиѭ Ману, кого закони сѣ' си принесли Българи въ преселение си отъ тамъ въ Европѣ. —

Въ въпросъ (25) пытѣть: „по нашъ законъ, у насъ всѣкогы стои стража (варда) на границы нашыѧ земы, и ако нѣкой си робъ или „свободьнъ чьловѣкъ отбѣгни прѣзъ пограничнаѭ чьртѣ, стражари „сѧ придавѣть то-съ часъ на смьрть.“ — Тукъ не вижда ли сѧ военны законъ Българскы, кой е былъ найстрогъ, какъ то щѣмъ му видѣ чьрты и подолу? Той-зи законъ не е ли истый и до днѣсь въ образованы дьржавы? който насили границы, него ли застрѣлѭѭть? А и стражарю, по военному закону, не е ли прописано застрѣление, ако не варди добрѣ и пропусни непріятеля?

Въ въпросъ (24) пытѣть: „какъ да сѣдимы отчеубийца (чьловѣвѣка кой е убилъ баща си)?“

Въ въпросъ (26 и 27) пытѣть: „какъ да сѣдимы онъ-зи, кой убие сродника или сродницѣ си? кой убие другаря си?“

Въ въпросъ (30) пытѣть: „какъ да постѣпимы съ неволнаго убийца, то есть, съ чьловѣка, кой е убилъ нѣкого си, безъ да си ще?“

Въ въпросъ (85) пытѣть: „какъ да постѣпвамы (да гы сѣдимъ сега, къту станѣхмы христіани, разумѣва сѧ, чи тіи прѣжде гы сѣдили по языческы си законы) съ онъ-зи, кой причинява чьловѣку вреда на нѣкой-си тѣлесны ѣдъ (услѣпи му око или му строши кракъ и проч.), или смьрть нѣкому-си въ пиянство?“

Тукъ въ тыѧ въпросы не сѧ ли заключава цѣлъ образъ на днѣшны европейскы граждансы законы? Les vices, tous les défauts qui peuvent causer un préjudice quelconque? Les causes, comme: cause incidente etc.?

Въ въпросъ (2, 32, 31, 28, 27) пытѣть: „какъ да сѣдимъ онаго, кой е усмѣдилъ (изкопилъ) нѣкого-си? кой грабнѣлъ мѣжа или женѣ? кой откраднѣлъ скота? кой сѧ е уловилъ съ чюздѣ женѣ? кой е направилъ крьвосмѣшение съ роднинѣ-си?“

Тѣй-зи законы що сѧ относѭть браку, Българи сѣ' гы съхранили твьрдѣ строго и до сега; а тіи сѣ' истіи Манови закони, дѣ отсвѣнь, къту е писано за сродственны стѣпены, писано е, чи мѣжь трѣба да има неограничнѣ власть на женѣ си, и не само ако прѣлюбодѣйствува, нъ и даже ако кажи или замысли нѣщо-си противо мѣжа-си, той да има пьлно право да ѭ казни. Исти закони, конхъ сѣ' си пренесли Българи отъ Индиѭ и сѣ' гы имали прѣди Христіанства, заставили българскы посланицы да прѣдложѭть Римъ попу такива подробности, относѧщи сѧ на женскы дльжности камъ мѣжа

„ако помысли и каже нѣщо“ Римъ-попъ же имъ отговорилъ по евангелскы, чи само кога прилюбодѣйствува жена, тогава да има право мѫжь ѝ да ѭ напуща.

Въ въпросъ (84) пытѫть: що да струвамы съ лѫжеобвинителы (клюкари)?

Въ въпросъ (86) пытѫть: „по нашъ законъ, ако сѧ улови крадливъ (татъ) или разбойникъ и сѧ отрича да каже свое пристѫпление, сѫдникъ го бие по главѫ съ тоягѫ и го бодѣ съ желѣзны бодлы по хьлбоцы до дѣ сѧ признае и пр.?“ Тѣй-зи два въпроса сѫ' истый Крумовъ законъ, какъто видѣхмы погорѣ, чи той лѫжливы обвинителы — клюкары — казнилъ смьртиѭ, а крадливцѣмъ трошилъ колѣна!

Въ въпросъ (95) пытѫть: „какъ да постѫпвамы съ виновникъмъ, кои прибѣгвѫть и сѧ скрывѫть въ чьрквѫ?“ — Той-зи законъ е былъ почти общы всѣмъ народамъ въ врѣмѧ ѩзычьства: кой-то виновникъ е прибѣгвалъ въ нѣкой-си храмъ по нѣкогашь е былъ непохыщенъ отъ тамъ. Види сѧ, чи Българи сѫ' го имали и слѣдовали и послѣ христиѭнства, та за това пытѫть Римъ-попа о тому.

Въ въпросъ (22, 23) пытѫть: „какъ да постѫпвамы съ онимъ, кои, прѣди да сѧ почне бой, не слушѭть?..... у насъ е законъ прѣди сръжениѧ нашъ Господарь проважда мѫжа вѣрнаго и благоразумнаго да разглѣда урѫжие, коние и сичко що е нужно за боѧ, и ако въ нѣкого си не сѧ найде въ добьръ радъ, казнѭть го.“

Тукъ сѧ вижда, каквы строгы военны законы сѫ' имали Българи. А можахѫ ли да нѣмѫть такива законы, къту всѣкогы бѣхѫ на урѫжие противъ Византийцы, кои вардѣхѫ и наймалкое благоврѣмие да гы нападнѫть?

Ѭще сѧ споманува за мѣтежницы (бунтовницы), коихъ сѫдили и казнили смьртиѭ какъто и бѣгавшихъ робъ; а то е cas royaux — вина коѩ сѧ относи прѣмо на царское лице, на началнаѭ власть и проч..

Тѣй-зи закони сѧ споманувѫть въ начало христиѭнства Прѣславскаго Двора, а какъ то видѣхмы въ 84 и 86 въпросъ, тии сѫ истое Крумово законодавие, кое сѫществувало прѣди крьщениѧ Прѣславскаго Двора! Сега сѧ ражда въпросъ; *да ли сѫ' были написани тии закони или туку тѣй сѫ' были ѩзпълнѩвали по придание и приказвание устно?* Ако слушамы оныѧ що сѫ' мѫдровали до сега, чи Българи и въобщѣ сички Славяни, прѣди крьщениѧ Прѣславскаго Двора, нѣмали писменность, то трѣба, противо праваго разума, да повѣрвамы такова безумие! Ные виждамы въ тѣй-зи законы много подробности и цѣлъ образъ на днѣшны европейскы граждански законы, и от-

хвьрлюмы раждиваѭ мысьль тѣмъ, кои нѣсѫ' разбрали чьрноризца Храбра що дума, ни то сѫ' видѣли другы нашы паматницы, кои доказвѣть нашѣ старѣ еще отъ Индиѭ принесенѣ писменность.

Въ Сиюмское царство, дѣ живѣе народъ старо индийскаго поколѣниѧ, имѣть обширнѣ книжниниѣ. Тѣхни *свѧты книги* сѧ зъвѣть: *тре-пидокъ* — тры-подакъ (подъ пѣть), три-пѣтникъ, кои служѣть чьловѣку да примини голѣмое море того живота. Тии сѧ дѣлѣть на тры разрѧды, сирѣчь, *Правинѣ* — Правины; *Прасѣтъ* (поученниѧ и повѣстность), прѣ-сѣществувавшы дѣла сказающи; *Пра-Баранатъ* — прѣди-брано, удобрѣно учение, мѣдро-словие или мысленикъ (философиѧ). Сиюмски иноци носѣть на тамошны юзыкъ имѧ *самокъ* — инокъ, Сьрби казвѣть *самакъ* и *самацъ*. А книга, коя съдьржава иношкы нмъ правила сѧ казва *патимокъ*. Ны Българи казвамы: *изпатилъ* си грѣхове, и *патима, пащанье,* и пр. А Самъсъкрити и Зендски книги носѣть почти сички чисти български имѧна: *Вѣда* вѣдание — знание; *Исна* или изюснение и проч.

Тѣй-зи сички въпроси щѣть сѧ рѣши тържественно въ цѣлое издание Показалеца.

Да дойдимы пакъ на прѣдмѣта за българскы законы и усройство.

Въобще за всѣкы видъ пристѣпленниѧ имали обширны писменны законы, нъ все това изчезло отъ разорѣниѧ Българии, и остали тукъ тамѣ разсѣяни отломки въ нашы до сега открыты паматницы и въ византийскѣ повѣстность; може бы съ врѣмѧ да сѧ открыѭть и цѣли наши народни о тому паматницы. Българи сѫ' имали рудокопи и кузници, дѣ сѫ ковали и сѣкли разновидны пенѣзы [28]), рупове [29]), бабкы, львове, жьлтицы, лиры, и проч.

Най богати и изобилни рудокопи сѫ' были около *Бистрицѣ*, близо до Витошь-планинѣ, въ Софийско окрѣжие, и въ Рудопскѣ-планинѣ. Въ стары латински карты тии планины сѧ зъвѣть montes argentaeos срьброносѧщи горы, а наймѧнование *Рудопска-планина,* значи планнна коя има руды (метали). Бльгари имали и твьрдѣ много самоковы за желѣзо, около голѣмъ и малъкъ Самоковъ и около Враниѭ, кои существуѭть и до сега.

Въ врѣмѧ же Християнства българско вътрѣшно и вънкашно устройство правленниѧ, то есть, граждансклы имъ законы постѣпенно сѧ измѣнили съобразно съ духомъ християнства. Срождение съ византийскы Дворъ постѣпенно измѣнило българскы народенъ духъ; защо то не само български царие сѫ' женили за Гьркынкы, нъ и многи войводи и знамѧнити Българи зѣмали отъ таѭ породѣ, какъ то сѧ доказва отъ самаѭ византийскѣ повѣстность и отъ пашы народ-

ны пѣсны. Отъ того сѧ вмѣкнѣла въ Българиѭ заразительна разкошность и развратность и много другы рабскы работы! Тогава сѧ виждѣть цѣли български села дадени монастирѣмъ, да имъ работѭть; тогава сѧ вмѣкнѣли въ Прѣславскы Дворъ, а най паче въ Търновскы, нови грьцкы санове и тытули и грькоманство принесено и вдѣхнѣто Българъмъ отъ гыздавы Гъркинкы, коихъ византийски Дворъ за своѭ бѣдѣщѣ цѣль е давалъ Българъмъ! отъ тогава почнѣлъ и българскы народъ да пропадва постѣпенно, къту сѣ' впосѣѭли и родили между имъ мълви и раздори, а най послѣ паднѣли въедно съ съперникъмъ си подъ турскому игу!

Въ такова положенне находѣщимъ сѧ Българъмъ, Турци сѣ' минѣли отъ Азиѭ и почнѣли сѣ' да гы биѭть. Въ него врѣмѧ пакъ е владала страшна мълва и раздори въ Шишмановы Дворъ, впосѣѭни отъ Гъркыниѭ, царь — Александрова вдовица, коѭ е была причина, та сѧ раздѣлило Българско царство на тры часты, и царували единъ въ Търново, другы въ Видинъ, а трѣты въ Срѣдецъ (Софиѭ). Турцы послѣ седамдесѧть годишнѣ крьвопролитнѣ биткѣ и храбро упорство отъ българскѣ странѣ, къту привзѣли цѣлѣ Българиѭ, часть съ нападениемъ, а часть съ условиемъ, отъ пьрво начало оставили истый чинъ и рѧдъ правлениѧ, какъ то е былъ и прѣждѣ, то есть, дѣ е было воеводство, пакъ воеводы управители уставили Турцы или даже отъ самихъ съ условиемъ покорившихъ сѧ Българъ. Такива войводи сѣ' были: Марку-Кралювъ — управитель въ Прилѣпъ градъ и Костадинъ Драговичъ въ Сѣръ (Сересъ). Тии сѣ' носили по турскы тытулы *Беглеръ-Бегъ* — кнѧзь надъ кнѧзы. Въ Бѣлѣ, славенъ тогда градъ, а днѣсь малко село близо до Търнова града, былъ управитель надъ условлены въ турскѣ службѣ Българы войницы-Михаль-Бегь, — Михалъ Войвода [30]). Той тытулъ *войвода* бѣ сѧ съхранилъ, отдаваемъ турскимъ управителѣмъ и даже до скорошны врѣмѧна, прѣди да сѧ ѭвиѭть тытули: *аѭни, паши, кайѭаками, мюдири,* и проч. А въ велико Търново, даже до Танзимата (1838) и подирѣ ѭще, управитель того града и области носѣше тытулъ: *Търнова-Войводаси* — търновскы-войвода, и въ исты султанскы ферманы и указы тако сѧ пишѣше. Достозамѣчѧтьлно е чи и въ самы Цариградъ галатскы управитель носѣше тытулъ *Галата-Войводаси,* и управитьлны домъ *Войвода-конага* — войводскы домъ. Той тытулъ до 1853 лѣто тѣй бѣше, а може бы и до сега въ уста народу се тѣй да сѧ казва. По сичкы почти градове въ Българиѭ управитьлны домове сами Турцы гы наричѧхѣ: *войвода-конага,* а Българи *войводници.* Селскы же управители отъ Българы, по турскы гы нарича Правитьлство и на-

родъ *коджа-баши*, а то е тълкувано отъ българскы *старѣйшина*, кое е равно *коджа-баши;* защото въ врѣмѧ Българскаго царства по малкы села управлѩли старѣйшини. *Бирника* претълкували *нѧлзамалъ, нѧкъзведеримъ*, значи берѧ зѣмамъ. А най ближнаго управителю, кой служаше за агютантъ (до 1821 — 1830), зъвѣхѧ го по турскы *шътъръ* — чьловѣкъ кой шета на самъ нататакъ да приказва повеление управителѧ; и Турцы имѧть пословицѣ; *инсанъ ахмагѧ шътъръ олуръ, бегирънъ ахмагѧ рахванъ олуръ* — глупавый чьловѣкъ става шътъръ, а глупавый конь става выноходецъ [31]). Сичко това доказва, чи Турци, кога минѣли отъ Азиѭ та завладѣли Българиѭ, нѣмали рѧдъ и устройство правлениѧ и затова сѧ' зѣли истый рѧдове и устройство отъ Българы, както и множество рѣчи: *везиръ* — възиранѭщы сѧ, *назъръ* — назъратель, *заривъ* — свѣтлый, хубавый зарнвый, *сертъ* — сърдитый и проч.

Нѣка видимы и най стари имъ чинове, коихъ сѧ' имали въ Европѣ на свой-си ѩзыкъ и отъ тамо всѣкы узнава, какво имъ е было устройство правлениѧ. Най първи тытули турскихъ велмѧжъ и чиновниковъ, отъ колко е мнѣ познато, были сѧ' слѣдни; *имрихоръ-агаси* първы царски конюшникъ. То достойнство и санъ было и въ византийскы Дворъ, ἀρχηιπποκώμος или κώμης [32]). *Касанъ-башы* — заповѣдникъ или главатарь мѣсопродавцовъ, кой въ врѣмѧ рата сѧ е грыжилъ за нуждное къличьство мѣса войнъмъ и съврѣмѧнно е изпьлнѧвалъ дльжность военачѧлника послѣ Султана. *Екмекчи-баши* главатарь хлѣбопродавцевъ. *Субаши* — начѧлникъ водъ или водоводовъ. Тѣй-зи сички сановници сѧ' съдружѧвали войнство въ врѣмѧ войны и грыжили сѧ' всѣкы спорѧдь сана си за мѣса, хлѣба и воды; а съврѣмѧнно, были сѧ' и най главни сановници Султанови. Тѣхъ чинове и санове виждамы ѥще много врѣмѧ послѣ въ Цары-градъ отъ врѣмѧни, кога Османскы прѣстолъ сѧ е установилъ тамо и турска дьржава заповѣдаше на цѣлѧ Европѣ; даже до 1812 и ѥще послѣ тии санове сѫществували въ Цары-градъ, какъто и санъ *Бостанджи-Башы* онъ-зи кой е надзиравалъ и вардилъ царскы градины, дѣ сѧ сѣѩло Султану дины и лубеницы. *Бостанджы-Башы* въ послѣдны врѣмѧна е изпьлнѧвалъ и дльжность управителѧ полиции въ Цары-градъ и былъ е заповѣдникъ на страшное ѫзилище, тьмница въ коѭ който е вхождалъ, не е вѣкы излизалъ живъ отъ люты мѫкы! та тьмница е погьлнѣла много невинны жьртвы турскаго сверѣпства и много знамѧнити лица сѧ' издѫхнѣли вътрѣ даже и отъ Влашкы кнѧзове. Той *Бостанджы-Башы* е сѫдилъ и разны разправы. А сѫдовища были управлѧни отъ *Шех-ул-ислыма* (върховный чинъ турскаго свѧщенства) отъ кого за-

высвали и завысвѣть еще сѣдницы — *Кадии* и *Мюхтии* — законодавцы. Тии сѣдѣть по Абубекирувы фетвы — извлѣчения отъ Корана, кого е Абубекиръ, тъстъ Мохамедовъ, съписалъ послѣ смьрти Мохамеда; по Омаровы фетвы; Омаръ е наслѣдилъ Абубекира и той е завладалъ Персиѭ и Египетъ и е изгорилъ знаменитое книгохранилище Александрийско. По Алиювы фетвы; Алиѩ е былъ зѣть Мохамедовъ, той е ималъ за женѫ дащерѭ му Фатме. По имамъ — Азамовы и другы. А най паче сѣдѣть по свои си главы, какъ то имъ скымни или който имъ надъ даде оному отданѣть правдѫ! Тѣхны сѣдебны рѣшения сѫ были неразрушими отъ гражданскы управителы, коимъ власть е была съединена съ тѣхъ, то есть, безъ сѣдника — *кѣдиѩ* и *мюхтиѩ* нищо не е можалъ граждански управитель да рѣшава, кое и до днѣсъ почти е исто въ турскѫ дьржавѫ. *Илями* и *фетви*, — рѣшениѩ кадийски и извлѣчения мюхтийскы сѫ почитали за свѧты и изпьлнявали сѧ сѫ' съ строгостиѭ отъ изпьлнитьлнаѭ власть. Послѣ же, кога сѧ сѫ' усилили Еничари, появили сѫ' и други нови граждански чинове и санове: *Еничари-агаси*, *Чорбаджы-башы*, *Ахчи-баши*, *Сака-баши* и проч.

Турскы войницы, кои сѫ' минѫли отъ Азиѭ въ Европѫ и завладали Бьлгариѭ и Византийскѫ власть, были се неженени; тии, къту завладѣли тѣхъ мѣста, зѣли най хубавы дѣвицы Бьлгаркы и Гьркыны и сѫ' уженили за тѣхъ, къту гы потурчили на силѫ! За това въ Европѫ живеѩщи Турци сѫ' отличаѭть отъ азиѩтскы си братиѩ *Манафи* зъвимы по краски лица. Азиѩтски Турци сѫ' чьрникави, а Европѣйски сѫ' бѣлизнѩви, защото сѫ' смѣсили съ Бьлгарскѫ и Грьцкѫ крьвь. Нигдѣ въ повѣстность не сѧ възпомѣнува да сѫ' минѫли турски семѣйства отъ Азиѭ въ голѣмо число въ турскѫ днѣшнѫ Европѫ. Турци и до сега имѫть таѭ наклоность, да зѣмѫть жени отъ другы народы, а най паче отъ Кавказа и Гюрджистана. А царска имъ порода, отъ врѣмени Амурата Амира почти до сега, се отъ другы народы си тѣгли поколение, а най паче отъ Грьцко-Бьлгаро-Сьрбскѫ крьвь.

Турскы ѩзыкъ е былъ изъ начала твьрдѣ сиромахъ и бѣденъ, той сѧ е убогатилъ постѫпено отъ Арапскаго, Персийскаго и най много отъ Бьлгарскаго ѩзыка. Писменость турска сѧ състои отъ арапскы и нѣколко персийскы буквы. Сички тѣхни отлѫчнѫ смысль изражѩщи рѣчи сѫ' странни, какъто и ньравствени, религиозни имъ, гражданское же и военное правление изражѩщи, искуства и художества, се отъ вышепомѧнѫтихъ ѩзыковъ сѫ заѣти. Ѩзыкъ тѣхенъ най много сѧ е убогатилъ послѣ отъ какъ сѫ' сѧ остановили въ Константиновъ градъ. Отъ того въ Турско, въ тѣхъ врѣмана, го-

лѣма радкость е было знание писменности, както и до сега еще. Простому Турчину, кога читаешъ нѣкоѭ си религиознѫ имъ книгѫ или грамотѫ или запискѫ старѫ, той на разбира нищо; то е исто къту кога чьтѣшь Българину Китайскы! Тии въ врѣмѧ привзѣтиѧ Българии, невѣжи сѫще и неймѣще никакво статистично и земеописно понѭтие, описали сѫ' нашѫ земѭ тогда съвсѣмъ тьмно; почти нищо нѣсѫ' описали радовно. Тии да узнаѭть, колко пространство земы имѫть подь владение си въ Българиѭ, изпроводили сѫ' такива невѣжы описатели, кои ходѣли отъ села на село и писали колко часа (сахаты) разтоѭние има отъ едно мѣсто до друго, само по който пѫть сѫ' ишли на дьлжинѫ! писали нѣколко кладенцы, рѣкы и пѫтища за границы, мирища всѣкаго села. То описание не е было всеобщо по всеѭ Българиѭ, иъ частно по нѣкои си само прѣдѣлы, а най паче въ Доброжиѭ. Имѧна на градове и села въ това първо описание оставили гы, какъ то гы е зъвалъ народъ по Българскы, а нѣкои си отъ послѣ притълкували на турскы ѭзыкъ по истому значению. Тии стари записки сѧ нахождахѫ до 1853 лѣто въ прахъ потѫнѫли и принебрежени въ Цари-градъ, въ зданне на мѣсто назъваемо *тефтерхана* на Атъ-мегданъ и по другы *кютупхани* — книго хранилища царскы.

Възпомѧнува сѧ чи въ първо начало Султани издавали много ферманы на Бьгарскы ѭзыкъ писаны. То е истина, защото знаймы чи дьщерѭ царь Ювана Александра Кира Ѳамари, была е дадена за съпругѫ Амурату Амиру — Великому, и та си е остала въ християнству до смьрти. Отъ неѭ е былъ роденъ Баѭзитъ I. призванный Илдърѫмъ — *трѣскъ*. Та е была дадена Амурату отъ неволиѭ, какъ то е записано въ единъ нашъ памѧтникъ, Синодикъ Бориловъ, *рода ради Българскаго*, и съ неѭ ведно были даденн нѣколко друшкы и служѧнкы нейны млады Българкы; спорѧды неѭ сѫ' постѫпили въ Султановѫ службѫ и нѣколко си Българи, коимъ число сѧ е умножавало, колкото е Султанова власть расла и негово влиѭние въ Българиѭ сѧ умножало, до дѣ най послѣ и постѫпи той Султанъ въ бой съ Българы, къту сѧ бѣше впосѣѭлъ раздоръ и мълвѫ въ Шишмановъ домъ. Народно едно попрѣдание сѧ съхранило, какъ то и пѣсень, чи Шишманъ призъвалъ зѣтѧ си Султана на помощь, да смири свои братиѧ, кои бѣхѫ отстѫпили отъ него! Въ Турскы палатъ сѧ е говорило нѣколко врѣмѧ Българскы ѭзыкъ, защото и Баѭзитъ зѣлъ за женѭ дьщерѭ кнѧзъ Лазаровѫ, послѣ Косовскѫ биткѫ, какъ то и неговы наслѣдницы сѫ' зѣмали и други Сьрбкыны, а ѭзыкъ Сьрбскы е былъ тогава много ближенъ съ Българскому, какъ то сѧ види отъ

Душановъ законъ. То сродство, кое е зближило Отоманскы дворъ, ѥще въ Брусѣ съ Шишмановы дворъ, родило е Илдърѣма разорителѧ Бьлгарии! За-това не е чюдно, да сѣ' писали Отоманскы Султани въ него врѣмѧ ферманы си на Бьлгарскы ꙗзыкъ, защото се едно е было тѣмъ и въ послѣдно врѣмѧ, кога сѣ' гы писали на Арапскы ꙗзыкъ, то есть, толкова понꙗтие сѣ' имали отъ писанихъ на Арапскы ꙗзыкъ, колко и на Бьлгарскы! А на Бьлгарскы ꙗзыкъ да пишѫть и самое врѣмѧ и обстоꙗтьлства гы заставѣли, до дѣ покорѫть конечно цѣлѣ Бьлгариѭ. Съхранили сѣ' наши народни стари пѣсни, кои доказвѣть, чи многи отъ покорившихъ сѧ съ условиемъ Бьлгаръ, были въ Султаискѣ службѣ, и въ най голѣмыѧ чинове; тии пѣсни щѣть сѧ обнародова въ подобно врѣмѧ и мѣсто съ любословны изслѣдованиѧ. [53])

Понеже возпомѧнѣхмы Амурата и Баꙗзита нѣще да е излышно да кажимы нѣщо си за тѣхъ. Амуратъ или Муратъ I. треты султанъ отоманскы, родилъ сѧ въ 1319, и наслѣдилъ Оркана баща си въ 1360. той е привзелъ Ангирѣ (Енкюри) въ малѣ Азиѭ и Одринъ (Едрене) въ Европѣ, дѣ си е учрьдилъ столнинѣ. Той за малко врѣмѧ е завладалъ Руманѭ до Ѣмъ планинѣ, Македониѭ и Арбанашкѣ земѭ, разби знамѧнитое съѭзно войнство на Косово поле, кое сѧ състоѣше отъ Бьлгары, Власы, Далматинцы и Сьрбы, подъ прѣдводитьлствомъ кнꙗза (Деспота) Лазарѧ Сьрбскаго; нъ въ таѭ истѣ си побѣдѣ и той быде съ измамѣ убиенъ отъ еднаго Сьрбина война, то е было въ 1389. [54])

Въ него врѣмѧ старопланинци Бьлгари и прѣстолный градъ Търново, Видинъ и Срѣдецъ сѧ дьржахѣ ѥще отъ Шишмановцы, раздѣлены сѣще и въ раздоры и мълвѣ находѣщи сѧ. Амурату наслѣди сынъ му Баꙗзитъ I. призваный *Илдърѣмъ* — трѣскавица. Той нападна на раздѣленыѧ Бьлгары и привзѣ Търново и Никополь съ нападеннемъ, нъ пакъ не можѣ сичкѣ Бьлгариѭ да усвои. Видинъ и Срѣдецъ сѧ ѥще дьржахѣ, а найпаче старо-планинскы непроходимы тогда мѣста, отъ Чьрнаго морѧ до Трѧановы врата, дьржахѣ частно въ разтоꙗние на 75 годины, до конечное паденіе Бьлгарии. Илдърѣмъ обсажда и Цары-градъ, и унуди Михайла Палеолога да му дадѣ едно прѣдградне въ Цары-града, дѣ съзида джамиѭ. Осталии независими Бьлгари ведно съ Влашкое войводство, кое управлѧше прочютый Мирчо войвода или Димитрый Загорскы, трудѣхѣ сѧ да съсрѣдоточѫть силы си и да нападнѣть на общый неприꙗтель; нъ живый и дѣꙗтълный Илдърѣмъ нападна скоро и на Влашко, дѣ го посрѣшна храбрый Мирчо. Война сѧ ѥще продьлжаваше въ Влашко и не сѧ знаꙗше, какъвъ конецъ ще получи, кога Илдърѣмъ сѧ извѣсти, чи Тамерланъ

(Демиръ), татарскый ханъ, нападнѣлъ въ малѣ Азиѭ и достигнѣлъ близу до Ангиръ. Илдъръмъ сѧ унужди да заключи миръ съ Мирча войвода и да иди противо Тамерлана. Нѣкои си историци прѣдставлѭть слѣдный договоръ Баѩзита съ Мирча.

Хатъ-хумаюнъ Сѹлтанъ Баѩзита I. 1393. л.

I. По великѫ нашѫ милость даваамы съгласие, що покореное недавно отъ „нашѫ непобѣдимѫ силѫ войводство, да ѹдьржи свои ѯаконы и правление и „влашкы войвода, да съхрани право войны и мира и право надъ живота и „смьрть своихъ подданихъ.

II. Християни, приимѣше мѹхамедовѫ вѣрѫ, могѫть свободно да мини„вѫть въ Влашко и да сѫ ѹбьрщѫть пакъ въ Християнство, безъ да под„падѫть на никакво си гонение или казнь.

III. Власи могѫть свободно да живѣѭть въ нашы подвласти ѯемы, дѣ ще „бѫдѫть искаюуеми отъ харауа и дрѹги даждна.

IV. Въ слѣдствие на тѫ нашѫ высокѫ милость, и ѯащото влашкы вой„вода постѫпи въ ѵисло на подданы нами властителни, онъ сѧ обвазѫва да „плаща намъ ежегодно даждне въ ѯлато 3000 влашкы грошове или нашы „500 срьбрьни грошове. данъ въ Никополѣ 795 (1393). месеца реббїюль„еввелъ.

Той-зи хати-хумаюнъ е приведенъ въ историѭ Дакии, писанѣ на грьцкы ѩзыкъ отъ нѣкого си Фотино, нъ той не е вѣренъ защо то противорѣчи съ оного зи, кого въ Парижкѣ конференциѭ Турци прѣдставихѣ. Ные по настоѩщему нѣмамы срѣдство, да прѣдставимы читателю него и да покажимы въ какво сѧ състои несъгласие съобразно съ повѣстности.

Послѣ мира съ Мирча войвода, Баѩзитъ сѧ управи въ малѣ Азиѭ противъ Тамерлана и близо при Ангиръ въ едно страшно сръжение быде разбитъ конечно и самъ падна въ плѣнь (1401). Споредь свидѣтельство на самы турскы бытописатели, Тамерланъ го затворилъ въ желѣзнѣ клѣть, дѣ е жалостно издѣхнѣлъ. Съ Баѩзита Илдъръма въ него врѣме е имало и съѭзници воински Помаци Бьлгари и Сърби. Сьрбамъ е былъ прѣдводитель Стефо-бей, кнѧзъ Лазаровъ сынъ, шурѧ Баѩзитовъ.

Въ еднѣ старѣ рѣкопись, коѩ нѣма ни начало ни конецъ, състои сѧ отъ нѣколико листове, писано е слѣдное лѣточислѣние за тѣхъ врѣмена. Въ лѣто ,ѕ҃ѡоѯ (1367) сътвори кнѧѕь Лаѯарь бои на косову. съ „неѹьстивїими Агаранїи мц҃а ї ѭ҃, и҃, и Мѹрата оубн. и самь ѿ нихь боже„ствеиѭю прїетъ конуниѹ. тогда бысть плачь и рїданїе велїе.

Въ лѣто ,ѕ҃ц҃г (1393) тѹрци на Власи воеваша. краль марко и константїнъ „ѯагыка.

Въ лѣто ҂ѕцє (1395). Турцїи у Босну ѕагибоша.
Въ лѣто ҂ѕцѕ (1396) изгоре раванница и ново Брьдо.
Въ лѣто ҂ѕцаі (1401) бысть Демировъ бои.
Въ лѣто ҂ѕді (ѕцді — 1404?) представи се госпожа Євгенїа.
Въ лѣто ҂ѕцзі (1407) бысть зла зима и сїе лѣто бысть вльковъ плѣнь.
Въ лѣто ҂ѕцаі (1409) заклаша Влька.
Въ лѣто ҂ѕцаі (1409) Уалапїе убїень бысть.
Въ лѣто ҂ѕцка (1411) Мусїа расипа Бльгаре и ѡнъ тожде лѣто заклань.

Тѣйзи лѣтописни записки ни давѧть поводъ да кажимы нѣщо си за нашъ народьнъ паматникъ, Царственникъ, изданый въ лѣто 1844 въ Будимѣ, кого нѣкои си наши млади учени Бьлгари прѣзирѧть, безъ да знаѧть, чи сичко почти що е писано въ него е истина, нъ не е въ добьръ радъ лѣтосчисленїа положено. Ные въ тыѧ выше-изложены запискы видимы, Вьлковъ плѣнь, заклание му, разоренне Бьлгарии отъ Муса и неговѧ погыбель. Ето що казва за тыѧ случкы и нашъ Царственикъ и види сѧ ꙗсно сичко е истина.

„По сьмрти Пїазитовои настанаха на царство турское неговите синове Узунъ „Селиманъ и Муса. тыи убо два братїа согласиха се да отидатъ на Болга„рете и на Сербете, сразиха се же послѣ между себе и направиха много кро„копролитїе, докле зеть имъ Ахметъ паша не ги примири. И така тогда Сул„танъ Муса убо отиде въ Дарданїа, кои то е западна Болгарїа, като Охридъ, „Битола, Ерцеговина и Далмати сирѣчь Илирикъ, имаѧ со себе и Болгарскїа „князи, що то беха подъ власть турска, Вьлка Доброжанскаго и Лазара ев„хантскаго въ лѣто господне 1409.

„Узунъ мусулманъ (Сулиманъ) же земавъ со себе и зета си Ахметъ паша, „него убо посла на Златица да се бїе, и самъ пойде на Самоковъ. во Ко„станецъ обаче събракшеса Болгаре много убиха го, въ лѣто господне 1411.

„Това убо като ѹ, Султанъ Муса, разгнѣва сѧ много, и абїе уби князѧ „Вьлка и Лазара, и колку то други князове Бьлгарски имаше со себе, и оста„вивъ Дарданска та земла, пойде на Самоковъ, и тамо сразисе сосъ Бол„гарете и мави имъ и уби царѧ Іоанна Шишмана, остана же отъ Іоанна единъ „сынъ именемъ Владиславъ, кои то побѣгна при Страшимира въ Видинъ. „Послѣ султанъ Муса отиде да плѣни Златица. Георгїи Страшимиръ обаче „като ѹ убїенїе то брата своего Іоанна Шишмана, абїе събра множество „войска Болгаре, Сербе и Маджаре, и отиде въ Златица сразн се съ Турка„ми, мави имъ уби и султана Муса и Ахмеда паша, и сичко нихно вои„ство до единаго, въ лѣто господне 1421. послѣ же върнасе въ Видинъ.“

Тукъ сѧ види чи нашъ Царственикъ е съгласенъ съ вышейзложены запискы, писани въ Сьрбиѧ, какъ то сѧ виждѧть, не отъ българскѧ

рѣкѣ; разлика е твърдѣ малка въ лѣтосчисленне. Нъ каквы голѣмы разликы виждамы въ Европѣйскы повѣстности, писани отъ учены и образованы чьловѣцы?

Ные, млади Българы! не трѣба да прѣзирамы нашы драгоцѣнны паматницы, нъ трѣба да сѧ стараймы да гы изслѣдовамы съ разслѣдитьлны изнсканиѧ!

Европѣйци, кои сѫ' писали за тѣхъ нашы прѣдмѣты, нѣ-сѫ' подостовѣрни отъ нашы народны паматницы! тии за работы, кои сѫ' были прѣди 50 годины въ Турско и ѥще по рано, на коихъ ные ѥще имамы живы свидѣтелы, такива льжы сѫ писали, щото е срамъ чьловѣку да гы чьте! а защо е было то? защото тии нѣсѫ' имѧли пристѫпъ въ Турско, какъ то днѣсъ. Ные не трѣба приминѣлы въ тѣхъ врѣмена работы да сѫдимы по днѣшнимъ обстоѩтьлствамъ, нъ съобразно съ тѣхъ врѣмѧна, кога то сѫ тии ставали. Въ нашъ Царственникъ въйстиннѣ има много почьрпано отъ византийскы списатели, нъ и много има отъ нашы стары рѫкописи, кое не е льжа. Самаѩ недостатка, чи съставившый той-зи паматникъ, не е показалъ мѣста отъ дѣ е чьрпалъ. Нъ и за това трѣба да му смы благодарни, защо сѧ постаралъ въ тѣхъ врѣмѧна да пиши и толкова. Тукъ не разумѣвамъ издателѧ Царственника, нъ съчинившаго; защото тѩ рѫкопись, отъ кожѫ е приписанъ и издаденъ Царственникъ, отколѣ е была позната въ Българиѭ, какъ то и отецъ Пайсюва Българска исторіѩ сѧ е приписвала отъ многы рѫцы. Да дойдимы пакъ на приснопаматныи отецъ Паисыи, кой описва въ свое съчинение состоѩние Българии прѣды 100 годины, какво е было. Ные видѣхмы въ вышейзложеное негово описание за Българскы Патриархъ и митрополиты, чи казва ѩвно, защо грьцкое свѧщенство въ негово врѣмѧ сѧ е старало ѩвно да изтрѣби Българскы ѩзыкъ, и отъ того Българы остали прости; нѣка изложемы и нѣговъ прѣдговоръ и тогава да потвьрдимы негово свидѣтелство и отъ самы грьцкы списатели.

„Предисловіе къ хотѧщимъ ѵитати и послѵшати написаніѧ въ Історіцѣ сію.“

„Внемлите вы ѵитатели и слышатели, роде Болгарскыи, кои ревнѵетъ и „ѵсьрдствѵетъ по своего рода и по свое отьѵество Болгарское, и желаетъ „разѵмѣти и ѕнати извѣстно ради своего Болгарскаго рода, и за вашы отцы, „и праотцы и царюве, и патріарси, и свѧтыхъ, какъ сѧ исперва поживели и „пришли. и вамъ потрѣбно и полезно есть, да ѕнаете извѣстно дѣаніѧ отецъ „вашихъ, како що ѕнаютъ вси дрѵги родове и ѩзици за михни родъ и ѩзыкъ „и имѣютъ исторіи и всяки книжникъ, и отъ ныхъ ѕнаетъ и сказѵетъ и хва„лятъ сѧ за свои родъ и ѩзыкъ. тако и азъ вамъ написахъ по редѵ извѣ„стно за вашь родъ и ѩзыкъ: ѵитаите и ѕнаите, да не бѵдете одъ дрѵги ро-

„дове и ꙗзыци подсмѣнвами и ꙋкараеми; асъ излиха поревновахъ по рода и „по отечество болгарское, и много трꙋдъ сътворихъ собирати отъ различни „книги и історіи, доидеже собрахъ и совокꙋпихъ дѣанія рода болгарскаго въ книжницꙋ сію, ради ваша полза и похвала вамъ написахъ, кои любитъ свои „родъ и ꙗзыкъ. препишꙋите історіицꙋ сію, платите нека и вамъ препишатъ „кои ꙋмеютъ писати, и имѣте ю да са не погꙋбы; а кои не любятъ за „свои родъ Болгарскы знати, но са ѡбращаютъ на чюжа политика и не ра„дѣтъ за ꙗзыкъ Болгарскы, но са ꙋчатъ читати и говорити по грьчьски, и „срамеется да са нареченетъ Болгари: ѡ неразꙋмне їюроде, поради что са сра„мишь да са нереченешь Болгаринъ и не четишъ по свои ꙗзыкъ, и не дꙋ„маш, или не са имали Болгари царство и господарство за толико царство„вали и были чюдни по вса земла, и много пꙋти отъ силни Римляне и отъ „мꙋдри Греци дань въземали, и давали имъ царюве и кралюве свои царски „дьщери въ съпружество, и да бы имѣли миръ и любовъ съ цари болгарски, „и отъ всего славенскаго народа наїславни были Болгари, пьрво са они па„тріарха имѣли, перво они са крьстили, паиболѣ земла они освоили, такѡ „отъ своего народа словѣнскаго оны силны и чесны были, и первы святни „Словѣнскіи отъ болгарски родъ и ꙗзыкъ просіяли. како зато по редꙋ вса „въ сію історію написахъ, и зато имѣютъ Болгари отъ много історіи свн„дѣтелство. защо е истина все за Болгари, како и поменꙋхъ, но отъ що „са ты неразꙋмне срамишъ отъ свои родъ и клаучишъ са на чюзды ꙗзыкъ. „но са рече: Грьци по мꙋдри и по политични, а Болгари са прости и глꙋ„пави и не имѣютъ речи політични, зато рече, лꙋче е пристати но греци; „но внждъ неразꙋмне, отъ Греци има много народи по мꙋдри и славни, да„ли си оставала некои Грекъ свои ꙗзыкъ и ꙋченіе и родъ какъ то ты безꙋ„мне, що оставлаш и неимаш никои прибытокъ въ грьцка мꙋдрость „и политика, ты Болгарине непрѣщан са, знаи свои родъ и ꙗзыкъ „и ꙋчися по своемꙋ ꙗзыкꙋ; боле есть болгарска простота и незлобіе, Бол„гари прости всякого ꙋ свои домъ приимаютъ и гощаваютъ и дароютъ ми„лостиню, кои ꙋ нихъ просатъ, а мꙋдри и политични никакъ не творатъ. „но и отимаютъ отъ прости и похищаютъ неправедно, и вище грѣхъ и не„полза отъ нихма политика и мꙋдрость приемлютъ; или са срамишъ премꙋ„дри и торговци и славни на земли отъ свои родъ и ꙗзыкъ, защо са Бол„гари прости и неимаютъ отъ нихъ много торговци и книжници и хитріи и „славни на земли на тока врѣма, но са повѣке отъ нихъ просте орече и ко„пече ї обчаре и прости занаатлїи; азъ на то въ кратце ти скажꙋ: отъ Ада„ма даже до Давида и праведнаго Іѡакима и Іѡсифа обрꙋчника, колко бы„ха праведни и святи пророци, патріарси, нарекоха са великіи на земли и „предъ Бога не бѣше отъ нихъ никои торговецъ или прехитаръ и горделивъ, „како сегашни хитарци що гы ты имашъ за почесть, и чюдиши са ꙋ нихъ,

„и блаженни са на инхенъ ѭзыкъ и обычаи, праведни праотци ѣси были зе-
„миодѣлатели и овчари, и были богати съ скоти и плоди земленїе, и были
„прости на земли, и незлобливии, и самъ Христосъ оу домъ простаго и ни-
„щаго Іосифа слезе и поживе. Виждъ како Богъ повѣке милуетъ прости и
„незлобивии орауе и овчаре, и наипервѣ инхъ возлюбилъ на земли и просла-
„вилъ, а ты са срамишъ, защо си Болгари прости и нехитри овчари и ора-
„ще, и оставешъ свои родъ и ѭзыкъ, и хвалиши са съ чюждиѭзыкъ, и бла-
„чини на инхенъ обычаи; то азъ видѣхъ отъ многи Болгари, защо тако де-
„лаютъ и идутъ по чюждиѭзыкъ, и обычаи и на свои ѭзыкъ хулятъ, зато
„здѣ написахъ и они отцерѹгатели кои не любятъ свои родъ ѭзыкъ, напи-
„сахъ да знаетъ, како не са были наши Болгарски царюве и патриїарси и Ар-
„хїереи безъ лѣтописани книги и кондики за толико лѣтъ царствували и го-
„сподствували на земли, и имали са и исторїи царскы и кондики архїеренски
„всѣхъ извѣстно, и житїа и правилахъ святимъ болгарскимъ много, не было
„въ оно врѣма шампи Словѣнски, а человѣци отъ небреженїа не претолко-
„вали, но на мало са мѣста такика книги обрѣтали, а кога оузели Турци Болгар-
„ска земля напрасно погазили и попалили церквы, мънастиры, царскы и ар-
„хїеренски дворове, и въ то время человѣци отъ страха и нужда и ужаса
„турскаго бѣгали, да сохранятъ токмо свои животъ, и въ то люто врѣма по-
„гѹбили са они Історїи царски, и на много святии житїа и правила, и нынѣ
„нѣма они книги лѣтописны що са были пространо написани ради всѣго на-
„рода, и царїе болгарскихъ. Азъ много книги и премного проучихъ и възи-
„скахъ за много врѣма прилежно, и не возмогохъ никадъ обрѣсти рѹкопи-
„сни и печатни, но мало и рѣтко и въ кратцѣ обрѣтается и нѣкоя кратка
„історїя. некои Макробыръ (Макроѹрбенъ) Латинниъ препислалъ отъ гретеска
„історїя за болгарске царюве, но весма кратко, едва са найде инхна имана,
„и кои по коего царствувалъ, самъ тои Макробыръ писалъ тако: кажатъ
„Грьцы отъ завистъ и ненависть, що имѣли на Болгари, не писали храбрїя
„постѹпкы и славнаа дѣанїя цареи, и народа Болгарскаго, но въ кратцѣ и
„во преки писали, како е было нимъ прилично, да не имъ е срамота, защо,
„много пути Болгари ги побѣждали и дань отъ инхъ взимали. отъ того Ма-
„кробира и отъ многїя други історїи събрахъ за много врѣма по приличка и
„по разпространихъ и совокупихъ сїю історїицу, ако са находи у многихъ
„книгы и історїи по мало и въ кратцѣ написано за Болгари, но неможатъ
„всякъ человѣкъ имѣти они книги и читати и помнити, того ради разсудихъ
„и съвокупихъ вса заедно.“

Отъ изложенихъ всѣкы види ясно въ какво положение са находила бѣдна Българиж въ врѣма отца Пайсия въ 1762, кога владала голѣма простота и народный духъ былъ отпаднѧлъ, и прѣудолѣло было грькоманство! до кой стѣпень е было то възвышено всѣкы мо-

же да си въобрази, къту сравни наслѣдны врѣмана, то есть, отъ 1800 до 1837, кога почна вѣкы да гаснѣе грькоманство въ Българиѭ и да сѧ възражда народный духъ. А днѣшни му остатки сѧ свидѣтълство ѥще живо, онъ-зи поѩсъ Българы, кои пишѭть съ грьцкы буквы Българскы ѩзыкъ, ѥще е живъ въ голѣмо количество! Такива погьрчени и намьрсени Българи може да види человѣкъ отсвѣнъ въ Българиѭ ѥще много и въ Влашко, въ Плоещъ, въ Бассарабиѭ и другадѣ. Та зарада не сѧ е ѥще изчистила! Благоговѣйный отецъ Паисый, ако не е писалъ по обшырно о тому, то обстоѩтьлства не му сѧ допущали ради духовнаго му чина, нъ пакъ доволно е писалъ, и негова рѫкописъ е принесла голѣмѫ ползѫ приписванѫ отъ тогдашны Българы. Ные щѣмъ изложи нѣколко запискы, кои сѧ находѧть на краѧ ѝ писаны отъ прочьтавшихъ ѭ, да види всѧкы съ какво усьрдие сѧ ѭ читали Българи.

„Азъ Макарїе їеромонахъ хилендарски проѵитахъ ето исторїю, и разумѣхъ „ѵто естъ писано внеѧ и вие потрѹдите сѧ братиѧ та ѩ поѵитети да ви бѹ„ди на полѹ Болгаромъ похвала, а на пакость Грекомъ и . . . . .

1772 Маиѧ пї денъ.

„Азъ Георгїи їерея грѣшнїи и окаанїи отъ село жерѹвка проѵитахъ сїю „исторїю и разумѣхъ ѵто есть писано къ неѧ, и вие потрѹдите сѧ братїѧ „та ѧ проѵитете да ви бѹди на полѹ Болгаромъ похвала и на пакость Гре„комъ и . . . . .

1776 Декемврїѧ день кѕ.

„Азъ Велико їерен отъ село котелъ проѵитахъ сїю исторїю и разумѣхъ „ѵто естъ писано къ неѧ и вїе потрѹдете сѧ братїѧ та ѧ проѵитети да ви „бѹди на полѹ Болгаромъ похвала а на пакость Грекомъ и . . . . .

1779 Велики їерен Маїѧ г.

Много животъ и здравиѧ.

„И азъ Никола сн҃ъ попъ Лазаревиѵь и даскалъ отъ Рѹхѹвъ проѵитахъ сїю „исторїиѵ и разумѣхъ ѵто есть писано и вїе потрѹдите сѧ братїѧ та ѧ про„ѵитете да ви бѹди на полѹ Болгаромъ похвала и на пакость Грекомъ и . . . .

въ лѣто Марта ѕ.

„Азъ Серафимъ проѵитахъ сїѧ историѧ ѵ Славенъ въ лето отъ христа „ѧї҃чѣ (1794) и много полза намѣрихъ за Българи.

Отъ тыѧ запискы сѧ види колко сѧ е скытала таѩ рѫкопись изъ Българиѭ, и каквѫ е ползѫ принесла въ тѣхъ врѣмана. [55]) а отъ израженїѧ, „на пакость Грекомъ“ всѧкы разумѣва защо сѫ писали така тии свѧщенни лица; извѣстно чи тии сѫ гледали очевидно грьцкое угнетение надъ Българи и българскыи духъ удавенъ отъ грекоманства; и ако нѣсѫ можали друго нищо да сторѭть, то есть, да пи-

шѣть по обшырно нѣщо, утишили сѧ себе си съ томъ що сѧ и тии по два тры рѣда писали, и приканѭть и другы Българы да прочитѣть! Сега къту видѣхмы въ какво състоѩние сѧ е нахождалъ въ тѣхъ врѣмана Българскый духъ затѣпенъ отъ грькоманства, и причины му, нѣка потвѣрдимы таѭ истинѣ и отъ самы грьцкы списатели. Вышепомѧнѣтый ученъ Грькъ Атанасъ Стагиритъ въ свое съчинение *Ἠπειρωτικά*, въ странѣ 352. и 353. казва.

Κατὰ τὰ ἀνατολικὰ παραθαλάσσια τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἦτον ἡ χώρα Χαλκιδικὴ καλουμένη, ὠνομάξονται ἔτι κωμοπόλεις, καὶ κῶμαι, καὶ ὄρη, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μὲ ὀνόματα Βουλγάρων· ἰσβουρος, Στανὸς, Νιβοσέλον καί λοιπά· σώξονται καὶ τινες λέξεις, καὶ τραγούδια εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικὴν, περιέχοντα ὀνόματα Βουλγάρων εὑρίσκονται καὶ ὀνόματα τινῶν ἀρχαίων ἐγκατοίκων Βουλγάρων. ψυχὴ Βουλγάρου ὅμως ἤδη δὲν ὑπάρχει· καθὼς εὑρίσκονται περὶ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀλλαχοῦ, οὔτε ἄλλου ἔθνους, οὔτε γλώσσης, ἐκτὸς τινων Λατινικῶν, μανίκια, κολίγας, καί τινων ἄλλων· ἐκ τούτων οὖν φαίνεται, ὅτι ἦσαν καὶ ἐκεῖ Βούλγαροι ἐγκάτοικοι, πλὴν ἐξελληνίσθησαν, ἀναγκαξόμενοι μάλιστα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐκεῖ ἐθίμων· ἐπειδὴ δὲν εἶχον οὔτε ἱερεῖς, οὔτε βιβλία ἐκκλησιαζικὰ εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν. Τὰ δὲ ἔθιμα τοῦ γένους ἐκτελοῦνται ἐκεῖ μετὰ πολλῆς παῤῥησίας καὶ ἐλευθερίας· ἔτι δὲ εἶναι καὶ τὸ Ἅγιον ὄρος πλησίον, καὶ δὲν ἔλλειψὰν ποτὲ, οὔτε λείπουσιν ἐκεῖθεν Πατέρες ἐκκλησιαζικοὶ πνευματικοὶ καὶ κατηχηταί.

„На въсточны македонскы крайбрѣжиѧ, дѣ е было мѣсто *Халкидики* назъваемо, имѧнувѣтьсѧ ѥще градища и села, горы и другы такива, съ имѧна Българскы, *изворъ, станъ*, *ново село* и проч. остали ѫ нѣколко рѣчи и пѣсни на еленскы ѩзыкъ съдьржѧщи имѧна Българъ; нахождѣть сѧ и имѧна на нѣкои си стары Българы жители, нъ душа Българину сега не сѫществуе тамъ, какъ то сѧ нахождѣть около Солуна и другъдѣ, нито другаго народа, нито ѩзыка, отсвѣнь нѣколико Латински (*μανίκια* — рѣкави, — *κολίγας* — другарь) и нѣкои си други. Отъ того убо сѧ вижда чи были и тамо Българы жители, нъ *поеленчили сѧ*, усилени найпаче отъ Великаѭ Чьрквѣ и отъ тамошны обичаи; защото нѣсѣ имали нито свѧщенницы, нито чьрковны книгы на ѩзыкъ си; а обичаи народа (елинскаго) изпьлнѩѭть сѧ тамо съ голѣмѣ дьрзость и свободѣ; притомъ е близо и свѧта гора и *чьрковнии отци, духовници* и *поучители* всѣгда сѣ были тамо.“

Ученый Грькъ ѩвно пиши, какъ сѧ е старала великаѩ чьрква да гони Българскѣ народность и съ силѣ да гы гьрчи! „*πλὴν ἐξελληνίσθησαν, ἀναγκαξόμενοι μάλιστα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας*“ такива свидѣтьлства има тысѧщи писани отъ самы Гьрцы, кой желае, и кого не е гнусъ

да чьтѣ, нѣка види що е писалъ познатый елинистъ Неофитъ Дука, въ свое издание Димостена въ прѣдговоръ си. Тамъ изтупленыи Грькъ явно казва, *чи трѣба славѧнскыи родъ да сѧ истрѣби и изчисти, а да сѧ разпростани еленизмъ!* днѣшни же учени Гьрцы се истое мечтѧжть! тии себѭтъ турскѧ Европѣ до Дунава и до Савѣ рѣкѣ! за Българы и за Сьрбы нищо не остѧжть! Съ сичкѣ си голотѣ упашки имъ се на горѣ стьрчѭть, къту на козы! . . . . Нѣка прѣдставимы читателю ѥще едно доказатьлство относѧще сѧ нашему прѣдмѣту, то есть, чи въ врѣмѧ Асѣнѧ не е было никаква унѧ съ Папищашы.

Слѣднаѧ рѧкопись е найдена прѣди нѣколко си годины въ велико Тьрново и изпроводена е господину Н. Хр. Палаузову, а господинъ С. Палаузовъ ѭ обнародовалъ на малкѣ еднѣ книжицѣ въ Петроградѣ подъ имѧнемъ, Синодикъ Царѧ Бориса, съ нѣколко си замѣчанѧ на рускы ѩзыкъ; спорѧдь неговы же замѣчанѧ та сѧ относи XIV. столѣтию.

? (Дꙋш) внымъ желанїемъ раждегсѧ, посла събрати ихъ по въсеи ѡблас ти своеи ѩкоже нѣкна плѣвелы въ снопы. и повелѣ съиитисѧ събѡроу. съшедшиы же сѧ ꙋбо архїереомъ въсѣмь. сщенникѡмъ же и инокѡм' еще же и въсѣмь болѣромь и множество ѩного проѵего народа. ѩко оубо сихъ въсѣхь съшедшихсѧ оувѣдѣвь цр҃ь, абїе съ свѣтлоѫ багрѣницеѫ ѩзшедъ, сѣде въ иже тогда единои ѿ великыихь цр҃ковь. и съборꙋ сѫдоу и сѫдоу пр҃ѣсѣдѧщоу, повелѣ привести неѵьстїа сѣателѧ. и не абїе тѣмь напрасно ꙁапрѣти, иѫ съ вѣликоѫ хытростїѫ тѣхъ оуловн. рекь тѣмь въсѣкь страхъ ѿ себе ѿринѫти и съ дрѫзновенїемъ гл҃ати хꙋлное т҃ѣ оуѵенїе. Ѡни же оуловити цр҃ѣ и иже съ ними сказѧшѫ подробноу въсѧ ꙁлославнѫѫ ихъ ересь. Цр҃ь же и иже съ ними мѫдрыми въпросы тѣмь на многѣ ѿвѣтовѧщими ѿ бж҃веныхъ писанїи дондеже обличиишѫ ꙁлославное тѣхь мѫдрованїе· они же ѩко же рыбы безгласны стоѫще, недоумѣнїемь ѿ въсѫдꙋ съдрѫжими бѣхѫ. бл҃гоѵьстивыи же цр҃ь сихь посрамлены до конца видѣвъ и дїавола падшаса и низложена х҃а же величаема, радости исплѣнисѧ. и повелѣ т҃ѣ блюсти и тѣхъ иже ѿ нихъ прѣльщенихь. ѩко оубо ѡни сїа видѣшѫ, пакы притекошѫ къ събѡрнѣи цр҃кви. а иже непокришѧсѧ православномꙋ събѡроу прѣдани бышѫ раꙁличнымь казнемь и ꙁатоѵенїоу. И по семь повелѣ бл҃гоѵьстивыи цр҃ь Борись прѣписати съборникъ ѿ грьчьскаго на блъгарскыи свои ѧзыкь. и повелѣнїемь его и ст҃ыи съборъ съ въписань б҃ы въ православныѫ съборы ѩко да проѵитаетсѧ въпрьвѣѫ недѣлѧ ст҃ыхь пѡ ѩкоже ст҃їи ѿц҃и и ꙁначала съборнѣ и апл҃ьстѣи цр҃кви прѣдашѫ. прѣжде бо цр҃ква его никто же инь сътвори православныи сии съборъ. Сїа же бѣ въсѣ сътворишѧсѧ. и повелѣна бышѫ ѿ бл҃гоѵьстиваго цр҃ѣ Борила влѣ҃ ,ѕ҃хн҃. їндиктїон дї. лоуны аї. лѣ҃ сл҃ѵнаго крѫ. га лѣ еї. мца фабрꙋарїа аї. въ дн҃ь пато҃ сыропостнои недѣли. И сїа въсѣ

добрѣ оурадивь православныи нашь цр҃ь. и скончавь съборъ и вѣниде въ цр҃ковь и бл҃годаривъ б҃а ѿпоусти когождо въ своа, всчаа мѫ памат: г҃.

Тръклатаго Богомила. и Михаила оученика его. и Ѳеодора. и Добрѣ. и Стефана. и Василїа. и Петра. и прочаа еговы оученикы и единомѫдръникы-иже х҃во вѣнлъщенїе прикидѣнїе быти бладивши, а не ѿ ст҃ыа и прѣчистыа влчца наша бц҃а плъть приѧть, сихь въсѣхъ анаѳема.

Въсѣмь архїереѡмь. и епк҃пѡ. и сщ҃енникѡмь и инокѡмь. и въсѣмь болѣрѡмь блъгарскымъ съшедшїимъса съ цр҃ем' борилѡмъ на тръклатѫ сїѫ ерѣ и инѫложившїимь тѫ. п҃. вѣчна. г҃.

Послѣ обличителнаго събора противу Богомиловъ, слѣдува въ нашѫ рѫкопись отъ листа 27 до 30 твърдѣ важно сказанне за повѣстность Българскыа чьрковы, обновление Търновскаго Патріаршества при Иоанна Асѣна II, кои е царувалъ отъ 1217 — 1241 л. Желание того господара, да обнови Българско Патриаршество, ни е срѣшнало никакво припатствие ни отъ страны Императора Иоанна Дуки Ватаци, ни отъ страны четерихъ Вселенскихъ Патриарховъ. Това са обьснава чрезъ политичьско положение Българии при Асѣна I. и чрезъ общы грьцкы и българскы ползы, кои сѫ' са нахождали въ съѭзъ противу Латиновъ, защо тогива бѣше Царь-градъ заробенъ отъ Латины.

Ѩоаннь Асѣнь цр҃ь великыи и благочьстивыи сн҃ъ стараго асѣнѣ цр҃ѣ. иже многѫ любовь имѣѫ къ бг҃оу. прославивь и просвѣти блъгарское цр҃тво паче въсѣх' цр҃ен блъгарскыхъ бывшїих' прѣжде его. иже монастыра създа и оукрасивь велми ѕлатомь и бисрѡмь и каменїем' многоцѣнимь. и въса ст҃ыѫ и бѫ҃твныѫ цр҃квы, мнѡгыми дарами одаривь. и свободѫ чистѫ на нихь обьявивь. и въсѣкь сщ҃енничьскыи чинь. архїереѫ, їереѫ. и дїакѡны, многыми чьстмы почьть. паче възыскавь съ многымь желанїемъ, обновивь патрїаршество блъгарского цр҃тва. тѣмже оубо обновленїе сице бы҃.

Прѣосщ҃енныи въселенскыи патрїархь германъ бл҃говоленїемь бѫ҃жїемъ и многим' поспѣшенїемь хрїстолюбивого Ѩоанна, асѣнѣ великаго царѣ сн҃а стараго асѣнѣ. съ прѡчїими патрїархы братїѫ своѫ. Ѧѳанасїе въсеосвященныи патрїархь їерусалимоу. христовѣхъ страстен и въскресенїа его. цр҃кве святѫ сїонь матере въсѣмь цр҃кѣвамъ и въсеѫ палестины. Сѵмеѡнь въсеосвященыи патрїархь. антїохїѫ божїа града и въсеѫ сврїѫ. Нїколае въсеосвященыи патрїархь алеѯандрїѫ и всего Єгѵпта.

Снмь оубо въсеосвященнымь патрїархѡмь. писанїа прнемшимь посламаа къ нимь ѿ благочьстивого царѣ грьчьскаго калоїѡанна, доуки, сице писано. Самодръжавное царство наше мола и бѣда ѿчьство ваше. да бисте не праѯдно сътворили нашего прошенїа къ камь. иѫ рѫкописанїе ваше положивше и послали моемоу царствоу. на освященїе по ѡбщомоу намь и вашемоу съвѣщанїоу. еже на-

рещи и дароватн равнаго вамь степене патрїарьшьскаго трънова града ѥрькви, възнесенїа христова матере цьрквамь блъгарскаго царства. Зане и христолюбивыи царь блъгарскыи їоанъ асѣнь. брать царства ми и сватъ. ѿ нашего же царства и вашего ѿчьства сватаго, то желаеть велми дароватися царствоу еговоу.

Тѣмь оубо прѣосвященнымь патрїархомь та писанїа проучьтшимь, ꙗко добръ съвѣть томоу быти изволиꙗ. и къждо ихь свое ржкописанїе въдаꙗ посланнымь ѿ царѣ къ нимъ. такожде же и германоу писаꙗ сице рекꙗще. Германоу въселенскомоу патрїархоу братоу нашемоу радоватися. прїꙗхѡ тобоꙗ нашь послана, ꙗко добръ съвѣть то прїемше. даемь ржкописанїе свѣдѣтельства нашего твоеи любви. твори же ꙗко годѣ бы нашь. и вашемоу ѿчьствоу, ꙗко власть имы вашьшаго сѣданїа.

Сїа же въспрїемь царь грьчьскыи съ патрїархомь. събравь въсего царства своего мїтрополиты же и архїепископы. и епископы. и въсе чьстныꙗ мнихы архїмандриты же и игоумены. такожде же и христолюбивыи їоаннъ асѣнь царь блъгарѡмь. въсего царства своего. митрополиты же и архїепїскѡпы. епїскѡпы же и въсе чьстныꙗ мнихы сватыꙗ горы. събравсѧ съ въстоуимымъ царемъ калоїѡаннѡмъ, на понтьстѣмь мори. мꙗжа благоговѣйна и свата дѣлы и житїемь постиничьскымь въсїавша. їоакима прѣжде освященнаго архїепископа, нарекошꙗ его патрїарха, не тъкмо словомь. нꙗ и ржкописанїемь германа патрїарха. и въсѣхъ епїскопъ въстоимыихь ржкописанїе свое положивше. въ сигилли печатлѣвше, въдашꙗ благочьстивомоу царю, и патрїархоу новосвященномоу тогда їоакимоу къ вѣчное помнинанїе неѿемлемо.

Сего ради оубо въсемь православи вѣписахѡмь сїа. на оувѣдѣнїе послушаꙗщихь и въ память блъгарскомоу родоу.

Семоу їоанноу асѣню великомоу и благочьстивомоу царю въсемь блъгарѡмь, вѣчнаа моу память.

Калиманоу благовѣрномоу царю. и михаилоу братоу его. Ѳамари и елемѣ дѣтемь благочьстивымь великаго царѣ асѣнѣ, вѣчнаа имь память:

Алеѯандроу севастократороу братоу великаго царѣ асѣнѣ. и стрѣзю севастократороу. и славоу деспотю, вѣчнаа имь . . . .

Кѡнстантиноу благочьстивомоу и православномоу царю нашемоу . . . .

Подиръ това слѣдувѣть страницы ржкописа, на кого, безъ съмнѣниꙗ были сꙗ записани имꙗна царей и великихъ българскихъ чиновниковъ — изкасѣни. Ако бы сꙗ увардили, послужили бы за обьꙗснение родословиꙗ Българскаго владичьства, кое е заплѣтено отъ византийскихъ лѣтописцевъ. Въ половинꙗ книги, гдѣ сꙗ е увардилъ 30-й л. ржкописа, съдьржа въ себѣ слѣдужщыꙗ имена на нѣкои сановницы въ врѣмꙗ Иоанна Александра

Мѡнахоу сїлвестроу. иже бысть епикерни великаго царѣ їоанна алеѯандра. вѣчнаа память:

Монахоу Θеωдосїоу. иже бысть протосевастъ великаго царѣ Їωанна алеѯандра вѣчна:

Протокелїотиноу продаикоу, вѣчнаа:

Протокелїотинъ прїѩздѣ, и вωеводѣ Балдю, иже оубїени бывѩ за вѣры господина своего, вѣчнаа память:

Цаѩблакоу великомоу приближюрю, вѣ:

Великомоу воеводѣ константиноу, иже Θеодуоль наретень бысть въ мнишьскомь ωбразѣ, вѣчнаа память:

л. 32 и 33.

Царицѩ блъгарскыа.

Еленѣ новѣи и благоуьстивѣи царици матери великаго царѣ Їωанна асѣнѣ. въземшои на са аґгелскыи ωбразъ нареченѣи еугении, вѣчнаа память:

Аннѣ царицѣ нареченѣи анисїа, и дръзѣи аннѣ благоуьстивѣи царици христолюбиваго царѣ асѣнѣ. и ирнинѣ благоуьстивѣи матери христолюбиваго царѣ михаила. нареченнѣи въ мнишьскомъ образѣ ѯении, вѣчнаа память:

Марїи христолюбивѣи царици стараго тертерїа. и дръзѣи кирамарїи благовѣрнѣи царици. вѣчнаа и:

Єфросини благоуьстивѣи царици царѣ сватслава, вѣчнаа память:

Кераци благоуьстивѣи деспотици матери великаго царѣ Їωанна алеѯандра. въспринемшои на са аґгелскыи ωбразъ нареченои Θеофана, вѣчнаа память.

Θеодωрѣ благоуьстивѣи царици великаго царѣ Їωанна алеѯандра въспринемшои мнишьскыи аґгелскыи образъ нареченнѣи Θеофана, вѣчнаа память:

Θеодωрѣ благоуьстивѣи царици великаго царѣ Їωанна алеѯандра сѫщои ѿ рода евренска. въспринемши же на са сватое кръщенїе, и благоуьстивѩ вѣрѫ цѣлѫ съхранши. и цьрквы мнωгы обѣновльши. и монастира разнинныа въздвигшои. матери сѫщи великаго царѣ Їωанна шишмана, вѣчнаа на:

Кераѳамари дъщери великаго царѣ иωанна алеѯандра, великои госпожи обрѫчници же сѫщи великаго амирѫ амоурата. оданѣ же бывши за нь рода ради блъгарскаго. она же тамо шедши и вѣрѫ православнѩ съхранши. и родь свои свобождьши. и добрѣ и благоуьстивѣ поживши. и съмирωмь скончавшися, вѣчнаа память:

Кїрнмарїи благоуьстивѣи царици великаго царѣ Їωанна шишмана, вѣчнаа память:

Госпожи десиславѣ. и госпожи василиси дъщерѣмь великаго царѣ Їωанна алеѯандра, вѣчнаа память.

Госпожи десиславѣ матери благоуьстивыѩ царицѩ марїѩ царѣ Їωанна шишмана. нареченнѣи въ аггелскомь образѣ девора, вѣчнаа память:

Кераци дъщери великаго царѣ Їωанна шишмана, вѣчнаа на:

л. 35 — 38.

Патрїарси прѣславстї.

Леѡнтїоу. димитрїоу. сергїоу. григорїоу патрїархѡмь прѣславскымь. вѣчнаа пам.

Прѣосвященнїи патрїарси трнновоу.

Їѡакимоу прѣвомоу патрїархоу богоспасмаго царнграда трїнова, вѣчнаа память:

Василїоу. Їѡакимоу. Їгнатїоу прѣосвященымнмъ патрїархѡмь, вѣчнаа память.

Макарїоу трѣблаженномоу патрїархоу. и свящѣномоучєнникоу, вѣчнаа память:

Їѡакимоу. дарофеоу. романоу. ѳеодосїоу. освященнымь патрїархѡмъ вѣчнаа

Їѡаннкїоу прѣосвященномоу патрїархоу вѣчнаа память:

Сїмеѡноу прѣосвященномоу патрїархоу, вѣчнаа память:

Ѳеодѡсїоу прѣосвященномоу патрїархоу, вѣчнаа память:

Їѡаннкїоу прѣосвященомоу патрїархоу, вѣчнаа память:

Євѳимїоу прѣосвященномоу патрїархоу, вѣчнаа памат:

Митрополїте прѣславстїи:

Стефань. димитрїе. лѣвь. григорїе. гераснмь. аарѡнь. мелетїе. макарїе. сава дорѡфеи. висарїѡнь. макарїе.

Мїтрополїте чрѣкенѣнстїи:

Неофнть. калнникь ꙁахарїа.

Мїтрополїте лоевчьстїи:

Логгїнь. мелетїе. кнпрїань. снмеѡнь. и другнн снмеѡнь:

Мїтрополїте срѣдечьстїи:

Дїонисїе. дамїань. леѡнтїе. доментїань. парѳенїе.

Мїтрополїте овечьстїи:

Ѳеостирикть. ꙁахарь.

Мїтрополїте дрѣстерстїи:

Кнрнль. аверкїе. ѳеѡдоуль їѡснфь. дїонисїе. калїникь.

А аже хощемь помѣнѫти нинѣ мїтрополїты, сїи бѣша при благочьстивѣмь царн асѣнн подь областїѫ трѣновскыа патрїархїѫ. иже и тогда поучиша.

Антѡнїе. даніїль. мїтрополнте сѣрьстїи, вѣчнаа нмь память.

Анастасїе. епнфанїе. днмитрїе. епнскопн вельбѫждьстїи, вѣчнаа нмь:

Їѡаннїе. сергїе. архїепнскопн. ѡхридстїи, вѣчна нмь память:

Їаковь. порфирїе. Їѡаннкїе. епнскопн бранничевстїи, вѣчна:

Сава. ѳеодѡсїе. днмитрїе. снмеѡнь. епнскопн бѣлградстїи, вѣчнаа нмь память:

Кнрнль. дїоннсїе. епнскопн нишевстїи, вѣчнаа нмь память:

Снмеѡнь, мнтрополїть филнппсїнскы, вѣчна мѹ память:

Василїе. марко. никодимь. прокл. дорѡфеи, партенїе мїтрополїти месембрѣстїи. вѣчна нмь память:

Въсѣмь мїтрополїтомь и епїскопомь. архимандритомъ же и игуменомь блъгарскимь. иже въ благовѣри скончавшимь ся, вѣчна: —

въсѣмь болѣромь малымже и великымь. поборникомь и поспѣшникомь на благовѣрїе и прїятелемь святѣи и божественѣи церкви царства блъгарскаго, вѣчнаа: —

Семироу. Їωнчю. добромироу. иванишоу. и въси елици съ ними мужъствовавше на безъбожныж турки. и кръвь свою пролїашж по православнѣи вѣрѣ хрїстїанстѣи, вѣчнаа: —

Арцѣ. трошаноу. ратеноу. караую братоу моу. потръцѣ. ганкоу. станоу. михаилоу. богданоу. шишманоу. батоулоу. радославоу. конславоу. константїноу. годеславоу. чръноглавоу . . . . . .

Казахмы другъдѣ чи Папа не е ималъ никаквѣ работѣ съ Българы въ врѣма възобновлениа Българскаго царства и патриаршии въ Търновъ отъ Асѣнювцы, нъ Българи сами изпьлнили това. А колко за изискаемаж почьсть камъ византийскаж чьрковѣ и то было изпьлнено между Българы и Грьцы, какъ то показва сей драгоцѣнный паматникъ.

Отсѣнь въ Синодика царѧ Борила то възобновение Бьлгарскыѧ патриашии въ врѣмѧ Асѣнѧ находи сѧ и въ другы единъ старъ *Зборникъ* спорадь какъ то е обнародовано отъ г.-на Іордана Хаци Константиновъ въ VII. свѫзкѣ Гласника дружьства Сьрбскы словесности.

О основанию Блъгарскаго Патріяршества.

Извадено изъ єднога стараго рѣкописа *„Зборника.“*

Їωаннъ Асѣнь царь великыи и благоучьстивыи сынъ стараго Асѣнѣ царѣ, иже многа любовь имѣа къ Богу прослави блъгарское царство паче всѣхъ царен блъгарскыхъ быкшїихь прежде его, иже монастира създа и оукрасивъ велми златωмъ и бисерωмъ и каменїемъ многоцѣнимымь и вьса святыа и божественыа церквы многыми дарми одаривь и свобода чинма на нихъ обьїавивъ и вьсѣхъ священическыи чинъ архїереа їереа и дїаконы и многыми чьстми почтивь паче же и вьзискавь съ многымь желанїемь обновивь патрїаршество бьлгарскаго царства. Тѣмже оубо обновленїе сице бы . . . .

„Преосвященыи вселенскыи патрїархь Германъ благоволенїемь божїемъ и многымь поспѣшенїемь Христолюбиваго Їωанна Асѣнѣ великаго царѣ Сына стараго Асѣнѣ съ проуїными патрїархы братїа своа — Афанасїе всеосвященныи Патрїархъ Їерусалимъ Христовѣхъ страстеи и въскресенїа его цьркве святаа Сїωнъ. Матере вьсѣмь цьрквамь всеа палестины. Сумеωнъ всесосвященныи патрїархъ Антїохїа Божїа града и всеа Сурїа. Николае всесосвященныи патрїархъ Александрїа и всего Єгипта.

Симь оубо всесосвященнымь патрїархωмь писанїа прїемшимь, посланнаа къ нихъ отъ благоучестиваго царѣ грьчьскаго кало Їωанна Дукы сице писано:

Самодържавное Царство наше мола и бѣда отъство наше да бысте не праздно сътворили нашего прошенїа къ вамь: на ржкописанїе наше положивше и послали моему царству на освященїе нашь и вашему съвѣщанїи — еже нарещи и даровати равнаго вамь степене патрїаршьскаго трънова града цьркви възнесенїа Христова, матере цьрквамь блъгарскаго царства; зане и Христолюбивыи царъ блъгарскыи Їωанъ Асѣнь, братъ царства ми и сватъ отъ нашегоже царства и вашего отъства сватаго то желаеть велми дароватися царству егову.

Тѣмь оубо преосвященнымь патрїархомь та писанїа проутьшнымь яко добръ съвѣтъ могу быти изволнымъ, и къждо ихъ свое ржкописанїе въдашь посланымь емь царѣ къ нимь, такожде и Герману вселенскому патрїарху, брату нашему радоватися: прїахомь тобож нашь посланнаа, яко добръ съвѣтъ то прїемше, даемь ржкописанїе свѣдѣтельства нашего твоеи любви. твориже яко годѣ бысть нашь и вашему отъству. яко власть нмы васукшаго съданїа.

Сїаже въспрїемь царь грьческыи съ патрїархомь събравь всего царства своего митрополити же и архїепископы и въсе чьстныь мнихы, архимандриты же и игумены: такожде же и христолюбивыи Їωанъ Асѣнь царь Блъгаромь въсего царства своего митрополитыже и архїепископы, епископыже и въсе честныа мнихы сватыь горы събрався съ источнымъ царемь кало Їωанномь на понтъстѣмъ мори мужа благоговѣйна и свята дѣлы житїемь постническымь въсїавша Їωакима прежде освященнаго архїепископа нарекоша его патрїарха, не тъкмо словомь нь и ржкописанїемъ Германа патрїарха и въсыхъ епископъ въстоочныхъ — ржкописанїе свое положивше въ сиггели печатьвше и дашь благочьстивому царю и патрїарху ново освященному тогда Їωакиму въ вѣчное помнинанїе неотамлемо. Сего ради оубо въсемъ православи въ писахомъ сїа на оувѣдѣнїе посльшающихъ и въ память блъгарскому роду . . . . ."

Подиръ Іоакима были въ Търново слѣдующи патриарси, какъ то са назначава въ него ржкописъ, Зборникъ: Василій, Іоакимъ II. Игнатій, Макарій, Іоакимъ III. Доротей, Романъ, Іоаникій, Симеонъ, Теодосій, Іоаникій II. Евтимый (въ врѣма царя Шишмана).

Отъ нашы Бьлгарскы патриарси споманувѣть са въ сѣщый ржкописъ и слѣдующи: Леонтій, Димитрій, Сергій и Григории.

Отсвѣнь патриарховъ такожде са споманувѣть и наши Бьлгарски архиепископи: Прѣславскій, Чрьвенѣстій, Ловечѣстій и Дръсторстій.

Бъ врѣмани царя Асѣня I, завысили сѣ отъ Търновскѣ Бьлгарскѣ патриаршиѣ слѣдующи митрополити и епископи: Сѣрьстій, Велбъждстій, (епископъ) Охридстій (архиепископъ), Браничьвстій (епископъ), Бѣлградстій (епископъ), Нишевстій (епископъ), Бьдинстій (митрополитъ), Филипопейскій (митрополитъ), Мисембристій (митрополитъ).

Охридъ же, кой сѧ зъвалъ и Юстиниѩна, былъ е такождѣ знамѧнито сѣдалище Бѣлгарскихъ цареи и архиепископовъ съ Патриаршескѧ консисториѭ. Охридскы архиепископъ ималъ власть надъ десѧть митрополиты и седемъ епаскопи.

А тии сѧ были слѣдни: Касторійскій, Бытолскій, Едескій, Корични, Бѣлградскій, Гребенскіи и др. — А епископи; Шатишкій, Моглен-скій, Дебьрскій, Кичевскій, Мокренскій и Молишкій. —

Нѣка видимы ѥще единъ важенъ Бѣлгарскы нашъ памѧтникъ доказалщъ до дѣ сѧ е простирала Асѣнюва власть.

БЪЛГАРСКА ГРАМОТА

XIII. вѣка.

(Изъ I-го и II-го тома извѣстій втораго отдѣленіѧ академий наукъ.)

† Дава царствоми: ѡриꙁмѡ си: хѡрѣ всеи Джрѡ-
вишстѣи любѡвиѣм (в)севернымъ го(стемъ).
2. царствами. да ѩдꙋ хѡдѧтъ пѡ всеи хѡрѣ царствами: с
купѧ каквѧ (ли) бѡ: или нѡса или женѧ.
3. или купиѧ каквѧ либѡ нѡсѧт: и дѡ кѡѧ либо ꙁемѣ
или хѡры дѡнджѧ: или до Бъдынѣ. или Бра
4. ничьва и Бѣлграда дѡнджѧт: или дѡ Тръмѡка и по
всемꙋ Ꙁагѡриꙋ . . . (и)л(и) до (П)раслав(а)
5. или Карвꙋнъскыѣ хѡры приджѧт: или Кръситьи хорѣ:
или Бѡрꙋис(тѣ)и: или вѡ Дрии и в Димѡт
6. или в Скѡпьскѧѧ хѡрѧ: или Прилѣ(п)скѧѧ: или
в Дѣвѡлскѧѧ хѡрѧ. или в ꙁема Арѣа
7. наскѧѧ: или в Сѡлꙋнъ: иджѣтъ: пѡ всадꙋ: да си
купѡваѧ: и продаваѧтъ: скѡбѡд
8. нѡ. безъ всѣкѡѧ пакѡсти: да не имаѧ(т)ъ по всѣхъ
хѡрах царствами и г(ра)дѡвѣхъ: и клисꙋрахъ
9. ꙁапрѣтеиниа: и(ѧ) да си ходѧт и купꙋѧтъ и прода
ваѧтъ бес печѣли ѣ(к)ѡ и всевѣрини.
10. (лоі)бѡвини гѡсте царствами: ктѡ ли имъ спакѡсти: ѡтом
либѡ: или на клисꙋрѣ: или на фо
11. рѡсѣхъ. или гд(ѣ) л(и)бѡ прѣꙋ ꙁакон: о кꙋмерки
тѡ да е вѣстъ: тѡи е прѡтивиникъ царствами:
12. и милѡсти не щет (и)мѣти (и)ѧ велик(ѧ) . . . ме
ѡргиѧ патитъ . . . ми. †

† АСѢИ(Ъ) ЦР Б(ЛЪГАР)Ѡ(М). И ГРЪКОМІ † [36])

Тая грамота е обнародована отъ П. П. Шафарика (въ Památkach drevniho pisemnictvi Jihoslovanuv: Okázky občanského pisemnictvi. стр. 2.)

Сѣч. и лит. Н. Павловичь — Печат. у К. С. Каменоичь.

Іωанъ Асѣнь царь и самодрьжець бьлгарьнъ сынъ стараго Асѣна царя разбива въ руганиих войскх грьцкх и самаго царя кюръ Тодора Комнина улови съ всѣмы болѣры и домородствомъ его. въ лѣто 1230.

Охридъ же, кой сѧ зъвалъ и Юстиниѩна, былъ е такождѣ знаменито сѣдалище Българскихъ цареи и архиепископовъ съ Патриаршескѧ консисториѫ. Охридскы архиепископъ ималъ власть надъ десѧть митрополиты и седемъ епаскопи.

А тии сѧ были слѣдни: Касторійскій, Бытолскій, Едескій, Корични, Бѣлградскій, Гребенскіи и др. — А епископи; Шатишкій, Моглен-скій, Дебьрскій, Кичевскій, Мокреискій и Молишкій. —

Нѣка видимы ѥще единъ важенъ Българскы нашъ памѧтникъ доказаѫщъ до дѣ сѧ е простирала Асѣнюва власть.

БЪЛГАРСКА ГРАМОТА

XIII. вѣка.

(Изъ I-го и II-го тома извѣстій втораго отдѣленіа академий наукъ.)

† Дава царстковии: ѡрнѯмѡ си: хѡрѣ всеи Дѫвро-
вништѣи лобѡкиѣм (в)севѣрнымъ го(стемъ).
2. царствами. да ѩдѹ хѡдѧтъ пѡ всеи хѡрѣ царствами: с
кѹплѫ каквѫ (ли) бѡ: или мѡса или жеиѫ.
3. или кѹпиѫ каквѫ либѡ мѡсат: и дѡ кѡѩ либо ѯемѣ
или хѡ̃ры дѡидѫ: или до Бѣдымѣ. или Бра
4. ничьва и Бѣлграда дѡидѫт: или дѡ Тръмѡва и по
всемѹ Ѯагѡрнѹ . . . (и)л(и) до (П)раслав(а)
5. или Карвунъскыѣ хѡры придѫт: или Кръситьи хѡрѣ:
или Бѡрѹис(тѣ)и: или вѡ Дрии и в Дишѡт
6. или в Скѡпьскѫ хѡрѫ: или Прилѣ(п)скѫ: или
в Дѣвѡлскѫ хѡрѫ. или в ѯема Арѣа
7. наскѫ: или в Сѡлѹмъ: идѫтъ: пѡ всадѹ: да си
кѹпѡвѫ: и продавѫтъ: свѡбѡд
8. нѡ. безъ всѣкѡѫ пакѡсти: да не имѫ(т)ъ по всѣхъ
хѡрах царствами и г(ра)дѡвѣхъ: и клисѹрахъ
9. ѯапрѣтеннна: и(ж) да си ходат и кѹпѹѫтъ и прода
кѫтъ бес печѣли ѣ(к)ѡ и всевѣрини.
10. (лои)бѡкнии гѡсте царствами: ктѡ ли имъ спакѡсти: ѡтом
либѡ: или на клисѹрѣ: или на фо
11. рѡсѣхъ. или гд(ѣ) л(и)бѡ прѣѯъ ѯакон: о кѹмерки
тѡ да е вѣстъ: тѡи е прѡтивникъ царствами:
12. и милѡсти не ѩет (и)мѣти (и)ж велик(ѫ) . . . ме
ѡргнѫ патитъ . . . ми. †

† АСѢИ(Ъ) ЦР Б(ЛЪГАР)Ѡ(М). И ГРЪКОМІ † [36])

Тая грамота е обнародована отъ П. И. Шафарика (въ Památkach drevniho pisemnictvi Jihoslovanuv: Okázky občanského pisemnictvi. стр. 2.)

Сѣч. и лит. Н. Павловичь — Печат. у К. С. Каменочеч.

Іωанъ Асѣнь царь и самодрьжець бьлгарьмъ сынъ стараго Асѣна царя разбива въ руьанихъ войскхъ грьцкхъ и самаго царя кюръ Тодора Комнина улови съ всѣмы болѣры и домородствомъ его. въ лѣто 1230.

кой ѭ относи XIII вѣку, и Асѣню първому 1186 — 1196. а академикъ П. Н. Срезневскы е найшалъ истаѭ въ книгохранилище академіи наукъ и помѣстилъ ѭ въ извѣстій втораго отдѣленіи академій наукъ. Господинъ С. Палаузовъ е отговорилъ съ писмо тому и полага чи та не сѧ относи Асѣню първому, нъ второму, говорѧщъ чи Асѣнь първый не е можалъ да разпространи толко Българскы граници и проч. Ные отъ нашѣ странѣ ѭ отдавамы Асѣню първому, основаѭще сѧ на правописание ѝ, и на самаѭ повѣстность, дѣ сѧ говори чи, кога то Асѣнь първый почна да изгони Гърцы изъ Българиѭ, съ врѣмано сѧ дигнѣхѣ и Македонски Българи въ Драчѣ и другъдѣ и слѣдь малко успѣхѣ да изчистѭть Византийскѣ власть отъ сичкы тыѧ мѣста. Самый ꙗзыкъ помѣсенъ съ грьцки рѣчи, доказва чи та грамота е писана въ врѣмѧ Асѣнѧ първаго; защо то въ памѧтницы, относѧщы сѧ Асѣню второму, Българи сѣ причистили значитьлно писменъ ꙗзыкъ отъ грьцкаѭ заразѣ. Асѣнь вторый събра учены Българы, българскы книжевенъ ꙗзыкъ зѣ съвсѣмъ друго направление, то есть, старое си правописание и чистотѣ отъ странны рѣчи.

Отсвѣнь тыѧ памѧтницы за Асѣнювъ вѣкъ нахождѣть сѧ ѥще многи, нъ намъ не ни допуща сега врѣмѧ да сѧ разпространимъ; тии сѧ нахождѣть въ разны югославѧнскы съчинениѧ. Грамота „Іоанна Калимана Асѣнѧ“ напечѧтана е въ книжкѣ *Българскы Грамоты* отъ В. Априлова (Одесса 1845). Кога сѧ събирѣть на едно сички открыти до сега памѧтинци, относѧщи сѧ Асѣнюву вѣку и сѧ открыѭть ѥще други. тогава можи сѧ изслѣдова въ тъчность Асѣнювъ славенъ за Българы вѣкъ.

Да видимы сега, каквы живы възпомѧнаниѧ е съхранилъ народъ за Асѣнѧ. Тии живи възпомѧнаниѧ сѧ нахождѣть повѣчь около Сливенъ и въ сливнѧискаѭ горѣ, а найпаче около Бебровѣ, дѣ старци ѥще знаѭть отъ попрѣданиѧ, чи тамо были многи иношки домове (мънастири), съзидани отъ Асѣнѧ и носили имѧ *Малка Свѧта Гора*; а самии развалини и остатки, на нѣколко си отъ тѣхъ иношкы домове, доказвѣть истинно народное попрѣдание, какъ то и отецъ Пайсый пиши нѣщо си о тому, Ные щемъ описа окрьстность Сливена, до колко е намъ позвато и до колко ни допуща врѣмѧ, щемъ наведи и отецъ Пайсюво свидѣтелство за потвьрдение истины. Сливнѧнскы окрьстности сѣ важни, най паче котлѧнскии, не само що сѣ съхранили Асѣнюво имѧ, нъ и за найстарѣ нашѣ повѣсность, къту сѧ изслѣдовѣть съ любословны изисканиѧ, относитьлно първихъ врѣмѧнахъ, кога сѣ Българи пришли отъ Индиѭ. Ные такива обширни

изслѣдованиѧ смы написали въ третаѭ часть Показалеца, какъ то е и нѣщо си отъ тѣхъ обнародовано въ ц. Вѣстникъ.

Сливенъ градъ лѣжи въ подножие на Старѫ-Планинѫ въ румаискѫ странѫ, между 42 и 43 стѫп. севѣр. шырочинѫ и между 23 и 24 възточнѫ дьлжинѫ; мѣстоположение му е веселовидно и приятно зрителю; а отъ втичаемы въ него рѣкы и изобилны источницы цѣлъ градъ е накыченъ отъ разны плодоносны вѣтвы. Разумѣва сѧ чи такова положение е дарено отъ природа съ чистъ и животодавенъ въздухъ. Отъ севѣрнѫ странѫ Сливена сѧ нахождѫть тры входа или устиѧ въ Старѫ Планинѫ, каждое стичаще по еднѫ рѣкѫ, чрѣзъ града, кои сѧ втичѫтъ въ Иворица (Тунцѫ) рѣкѫ, единъ и половина часъ далѣко отъ Сливена. Първо устие сѧ зове, *Асѣнювицъ* или *Арсѣнювицъ* изкривено отъ простонародна, рѣка же носи истое наиманование *Асѣнювска рѣка.* Старци приказвѫть, чи то имѧ сѧ дало тому устию, отъ едно село или градъ, кое было срѧдь това устие на едно равнище, единъ и половина часъ разтоѭниѧ отъ града, и носило имѧ *Асѣница.* На него равнище еще и до днѣсъ сѧ познавѫть развалини стараго селениѧ. Самое имѧ *Асѣница* доказва, чи то село или градъ е было съзидано отъ Асѣнѧ; нъ отъ кого, то есть, отъ първато ли, отъ втораго ли, не сѧ знае по настоѧщему; може бы врѣмѧ открыще нѣкои си писменъ паматникъ о тому. Отъ развалины *Асѣница,* къмъ севѣро-западъ въ разтоѭние четвертъ часа има пѫть, кой минува тамо и зове сѧ, *прѣдѣлъ.* Възвышаемы до пѫтѧ высокы бъйрь*) носи имѧ *Проглѣдецъ,* види сѧ на върха му да е было крѣпость и да е носила това имѧ, какъто многи такива извышени мѣста по Старѫ-Планинѫ, кои въ старость сѫ были укрѣплени, носѭть имѧ *Вида* и *Зрѣнище,* кое е равно съ *проглѣдецъ,* то есть, мѣсто отъ дѣ сѧ глѣда далѣчь. По какива мѣста въ старо врѣмѧ Българи сѫ имали стражы, отъ дѣ сѫ глѣдали непріятълское нападение и давали знацы съ огнюве нощиѭ, а дѣнемъ съ дымъ; то е было въ тогдашно врѣмѧ *далѣписъ* — тилеграфъ**). Въ малко разстоѧние камъ севѣрозападъ отъ

*) Бъиръ не е турска рѣчь, нъ чиста наша, отъ бъй — бой — бъирь — такива на *иръ* окончаниѧ имамы въ Българскы языкъ много; а бъй — бой — отъ глагола бъ — быти, кое значи сѫщество и приносно величина — какъ то буи — злакъ — бузълъкъ — голѣма — высока трѣва — буи — волъ — биволъ, чьловѣшки бой, буйна гора или планина и проч. вы казахмы чи турскы языкъ е заѣлъ много отъ Българскы. . .

**) Въ Михадиѭ близо Рошавѫ, дѣ сѧ нахождѫть цѣлителни самотопли рудни води, възвышенный рѫтъ носи наиманование *домоглѣдъ,* а текѫщаи отъ Севѣрнѫ странѫ рѣка, зове сѧ *Чърна Рѣка;* отъ западнаѭ же странѫ, кои минува чрѣзъ езера Михадиѭ, носи имѧ *Бѣла—Рѣка,* и другы много старо — български имана остали по сичкы Темешкы Банатъ и далшѣ.

рѣкѧ Асѣницѧ, близо *Проглѣдеца*, изтича отъ планинѧ една малка рѣкица, и влива сѧ въ това устие; та рѣка носи имѧ *Магаришка рѣка* Въ таѭ рѣкѧ, къту вьрвишь на дѣсно, има другы бъирь, кой сѧ зове *Вранъ*; до тѧзи истѧ рѣкицѧ тече друга по малка отъ *кѧменливъ Вранъ*. Се по истаѭ рѣкѧ Асѣница, малко по нагорѣ, има друго мѣсто, кое сѧ зове *Пиронковицъ*; прѣзъ това мѣсто има пѧть, кой отводи въ село турско *Еникюю* — Ново-Село; на срѣщѧ *Пиронковицъ* прѣзь рѣкѧ тѧ нма мѣсто, кое сѧ зъве *Паничище*; отъ тамо, къту слизамы камъ Сливенъ, се по Асѣницѧ рѣкѧ, има източникъ кой носи имѧ *Стърчы-кракъ*; отъ тамо же на долу по неѭ рѣкѧ, въ разтоѩние на единъ часъ отъ Сливена, влива сѧ една друга рѣка, коѧ се зове *Колишница*; къту вьрвишъ по неѭ рѣкѧ на горѣ отъ устиѧ ѝ, половина часъ разтоѧние, отъ дѣснѧ странѧ, има мѣсто, кое носи название *Добрювъ-Рѧтъ* или *Масленикъ*; ѥще по нагорѣ сѧ казва *Дѣдо, Краювъ Чифликъ*, а по на горѣ, малко нѣщо, *Марковицъ*, дѣ казвѧть чи было село подъ истому наимѧнованию. Отъ устиѧ на рѣкѧ *Колишницѧ*, отъ лѣвѧ странѧ горѣ срѣщу *Марковицъ*, има мѣсто, кое сѧ зъве *Слѣпешкы-усой*. Това е живо ѥще възпомѧнание около Сливена *Асѣново устие* и *Асѣница*, село или градъ — днѣсъ развалени. Къту излѣзимъ отъ Асѣнювъ входъ отъ дѣснѧ стърнѧ, камъ Западъ, има единъ бъйръ, кой е насѣѩнъ отъ лозиѩ, и казва сѧ по турскы *Кешишликъ* — иночьскы; въ подножие того бъйрѧ има източникъ, кой сѧ зове *Аѩзма* — усвѧтена вода, дѣ народъ ходи на поклонение на Крьстовъ дьнь и, миѩще сѧ за изцѣлениѧ, оставѭть по нѣщо си знакъ, кѧсъ отъ дрѣхы си. По надолу отъ тогозн източника, казвѧть, чи было иночески домъ — обытель храмъ св. Николаѧ. Гробница му ѥще до днѣсъ сѧществувѧтъ. Бъйрь же що сѧ дьржи отъ Сливена камъ Севѣръ, казва сѧ *Бърмукъ*; посрѣдѣ му има единъ источникъ усвѧтена вода, и народъ ходи тамъ въ дьнь св. Георгиѧ на поклонение; казвѧть, чи тамо въ старо врѣмѧ имало обытель храмъ св. Георгиѧ. Второе устие сѧ зове *Селище*, и текѧщаѩ тамъ рѣка носи исто имѧ *Селишка рѣка*. Старци казвѧть, чи тамо имало село, та отъ того носи това имѧ. Отъ устиѧ на таѭ рѣкѭ въ разтоѩние на четвртъ часа отъ Сливена, влива сѧ въ неѭ една друга рѣка подъ названиемъ *Аблановска рѣка*, истое имѧ носи и тамошнаѩ гора; отъ него же мѣсто малко по на горѣ има свѧта вода, и тамо ходѭть на поклонение въ дьнь св. Теодора; отъ таѭ свѧтѧ водѧ по нагорѣ, въ малко разстоѧние върху бъйрѧ, има стара крѣпость, развалени коей сѧществувѭть видни, и носи название *Маринено-Градище*. Тамо прѣди нѣколко годины сѧ нахождѣхѧ чьловѣчески кости и сѧ разликувахѧ ѥще не

разтлѣвни. По таѭ рѣкѧ на горѣ, то есть, по селишкаѭ, кои носи имѧ *Мънастирска рѣка*, на едно равнище е былъ съзиданъ мънастирь, кому развалени и до днѣсь стоѭтъ, и казвѧтъ, чи тамо ставало *Зборъ* въ 21-го Маиѩ; види сѧ чи храмъ е былъ св. Константинъ и Елена. На устие Селища, близо до Сливена има бъйрь, кой сѧ зове *Гаговищъ*. Трѣтое устие Сливена сѧ казва *ново-селское* и рѣка носи истое имѧ; а то имѧ е дадено отъ село, кое сѧ находи тамо и зъве сѧ *Ново-Село*, (по грькоманскы *Нъхоры*, какъто, и кадѧкою — критохори — клуцухоръ!)

На входа того устиѧ, камъ възточнѧ странѧ, има днѣсъ лозѩ, (віногради) кои носѭтъ имѧ по турскы *Исарлѧкъ*, *) тамо има много староврѣменни крѣпостни развалени и ѩвни развалини отъ чьрковѧ, дѣ и до днѣсь стоѧтъ стари гробища. Въ това устие сѧ стичѭтъ нѣколко малки рѣки и съставѭтъ новоселскѭ рѣкѧ. Отъ *исърлѧка*, камъ сѣверо-възтокъ, има една суха рѣка по турскы *куру-дере*, а по на татъкъ има другы потокъ, кой сѧ зове *Дюлювъ потокъ* — Аивалѧдере по турскы, тамъ близо въ каманаку находи сѧ голѣма развалина отъ старѧ крѣпость, *Маричино градище*; при източнику на таѭ рѣкѧ, находи сѧ малко на страны изворъ *орловъ кладенецъ* — *кушъ пунаръ*; тамо, на него изворъ, ходѭтъ отъ Сливена и окрьсны села множество народъ на прѣобразение та сѧ кѧпѭтъ за здравье. Народъ приказва, чи най напрѣдь ходили по него врѣмѧ орли и други птици та сѧ кѧпали; овчѧри же ходѭтъ та си кѧпѭтъ стада, да имъ бѧдѧтъ здрави. Това попрѣдание е принесено и остало въ Бьлгариѭ ѥще отъ Индиѭ, дѣ Индици и досега имѧтъ такива убожѧеми води. Старци приказвѧтъ и вѣрвѧтъ, чи имало животодавна вода и чи орли, кога остарѣвали, ходили та сѧ кѧпали въ неѭ и сѧ подмлаждали; нъ ако гы поыташь: дѣ е та вода? тии казвѧтъ, *Тамъ! синко де истича слънце!* Въ зендскы книгы споманувѧтъ вода *зуръ* — *заръ* — свѣтла, и вѣрвали ѭ за свѧтѧ водѧ. Въ персийскы книгы сѧ споманува *абу-хаѩтъ* — животодавна вода. Въ Бьлгариѭ по много мѣста сѧ нахождѧтъ пещери, дѣ обично има и кладенци, народъ гы почита ѥще за свѧты и ходѭтъ въ урѣчены дны та сѧ миѭтъ. Тии сѧ

*) *Исьрлѧкъ* отъ *исаръ* или *хизаръ* — крѣпость, исьрлѧкъ — мѣсто дѣ е имало много крѣпости. Види сѧ чи това мѣсто е было добрѣ укрѣплено, какъ то го показвѧтъ и сами му развалини. Турци какъ то и другъдѣ казахмы, привзѣвше Бьлгариѭ, прѣиманували мѣста на языкъ си, по исто му значению, каквито сѫ' были или какъ то гы е зъвалъ Бьлгарскы народъ. А на нѣкой си оставили при турское приманование и Бьлгарско, както *Разградъ*, пишѭтъ въ Ферманы си *Хизаръ* — *Градъ*. Хизарь — крѣпость — Градъ.

стари български *Пагоди,* въ коихъ Българи изпьлнявали Богуслоение, кога сѧ дошли отъ Индіѭ, и вѣрвали Сива бога или Сура. Въ индийскы пагоды и до днѣсь ѥще имѧть такива усвѧтени източницы, и народъ ходи на поклонение. Въ Додино гадалище, кое Грьци усвоили, имало тоже подземие и такава вода, дѣ ходили та сѧ мили и учищавали стари Българи и Елени. Въ еленскы ꙗзыкъ сѧ съхранилъ глаголъ *μυάω — μυῶ,* и рѣчъ *μυστήριον.* ако попыташъ учены Гьрцы каква е таꙗ рѣчь, *μυάω,— μυῶ* и *μυστήριον?* тии щѧтъ каза, *προτότυπος ἑλληνικὴ λέξις* — пьрвобытна еленска рѣчь; нъ що значи *μυάω μυῶ?* тии щѭть ти каза, *ἔ πραττον οἱ παλαιοὶ ἕλληνες τινὰ μυστήρια ἐκεῖ ἄγνωστα τὴν σήμερον.* или *ἐμυοῦτο οἱ παλαιοὶ ἐκεῖ* т. е. творили стари Елини нѣкакви си тайнства тамо непознати днѣсь или учили тамъ стари нѣкойси тайны! нъ то е къту ꙗсно слънце ꙗвно, и къту двѣ и двѣ чечиры, чи рѣчь *μυάω — μυῶ* е наша Българска рѣчь *мпѫ* или *мѭ* сѧ; а въ тѣхъ старо-българскы *пагоды* друго нищо не е ставало, отсвѣнъ *Миꙗньe,* какъ то и до днѣсъ наши Българи сѧ миѭть въ останалы до сега пещеры — пагоды, а Индийци исто творѭть въ Индиѭ въ свои си пагоды. — Въ Додонско — Додино гадилище е была Българка Само-дива *Дода,* управитьлка на това усамено дѣвичьско обиталище. Ные въ Показалеца смы доказали обширно тѣи-зи прѣдмѣты.

Близо при *Орловъ изворъ*, има бьйри, кои носѭть слѣдни имѧна. *Българка, Кутелка и Чаталка.* Види сѧ въ старо врѣмѧ, прѣжде христиꙗнства, да е было тамъ близо, нѣкое си само-дивишко обиталище, и народъ е ходилъ на учищение. Долу, къту сѧ излѣзи отъ неѭ рѣкѭ, има бьирь, камъ Севѣръ и на него бьиръ пещери — нырища, кои носѭть имѧ *Змѣюви дупки;* то доказва ꙗвно наꙗ рѣчь, чи было тамъ на около въ старо врѣмѧ Само-дивишко жилище, защото змѣюве сѧ были съврѣмени съ Самодѣвамъ, то есть, кога Българи вѣрвали ѥще Сива бога, по горы и лѣсища живѣли Самоци и Самокыни, подъ имѧнемъ Змѣюви и Само-дѣви, и изпьлнѧли богослужение си подъ усвѧтены дрьва, ликуꙗще и свирꙗще. Тии послѣ носили и имѧ *Дьрвиши* — отъ дьрво дьрвашь, дьрвишь, а по послѣ *Друиди,* кое французски учени тьлкуѭть отъ древъ — chêne — дѫбъ — древдъ — друидъ, и казвѧть чи стари Кимбри (Гьбри — Зенди — Българи) тѣхни праотци! изпьлнѧли богослужебность си въ горы и лѣсища. Нашъ народъ, къту заборавилъ тѣхъ врѣмѧна, остало вѣрвание само за *Само-дѣви* и Змѣюве, коимъ отдавѧть чьловѣческы видъ, нъ полубожнѧ силѧ имѣꙗщимъ, отъ тамо же остало, чи Само-дѣви любили много свирны и игроводы и живѣли въ лѣсища и горы. А отъ нашы Само-дѣвы грьцки поети си въобразили девѧть *Музи* и прѣдставили

гы народу си за прѣдстатьлкы и изобрѣтателкы свиркы и игровода. Ные сми списали обшырно старобьлгарско Богуслужение и, ако Богъ да здравье, щемъ го обнародува скоро, да види и нашъ народъ, що е былъ въ старость! Въ тѣхъ *змѣювы пещеры* Сливненци ходѭтъ на свѧты 40 си (9-го Марта) на поклонение. Въ той.зи дьнь Индийци празнувѧть празникъ Чѣтра въ 7, 8, и 6-го (то соотвѣствува по нашему съ Мартъ — Априла), въ чьсть Сиву богу и женѣ му Пьрвати — пьрва-Дѣва. Той е индийски пролѣтни празникъ, кого е съставилъ царь Сурата. Бьлгари въ то исто врѣмѧ имѧть народны пролѣтны празницы 1-го и 9-го Марта. 1-го Марта накачѭть по кѫщы си чьрвены платове въ знакъ радости, чи посрѣщѧть Пролѣть, а на малкы дѣца вьрзѧть на шиѭ и на рѫцѣ приплетенъ кончецъ отъ чьрвенѫ и бѣлѫ краскѫ, и това го носѭть, до дѣ сѧ появѭть лѣстовици; а щомъ сѧ появѭть тыи и гы види носѧщый такива ниткы, коихъ казвѧть, *Гадалушки* (отъ гадаѭ — глаголъ), скѫсвѧть гы, и, къту зѣмѧть прьсть отъ земѭ ведно съ тѣхъ, захвьрлѭть ѭ нагорѣ въ въздухъ, на къдѣ то лѣтае новопоявившаѩ сѧ лѣстовица, и вѣрвѧть чи тамъ, дѣ падни захвьрленаѩ съ *Гадалушкѫ* прьсть, ще израстѣ *копары*! Бьлгарскы просты народъ вѣрва и знае, чи лѣстовици живѣли на зимовище, *тамъ дѣ то расте черъ пиперъ; а орли гы приносили на гърбы си прѣзъ голѣмое море*! Това доказва ѩвно, чи простый народъ отъ попрѣданиѧ помни старо си отьчество, и това що творѭть, кога видѭть за пьрвы пѫть въ пролѣть лѣстовицы долѣтавшы отъ тамо, не е друго нищо, отсвѣнь едно възпомѧнание стараго имъ отьчьства! а въ Котелъ прѣзъ него дьнь рано, прѣди да изтече слънце, нѣкои си ходѭть въ горѫ, дѣ вѣрвѧть, чи ушъ млада мома сѧ ѩвлѩвала и выкала „иди си зима да доди лѣто!“ и проч. и та была оставѣла разны скѫпоцѣнны дарове онимъ, кои идѫть да ѭ слушѭтъ, къту призовава лѣто; то исто творѭтъ и есень и ходѭть, да чуѭть, бѣлобрадаго дѣда, къту выка: „иди си лѣто, да доди зима!“ и пр. Това сичко гръмогласно выка и доказва, чи днѣшныи той народенъ празникъ и обрѧдъ е самый старо-Индийскы пролѣтны празникъ! А въ 9-го марта на св. Четириси Бьлгари (селци) си мѣтѫть дворове и запалѭть смѣть посрѣдѣ двора и прискачѭть огнюве по тры пѫти; това творѭть, *да гы не хапѫтъ зъми прѣзъ цѣлѫ годинѫ!* Тогова, казвѧть селци, чи хладь въздуха (зима) влазила до 40 разтѧци въ земѭ, а топлина, що е была въ земѭ, изходила такъже 40 разтѧцы вьнъ отъ повьрхности земы. Казвѧть, чи отъ него дьнь изпьлзѣвали зьми отъ зимовища си. Това сичко не е друго, освѣнь истое вѣрванье индийско и празникъ Сива бога привьртителѧ врѣменъ.

Подь *змѣювы пещеры* тече рѣка, кою носи название *Военны изворъ* — Сеферъ-Пунаръ по турскы и по на татъкъ има друга рѣка, въ пѫтю, кои отводи въ *Ичирѫ*, и казва сѧ *дълбокъ-долъ*, а по на татькъ има друга, кою сѧ казва *каменица*; близо до истока на таѭ рѣкѫ, малко по долцѣ, има други двѣ пещери, кои также сѧ зъвѫть *змѣюви-дупки*; въ *горны змѣювы пещеры* има и кладенци, а слѣднии сѫ издѣлани, къту стаи шыроки. Отъ послѣдны *змѣюви дупки*, половинъ чѧса разтоѧниѧ сѧ находи рѣка и входъ, назъваемъ *Сотирска* погьрчено, а българскы *Спасовска рѣка* и устие. Тамъ има и село подъ истое название. По горѣ отъ това село има изворъ съ студенѫ быстрѫ водѫ, и грькомани го нарѣкли Врисъ — изворъ, (ако и рѣчь βρῆσις — да е наша, ври и на самъсъкритъ ꙗзыкъ *виръ* — *силный* — *мѫшь* — *витꙗзъ* — и пр.) по горѣ отъ нѣго изворъ има источникъ усвѧтенъ, и тамъ близо не прѣдъ много годины имало обытель храмъ свѧтыѧ Петкы. Развалини того храма и до сега сѧ виждѫть, и народъ ходи на поклонение слѣдъ великъ день въ петакъ. Отъвъдь Спасовскѫ рѣкѫ, камъ Сливена, има мѣсто, кое сѧ казва *юртъ* — Селище, и казвѫть, чи тамо было село. Съхранила сѧ и пѣсень, чи отъ него село ходили моми да бѣлѭть платна на изтичѧщы отъ орловъ изворъ потокъ, кои сѧ влива въ Спасовскѫ рѣкѫ.

Отъ Сливена, камъ западъ въ казанъ-лѫшкы пѫть, има малкѫ рѣка, кою носи название *рѣчица*; а тамъ близо до неѭ има долъ, кои сѧ казва *Дѣвичково*, въ нѣго долъ тече и другы потокъ; и тамъ има една развалена стара крѣпость; на лѣвѫ странѫ отъ таѭ крѣпость бъиръ сѧ казва *Съкаръ*, а отъ дѣсна и странѫ, *Дълбокы*.

Два чѧса далѣчь отъ Сливена, камъ Югъ, отвъдь Иворицѫ рѣкѫ, има село, кое носи имѧ *Глухъишево*, камъ Югъ отъ това село находи сѧ долина надъ коѭ има една голѣма могила; та могила е обиколена отъ крѣпость развалена днѣсь. Название ѝ не ни е познато. А въ карновскы (Караново — карно батъ) пѫть восемъ чѧса далѣчь отъ Сливена има една доволно голѣма стара крѣпость, развалена, кою носи имѧ — *Исаръ-калеси* — Турци при персискѫ рѣчь *Исаръ* или *Хизаръ* — крѣпость, прибавили и просто турское *кале* — крѣпость.

Сички тиѧ крѣпости въ врѣмѧ Българскаго царства сѫ' притърпѣли най много. Тамо сѫ' станѫли най голѣми и крьвопролитни битки съ Гьрцы, а най паче въ послѣдны врѣмена, въ врѣмѧ царь Свѧтослава сына Тертерюва или Петрова, и тыѧ мѣста сѫ' были най много укрѣплени защо то сѫ' изложени камъ непрꙗтьлскѫ странѫ въ Равнѫ Руманиѫ. А кога сѫ' нападнѫли Турци на Българиѭ, тамъ пакъ

сѫ' станѫли най голѣми и найкрьвопролитны биткы, къту блиѫны мѣста Одрина и къту на пѫта за въ Прѣславъ и Търново стоѭщы. Тии мѣста сѧ споманувѫть въ нашы народны пѣсны съ имѧ *Падгорье.*[37])

Осталое въспоманание *Асѣнюво* устие и *Асѣница* около Сливена, дади ни поводъ, да сѧ разпространимы въ краткое сие описание, и да сѧ отдалѣчимы отъ прѣдмѣта си, иъ то неще да бѫди безъ-полезно; защото ще дадѣ другимъ поводъ, да опишѭть по обширно, не само окрьстны мѣста Сливена, нъ и другы, дѣ наша найстара повѣстность стои затаена!

Ные казахмы какъ попрѣдание съхранило, чи въ Сливненскы горы имало съзидани отъ Асѣнѧ двадесѧть и четиры мънастири и тии носили имѧ *Малка Свѧта Гора,* а видѣхмы и нѣколко си остатки. Ето що казва и приснопамѧтный отець Пайсый о тому въ своѭ драгоцѣннѫ повѣстность, дѣ описва и бьлгарскы свѧты мѫжие.

„къ свѧты преподобни отець Ѳеодосіѧ терновски ученикъ свѧтаго Григориѧ Синаита и патриарха свѧтаго Евтимиѧ, просіѧлъ въ гору Сливенскую, ту съградилъ царь многы Мънастири, на подобіе свѧтыѧ горы Атонстѣи, и былъ надъ вси оны мънастиры начѧлникъ и наставникъ свѧтый отець Ѳеодосиѧ терновскы, былъ родомъ отъ Търново, благороденъ и честенъ, нъ оставилъ всѣхъ мірское пристрастіе и вдалъ сѧ Богу всѧдушно и всесердечно просіѧлъ чуднимъ и свѧтымъ житіемъ, тако и отъ нѣговы ученици поставлѧли патрнарси терновски много епископи по Болгаріѧ, красили свои епископіи чюднимъ своимъ житіемъ и ученіемъ.“

Изложивше тыѧ нашы народны памѧтницы за Асѣніювъ славенъ за Бьлгары вѣкъ, да кажимы нѣщо си въ кратцѣ относитьлно повѣстности, какъ е почнѫлъ той вѣкъ. Нъ за това не бы было излышно въ кратцѣ да изложимъ, що е разсѣяно тукъ тамъ отъ самы византийскы писатели неще отъ постары врѣмена. Ето отъ тѣхъ изчьрпано отъ разны учены и приведено тукъ.

Една отъ Бьлгарскы орды сѧ ѩвила за пьрвы пѫть на границы империи въ 485 годинѫ, въ врѣмѧ императора Зенона и была разбита отъ Теодорика на Бористѣнскы брѣгове. Нъ то никакъ не помѣшало Бьлгаръмъ, щото послѣ 14. годины пакъ да нападнѫть въ Руманѫ (Тракиѫ), да разбиѭть Гърцы, да опустушиѭть сичкѫ неѭ страниѫ и да сѧ възвьрнѫть прѣзъ Дунава, получивши условленѫ заплатѫ. Императоръ Анастасый устройлъ каменѫ стѣнѫ, да присѣче нападеныѧ имъ, нъ въ врѣмѧ Юстинниѧна *) тии пакъ сѫ' ѩвили въ им-

*) Управда, Бьлгаринъ отъ Македониѫ, кой отъ простаго война станѫлъ императоръ Византийскы. Това е доказано отъ сичкы Европѣйскы учены!

перийскаѭ земѭ и въ тры срѣженыѧ разбили Гърцы. Послѣ того, въ разтошние на 60 годины Българи, не приминували Дунава, и само въ 597 годинѣ пакъ нападнѣли Византионъ. Въ царствувание Константина Погоната въ 678 — 679 лѣто тии прѣминѣли Дунава, разбили Гърцы и привзѣли Варнѣ и поселили сѣ вѣкы на всегда въ Империѭ, освойвши лѣжащаѭ между чърному морю, Дунаву и горами Родопа и Ѣма земѭ. Тамъ живѣли ушь седемь Славянскы племена, кои сѣ' смѣсили съ пришелцами и съставили отъ него врѣмѧ Българское Господарство!!! Императоръ Костадинъ Погонатъ отсвѣнь що имъ е отсѣпилъ за всѣгда обладаныѧ отъ тѣхъ земы, обѣщалъ еще да плаща новому царству ежегоднѣ дань. Юстиниѭнъ II-й, въ 686 годинѣ изначало разбилъ Българы и приселилъ часть отъ Македонскихъ Българъ въ малѣ-Азиѭ; нъ войнство негово, къту сѧ възвръщало въ Византионъ, было съвършено разбито и уничтожено въ тѧснины Родопскихъ-горъ, а той самъ едва можалъ да сѧ долови до Царыградъ. Въ 705 годинѣ, 15000 Българи взѣли Константиновъградъ (Царыградъ), получили отъ Юстиниѭна въ владение цѣлѣ область *Загорѣ* (лѣжащаѭ въ Тессалиѭ) и безчислены еще съкровища. За примѣра же, какъ сѣ' постѣпвали Българи, въ подобны случаи, навождамы слѣдующее. Кога е дохождало работа до заплащанье, Българскый прѣдводитель полагалъ на земѭ шырокый си щитъ дьлгое си копье и плетеный си бичь, кого е всегда носилъ на рѣкѣ си нахуленъ; щитъ и бичь онъ повелѣвалъ да покрыѭть съвършенно съ жьлтицы, щото и крайща имъ да сѧ не виждѣть, а на копие си налагалъ по сичкѣ му дьлжинѣ цѣлы тръбы златотъканы и копринѣны скѣпоцѣнны платове, и сичко това, разумѣва сѧ, отправалъ въ военно си станище. Всѧкы просты войнъ, отъ число петнадесѧть тысѧщь Българъ, получили толко жьлтицы, колко е можалъ да захвани въ дѣсниѭ си рѣкѣ, а срьбърны пенѣзы, колко е можалъ да захвани съ лѣваѭ си. Послѣ тры годины въ 705, Юстиниѭнъ былъ разбитъ отъ Българы при Ахило, и едва можалъ да сѧ спаси бѣгствомъ въ Цариградъ. Въ 711, Императоръ наѣмнѣлъ тры тысѧщы Българы да му защищѣвѣть Господарство. Въ слѣдующаѭ годинѣ Българскаѧ войска опустошила сичкѣ странѣ, до самы Цареградскы стѣны, зѣла едно отъ столичны прѣмѣстиѧ и възвратили сѧ дома си съ голѣмъ добывъ и тысѧщы плѣнницы. Въ 716 год. Ѳеодосый III-й отстѣпилъ Българъмъ часть отъ Тракиѭ и обвѭзьлъ сѧ да имъ плаща ежегоднѣ дань въ златотъканы и копринѣны скѣпоцѣнны платове — и проч. Въ 718, Българи разбили Саракыны, кои сѣ' обсаждали Цариградъ, и избили отъ тѣхъ двадесѧть и двѣ тысѧщы. Въ слѣ-

дужщаѭ (719) годинѣ Императоръ Львъ заплатилъ Българъмъ голѣмо количество срьбро и злато дань. Въ врѣмѧ Императора Костадина Копронима въ 759 — 60 годины живѣѩщи въ Моры Българи въстанѣли противо Византийскаго ига, а старо-планинци Българи нападнѣли около Царыграда, разбили съвьршенно Грьцкаѭ войскѣ, отнѣли сичкы имъ обвозы (bagages), орѣжие, и едвамъ самъ Императоръ е избѣгнѣлъ плѣнѧ съ малочислено войнство. Въ 763 годинѣ повѣчь отъ двѣста тысѧщы Българи отдѣлили сѣ и приселили сѣ гы въ Витиниѭ (въ малѣ Азиѭ), при рѣкѣ Артанѣ, и съ той-зи начинъ ослабливше Българы, разбили гы *). При всичко това, въ врѣмани сѣщаго того Императора, Македонски Българи не само сѣ освободили отъ Византийскаго ига, нъ еще помогнѣли и Моранскимъ Българъмъ да получѩть независимость, кое сѧ е продьлжало до царствованиѧ Костандина Багрѣнороднаго. Въ 792 годинѣ, Българи разбили сичкѣ Грьцкѣ войскѣ, отнѣли все военно станище, обвозы и шаторы имъ, взѣли имъ сичкы кониe и Императорскы колесницы. Послѣ четиры годины, Кардамъ, царь българскый, искалъ отъ Императора Костандина, да му заплати опрѣдѣленнаѭ дань или въ противенъ случай, казалъ, ще дойди самъ въ Цариградъ съ Българы си да получи таѭ дань. Крумъ, другый Царь Българскы, зѣлъ отъ Грьцы, въ 809 годинѣ, съкровище (хазнѣ), кото сѧ е състояла отъ тысѧщы фунта злата, разбилъ имъ войскѣ, отнѣлъ имъ обвозы, захватилъ весъ воены станъ и часть отъ Императорскѣ войскѣ пришли при Българы. Въ 811 годинѣ, Грьцка войска была съвьршенно изтрѣбена въ Българскы горы. Самъ си Императоръ Никифоръ былъ убитъ въ това сръжение; сичкы военны товары, цѣло станище, съкровище, съ еднѣ рѣчь, сичко было зѣто отъ Българы. Крумъ повелѣлъ да обковѣть срьбромъ черепъ главы Никифора и употрѣблѣлъ го вмѣсту чашѣ въ *здравицѣ*. Въ 813, Царь Българскы обсадилъ Одринъ (Едрине) и Византионъ; той искалъ да му платѩть ежегоднаѭ дань, множьство златотъканы и копринѩны скѣпоцѣнны платове, извѣстно количьство отъ прѣкрасны гыздавы млады дѣвицы за жененье Гъркинкы, и искалъ да втѣкии копие си въ *Златны вратѣ* на Цариградскаѭ крѣпость! Императоръ Львъ назначилъ мѣсто съставлениѧ за приговора на Крумовы исканыѧ, и въ това продьлжение приготвилъ тайнѣ засѣдѣ да убиѭть Крума съ лукавщинѣ и измамѣ; нъ Крумъ былъ само нараненъ отъ таѭ засѣдѣ и спасилъ сѧ въ военно си станище живъ. Разгнѣвившъ сѧ Крумъ повелѣлъ тогда войнству си,

*) Тии сѣ днѣшни *Карамѣнлие*, коихъ Гърцы еленчѩть!

да развалѭть и изгорѭть чьрквы, мѣнастиры, дворцы, циркъ съ стѣлпове и изваѩны кипове, кои сѧ' го украшѣли, съ еднѣ рѣчь, сичкы зданиѧ, кои сѧ сѣ' находили у св. Мамы, мѣсто кое е было занѩто отъ Българскѣ войскѣ. Околошны мѣста Царыграда, сичка почти Тракиѭ (Византийска), были съвьршенно опустушени; мостове, водоводи, изкусни паматници древности все были развалени. Силиврия, Деона, Родосто, Апра и други градове были взѣти, уграбени и изгорени. Повѣчь отъ дванадесѧ-тысѧщы плѣнницы, отсвѣнь жены и дѣца, проводени были прѣзъ Дунава; а друга часть отъ Българскаѭ войскѣ зѣла Одринъ и отвела еще пѧть десѧть-тысѧщы Грьцы въ Българиѭ въ плѣнь, съсъ сичко имъ имѣщество и стокѣ. Ето каквѣ е наградѣ получилъ Львъ за безчестиѣ си постѣпкѣ! Само смьрть Крума, въ 814 годинѣ, избавила Императора, да му не зѣмѣть и столицѣ; защо то Българскый царь былъ сѧ рѣшилъ, да погини или да зѣми Цариградъ, колко и скѣпо да му бы станѣло. Той въурѣжилъ Авары, сичкы Българы и другы Славѧны, колко сѣ' были въ състоѩние да носѣть урѣжие, устройлъ множьство стѣно-битны машины, приготвилъ за привоза имъ 5,000 кола и 10,000 волове и рѣшилъ сѧ да зѣми Цариградъ отъ страны *Влахернѣ*, отъ сѣщое мѣсто, дѣ Императоръ е искалъ да го убие съ измамѣ. Послѣ смьрти Крума възникнѣли мѣжду Българы несъгласиѧ и тѣй остали мирни — въ продьлжение 74 г. Въ 884, Симеонъ царь българскый разбилъ съвьршенно Императорскаѭ войскѣ въ Македониѭ; оба полководца грьцкы были убити. Львъ VI-й видѣвъ, чи Грьци немогѣть стоѩ противо Симеона, подкупилъ Мацары, да нападнѣть въ Българиѭ. Симеонъ побѣдилъ и Мацары и принудилъ Императора византийскаго, да му възврати сичкы плѣнены Българы отъ Мацары, безъ откупа, за коихъ Львъ имъ заплатилъ голѣмо количьство. Императоръ былъ удьлженъ да плаща два пѣти, и за опустошение Българии и за откупа българскихъ плѣнних отъ Мацары. Въ 913 годинѣ Симеонъ съ цѣло си войнство стоѩлъ подъ Цариградскы стѣны; нъ скоро сѧ възвратилъ, получившъ богаты дарове отъ Императора за себе си и за двама си сына. Послѣ еднѣ годинѣ (въ 914) Българскый Царь привзѣлъ Одринъ, и, взѣвшъ за него откупъ, възвратилъ градъ Грькъмъ. Въ тѣ-зи годинѣ Императрица Ирина проводила много пѣнязы Печенѣгамъ и молила гы да нападнѣть на Българы. Симеонъ, въ 917 годинѣ, разбилъ Грьцко войнство при Ахило, Печенѣги сѣ' вьрнѣли дома си, защото грьцкы флотъ (военни кораби) не е можалъ да гы принесе на другаѭ странѣ Дунава, а българскый царь сѧ ѩвилъ подъ Цариградскы стѣны и тамъ

ще единъ пѫть побѣдилъ Льва Фока. Българи въ 922 разбили Грьцы, разграбили сичкы имъ окрьстны мѣста Царыграда, изгорили отвъиградскы императорскы дворецъ, и възвратили сѧ съ голѣмѣ добывкѣ. Послѣ еднѣ годинѣ (въ 923) Симеонъ на ново стоялъ прѣдъ Царыграда, повелѣлъ да изгорѭтъ императорскы дворецъ, завладѣлъ Одринъ и заключилъ съѭзъ съ калифа африканскихъ Саракынъ съ слѣднымъ условиѭмъ: Калифъ да обсади Царыградъ по море, а Симеонъ по сухо. Въ 924 Българи пакъ сѧ находили прѣдъ Царыградскы врата, разграбили и уплѣнили Македониѭ и Траниѭ (нѣкои си отъ принадлѣжащихъ тамъ Грькъмъ мѣста). Въ истаѭ годинѣ морыски Българи воевали противо Грьковъ. Симеонъ умрѣлъ въ 927 годинѣ; сынъ му Петаръ сѧ уженилъ за Мариѭ, унукѣ императора Романа и писменъ договоръ былъ заключенъ между Грьцы и Българы, 8-го Октомврия въ сѫщаѭ годинѣ; нъ въ 930, Българи опустошили Македониѭ и Ипиръ и зѣли Никополь и проч. (при зилива Арты). Това пишѭтъ сами Византийци писатели. Ные неимыщи прѣдмѣтъ за обшырны изслѣдованыя и разсѫжденія въ настоящое съчинение, навождамы само еднѣ народнѣ нашѣ пѣсень, кои потвьрдѣва все що е писано за Симеоновы сѫйны надъ Гьрцы побѣды.

НАРОДНА БЪЛГАРСКА ПѢСЕНЬ *)

Сынъ мами си дума: стани, мале, стани
Рано, извъди ми войскарскѣ примѣнѣ!

---

*) Таи пѣсень ми е дадена въ лѣто 1857 въ Новый Садъ, отъ едного Българина священника именемъ Пантелеймона отъ село Цѣровени въ Бѣдинско. Той ѭ приписалъ въ Басарабиѭ въ село Долу-кіою, 15 вьрста близь Исмайла, отъ рѫкопись, кои сѧ находила у священника Василии. Азъ ѭ обнародвахъ тогава въ *Дунавскый Лебедъ*, такъ какъ то ми сѧ дади, безъ никаквѣ промѣнѣ и безъ никаквы замѣчаныя. Въ лѣто же 1858 постарахъ сѧ и сѧ видѣхъ съ священника Василии, да бы можалъ да добыи и самаѭ рѫкопись отъ дѣ е приписана та пѣсень. Нъ за несчастна та драгоцѣнна рѫкопись пропадѫла! Священникъ Василый ми приказа, чи та рѫкопись была остала отъ дѣда му ще священника Петка, кой е былъ родомъ отъ Габарово и приселивъ сѧ въ Казѫнъ-Лѫгъ тамо починѫлъ. Сынъ неговъ, баща отца Василии, былъ также священникъ, попъ Драганъ. Спорадь както ми приказва отецъ Василый баща му починѫлъ въ дьлбокѫ старость, деветдесать годишенъ старецъ, какъ то и дѣдо му, кого той непомни. Отъ того сѧ заключава, чи таи пѣсень была написана повѣчь отъ сто годины напрѣдь. Баща му ималъ и другы драгоцѣнны рѫкописи, пѣсны и *закони Българскы* и къту умрѣлъ оставилъ му гы. Нъ онъ гы изгубилъ въ 1854 лѣто, не знае кому гы е далъ! . . . Такава сѫдба е найшла многы нашы драгоцѣнны древности! Защото имѣщи гы нѣсѫ знайли да гы уцѣнивѫтъ. Ахъ! ты чьрно невѣжъство, колко си нашы драгоцѣнности въ вѣчно забвение отдало! . . . ,

Да са примѣнѫ, нарадѫ и убуражѫ,
Бѣлонога кона Въсѣдна да прискоча,
Да посрѣшнѫ, мале мои, мягкушавы Гърцы!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

Българи Славяни! Моравци, Кучяни и Тучяни!
Хубаво са примѣнете, юнашкы обуражете,
Радъмъ са радете! сулицы подигнете!
Сема да посрѣшнимъ, *здравица* да выкикимы!
Здравица Семо! *здравица* Българскы юначе!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

Здравица юнаци! *здравица* Българи!
Кой е юнакъ на юнака съ менѣ да върви!
Гърды си да туримы, Царыградъ да земимы!
Отмѣны златны, вѣнцы и кошулы бѣлы.
Говори са изговори, Едрене са подади!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

Костадинъ града наближихѫ, радъмъ вървѣхѫ,
Семо махна, стрѣли фрькнѫхѫ, Гърци падахѫ!
Кучяни! Тучяни! що стойте гледате, сулицы гответе!
Ами вые Моравци! отъ задѣ съ ташкы сопацы,
Гърцы си кладете, пъту житварскы снопы!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

Трящи! Плющи! Бъинъ напрѣдъ върви,
Клинъ си върти, пѫть прави, *Златнѫ братѫ гледа!*
Семо Гърцы трошы, надъ главѫ му орле фърчи!
Та уплашы мягкушавы Гърцы, тыи назадь бѣгѫть!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

Царыградски стѣни Грьцы съкриѫть,
Злато, срьбро фърлѫть и Гъркыны давѫть!
Зѣмайте юнацы! злато, срьбро и златно обуражье!
Извийте вѣнцы и съшийте кошулы!
У дома да пойдимы, съ пѣсень да ны срѣшнѫть!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

Ташко имане дигнѫхмы и пѣсень пѣихмы:
„Вращайте са юнаци Българи въ Българиѫ!

Гърцы уплашихмы, имотъ имъ зѣхмы!
Срѣщайте ны дѣвици! Сему вѣнецъ уплетете!
Пѣтища постелете, и съ пѣсень вѣнецъ подайте!
Ей Семо! Семо! Българскы царю!

* * *

ЗАМѢЧАНИЕ.

Таꙗ пѣсень отъ самаго си съдьржаниѧ доказва, чи сѧ е съставила и съчинила въ истое врѣмѧ славнаго Симеоноваго похода отъ очевидца. Тукъ сѧ описва рѧдь войнства, непосрѣдственное прѣдводитьлство Симеона, пьрваго же войводы Боꙗна, може быти сына Симеонова, славнаго творца*); урѫжие войновъ, подвластнии Симеону Моравци, Кучѧни и Тучѧни (Чьрно-горци). „Семо махна, стрѣли фрькнѫхѫ, Гърци паднахѫ" то ще кажи, чи Семо лично командувалъ, и щомъ махнѫлъ съ сабѭ си, стрѣли фьрчѣли! Кучѧни и Тучѧни носили сулицы — мѫждрацы, а Моравцы таꙗшкы сопы и кога стрѣлци, кои сѫ' были Българи и стоѣли напрѣдь, разбивали Гърцы, Моравци гы гонили съ таꙗшкы сопацы и кого дѣ пристигвали удрили гы и ломили гы къту жѧтварскы снопы. Имѫть право Гърци, що сѫ' заповнили ѥще, чи Българи ходили та зѣмали Цары-градъ съ сопы! и що сѧ присмивѫть Българъмъ съ рѣчь „удри на главѫ" то имъ давало голѣмо впечѧтление!

„Трѭщи! плющи! Боꙗнъ на прѣдь вьрви!
Клинъ си вьрти, пѫть прави, Златнѫ вратѫ глѣда."

Храбрый Боꙗнъ напрѣдь вьрвѣлъ, клинъ си вьртѣлъ (вытка тоꙗга), и пѫть правилъ камъ Златнѫ вратѫ (χρυσῇ πύλῃ) на Царыградскы стѣны! Гърци сѫ' изоплашили, съкрыли сѫ' въ царыградскы стѣны, срьбро, злато давали и Гъркынкы! Сичко това е истинѫ и съгласно съ писаннемъ отъ самихъ Византийцевъ, какъ то видѣхмы въ вышеизложеныѧ. Таꙗ пѣсень ѥще показва, и каквы пѣсны сѫ' пѣли Българи побѣдонохци, кога сѫ' вращали удома си.

„Вращайте сѧ юнаци Българи въ Българиѭ!
Гърцы уплашихмы, имотъ имъ зѣхмы!
Срѣщайте ны дѣвици, Сему вѣнецъ уплѣтете!
Пѫтища постилете, и съ пѣсень вѣнецъ подайте!"

---

*) Послѣ завладѣниѧ Българии отъ Цымисхиꙗ, остало свободно само Българское намѣстничьство (войводство) на сѣверозападъ близъ до Ѝдрьскаго (адриꙗтичьскаго) морѧ, кому прѣстолны градъ былъ Модрушъ (въ кроатскы днѣшны границы). Тамо е владалъ намѣстникъ Българскаго царѧ Боꙗнъ. Види сѧ единъ отъ чьтиры тѣхъ сынове великаго Симеона, кой сѧ споминува въ тѫзи биткѫ, чи вьрвѣлъ напрѣдь и глѣдалъ *Златнаѭ* вратѫ царыградскыѧ стѣны.

Дѣвици посрѣщали побѣдоносное войнство българско съ вѣнцы и пѣсны, постилали пѫтища съ цвѣты и съ пѣсень приносили Царю вѣнецъ! Това истое творѭть и до днѣсь най образовани народи въ Европѣ, да посрѣщѫть побѣдоносны войницы и царие си съ цвѣтиꙗ и съ възклицаниѧ, *да живи!* Какво же народно творчество заключава таꙗ пѣсень съ приносны си израженіѧ, всѣкы кой разумѣва що е творчество, можи да разсѫди.

Ные навождамы тукъ нѣколко си стрьчкы отъ първаѭ часть Горскаго Пѫтника, относꙗщы сѧ на тѣхъ врѣмена.

„Праотци наши съ храбрость чюдеснѫ
Съ Римляны сѫ' доволно борили!
Многажды гордость и мысьль тѣхнѫ
Славно юнашкы съкрушавали!

Цари же Визански Римо-гърци,
Властолюбиви люди упорни
Подъ нашы минѫли сѫ' прѣпорцы,
Поддани были сѫ' намъ покорни!

Никой вѣкъ нѣще да изтрые
Римляньско худо понижение!
Никакво дѣло нѣще покрые
Тѣхно Атилу поклонение!

Визански горди Императори,
Въ съсрѣтенье Царь Симеоново,
Прѣдь златны свѣтлыѧ му шаторы
Даждье давали господарюво!“

Давше едно кратко понꙗтие читателю, по Византийцѣмъ, о Българскому движению до Симеоново славно врѣмѧ за кое и наша народна пѣсень сѧ съхранила, нѣка кажимъ въ кратцѣ и отъ Симеоново врѣмѧ до Асѣнювъ славенъ вѣкъ, каквы обстоꙗтьлства прѣдшествувѫть въ Българиѭ.

Напраснаꙗ смьрть великаго Симеона, въ тѣхъ знамѧниты врѣмяна, усуети Българскаѭ бѫдѫщнѫ славѫ, коꙗ можаше да достигни до най голѣмъ стѫпень сѧйности и величьства! Симеоновъ наслѣдникъ не бѣше достоенъ и способенъ да обдьржи голѣмое пространство Българскаго царства, кое той великый и ученый мѫжъ храбростиѭ и хытростиѭ за малко врѣмѧ побѣдоносно успѣ да разпространи и учрьди. Византийска горда Империя, коꙗ прѣдъ Симеона сѧ унижи и покорно мылость проси, възползова сѧ отъ того благоврѣмиѧ и незабавно употрѣби всѧко срѣдство, да впосѣе мълвѫ жежду плиткоумому наслѣднику Симеоноваго прѣстола и мѣжду бра-

тиемъ его и народу! Симеонова смьрть бѣше обща радость и възторгъ за Византийскы дворъ! Тии отъ еднѫ страна, къту успѣхѫ да сродѭть Прѣславскы дворъ съ Византийскы, чрѣзь Романовѫ унукѫ Мариѭ, призванаѭ Иринѫ, срѣдство на кое всякогы е прибѣгвалъ Византийскы дворъ, отъ другѫ страна не изгубихѫ врѣмѧ да смрьзѭть Сьрбы съ Бьлгары, щото Бьгарское царство устана между неприятелы отъ всякѫ страна. Народъ же раздѣленъ на двѣ силны противны страны, спусна сѧ въ междуособны разоритьлны биткы, кои постѫпенно почнѫхѫ да приуготвѭть пѫть конечнаго падениѧ Бьлгарии! Наслѣдникъ Симеоновъ, Петаръ, обкрѫженъ отъ льскателы Гьрцы и грьцкы привьрженицы, не можа да провиди, къквѫ пропасть приуготовлѣваше Бьлгариѭ! Богинъ и други Симеонови сынове, незадоволни отъ брата си, ако и да виждахѫ Петровы погрѣшкы, и искахѫ да приварѭть това зло, ведно съ еднѫ часть отъ народа, не можахѫ, за нечастиѧ, да успѣѭть! Защото Петаръ, отсвѣнъ що дьржаше царскаѭ власть въ рѫцы, подпомагаше сѧ и отъ Византийскѫ дьржавѫ. Въ него врѣмѧ нападѫть въ Бьлгариѭ двѣ непрьятьлски сили, Византийци и Русси. Петаръ напрасно въ това разтоинне умира; смьрть негова отъ що е послѣдувала не знае сѧ тъчно; нъ види сѧ да е убитъ отъ незадоволнаго народа. То врѣмѧ толкова тьмно е записано отъ Византийцѣхъ що то не сѧ знае, какъ нападвѫть тии двѣ странни сили въ Бьлгариѭ? да ли какъ то казвѫть, чи рускы кнѧзь Святославъ, подбуденъ и подкупенъ отъ Гьрцы, нападнѫлъ, къту неприятель въ Бьлгариѭ или чи, призъванъ отъ народнѫ страна, дошалъ е на помощь незадоволному народу, кому прѣдводители сѫ были Петрови браты? А Цымисхы е дошалъ на помощь Петру, да поддьржи Византийскаѭ страна и послѣ видѣвшъ Бьлгариѭ тѫй разтлѣнѫ убьрна другче? Послѣдно е повѣроятно; самый ходъ на тогашны обстоятьлства и дѣла показва чи е было тѫй.

Какъ за малко врѣмѧ падѫть толко градове подъ Святославовѫ власть, кой ималъ, какъ то пишѫть, съсъ себе само 10.000 войны?! Въ него врѣмѧ Българи бѣхѫ въ най голѣмѫ силѫ юначьства си и военнаго упражнениѧ. Симеонови войници и войводи, кои прѣдь мало *забихѫ побѣдоносно си копие* на Златны вратѫ подъ Царыградскы стѣны и съ богаты дарове отъ Гьрцы сѧ назѣхѫ, тии еще бѣхѫ живи въ него врѣмѧ! Не виднли сѧ явно, чи незадоволнаѧ страна народа отъ Петра и отъ Византийскѫ заразѫ, коѧ бѣ нападнѫла на Прѣславскы прѣстолъ, тии къту видѣхѫ Петровый братъ (Венеаминъ?) съ съѭзнаѭ и наѣмнѫтаѫ Святославовѫ войскѫ, чи иди въ Бьлгариѭ, отварѣхѫ сами градскы врата и съединѣвахѫ сѧ съ нимъ?

Какъ продира Святославъ въ Румания и около Одринъ достига съ свои 10,000 войны?! Какъ послѣ ся упьлчава Византийска държава противо Святослава, кого съ толкова дарове и унижение ушь просила и умолила да нападни на Българы! Какъ Цымисхы, най послѣ напѣжда Святослава отъ България, а Днѣпрыски Българи го съкрушавѣть съвсѣмъ съсъ сичко му войнство? Тий сички въпроси немогѣть ся рѣши, до дѣ не ся открыжть народни наши паматници.

Въ Манасийнѣ лѣтопись ся виждѣть нѣколко си изображения о нападении Святослава въ България. Тамо въ едно изображение казва „плѣнъ рускы" а по долу — „идѣть въ дръстръ" а въ друго изображение стои „рускы плѣнь еже на Българы" отъ той-зи нашъ народенъ паматникъ, кой ся е съхранилъ въ Ватиканско книгохранилище, види ся явно чи то Руско въ България дохождание не было нападение радовно, прѣдприято отъ Руссы неприятьлскы, нъ съвсѣмъ слабо нѣщо, какъ то и изражава нашъ паматникъ съ рѣчь *плѣнъ*, кое значи грабежь и кражба на животны отъ поле. То ся види и отъ самаго изображения, дѣ сѫ' изписани Руски войници, кои сѫ' были почти вси всадници (конници), чи карѣть говѣда и овцы плѣнены отъ Българскы полета. Руски писатели сѫ' увеличили твърдѣ много Святославовъ походъ, карѣть го подъ Пловдивъ, подъ Одринъ и подъ самы Царыградскы стѣны и то съ неговы 10,000 тысящы войны!? То, ако и да ся споманува отъ Византийцы, чи ся е явѣвалъ Святославъ по тѣхъ мѣста, то иначе не е могло да бѣди, отсвѣнъ съ Българскаѭ народнѣ войскѣ, кои е гонила Петровѣ грькоманскѣ странѣ по разны мѣста и е искала да освои та Българскы прѣдѣли, а Святославъ имъ былъ *наѣмникъ помощникъ*, по тогдашнимъ обичаемъ. Святославова власть или книжьство ся е ограничало въ тѣхъ врѣмена само около Киевъ, а по самаѭ Днѣпрѣ сѫ' владѣли други, а нѣ Святославъ. Тыи къту си съображи чьловѣкь, вижда, чи това увеличение *Святославаго въ България похода* е чиста басна! . . . . .

Знайно е чи Византийци сѫ описали тѣхъ дѣла спорадь своѭ цѣль и ползѣ. Цымисхы завладалъ България (969—976) отвѣлъ Петровы сынове Романа и Бориса въ Царыградъ, лышилъ гы царскаго вѣнца, а отъ другѣ странѣ имъ далъ чинъ *конъръ — кытнъ — κόμης* — контъ — графъ. Послѣ смьрти Цымисхия явѣвѣть ся въ военно пъприще Българскы царъ Шишманъ-Мокры съ чьтирма си сынове, отъ коихъ Самуилъ ся бори неуморно съ Византийскы Императоръ Василый. Подиръ смьрти Самуйла Василый II. успѣва та завладава Румания, часть отъ Македония и крайдунавскы равны мѣ-

ста (996—1018), высокы же и непроходимы мѣста старо-планинскы бранѭть нѣколко юнаци Българи. Българская свобода и народность сѧ ограничава и таи тамо, ожидаща благоприятно врѣмѧ. Отъ врѣмѧ же на врѣмѧ ставѣть разны покушениѧ отъ нѣкои си юнацы Българскы. Крьстоносни походи почвѣть и Византийска дьржава почва да има работѣ съ крьстонохцы. Българи не губѣть това благоприятно врѣмѧ, съкрытии *два брата, два млади сокола* изхвьрьквѣть отъ потаеное си гнѣздо и ставѣть сѧ спасители Българии и възобновители Българскаго царства и Патриарши! Тии сѣ Асѣнь I. и Петьръ братъ му. Българско урѣжие почва пакъ да побѣжда и да сѧ слави.

Крьстоносни походи, какъ то е знайно, прѣдприѣхѣ сѧ въ знамена крьста, отъ дѣ зѣхѣ и имѧ *крьстоносни походи.* Тии имахѣ религиознѣ цѣль по видимому, *да освободѭть Християны отъ рѣкъ невѣрнихъ.* Упълчившии сѧ же народи въ тѣхъ походы, подвижнхѣ сѧ отъ убѣждениѧ християнскыѣ вѣры и отъ убрѣченое *Духовно прѣимѣщество*, кое имъ сѧ дади отъ Папскаго двора! . . . Нъ тии походи сѧ убьрнахѣ въ разбойничьства противъ Християновъ, коихъ ушъ отивахѣ да освободѭть отъ рѣкъ невѣрнихъ!!! Тии голаци грабѣхѣ, съблачахѣ и струвахѣ найголѣмы злины Християнъмъ, коихъ идѣхѣ да освободѭть! Тѣхна цѣль послѣ сѧ обьрна въ гражданскѣ, то есть, тии поискахѣ да завладѣѭть въсточныѧ мѣста, а найпаче Византионъ (Цариградъ,) кое и извьршихѣ за нѣколко врѣмѧ; нъ послѣ горчиво имъ излѣзи! Папа Силвестръ II. и Григоръ III. найнапрѣдь положи въ дѣйствие, на конецъ XI. вѣка, той.зи походъ кога западнии народи сѧ подигнахѣ възбудени отъ Петра пущинака, и отъ увеличиниѧ поклонниковъ, кои прѣдставихѣ до найголѣмъ стѣпень угнѣтениѧ Палестинскыхъ Християнъ. Въ 1095 събира сѧ съборъ отъ Папа Урбѣна II въ Клермондъ — Ферандъ, и тамъ къту разширихѣ духовны и мірсны людие, тии си закачихѣ чьрвены крьстове по дрѣхы си и трьгнѣхѣ выкаще: *Богъ го ищи!* тии походи сѧ раздѣлѭть на нѣколко си, и траѭхѣ близо до единъ вѣкъ.

Въ него врѣмѧ, какъ то вышерѣкохмы, България тѣжаше подъ ташкое иго Византийцевъ, и само старо-планинскы высокы и непроходимы мѣста бѣха свободни, какъ то и Влахо-Богданскы Българскы кнѧжьества и чѣкахѣ благоврѣмие да отхвьрлѭть Византийско иго.

Повѣстность споманува, чи Асѣнь и братъ му Петаръ отъ царско плѣмѧ сѣще, были внуци Гаврилови, забѣгнѣли въ Влашко и Богданско въ врѣмѧ Самуила, и отъ тамо минѣли въ Българиѭ и почнѣли бой

съ Византийцѣмъ отъ Старѣ-планинѣ начнѣвше.*) Къту ходили първо при Византийскы дворъ и искали нѣщо си за правлениѧ. Нъ нѣкои си наши паматници споманувѣть, чи тии сѣ крыли въ Българиѭ, вѣроѩтно въ Старѣ-планинѣ, и чи послѣ ходили за помощь отъ Влашко. Ные навождамы слѣднаѭ народнѣ пѣсень, коѩ ако и да сѧ пѣе безь имѧ, обаче сѧ види ѩвно да е съчинена отъ народа Асѣну и Петру брату му.

Имала мама нѣмала,
До два ми сивы сокола,
Сокола до два близнака.
Скрытъмъ гы мама хранила,
Хранила ѩще дойла,
До дѣ Соколи порасли,
Никой не сѧ научилъ.
Къту соколи разтѣхѫ,
Мама имъ пѣсень пѣила.
Нани ми, нани соколи!
Соколи до два близнака.
Ръстете и поръстете,
Ташко иманье дѣлѣте,
Вѣрлѫ потирѭ сбирете
Бащино царство зѣмете,
Бащино ѩще майчино!
Расли соколи, порасли;
Единъ се на конь ѣздѣше,
Другы се сабѭ вѣртѣше!
Къту сѧ двама раздѣлѭть,
Единъ за другы пищѣхѫ!
Мама соколъмъ думаше:
Ѩ! си станете, идѣте!
Бащино царство зѣмете!
. . . . . .

Въ таѭ пѣсень *Соколи* сѧ зѣма приносно за юнацы. А съдържание пѣсни показва ѩсно, кои сѧ были тии соколи, два брата, два близнака, коихъ майка съкрытъмъ възпитавала съ военны духъ и къту порасли накарала гы да раздѣлѭть ташко иманье (народу), да събирѣть ташкѣ потирѣ (войнство, силѣ) да идѣть и до зѣмѣть бащино и майчино си царство (отъ Византийцы).

Ные оставамы настраны лѣтосчисление, кое западнии и византийски писатели сѣ погрѣшно бѣлежили въ общѣ за Асѣнювско по-

*) Асѣнь първы сѧ билъ въ Шипчанскы горы и съ крьстоносцы и съкрушилъ много отъ тѣхъ; защото тии плѣнили и упостошали тѣхъ Българскы мѣста.

мвлена и основавамы сѧ на вышеизложенъ нашъ народенъ памятникъ, открытый надписъ въ Търново, дѣ сѧ казва чи 1218 лѣто сѧ въцарилъ Асѣнь сынъ стараго Асѣнѧ царѧ и на нашѣ еднѣ рѣкопись, въ коѭ сѧ пиши въ кратцѣ чи подирь Асѣнѧ пьрваго уцарилъ сѧ братъ му Петаръ и царувалъ мирно само 6 годины. Послѣ сѧ въцарилъ Ювань, малкый братъ Асѣнѧ и Петра, подирь него Борилъ и найпослѣ Асѣнь II. (1218 какъ то выше изслѣдовахмы).

Въ настоѩщаѭ книжицѣ нѣмамы прѣдмѣтъ, какъ то изъ начала казахмы, да опишимы обширны подробности Асѣнюваго вѣка, нъ нѣколко само рѣчи. А отъ изложены надписъ и отломкы, читатель може узна довольно за неговъ вѣкъ, то есть, за Асѣнювы подвигы и славны имъ дѣла, що сѧ тии велики мѣѫже извьршили и Българиѭ прославили! Ные прихождамы въ другы прѣдмѣтъ, кое е главна наша цѣль и кое ны унужди да прикратимы радовное си занѩтие на осталыѧ части *Паказалеца* и *Опыта Българскаго ѩзыка*, а да издадемы сие съчинение такъ наскоро.

Отъ 1857 лѣто, на радость всѣмъ Българъмъ, състави сѧ въ Цариградъ книжевна българска община и ѩви сѧ поврѣмѧное списание. *Български книжници*, кое въ настоѩщое врѣмѧ голѣмѣ ползѣ приноси въ книжевное развитие Българъмъ. Нъ за несчастие между добрыѧ дѣла, находи сѧ и нѣщо си зло. При книжевнаѭ общинѣ ѩвѩвѣть сѧ и нѣкои си лица, подъ видъмъ родолюбиѧ дѣйствуѭще на пропасть и раздоръ народа! Не знаѭ да ли отъ злобѣ или чи сѣ такъ убѣждени чрѣзъ той-зи начинъ, кого тии мечтаѭть, да принесѭть ползѣ роду си? И едно и друго е зло за Българы въ днѣшно имъ положение. Отъ зачала ѥще того общества сѧ виждѣть тѣхны постѣпкы въ пьрваѭ издаденѣ имъ книгѣ, Мѣсецословъ 1857-го лѣта. Ѥще въ 1857 лѣто, находѩщу ми сѧ въ Новый Садъ, изпроводи ми сѧ отъ едного родолюбца Българина отъ Букурещъ пьрвый трудъ българскыѧ общины, Мѣсецословъ за 1857. Прочитавъ съ вниманиемъ таѭ книжицѣ видѣхъ на краѧ ѝ, *единъ поглѣдъ врьху българската историѭ*, безъ имѧни съчинителѧ. Той *поглѣдъ*, не ми сѧ видѣ умиленъ за Българы, нъ чи съкрыва нѣщо злобно въ себѣ-си, и народнаѩ дльжность не мѧ остави да притьрпѭ такъ хладнокрьвно. Въ него ѥще врѣмѧ писахъ о тому въ Одессѣ нашимъ Българъмъ и направихъ имъ нѣколко-си замѣчанѧ да внимаѭть на това. Тии дописки съ врѣмѧ може бы да сѧ обнародувѣть.

Безимѧнный съчинитель того поглѣда раздѣлѧ го на четиры периоды. Въ трѣтый периодъ спада крьщение Прѣславскаго двора.

Тамъ, негова милость, къту излага, какъ е станѫло крѫщение Борисово, говори:

„Грѫцки-тѣ попове дошли у Блъгарія, нъ тѣ были и тогази какво-„то сѧ и сега. Тѣ не гледали друго освѣнъ пари и да владѣѭтъ. За „това Борисъ не можилъ вечь да гы трѫпи, и пратилъ (966 год.) сы-„на си посланикъ до Папа-та, да му се оплачи за това и да го моли „да направи единъ Патріархъ Блъгарски.“ (тукъ прави замѣчание)

„По това врѣме цръквитѣ не бѣхѧ раздѣлени ще и защото тогази „Папата бѣше глава на сичкитѣ христіански цръкви, както сега ца-„рограшкіатъ Патріархъ е глава на сичкитѣ православни цръкви, за „това и Борисъ отиде да се оплачи нему като на глава, и да го мо-„ли да направи единъ блъгарски Патріархъ.

„Борисъ проважда на Папата много дарове и му пише за много „работи. Борисъ като му обажда за сичкото дѣто се случило, като „се покръстилъ на едно съ народътъ си, и като го пыта за много „работи дѣто сѧ относѧтъ на хрпстиѧнската вѣра, казува му, че грѫци-„тѣ много злоупотрѣбѣваньята правятъ у Блъгарія и го моли да на-„прави единъ Блъгарски Патриархъ. Папата пріема съ почестъ Блъ-„гарскіѧтъ посланикъ, отговарѧ на Бориса съ едно писмо отъ „сто и шестъ члена и му проважда двама владыци за да наредѧтъ „Блъгарската цръква. У това писмо Папата като отговарѧ на Бори-„са за сичкитѣ му пытаньѧта, и го гади за нѣкои работи дѣ то не „ги сторилъ добрѣ, казува му колкото за Блъгарски Патріархъ това:

„Колко за Блъгарски Патріархъ, сега нищо немогѫ да отредѫ до дѣто не се врѣнѫтъ моите посланници дѣто ти ги проваждамъ. Защо то още не знамъ до колко Христіане има, за да може да има единъ Патріархъ. Сега ти проваждамъ само единъ владика, когого щѫ направѧ архіепископъ, като се умножѫтъ Христіанетѣ тогази тоизи архіепископъ ще прави самси друеи владыци, и като умрѣ, владицитѣ сами да турѧтъ на мѣсто то му други архіепископъ и безъ да дохожда при мене.“

„Двамата владыци, дѣ то ги проводи Папата на Бориса, бѣхѫ Па-„велъ и Формосъ. Тѣзи владици, като додохѫ у Блъгаріѧ крѫщава-„ха и учихѫ народътъ много добрѣ (?!) и Борисъ се благодари за „това толкози много, що то изпѫди сичкитѣ грѫцки попове дѣто бѣ-„хѫ дошли у Блъгаріѧ. Слѣдъ малко Борисъ проводи еще единъ по-„сланникъ до Папата за да направи владиката Формоза Блъгарски „Архіепископъ и да проводи още попове да учѧтъ народътъ.“

Безимѧнный съчинитель, продьлжажщъ свой поглѣдъ, описва Фотиево прѣние съ Римъ-папа и негово падение, слѣдува:

„Слѣдъ това Фотій пакъ паднѫ отъ прѣстолатъ и подиръ него ца-„рограшнитѣ Патріарсы познавахѫ Папата за глава на христіанската

„црква (!) Блъгаритѣ тогази си направихѫ самовластенъ Архіепи-„скопъ, дѣто го имахѫ; и познавахѫ и тѣ, както и Гуьцитѣ, Папата „за глава (!!!) на христіанска-та црква.“

Въ страна 98 пакъ въ трѣтый периодъ на двѣ три мѣста безименный съчинитель се туку втнква *„Папа былъ глава на цьрквата (!!!!)“*

Въ чьствертый периодъ, дѣ описва Асѣнювый вѣкъ, безименый съчинитель исунтскаго поглѣда пиши:

„Петаръ възлѣзе на прѣстолътъ и царствуваше мирно, нъ нѣ дълго „врѣме; а него слѣдъ малко го убихѫ. Той остави единъ сынъ твър-„дѣ малъкъ и за това на негово мѣсто станѫ третіѧтъ братъ Иванъ, „когото наричѫтъ и кало-Иванъ, Иваница (1197). Той току като въз-„лѣзълъ на блъгарскіѧ прѣстолъ, пръвата му грыжа была да отръве „блъгарската црква отъ Грьцитѣ. Зо това той не рачилъ да позна-„ва грьцкіѧтъ Патріѧрхъ и проводилъ посланникъ до Папата да го „моли да направи единъ Блъгарски Патріѧрхъ и да го вѣнчѣе съ цар-„ска корона (!!!). Грьцитѣ много се мѫчихѫ да възпрѫтъ това по-„стѫпванье на Асѣнѧ; нъ не можихѫ, защото Блъгаретѣ бѣхѫ выкна-„ли бривари отъ тѣзи Грьци. Посланници и писма отъ Асѣнѧ до Па-„пата и отъ Папата до Асѣнѧ врьвѣхѫ петъ шестъ години (?!) нарѣдъ, „и по 1203 година Асѣнь проводи архіепископитъ отъ Трьновъ съ мно-„го дарове до Папата и му пише да му проводи кардинали да го „вѣнчѣе на царски прѣстолъ и да направѫтъ този архіепископъ „Патріѧрхъ (!!!). Блъгарскіѧтъ архіепископъ се врьнѫ на Трьновъ и „владиката дѣто го бѣше проводилъ Папата, на 8 Септемврія 1204 „год. на малка света Богородица му даде паліумътъ, митрата и вла-„дишкіѧтъ пръстенъ, и го направи Патріѧрхъ (!!!) На сѫщото врѣме „направихѫ и двѣ архіепископства у Блъгарія. Папскіятъ посланъ си „отиде, и Асѣнь писа на Папата съ него. У това писмо Асѣнь му бла-„годари и го моли да проводи единъ кардиналъ съ една корона, единъ „скиптръ и едно апостолско писмо (!?) за да можи да го вѣнчѣе. „Освѣнь това го молеше да даде воля на блъгарската црква да си „избира сама патріѧрхъ и да го рѫкополага пакъ сама, защо то е „мѫчно да ходи чакъ на Римъ за това (!!!). А колкото за разликата „дѣто е ималъ Асѣнь съ маджарскіѧтъ краль, Асѣнь казува на Папа-„та, да направи така, щото да се погодѫтъ безъ да се пролива кръвь. „Папата проводи единъ кардиналъ съ короната и скиптръ, кой то „вѣнча Асѣнѧ на царски прѣстолъ и му даде волѫ да сѣче пари (1204 „Октомврія 15) (!?). Така и блъгарската црква зе волѫ да може „сама да си тура новъ патріѧрхъ. Кардиналътъ си отива и занесе „отъ Асѣнѧ едно писмо до Папата, у което му казува, да рече на

„Французитє, които тогази бѣхѫ зѣли Цариградъ, да не закачѫтъ „българското царство, защото и той тогази знае що да прави съ „тѣхъ (!!!). Така станѫ българското Патріаршество.“

Всякы благоразуменъ Българинъ види съ какъвъ духъ е писанъ той-зи поглѣдъ и каква цѣль сѧ съкрыва въ него. Безимѧнный съчинитель, току що не проповѣда ꙗвно, чи Българи трѣба да станѫть папищаши! На всякѫ стрьчкѫ сѧ старае да докажи, чи Папа былъ всегда глава чьрквы и чи Българскаꙗ Патриаршиꙗ сѧ съставила отъ Папа! Колко слѣпо и льжливо сѧ е заблѫдилъ и повелъ той на това, то сѧ види отъ негово дебело незнание повѣстности! Той къту клевети Българы, чи припознавали Папа за главѫ чьрквы си, клевети безстыдно и Грьцы, чи и тии ушь припознавали Папа за главѫ чьрквы! ....

„Слѣдъ това Фотій пакъ падна отъ прѣстолътъ и подиръ него царо„грашкитѣ Патріарси познавахѫ Папата за глава на христіѧнската „църква.“

Тукъ господство му льжи и незнае що пише! Раздоръ между царградскаѭ чьрквѫ и риманскаѭ, какъ то е знайно, почна отъ Патриарха Фотиꙗ въ 858 л. и съвьршенное отдѣление на Възточнѫ и Западнѫ чьрквѫ стана въ 1054 въ врѣмѧ Патриарха Кирулариѧ; нъ до него врѣмѧ, то есть, до 1054, грьцки патріарси не сѫ' припознавали Папа за главѫ на христианскаѭ вѣрѫ! Тии припознавахѫ, какъ то и до сега припознавѫть, за главѫ Іисуса Христа. И това стана причина та сѧ отдѣлихѫ отъ Римлѧны; защото Папа искаше да бѫди главѫ чьрквы и намѣстникъ апостола Петра, кое е противно и на само Евангелне. Іисусъ Христосъ никаго не остави главѫ христианскыѧ чьрквы, напротивъ той всегда проповѣда равность и смирение: *„послѣдный между вами бѫдетъ първый,“* говори сѧ въ святое благовѣствувание. Византийско священство, отъ какъ сѧ учрьди императорскы прѣстолъ въ Византионъ, подъ имѧнемъ *Новъ Римъ*, упираѭщо сѧ на императорскѫ силѫ, нѣщѣше вѣкы никакъ да признава Папа за *главѫ чьрквы*, нъ византийскы епископъ надѣна тытулъ *Патриархъ*, послѣ *вселеный* и всесвѧтѣйшый. Сами же византийски императори не търпѣхѫ да завысва византийско священоначѧлство отъ Папа, кого тии мислѣхѫ слуга себѣ! А негова милость исуйтскый подкупникъ и рабъ, казва чи *Грьци признавали Папа за главѫ!!!* Таꙗ легенда, що ѭ прѣдставѧ тукъ подъ имѧнемъ, *единъ поглѣдъ врьху българскѫ историѭ*, не е скована само отъ неговѫ глупавѫ главѫ, нъ отъ исуйтско хытролукаво перо въ Бебешкѫ исуйтскѫ фабрикѫ! Нъ съсъ сичкѫ хытролукавщинѫ, що е сплетена, пакъ не можи да почьрни истинѫ! . . . Безимѧнный съчини-

тель дума: „Двамата владици дѣто проводи Папа на Бориса бѣха Па„велъ и Формозъ. Тѣи зи владици къту додохѫ у Блъгаріѧ крща„вахѫ и учихѫ народътъ много добрѣ.“ (!?) Отъ дѣ знае господство му, чи тии сѫ' крщали и учили народа твърдѣ добрѣ? Какви доказательства има за това? кое е доброе и злое крщение? Въ него врѣмѧ, какъто е знайно, възточнаꙗ и западнаꙗ чъркви никаквѫ разликѫ нѣмахѫ еще, ни то въ крщение, ни то въ поучение! Отъ дѣ происходи та Папови владици крщали и учили твърдѣ добрѣ?! Ако сѫ крщали и учили тии твърдѣ добрѣ въ Бьлгариѭ и ако сѫ были Бьлгари задоволни отъ тѣхъ, защо гы изпѫдихѫ отъ Бьлгариѭ? Ные видѣхмы чи тии само тры годины живѣли въ Бьлгариѭ. Въ него врѣмѧ ные видимы такива учени Бьлгари Іерарси въ Бьлгариѭ, какъто Іоанъ Ексархъ Бьлгарскы и други, кои могѫть сѧ равни съ пьрвы грьцкы Іерарси, какъто гы показвѫть тѣхни богословски съчиненіѧ. Тии Бьлгари Іерарси, какъто и самъ Симеонъ, ако не виждахѫ чи папищашкое учение е противоевангелско, нещѣхѫ въйстинѫ да изпѫдѭть Формоза и Павла и да останѫть съгласни съ Възточнаѭ чърквѫ!

Ако ли тукъ разумѣва, писавшый Исуйтинъ таѭ *легенда*, за добро и зло крщение, *потапꙗнье*, що струвѫть днѣсь Възточнии, а *попрасквѫнье*, що вьршѭть днѣсь Папищаши, то е много смѣшно, и Исуйтска му глава не е размыслила, чи въ него врѣмѧ, кога Формосъ и Павелъ были и крщали въ Бьлгариѭ, тѣзи прѣниѧ и въпроси не бѣхѫ сѧ еще родили между възточнимъ и западнимъ, тии сѫ много по послѣдни! Тукъ Исуйтинъ иска да продадѣ косматѫ лѫжѫ, къ отсвѣнь себе си неще намѣри другиго да ѭ купи! . . .

Не види ли сѧ ꙗвно, како иска да впосѣе между Бьлгары безимѧнный съчинитель, кому имѧ ные цѣмъ откри, какъ то и неговы постѫпкы отъ 1857 до 1859 л. отъ два му мѣсецослова, що е издалъ и отъ впосѣꙗны другы изложеныѧ въ Бьлгарскы книжницы отъ млады неговы ученицы и послѣдователи. Дльжность свѧта и народна ны заставѧ да открыемы народу си, каквѫ зараза сѧ е вмѫкнала между му и каквы злы слѣдствиѧ може та да докара, ако сѧ не прѣдупрѣди и изчисти отъ сега*). Въ истый мѣсецословъ (1857) на краꙗ има *извѣстье*. Тамо сѧ обꙗвлѧва, що е за Бьлгарскѫ общинѫ и отъ каквы лица е съставена, и каквѫ цѣль има. Главни лица на таѭ община сѧ показвѫть, Драганъ Цанковъ, Коста Мариновъ и Коста Слав-

*) Това е писано еще въ 1858, прѣди да почни да сѧ издава въ Сен-Бенедето Вѣстникъ *лѫжь-българии* отъ Цинцаро-арнаутина Димитрꙗ Гиковъ, лѫжь-българина отъ Сищовъ.

чевъ. А другии членове сѧ виждѧть се млади Българчета. Възпо мѧнува сѧ тамо и достопочитаемый Г. Христо Тѫпчилеща и братъ му Г. Николчо Тѫпчилеща, нъ нѣ къту членове, нъ чи ушь удобрили таѭ общинѫ. Първо имъ старание, казвѧть, ще бѫди да издадѧть единъ мѣсецословъ за 1857 годнинѫ, кой ще сѧ напиши и извади на свѣтъ отъ членове, дѣто сѧ намирѧть вѣки въ таѭ *Българскѧ общинѫ*, какъ то ѭ тии назъвавѧть. Намъ сѫ познати лично и отъ близо сички тии лица, и уважѧвамы гы много за нихно родолюбие и старание ради народнаго просвѣщенинѧ, а найпаче достопочитаемы братиѧ Тѫпчилещовы. Наше старание отъ него врѣмѧ бѣше да узнаймы, кой е той безимѧнъ съчинитель *исуитскаго поглѣда?* и що търси таково лице въ Българскаѭ общинѫ отъ коѭ сѧ ожидава народное просвѣщение!?

Въ Българскы книжницы въ часть III. октомврiѧ книжка, втора, брой 20, 1858 л. въ странѫ 191 видѣхмы изложено „*Параллелъ* отъ Христа Ваклидова, възпитанника на французско-то Бебешко училище, Кловисъ (французкы царь) и Борисъ (българскы царъ).“ Тамъ младый възпитанникъ исуитскаго училища казва: „Заемамы тукъ отъ Поглѣдътъ врьху Българската исторiѧ на Г. Цанкова (мѣсецословъ за 1857 л.).“

Съ жалостиѭ виждамы приѩтелско имѧ съчинителѧ того поглѣда, съ жалостиѭ кажѭ, защо сѧ унуждавамы да открыймы роду си такавѫ истинѫ, коѩ нѣщѣ му бѫде приѩтна; а ѩще повѣчь защото отъ Г. Цанкова сѧ ожидаваше не такива заразитьлна работа, нъ полза народу нашему, при кого и онъ сѧ е прилѣпилъ, ако и да не е отъ чистѫ българскѫ породѫ.*) Г. Гиковъ въистинѫ е дѣѩтьлно лице и въ това пъприще що е влѣзълъ, отъ 1853 лѣто, можѧше да при-

*) Издаваѭщый днѣсь вѣстникъ *лъже-Българинѫ* въ Исуйтско съборище въ Галатѫ подъ новоскованое Българско имѧ *Драганъ Цанковъ*, прѣди сѧ е зовалъ и подписвалъ *Димитрый Гику* или *Кириѩку*.. Баща му, кой е былъ приселецъ отъ Македонскы *Цынцаро-арбанасси* въ Сищовъ, зовалъ сѧ е първо *Гику*, а послѣ е погърчилъ арбанашко си имѧ съ *Кириѩкъ*. Цынцари (куцовласи) си таглѭть начало родопоколенинѧ отъ Латины. Тѣхъ сѫ' гы приселили Римлани въ Македонинѫ, кога сѧ е направилъ каменный пѫть (*βασιλικὴ ὁδὸς*) отъ Римъ до Костадиновъ градъ (Византионъ), да поправѭть той-зи пѫть, и тии сѫ' были населени се покрай той-зи пѫть, и къту царски работници имали сѫ' нѣкаквы си прѣимѫщества назоваѭще себе: *сынове кесарски* т. е. царски чьловѣци. А Българи гы звали: *сыни цари* или *цари сыни*; послѣ таѩ рѣчь *сыны цари* изкрывила сѧ на *Цын-цари*. Види сѧ Господинъ Гиковъ да е узналъ родопоколение си, чи сѧ тѣгли отъ Латиновъ, та за това сѧ е прилѣпилъ и продалъ Исуитамъ въ заслугѫ латинскому роду! . . . Братъ му сѧ подписва ѩще Антовъ Кириѩку и води католичанкѫ женѫ.

несе голѣмѣ ползѣ народу и себѣ, ако постѣпваше къту чистъ и искренъ Българинъ. Види сѧ къту младъ чьловѣкъ, прильстенъ отъ голѣмы льжливы обѭщеныѧ на Бебешкаѭ исуйтскѣ фабрикѣ, да сѧ е заблѣдилъ, мыслѧщъ чи съ томъ ще принесе ползѣ! А не знае бѣдный, какъвъ страшенъ раздоръ готови да впосѣе между невинному Българскому народу! и чи и негова личность може горко да пострадае; защото Българи въ настоѭщее врѣмѧ, съсъ сичкѣ обидѣ що имѣть отъ страны грьцкаго духовенства, никогы нѣщѣть търпѣ, ни то даже помысли да станѣть *папищаши!* Тни свое желание щѣть достигна чрѣзъ другы пѣть, а нѣ какъ то мечтае господство му и иска да ползува отъ това обстоѭтьлство благодѣтели си Исуйты! Българи, слава Богу, имѣть днѣсь доволны учены и благоразумны истинны родолюбцы, кои знаѭть чьрковнаѭ повѣстность добрѣ и виждѣть колко крьвь сѧ е пролѣла отъ такива религиозны раздоры и отцѣпкы! Тни знаѭть добрѣ, що щѣ рѣче *Исуйтинъ* и *исуйтска пропаганда,* и нѣщѣть търпѣ никогы да пропуснѣть такова нѣщо въ милое си отьчество Българиѭ! Простый народъ въ Българиѭ е въ состоѭние такива заразы да гы избие съ камениѭ и съ крывацы, и къту краставы овцы да гы отлѣчи съ врѣмѧ отъ общое стадо, да го не заразѭть!

Г. Гяковъ къту сѧ заблѣдилъ самъ, заблѣдилъ е и нѣколко млады неопытны Българчета, коихъ съ негово старание сѧ приѣли да възпитаѭть исуитски миссионери въ Бебешко училище. Той къту управитель на съставенаѭ печатницѣ въ пѣпа исуйтскы въ Сентъ-Бенедето въ Галатѣ, дѣ сѧ издавѣть Българскы книжници, кои носѭть печатъ: „*настоѧтьлство то, българскы ты книжници — Цариградъ*“ постѣпенно е почнѣлъ отъ начало да сѣе исуитскы мысли въ разны изложеныѧ, папскы письма и проч., скованы въ исуйтскаѭ Бебешкѣ фабрикѣ и приведены отъ млады тамъ възпитанницы Българы. Ные щѣмъ гы изложи тукъ и щѣмъ доказа роду си, каквы клѣткы му подлагѣть тии млади отстѣпници!

Въ българскы книжницы въ часть III. Ноемврiѧ, книжка първа, брой 21, 1858 г. въ странѣ 237 виждамы изложение младаго Х. Д. Ваклидова: *Грьцкiѧ ѧзыкъ за Българеты.* Съчинитель того изложенiѧ сѧ наѣлъ да пиши за работѣ коѭ той не разбира, то есть, да гони еленскы ѭзыкъ и да отвраща Българы да го не учѭть! Нъ самъ въ това кратко си изложение употрѣблава нѣколко еленскы рѣчи, какъ то *историѭ, періодъ* и проч. Той можаше съ другы начинъ да сѧ изрази и да бѣди управданъ, то есть, да каже чи Българи не трѣба вѣкы ни единъ страненъ ѭзыкъ да прѣдпочитѣть отъ матернаго

си, какъ то е было прѣди нѣколко годины; нъ първо да учѫть матерны си ꙗзыкъ, а послѣ да учѫть и всакы другы ꙗзыкъ, до колко имъ допущѫть обстоꙗтьлства, какъ то струва цѣлъ ученый свѣтъ. Нъ да оставимы таѭ му глупость и да видимы какъвъ исуйтскы духъ сѧ съкрыва въ това му изложение. Той казва: „кату пойзглѣдахъ, че ꙗзыкътъ соединненъ съ вѣройсповѣданіе-то е първа-та основа на образуваніе-то на единъ народъ, наемамъ сѧ да изтеглѧ изъ таѧ статѭ, ако и на неугодѫ-тѫ на нѣкои си духове (понеже такива сѫ много), сичко що може да затріе тыѧ чювства.“ Послѣ казва: „За това, какъ то е видно земамъ само ѧзыкътъ безъ да влеза въ въпросы-ты на вѣройзповѣданіе-то, гдѣ то много нѣща ще помогнѫть за да ни отделѣчѫть отъ тоѧ ꙗзыкъ.“ Тука младый Ваклидовъ сѧ заузѣма за два прѣдмѣта да говори *ꙗзыка* и *вѣройсповѣданиѧ*, какъ то самъ казва; второе, то есть, *вѣройсповѣданіе* оставѧ, и говори само за еленскы ꙗзыкъ. Нъ казва: *чи въпросы-ты на вѣройзповѣданіе-то* (ако гы изслѣдува) *много ще помогнѫть да ны отдалѣчѫть отъ тоѧ ѧзыкъ* (еленскы). Тукъ сѧ съкрыва ꙗвно исуйтскы духъ, и съ другы рѣчи, той иска да каже: *ные Българи трѣба да отхвърлимы наше православно вѣройзповѣдание, кое е едно съ Грьцы и тѫй да сѧ отдалѣчимы отъ грьцкы ꙗзыкъ!* Това заключѧва негово изражение, кое той не смѣꙗлъ ꙗвно да изложи.

По долу казва: *„Днесъ видимъ съсъ голѣмо благодареніе че почти сичкы ти учени, кои то Бъгаріѧ ще просвѣтѧтъ, горѣ рѣчены ты ѧзыцы и още германскы и англійскы, познаватъ гы думамъ, любословно..... Но нѣкои си духове грѫцкы крѫстени, рускы образувани, имъ добрѣ по носѧ да рѣкѫтъ че нѣма учители за тези ѧзыцы.“* Какво блѣщуреви тукъ младый Ваклидовъ, азъ не разбирамъ нищо?! Сички учени кои щѣли да просвѣтѧть Българиѭ, познавали горѣ рѣчены ꙗзыцы, и още германскы и енглешкы любословно!!! Кои сѫ' тии учени?! Тии учени, ако сѫ' они кои познавамы, чи сѧ сѫ' образовали въ Европѫ, тии сички почти познавѫть еленскы ꙗзыкъ; защо то по сичкѫ Европѫ той сѧ придава. Види сѧ въ исуйтскаѭ Бебешкѫ фабрикѫ да сѧ не придава еленскы ꙗзыкъ! *„Грѫцкы кръстени духове* и *рускы образованы.“* Какво иска да каже младый Исуйтинъ, съ рѣчь *„грѫцкы крѫстени* и *рускы образовани,“* папищашки крьстенн по-добри ли сѫ'? Какво зло е видѣла Българиꙗ отъ образувавшихъ сѧ въ Руссиѭ? Не знаймы ли чи колко то учители днѣсь сѫществуѭть въ Българиѭ сѫ' почти сички отъ образувавшихъ сѧ въ Руссиѭ? кой отъ образовавшихъ сѧ въ западнѫ Европѫ сѧ е заузѣлъ въ учитьлско звание? Азъ не познавамъ ни единого! Азъ не думамъ, чи иѣ сѫ' при-

несли и тии ползѣ отьчьству, нъ ищѣ да кажѣ, чи едни и други сѣ' ползовали доволно всакы спорѧдь занѧтие си, нъ повѣчь учнтели и почти сички, кои сѣ' нахождѣть въ Бьгариѭ, сѣ' отъ образовавшихъ сѧ въ Руссиѭ и ежеднѣвно ползувѣть братиѩ си Бьлгары. Какво иска съ това да кажи младый Исуитинъ разумѣва сѧ отъ слѣдное: „*Това го испытахмы сами, испитахме го спорѣдъ успѣхы-ты на учиницы-ты, кои-то сѣ' въ Бебешко-то училище и кои-то сѣ' истинно Бльгари.*“ Кой тѧ пыта за Бебешко училище и чи учащии сѧ тамъ Българи сѣ' истинно Българи?!! — добрѣ истинѣ показахте!!!

Послѣ казва: „*Треба другояче Бльгаріѧ да сѧ истъщава, треба въ училища-та и да сѧ введѣтъ европейскы списаніѧ,* (исуитски?), *въ кои то млади ти отрасли* (къту васъ да сѧ напоѭть съ папищашкы духъ) *като видѣтъ добродѣтель-тѣ* (охъ! исуитска добродѣтель!!!) *съдруженѣ съсъ дѣло-то (!), да сѧ вкоренѣть сичкы-ты начѧла съ кои то службѣ да отдадѣть на отечество си,* (тѩшко му и горко му!), *Тамо е источникътъ на Бльгариѭ!*“ (въ исуйтскы фабрикы! добьръ источникъ!)

Въ мѣсецослову 1859. видимы обнародованы отъ Г. Цанкова слѣдны приводы брата му Исуита Хр. Д. Ваклидова:

„*Изводъ отъ едно писмо на Василѧ още Архіепископъ Търновскій до Папа-та Інокентіѧ II.*

(пратено 1202. год.)

„На найславнаго наслѣдника на апостолскій-ть престолъ, на отца на сичко-то Христіѧнство, на мой-тъ господарь Папа Інокентіѧ (!) когото азъ молитьствувамъ да ми даде съвьршено-то си благоволеніе, много благоволеніе, и голѣмы молитвы отъ моѭ страниѭ, азъ Василіѧ, наймалкіѧтъ и найпокорниѧ-тъ отъ Архиепископи-ты на цѣлѣ Болгаріѧ и Влахіѧ.

„Азъ молѭ премѣдраго Бога, и преблаженнаѭ майкѣ Божіѭ, за да бы мое-то писмо намѣрило ваша Свѧтинѧ въ добро разположеніе и въ еднѣ преблагѣ радость. Въ разстоѧніе осимь-найсѧтъ години моѧта душа е жарко желала ваше-то благословеніе и на престолътъ на блаженнаго Апостола Петра и ето че днесъ само Богъ и ваша Свѧтинѧ ни го отдавате. (?!)

„Освенъ това пакъ да знае ваша Свѧтынѧ сичко онова което азъ правихъ за да ида да тража даже въ Римъ ваше-то благословение, прѣзь мѣсецъ Іуліѧ годинѧ отъ създанинѧ свѣта 6711 (отъ Іисуса Христа 1202), седмаго назначенинѧ, моѧ покорность трыгна за да сѧ пренесе предъ нашего преосвященѣйшаго и преславнѣйшаго отца Папа Інокентіѧ. Като стигнахъ въ Дорацо азъ бидохъ тамо въс-

пренъ тридесатъ дена, когато искахъ да влѣза въ единъ корабаль за да мина въ Италіа. Грьци ти ма задрьжеха и вспреха ма да премина море-то . . . . . .

„Найпослѣ ма стигнаха писма отъ нашый-атъ Императоръ въ кои-то ми казваше:

„„Побарзайте да са вьрнете, зачто-то ни дойде единъ кардиналъ пратенъ отъ нашіи-атъ господаръ Папѣ-тѣ. (!!!)""

„Тѣй като прочетохъ тыа писма и като видѣхъ че нашій-тъ Императоръ ма викаше, азъ промѣнихъ пѣть-тъ си. Презъ месецъ Септемврія азъ стигнахъ на конецъ въ Търново, и намѣрихъ тамо капелана Ивана, тоа сватъ истиненъ и избранъ человѣкъ, (!!!) когото ваша Сватына ни праща и кой-то ми вручи сичкы-ты ваши писма.

„Сичкыты тыа писма ми быдоха прочетени и чрезъ тѣхъ моа-та душа быде обладана отъ радость. Простирающъ рѣцѣ-тѣ си камъ небо-то азъ воздадохъ благодаренія Богу зачто-то преблагій Папа нашъ отецъ е потръсилъ овцы-ты кои-то са бѣха загубили (!!!) За да гы приведе въ стадото. Споредъ онова което писмата на ваша Сватына съдрьжавахѣ и онова което вые бѣхте заповѣдали, капеланъ Иванъ ми даде вашето благословеніе, и паліумъ за испълненіе-то на моѭ-тѣ священноначалнѣ службѣ,(!!!) на 8 Септемврія день на рождество-то на Пресватаа Майка Божіа.

„А слѣдъ като воспріахъ паліумъ съ найпокорнѣ-тѣ побожность коа-то ми бѣше возложена, азъ направихъ клѣтвѣ за вѣрнѣ покорность ,предъ владицы-ти кой-то пишать на ваша сватыиа предъ нашіи-атъ князь и предъ много другы владицы кои-то са намераха въ црьквѣ-тѣ.

„Още веднажъ, Пресватый отце, благодарили ще са ваша Сватына, споредъ както и азъ го мола, да ни отдаде нови благодати, да усьвьрши организаціѭ-тѣ на наше-то духовенство, и да ни поучи средства-та чрезъ кои-то азъ длъженствувамъ да управамъ стадо-то кое-то ми е уверенно чрезъ Бога и чрезъ ваша Сватына.

„Ны имаме вече свато миро. От-истинна ны пріемахме другъ пѣть отъ Грьцы-ты, нъ безъ да кажеме нещо отвише, Грьци-ти ни мразатъ толкова колкото и васъ.

„Нъ вамъ, господарю мой, надлежи да ни промыслите сичко онова кое-то ни е нуждно, и да ни го дадете, вамъ подобно надлежи да ни научите здраво за свато-то миро, средство-то чрезъ което ны длъженствуваме да крьщаваме нашій-атъ народъ (!!!) и да направимъ тѣй щото той да ни остане безъ свато миро. Ако той беше лишенъ отъ него то щеше да бѣде едно злощастіе.

„На конецъ бѫдете благодарни да ни съвѣтувате за всичкы-ти работи, мы вси сынове кои сме изгубени и кои-то изгубваме. Бѫдете подобно благодарни, о преблагій отче, да ни пратите паліумъ за двѣ-тѣ митрополій Прѣславскѫ и Видинскѫ, (!!!) кои-то имѫтъ нуждѫ отъ тѣхъ. Че ако ваша Свѧтына знае че азъ имамъ нуждѫ отъ другѫ нѣкоѭ вещь, за да можѫ да извьршавамъ добрѣ священноначалнѫ-тѫ моѭ службѫ, потрудете се да ми ѧ пратите.

„Колената на землѧ-тѫ, главата преклонена и вратъ-тъ простренъ (!!!) врѣзъ вашы-ты рѫцѣ ные вы познаваме за нашъ господарь и вы воздаваме похвалѫ и честь.“

Повелѣніе чрезъ което кало-Іоанъ, Иванъ Асенъ, сѧ подчинѧва той и царство-то му на Римскѫ-тѫ църквѫ. —

„Во имѧ отца и сына и свѧтаго духа Аминъ.

„Іисусъ Христосъ понеже изволи да мѧ направи, мене Императоръ на сичкѫ Блъгаріѧ и Влахіѧ, претрьсихъ въ книгы-тѣ и писаніѧ-та на стары-ты ни, както и въ законы-те на императоры-ты, прѣдмѣстницы-ты-ни, отъ кого сѫ пріели царството Блъгарско, кой е потвьрдилъ въ рѫцеты имъ скиптьр-тъ Императорскы, кой е поставилъ короната (вѣнецъ-тъ) на главѫ-тѫ имъ и имъ далъ, патріаршеското благословеніе отъ римскѫ-тѫ църквѫ,ککато е велика-та църквѫ божіѧ и на столъ-тъ апостолскій, кои то е столъ-тъ на свѧти Петра началникъ на апостолиты. (!!!)

„Слѣдователно и ные, ходѧще по августѣшіи-ты имъ стѫпкы, пожелахме щото патріархическото благословеніе на римскѫ-тѫ църквѫ на столъ-тъ апостолскій и Петра, началника на апостолы-ты и на нашій-тъ свѧтъ и вселенскый отецъ, Папа Інокентій да дойде да потвьрди коронѫ-тѫ на главѫ-тѫ ни и да оздрави имперіѧ-та ни.

„Слѣдствено къкъвъ-то да е онзи на когото Господъ е предалъ власть-тѫ, или да ни дава патріархическо-то благословеніе или да управлѧва църквѫ-тѫ Тѫрновскѫ, столицѫ-тѫ ни и да рѫкополага Архіепископы-ты ни, Митрополиты-ты ни и Епископы-ты ни, ніе му даваме пълнѫ и цѣлѫ лесновѫ да прави дѣла-та си и другы службы църковны въ сичкѫ-тѫ пространость на Имперіѧта ни.

„Тъй ето чи азъ и сичкѫ-тѫ ми имперіѧ Патріархъ-тъ, Митрополитъ-тъ ни, Архіепископи-ти ни, Епископи-ти ни, и сичкити ни священници ные сѧ подчинѧваме подъ римскѫ-тѫ църквѫ и пріемаме законы-тый и обичаи-тый и навицы-тый, съгласно съ онова което правѧхѧ царѣти Блъгарскы и Влашки, прѣдмѣстницы-ти ни.“

прѣвелъ Хр. Д. Ваклидовъ.

Тѣи-зи писма сѧ виждѧть въ нѣкои си отпечѧтны мѣсецослова 1859-го, а въ нѣкой си гы нѣма. Види сѧ чи тайно сѫ пропустени изъ Българиѭ; въ истый мѣсецословъ сѧ е обнародовало и друго такова исуитско нѣщо, отъ другиго едного единомысленика и возпитаника бебешкаго училища: Н. А. Вѣрбанова, подъ насловомъ: *Документи за Българската чѣрковна исторіѧ*, нъ и то е отрѣзано въ нѣкои си отпечѧтны мѣсецослова 1859. лѣта. Всѣкый кой е прочелъ съ вниманиемъ вишейзложены отъ насъ доказатьлства, види съ каквѫ лукавщинѫ и понижение сѧ съкавани тѣй-зи писма! . . . Заблѫжденый Българинъ Викладовъ, въ бебешкиѭ исуйтскѫ фабрикѫ, не показва отъ дѣ гы е извелъ! Тукъ сѧ види ꙗвно, чи е играло перо главатарѧ бебешкаго училища.

Въ тыѧ писма всѣкы види, какво рабско понижение сѧ отдава Българскому Архиепископу, а ѥще повѣчь Българскому царю Ювану или Кало-Іоану! Кало-Іоанъ, кого съвременници описвѫть за гордъ и свирепаго характера чьловѣкъ, кои убилъ толкова Латины и императора имъ Бьлдуйна съ немилность, и поради того го нарѣкли *скыѳо Іоанъ*, той Кало Іоанъ да пиши едному попу тѫй, то е смѣшно и да помысли чьловѣкъ!!! Отъ каквѫ иуждѫ?! А чюдно е, Кало-Іоанъ Асѣнь (спорѧдъ това льжливо писмо), подирь 226. години да намѣри писма и подробности, чи прѣдмѣстници му Български цари добывали императорство, скиптры, короны и патриаршеско благословение отъ римскѫ чьрквѫ?!! Чюдно и дивно казвамы, къту знаймы каквы събытиѧ, противны и разоритьлны обстоꙗтьлства за Българы послѣдовахѫ въ разстоꙗние на толко годины, отъ врѣмени царь Петрово падение до Кало-Іоана! Прѣславъ столица Българска, дѣ е трѣбало да сѧ пастрѭть и съхранꙗвѫть такива царскы записки, знайно е, чи въ врѣмѧ царь Петра, наслѣдника великаго Симеона, пострада едно отъ съѭзнаѭ съ русскаго кнꙗза Свѣтослава войскѫ, и самъ Петьрь быде убиенъ въ това смѫтно и размирно врѣмѧ, друго чи Цымисхый незабавно дойдѣ въ Българиѭ, разгони народнаѭ странѫ и Свѣтославъ, оставъ самъ съ свои си, спаси сѧ бѣгствомъ въ Дръстръ (Силистра), отъ дѣ на милость Цымисхиѧ быде отпустенъ съ малочисленное си остало войиство. Цымисхый съ помощь Петровыѧ страны завладѣ Былгариѭ, освои престолный градъ Прѣславъ, кои быде изгоренъ огнемъ и призванъ на имѧ Цымисхиѧ, Ꙗнополисъ. Повѣстность записала твьрдѣ ꙗсно, чи Цымисхый отвелъ Бориса и Романа царь Петровы сынове въ Царыградъ, лышилъ гы тържественно отъ сичкы имъ царскы достойнства и знацы и послѣ имъ далъ чинове конꙗръ — кытнъ — κόμης — графъ, къту усмѫдили — изкупи-

ли едного отъ тѣхъ! Подирь такива постѫпкы Цимисхия и Византийцевъ, кои сѧ сѫ стрьмили да уничтожѫть съвсѣмъ Българское царство и само имѧ прѣстолнаго имъ града да сѧ вѣкы не слуша на свѣтъ, не е ли паднѫла въ рѫцы Грьковъ и царска въ Прѣславъ ризница (съкровище), дѣ сѫ были такива царскы записки?!! Послѣ смьрти Цымисхия, кой царувалъ само 4 години, почвѫть пакъ въ Българиѭ найкрьвопролитни и разорителни битки между Византийцѣмъ и Българъмъ. Шишманъ-Мокры и неговы славни сынове освобождавѫть Българиѭ, разшыряавѫть ѭ чрѣзвичайно, приносѭть царскаѭ столицѫ въ Прѣспѫ при Охридѫ сѫщо и Патриаршеско сѣдалище. Разумѣва сѧ чи ако въ предидѫщы разоритьлны врѣмена было сѧ е съхранило и окрыло нѣщо си отъ стары царскы и патриаршескы записки, то несъмненно сѧ е принесло въ новаѭ Българскѫ столицѫ. Ные знаймы отъ повѣстности, чи послѣ смьрти храбраго и великаго Самоила царѧ Българскаго, негови наслѣдници, ѥще малко подирь, паднахѫ и разбихѫ сѧ отъ Византийцевъ, кои разграбихѫ и царскаѭ ризницѫ (съкровище) въ Охридъ и Прѣспѫ и взѣхѫ сичкы Българскы драгоцѣности! Подирь толкова и такива страшны разорѣниѧ и подирь толкогоднишно подданство Българъмъ подъ Византийскѫ власть, до появлениѧ Асѣнѧ и брата му Петра, може ли сѧ вѣрва, чи Борисови и Симеонови дописки съ Папа римскы сѧ сѫ съхранили, щото Кало-Іанъ, къту гы разглѣдалъ и прочелъ, намѣрилъ въ тѣхъ, чи прѣдсѣдници му Българскы цари отъ Папа получали короны, скиптры и Патриаршеско благословение?!! Напротивъ съ тъчностиѭ и рѣшитьлно може сѧ вѣрва, чи тѣй-зи писма сѫ лѫжовны и съковани въ Римъ. Кога знаймы чи ѥще отъ крьщениѧ Прѣславскаго двора, между Папа и Византийскаго свѧщеиства сѧ е породила мълва и прѣние за освоениѧ Българскыѧ чьрквы, то никакво съмнѣние не може бы, чи въ Римъ отъ тогава ѥще сѧ почнѫло да сѧ плетѫть разны лѫжливы писма и легенды!

Въ появлеиие вѣстника, — лѫжь-*България*, Г. Цанковъ открыва явно нападение на нашѫ вѣрѫ. А и можели другояче да прави, кога дойзволение того вѣстника е изпросено отъ главатарѧ исуйтскыѧ четы въ Цары-градъ Г. Боре? Колко лукаво постѫпвѫть Исуйти всѣкы може да проумѣи, чи тии успѣхѫ пьрво да привлекѫть г. Цанкова, и чрѣзь него нѣколко си млады Българчета; а ѥще и нѣколко Българкы дѣвицы, коихъ възпитаѭть въ Санъ-бенедето въ Галата; допустихѫ г. Цанкову, да издава повръменно списание *Българскы книжицы* въ тѣхнѫ печатницѫ; извадихѫ му и дозволение да издава и граждaнскы вѣстникъ, лѫжь-*Българиѭ*!... Исуити сега имѫть самыѧ

удобны урѣдиѧ да постигнѣть цѣль си въ Българиѭ, ако българскы народъ не приѣмни другы мѣркы.

Дѣло е вѣкы ꙗвно, и трѣба да сѧ говори открыто. Г. Цанковъ е станѣлъ тайно *католикъ* — папищашъ ѥще въ 1853 лѣто. Доказатьлства сѫ' негови постѣпки, а и живо свидѣтьлство отъ очевидца имамы. Прѣди нѣколко врѣмѧ бѣше тукъ въ Одессѣ единъ младъ Българинъ на имѧ Георгы Теохаровъ, кой сега е въ Москвѣ и учи сѧ тамо, той ми приказва, чи къту былъ въ Цары-градъ и искалъ срѣдство, да иди въ Европѣ за обучение си, налѣтѣлъ на единъ Исуйтскы Мисионеринъ и, къту му приказалъ намѣрение си, Исуйтинъ тутакси не загубилъ врѣмѧ, да му прѣдложи да стани *католикъ*, и така той да му способствува да го изпроводѭть въ Европѣ за изучениѧ му. Теохаровъ му казалъ, да помысли добрѣ и, слѣдъ нѣколко дны, да му дадѣ отговоръ. Послѣ тры дны Теохаровъ отишалъ и му казалъ, чи той размыслилъ добрѣ, и, къту сѧ ушъ убѣдилъ, чи католишка вѣра е по-права, желае да стани католикъ, нъ съ това условие, да го изпроводѭть въ Парисъ и ѥще да му спомогнѣть нѣщо си, за свои тры неврьстны братиꙗ, коихъ, казалъ той, има въ Българиѭ, да гы доведа и тѣхъ въ Царыгадъ при исуйтскѫ пропагандѣ. Исуйтинъ му отговорилъ: „твьрдѣ добрѣ, нъ трѣба да тѧ заведа при нашъ Епископъ“ Теохаровъ сѧ склонилъ и отишли. Тамъ, къту го разпытали ѥще нѣщо си, рѣкли му: „твьрдѣ добрѣ! почѧкай малко тукъ, вы имате ѥще единъ Българинъ католикъ, Господинъ Д. Цанковъ, да го повыкамы и него да доди“ Теохаровъ, къту чюлъ това имѧ, кое е искалъ да узнае, рѣкалъ, „азъ слѣдь малко щѫ дода тукъ“ и си излѣзалъ безъ да сѧ завьрни вѣкы тамъ. Послѣ нѣколко дны далъ прошение Рускому посолству въ Царыградъ, да сѧ приѣмни въ Русиѭ за изучениѧ, кое му сѧ и изпьлни. Това свидѣтьлство и ꙗвнии постѣпки г. Цанкова сѫ доволни доказатьлства, да извѣстѭть нашы Българы, чи вѣстникъ лѫжь — *Българиꙗ* сѧ издава отъ Исуитско урѣдие и да знаѭть съ какво око трѣба да глѣдѣть на него. Г. Теохаровъ е живъ въ Москвѣ, какъ-то и други лица, коимъ также е казвалъ това приключение, сѫ' живи. Сега къту ꙗвихмы отъ каквы лица сѫ' състои таꙗ повлѣчена отъ Исуйты чета, нѣка кажимы невинному Българскому народу, какво зло може да проникни въ Българиѭ отъ тѣй-зи заблѫждены отстѣпницы, ако сѧ не изчистѭть съ врѣмѧ отъ помѣжду народа. Зло е ꙗвно и прѣдь очы ни, и не трѣба много доказатьства.

Любезнии братиѩ Бьлгари!

Наша вѣра всегда е была най добрый и наймылый нашъ утѣшитель, и наша прѣмила народность, ако сѧ е днѣсь между нами увьрдила, то ные смы дльжни на нашѣ православнѣ прадѣднѣ вѣрѣ, коѭ смы въ тъчность дьржѣли и дьржимы! иначе изгубили бѣхмы народность и имѧ *Българинъ* бы сѧ приобратило на друго! Раздоръ прадѣднаго вѣройсповѣданиѧ е уничтожение народности, а най паче между народу, кои нѣма своѭ свободѣ, а завыси отъ другихъ! Такива живы примѣры нмамы много, не само въ другы народы, нъ и между нами. Нъ, прѣди да гы изложимы, трѣба да кажимы, коѩ причина ны унуждава да пишимы краткое сие писамце о тому прѣдмѣту. Всѣкый, кой е прочьталъ чьрковнаѭ историѭ, знае, каквы крьвопролитиѧ и гонениѧ сѣ' послѣдовали отъ вѣройсповѣдны раздоры, и какъ отъ еднѣ само изъ начала чистѣ евангелскѣ вѣрѣ сѣ' станѣли толкова раздѣлѣниѧ и подъ-раздѣлѣниѧ! А главное раздѣлѣние на *западнѣ и православнѣ вѣрѣ* е нанесло пьрвый ударъ паденіѧ Римскыѧ и Византийскыѧ дьржавы. Послѣдователи Римъ-попови отъ него ѥще врѣмѧ сѧ съставили общества подъ имѧнемъ *пропаганда* и съ всѣкы начинъ сѧ сѣ' трудили да привлѣкѣть къ себѣ си другы народы и на многу мѣста сѣ' успѣли да сполучѭть цѣль си. Само Българиѭ е была изключена отъ того и крѣпко сѧ е дьржала и дьржи сѧ ѥще отъ православнѣ нашѣ прадѣднѣ вѣрѣ, отсвѣнь нѣколцина изневѣрци *Павликяни* зъвими Българи. Нъ въ настоѩщое врѣмѧ Папищаши и други отцѣпници нападнѣли сѣ' на Българы и заузѣли сѧ сѣ' да впосѣѭть раздоръ и отцепление между нами. Многи съ убрьснѣты мустаци и разновидно ублечени Римъ-попови послѣдници и Англо-Американски учители, скытѣть сѧ по Българиѭ и трудѭть сѧ съ лицемѣриемъ да прильстѭть простодушнаго народа, обѩщаѭше му льжовно много работы! Нъ тѣхна цѣль и намѣренне нищо друго не е, отсвѣнь да уничтожѭть нашѣ народность и да сѧ ползувѣть отъ нашѣ слабость! Въ Австриѭ (въ Темишкы-Банатъ) има нѣколко села Българи, приселивше сѧ тамо послѣ паденіѧ Българни, кои говорѭть ѥще чисто Българскы ѩзыкъ, увьрдили стары нашы обичаи, носѭть и одѣѩние старо-Българско, нъ приѣшме на силѣ католишкѣ вѣрѣ, въ врѣмѧ Марии Терезии, изгубили народность си конечно! То благородно чювство изчезнѣло вѣкы отъ тѣхъ! Тии нѣщѣть вѣкы да знаѭть нищо отъ своѥ сродство съ другимъ Българъмъ, своимъ еднокрьвнимъ братиемъ. Тии *знаѭть Римъ-попа и друго нищо!* А на единородны и единовѣрны си нѣкогашь братиѩ

Българы глѣдѧть днѣсь съ злобнѫ ненависть и мьрзость! То имъ сѫ' надѫхали Римъ-попови свѧщеници. Той исты духъ сѫществува и вътрѣ въ Българиѭ между малочислены брой на Папищашы Българы *Павликѩни.* Тии, какъ то въ общѣ всѣмъ вамъ е познато, ненавиждѧть насъ тѣхны единородны братиѩ, дотолко, щото и *каракаури* — (гѩури) чьрны невѣрницы ны зъвѧть! *Папищашки попови,* до толко сѫ' гы раздвойли отъ насъ, щото единъ *Павликѩнинъ Българинъ,* за нищо не има да откраднѝ отъ православнаго Българина, да го наклевети, да го издадѣ, и даже, ако му прилѣгни, да го убие безъ никаквѫ причинѫ само отъ религиознѫ злобѫ! Такова нѣщо сѧ е случило прѣди нѣколко годины въ Пловдивъ, дѣ единъ Павликѩнинъ съдруженъ отъ злодѣйцы Турцы онъ самъ избилъ нощиѭ цѣло семѣйство жены и невинны дѣвици отъ Чѫлоковъ родъ! Такова исто сѧ е случило не отколѣ и въ село Сопутъ, дѣ пакъ единъ *Павликѩнинъ* отъ ближны села, извыка нощиѭ съ измамѫ хаджи Георгювъ сынъ . . . . . и го уби край село! и други такива много злодѣѩниѩ сѫ ставали отъ *Павликѩны* на православны Българы. *То сѧ е творило отъ само пустовѣрско чювство, кое имъ сѫ' надѫхали попови имъ!* азъ видѣхъ въ Австриѭ такива много примѣры, дѣ множьство Сърби, кои сѫ' приѣли папащешкѫ вѣрѫ, *шокци* зъвими, глѣдѧть на свои единородны братиѩ, православны Сърбы, съ непримиримѫ враждѫ и, хранѭще противо тѣхъ злобѫ и ненависть, издавѧть гы ежеднѣвно! Такъ исто и въ слободнѫ Грьциѭ, дѣ сѫществувѧть также *папищаши Гърцы,* въ островъ Тиносъ, Сирѫ и другъдѣ, ненавиждѧть единородны си братиѭ православны Грьцы. и не само въ врѣмѧ освобождениѧ Грьции имъ сѧ противодѣйствували, издаваѭще гы неприятелю, нъ и ежедневно имъ припѧтствуѭть на всѣко полезно дѣло! а въ Турциѭ Армѧни и Армѧнокатолици въ истое положение сѧ нахождѧть. *То исто искѧть тии свѧты Петрови наслѣдници да направѧть и въ Българиѭ;* да впосѣѭть общый раздоръ и отцѣпванье, щото братъ брата да намрьзи, сынъ баща, мати дьщериѭ! тѫй разпространѩѭть тии христовое учение! Вмѣсту любовь учѭть ненависть! вмѣсту миръ впосѣвѧть мълвы и раздоры! дѣ е стѫпнлъ тѣхенъ кракъ, то мѣсто безъ раздоръ и мълвѫ не е остало! Любопытный нѣка чьте разны съчинениѧ да узнай що сѫ' стрували и струвѧть ежеднѣвно въ Азиѭ и другадѣ, а ньравственое развръщение до кой стѫпень заблѫждениѧ е достигло тамъ, дѣ тѣхна власть сѧ е удворила, срамно и стыдно е да помысли чьловѣкъ, а камо ли да казва! *Сами тии свѧщенници зъвими развращѧть народа; тѣмъ сѧ жърствува чистаѩ и нѣжнаѩ невиность! . . . . Вардете сѧ, братиѩ,*

отъ такива хытницы Христоваго стада вълцы! Не слушайте тѣхно ученне и лъжовны обыщаныа. Тии сѫ подобни цвѣту отровеному отъ усойкѣ грамадницѣ лютѣ зьмиѫ, и кой сѧ само долѣпи до него отрава сѧ смьртоносно! Тии подъ видъмъ чьловѣколюбиѧ и евангелскаго учениѧ цѣлъ свѣтъ льстиѫть! То е друга подьлбока тѣхна цѣль! тии ищиѫть съ томъ да уничтожиѫть прѣмилаѫ и прѣдрагаѫ народность всѣкаго народа и да сѧ ползувѣть отъ ролигиознаго влиѧниѧ! . . .

Вы же, *отци, свѧщеници Българи,* внимайте съ бодростиѫ и пазете въвѣреное вамъ стадо Христово съгласно съ пророкомъ. „Стражѣ тѧ поставилъ есьмъ дому Іизрайлеву“ да не чюйте въ страшный дьнь слѣдное. — „Сіѧ глаголетъ Адонай Господь. Оле пастыры Израилевы! еда пасѣть пастыры самихъ себе, не овецъ ли пасѣть пастыри? Се млѣко ѣдите, и вьлнюѫ одѣваете сѧ, и тъчное закалаете, а овецъ мойхъ не пасете! изнемогшаго не подъѣсте, и болѣѭщаго не уврачевасте и заблѣжденаго не обратисте и погибшаго не взыскасте, и крѣпкое оскьрбисте трудъмъ, и властиѫ наказасте ѧ и нарѣганиемъ; и разсыпашѧ сѧ овцы моѧ, понеже не имѣѭхѣ пастырей, и бышѧ на изѣдение всѣмъ звѣрѣмъ сельнымъ: Сіѧ глаголетъ Адонаі Господь: Се азъ на пастыри и взыща овецъ мойхъ отъ рѣкъ ихъ! —

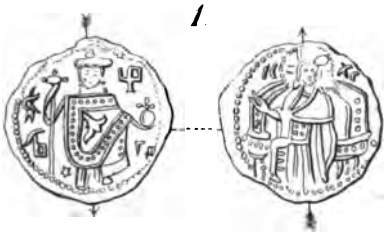

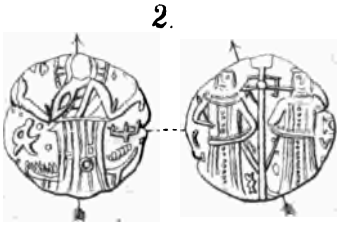

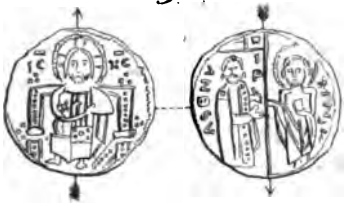

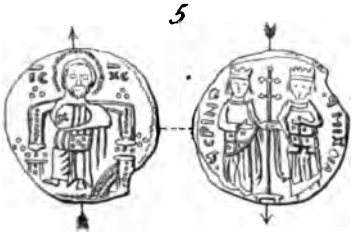

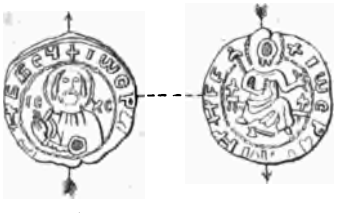

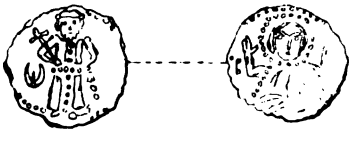

на
об-
и и
до
на-
вѣ
нѣ
лѣ-
ьл-

И.
его.
ьл-
ра-
ща-
не-
ьл-
сно
ьм-
не-
и и
ова
-ло-
ъ а
ѣн-
за-
сно
ть,
ѣсь

от
чем
от
от
ге
цѣ
на
вл

зем
жя
ны
ры
сѣ
зак
лѣн
не
и
пас
лет
отъ

ДЕСѦТЬ СТАРИ БЪЛГАРСКИ ПѢНꙮЗИ.

(снѣти отъ Гласника Дружьства Сърбскыѧ Словесности)

I-ый.

На еднѫ му странѫ е Іисусъ Христосъ, какъ то обично сѣди на прѣстола съ надписъ до главѫ ІС ХС. Отъ другѫ же странѫ, царь обгърнѫтъ съ царскы турпань (мантиꙮ)[38]), имѣѭщъ вѣнецъ на главы и дьржѧщъ въ десницѫ си дьльгъ крьстъ, кому долный край допира до земы, а въ лѣвѫ си рѫкѫ има царскѫ ꙮбьлкѫ съ крьсть (крѫгъ узначѧѭщъ дьржавное прострꙮнство или земѭ). До крака си на лѣвѫ странѫ има ѕвѣзда, а около си съкратенъ надписъ отъ лѣвѫ странѫ горѣ АСѢ — Асѣнь, отъ дѣснѫ же ꙗ — царь, а подъ него отъ лѣво: БЛ., а отъ дѣсно ГА — Бьлгарьмъ, съвъкупно: *Асѣнь царь Бьлгарьмъ.*

Той-зи хубавъ срьбьренъ пѣнꙮзь е намѣренъ отъ Г. Стеф. И. Верковича нѣгда си въ Руманиѭ (Тракиѭ) и сега сѧ находи у него.

Въ Гласнику дружьства Сърбскыѧ Словесности свѭзка V., изтьлкувано е ѦСЕ — Ясенъ и БЛ-ГА — Блгара, нъ то не е право. Право е: Асѣнь царь Бльгарьмъ; рѣчь *Асѣнь* е съставена отъ *а* отрицатьлно равно *не* и отъ *сѣнь* — засѣнение, тьмнота. *А-сѣнь* значи нетьмный, незасѣненый; свѣтлый приносно. Подобни ней рѣчи на Бьлгарскы ꙮзыкъ имамы съ *а* отрицатьлно съставены и слѣдныѧ: ꙮсно съставено отъ *а* или ꙮ ублагозвучено и отъ сьнь — сѣнь — тьмнота, *ꙮсьнъ*, *ꙮснъ* съкратено, въ срѣдны же родъ *ꙮсно* — нетьмно. *ꙮлова* крава, *ꙮлова* овца и *ꙮловина*, съставени отъ *а* или ꙮ отрицатьлно и отъ *ловъ* — ловити, ловѭ — хващамъ, залавꙮмъ, ꙮ-лова — онаꙮ, коꙮ не лови въ утробѫ си, какъ то и за жены сѧ казва, *ꙮ-лова жена* — нераждаѭща. Атила (собственно Бьлгарско имѧ) отъ *а* отрицатьлно и отъ *тилъ*, край, тлѣнне, *Атила* — безкрайный, нетлѣнный, и приносно непобѣдимый или отъ *а* и отъ *тулъ* — кѫтъ, затуление, тьмнота, Атула, Атила, не-тьмныи — А-сѣнь и приносно неутулимый, непобѣждаемый и проч. Такива имѧна въ старость, имали сѧ твьрдѣ много стари Бьлгари и Елени и кще и до днѣсь имѫть.

Той-зи пѣнѭзь е царь Асѣнювъ, кой е царувалъ отъ 1186 до 1195 какъ то изслѣдовахмы въ настоѭщее съчинение.

II-ый

Пѣнѭзь срьбьренъ тѧжѧкъ 16 грана, находи сѧ въ збиркѧ Г. Дим. Лоліо търговца и спедитора у Земунъ.

На еднѧ му странѧ е Іисусъ Христосъ, стоѭщъ прѣдь прѣстола и благословѭщъ съ двѣ си рѧцѣ; до главы му е обычный надписъ ІС. ХС. а подъ рѧкѧ отъ дѣснѧ странѧ е буква АСѢ: отъ лѣва же ф, кое значи *Асѣнь царь*.

На другаѭ же странѧ: два царски лика (образи) стоѭть единъ до другиго въ великолѣпно одѣѭние; а между имъ посрѣдѣ е двострѧчьнъ крьстъ. Надписъ же, оть кого сѧ виждѧть нѣкои си слова, не можи сѧ рѣши тъчно що значи. Въ Гласнику Дрѣжьства Сьрбскыѧ Словесности по догажданиемъ е писано: DV — DUX — кнезъ; нъ то е съвсѣмъ погрѣшено мнѣние; защото Бьлгарски царие никогы нѣсѧ носили тытулъ *кнезь*, а всегда *царь или самодържьцъ*. Ные видѣхмы и знаймы, чи Асѣнь, кому сѧ относи той-зи пенѣзь, носилъ тытулъ *царь*. Въ надписъ Асѣнѧ втораго сына му, казва: *азъ Іоанъ въ Христа Бога вѣрны царь и самодържецъ Блъгаромъ сынъ стараго Асѣнѣ царѣ*, а нѣ кнѭзѧ!

III-ый

Пѣнѭзь срьбьренъ, тѧжѧкъ 19 грана, находи сѧ въ збиркѧ господ. съвѣтника Лазарѧ Арсениевичѧ въ Бѣлградъ. На еднѧ странѧ му е Іисусъ Христосъ, по тогдашны обичаи, а на другѧ е сватецъ, придажѭщъ царю знаменъ (прѣпорецъ, хорѧгва — баирѭкъ) дьржавы, на кого сѧ види и звѣзда; царъ же гологлавъ, въ дьльгъ царскы турпань, приѣма съ десницѧ си знаменъ, а въ лѣвѧ си рѧкѧ дьржи свитакъ книгѧ (а нѣ кратакъ скиптръ, какъ то е въ Гласнику писано), кое можи сѧ тьлкува, книга дьржавы, закони правлениѧ. На лѣвѧ странѧ при сватеца е надписъ, кого въ Гласнику тьлкувѧтъ SMN — SIMEON? а на дѣснѧ странѧ до царѧ: ASEN — Асенъ; той-зи пѣнѭзь отдавѧть Михаилу II Асѣню царю Бьлгарскому (?). Това обаче сичкое погрѣшено, по моему мнѣнию. Ные же тьлкувамы такъ: Асѣнь пьрвы е признатъ за царь отъ Бьлгары въ Търново въ сѧщо врѣмѧ, кога сѧ е почнѧла битка противо Византийцевъ 1186. л. и помазалъ го е Бьлгарскы тогдашны Патриархъ Іоанъ сватый въ Търново, какъ то и другадѣ говорихмы о тому. Ето навождамы пакъ онова що казва о тому нашъ народенъ памѧтникъ, Царственикъ. „Въ тыѧ врѣмена беше Патриархъ въ Търиово Іоанъ сватый кой то къту глѣдаше

многое озлобленіе Болгарское отъ Грековъ, многу слези проливаше предъ Бога и молеше сѧ, да ги избави отъ това порабощеніе греческо. Въ единъ же день като плачеше, ꙗви му се сватый великомученикъ Димитрій, кого то сички те благочьстиви цари Болгарски, отъ Михаила (Бориса) благочестиваго царѧ до сватаго Іоана Владимира (?) почитаха и славеха въ Терновъ, той, думамъ сватый великомученикъ Димитрій, ѧви му се и му рече: „Помену Богъ домъ и родь цареи Болгарскихъ, и ме посла на помощь и обновленіе царство Болгарское. Тѣмже да поставишь Асѣнѧ царѧ Болгаромъ и Богъ ще буде сосъ него, и ще воздвигни скиптеръ Болгарскіи.“ И така Патриархъ по повеленію сватаго позва Асѣнѧ изъ Влахіѧ и Петра брата неговаго, които бѣха отъ рода царскаго внуци Гавриила сына Самуилова. Послѣ повеле Патриархъ и соградиха въ Терновъ церква прекрасна во имѧ сватаго великомученика Димитріѧ, и като се соверши созва епископи и народъ много на освѧщеніе церквы. Като освати же церквата, зема вѣнецъ и багрѧница царска и вѣнчѧ Асѣнѧ на царство Болгарское, и каза народу, защо му е повелѣно отъ Бога чрезъ сватаго Димитріѧ, да го вѣнчае на царство и така народъ отъ радости ꙑкаха велегласно: „*Да живитъ Асѣнь царъ на многаѧ лѣта, Асѣню царю Болгарскому многаѧ лѣта!!! и Іоану блаженѣйшему Патріарху Терновскому и всеѧ Болгаріи многаѧ лѣта!!!*

Въ странѧ же 46 въ Царственику казва „намерува се въ стары рукописны книгы, защото по преставленіѧ Патріарха сватаго Іоанна, който возведе Асѣнѧ на царство, какво то се горѣ рече, позва Асень отъ Охрида сватаго отца Теофилакта, и постави го въ Терновъ Патріарха. И Теофилактъ сватый просвати, и очисти сичка та Болгаріѧ отъ ереси, кои то въ тыѧ времена бѣха многу въ Болгаріѧ.“

Отсвѣнь Царственика ето що казва и една друга Бьлгарска кратка историја, рѫкопись кои сѧ находи у насъ.

„Болгари немогоша терпѣти великое насиліе отъ Грековъ но поиша вси и избиша всю греческу войску: що бѣху у Болгарию и не бѣ таковии достоенъ человѣкъ за царѧ тогда ꙗви сѧ сватый Димитрій сулунскій патріарху терновскому Іоанну и рече ему Асѣиа гавріилова сына що е заточенъ Самуиломъ у Влахію приведите его на царство и онъ умиритъ будетъ всю Болгарію почитаху бо Болгарскіи цареи сватаго Димитріѧ и икону его украшаху, того ради помагаше имъ. Тогда вси изволиша и призваша на царство отъ Асѣнѧ Калимана прозванаго въ лѣто Христово ҂ахрпв.“

Сички историци сѫ съгласни, чи Бьлгари въ него врѣмѧ употрѣбили това срѣдство, т. е придумали народа, чи св. Димитрый ще имъ

помага, и така е почнѫла битка съ Византийцы, подъ прѣдводитьлствомъ Асѣна, кой е носилъ и царскы вѣнецъ на главы, а братъ му Петъръ е осталъ въ Търново да управлѣва вътрѣшны дѣла. Таково религиозно срѣдство не е можало да сѧ извърши отсвѣнь чрѣзъ свѧщенства. Ные нѣмамы никаквы доказатьлства ѥще открыти, до колко е мнѣ познато, за подирь падениѧ Българскаго царства подъ византийскѫ власть, отъ врѣмѧ Самоиловаго сына, до Асѣнѧ пьрваго, да ли Българское свѧщенство съвсѣмъ е было уборено и замѣнено отъ Гърцы, какъ то днѣсь, или само патриаршескы имъ чинъ и тытуле е былъ подчиненъ цариградскому Патриарху? Мое мнѣние е послѣдное и на това имамы и доказатьлство отецъ Паисиево описание, кой, какъ то видѣхмы, казва чи въ такива врѣмена, т. е. кога сѫ подпадали Гърци подъ Българскѫ власть или Българи подъ грьцкѫ, свѧщенство си оставало по прѣжному, и Гърци послѣ привзѣтиѧ Турковъ уборили и уничтожили Българскыѧ свѧщеноначѧлства и замѣнили гы отъ Гърцы. Отецъ Пайсый, кои описва злоупотребление Грьковъ доволно, не е писаль туку тѫй това нѣщо, нъ види сѧ да е наишалъ нѣгдѣ си писано о тому; защо онъ казва на едно мѣсто въ историѭ си, чи виждалъ и нѣколко старо българскы рѫкописи и даже напечѧтаны въ врѣмѧ послѣдныго Шишмана (?). Какъ и да е то сѧ види ѩвно чи Българско свѧщенство е дѣйствувало наймного тогава да сѧ освободи народъ отъ Византийскѫ власть и да си възобнови царство и Патриаршество иезавысимо.

Чи Българиѩ не е была въ тѣхъ врѣмена съвсѣмъ заробена, нъ имала нѣкаквы си права и по-голѣмаѩ чѧсть е была управлѧема отъ Българы, имали и нѣколко твърды крѣпости по высокыѧ горы въ своѭ власть, то и сами Византийски списатели свидѣтьлствуѭть. Кедринъ въ томъ II стр. 665 — 667. (Вишь Райчѧ) казва. „По внегда Васілій Імператоръ подложилъ былъ Болгарію Римской Імперіи, ничего въ ней премѣнити не хотѣ, но опредѣли, да отъ своихъ кнѧзей правлѧема будетъ, и въ своихъ обычаехъ, якоже при Самуилѣ кралѣ останетъ:“

Ные знаймы отъ повѣстности, чи Асѣнь и братъ му Петаръ, прѣди да сѧ дигнѫть, ходили при Византийскы дворъ и искали нѣкаквы си права и мѣста на Ѣмъ. То, ако да е была Българиѩ съвсѣмъ заробена, и свѧщенство ѝ съвсѣмъ уничтожено и замѣнено отъ Гърцы, тии не быхѫ смѣѩли да учинѫть такавѫ постѫпкѫ, иначе Византийскы дворъ бы гы наказалъ смьртиѭ за такавѫ постѫкѫ! Ные видимы, чи тии ходили и искали такова нѣщо, а къту не гы послушалъ византийскы дворъ и гы приѣлъ съ прѣзрениемъ, тии сѫ' вьр-

нѣли въ Търново и почнѣли бои съ Византинцѣмъ. Отъ свидѣтьлства отца Пайсиѩ и Кедрина и отъ тажь Асѣнювѣ постѣпкѣ доказва сѧ ꙗвно, чи Българиѩ и въ тѣхъ врѣмена имала си кнѧзи и свое свѧщенство, нъ завысими отъ Византийскѣ дьржавѣ. Многи Български войводи сѣ' придали на условыѧ да останѣть пакъ на чиове си, т. е. да управѭть области по прѣжному.

Ные убо, основажще сѧ на вышейзложеныѧ, тьлкувамы тосъ българскы пѣнꙗзь, чи свѧтецъ, що сѧ види на него, е свѧты Іоанъ тогдашны Патриархъ, кого си е народъ привъзгласилъ, вѣнчавшый Асѣна пьрваго на царство, придава му прѣпорецъ, на кого стои ѕвѣзда, изображажща възрожденаѭ свободѣ и спасение, какъ то Ветлеемскаѩ ѕвѣзда, и слова могѣть сѧ чьти S ION — свѧты Іоанъ. А слова що сѣ на латинскы писани, то Българи порочно сѣ' гы на той-зи ꙗзыкъ писали, да сѧ разпространи и узнае по сичкѣ Европѣ, съ той-зи пѣнꙗзь (монета), чи тии си вѣчали за царь и императоръ Асѣна, какъ то и слова IP — IMPERATOR, кои сѧ виждѣть между глави му и прѣпорцу показвѣть; защо то въ тѣхъ врѣмена, какъ то е знайно, Латинскы ꙗзыкъ е былъ пьрвы въ Европѣ, а най паче въ врѣмѧ крьстоносинхъ походъ. Такива съ латинскы слова пенѣзи и Сьрбски има много, какъ то сѧ виждѭть въ Гласнику Дружьства Сьрскыѧ Словесности. А да сѧ отсичѭть такива пенꙗзи, изображажщи въцарение новихъ царей за вѣчно възпомѧнание, то е было и старъ обичаи, какъ то и днѣсь ѥще го има въ Европѣ. Той-зи важенъ пенѣзь доказва ѥще необоримо, чи Папа никакво участие не е зѣлъ въ Българскы тогдашны дѣла, какъ то сѧ старажть Папищаши съ льжовны си *легенды* и *папскы булы* да ны изльжѭть! А въ нашъ драгоцѣнны памѧтникъ, Царственникъ, не е напусто записано, чи *Блаженѣйшый Іоанъ свѧтый Патриархъ Търновскы* и *всеꙗ Българии* вѣнчалъ Асѣна пьрваго на царскы прѣстолъ.

IV-ый

На еднѣ страниѣ му е: Іисусъ Христосъ сѣдꙗщъ на прѣстола и благославꙗщъ.

Отъ другѣ же странѣ е царь съ вѣнецъ на главы, въ свѣтлѣ одѣждѣ, съ дѣсницѣ си дьржꙗщъ скиптръ съ крьстъ на краꙗ му, а лѣвѣ си рѣкѣ мѣтнѣлъ на гьрды; около му е съкратенъ надпись ц҃р блгаром.·. свѧтслав = царь Българъмъ Свꙗтославъ. Той пѣнꙗзь сѧ е билъ начьртанъ въ Одешкы Алманахъ и отъ тамо е снѣть въ Гласнику.

Свытославъ е царувалъ отъ 1294 год. до 1323. Сестрѣ Свытославовѣ е ималъ за женѣ Сьрбскы краль Стефанъ, призваный Дечанскый.

V-ый

На еднѣ му странѣ е Спаситель, какъ то и въ по прѣдны, а на другѣ посрѣдь пѣнязѧ е дьлгъ двострѣченъ крьсть, дѣлящъ го на двѣ равнѣ половинѣ и допиражщъ на нѣкаквы си крачка; отъ двѣ страны до крьста стожть двѣ царски лица, богато облѣчены и съ вѣнцы на главы, всѣко отъ тѣхъ дьржыще съ еднѣ рѣкѣ крьста, а другѣ си имѣжще на гърды; надписъ е чистъ българскы, до лѣваго лика Ц. МІХАІЛ = царъ Михаилъ; а до дѣснаго ·.·Ц. ЕРІНА= царица Ерина.

Той-зи хубавъ и твьрдѣ чисто съхраненъ срьбрьнъ пѣнязь, таж-27 грана, находи сѧ такожде въ збиркѣ Господ. съвѣтника Лазарѧ Арсениевичѧ въ Бѣлградъ.

VI-ый

На еднѣ му странѣ е: Іисусъ Христосъ по обичному сѣдыщъ на прѣстола, а на другаж е царь ѣздыщъ на конѧ, съ вѣнець на главы и съ скиптръ въ рѣкѣ, кои укончѧе у крьстъ; надписъ на лѣво до царѧ: М̃ = Михаилъ, а на дѣсно ꙗ= царь, т. е. Михаилъ царь.

И той-зи хубавъ и рѧдъкъ срьбьрьнъ пѣнязь находи сѧ въ знаманитаж збиркѣ г. Стеф. И. Верковичѧ.

За 5-ый пѣнязь, въ Гласнику сѧ тьлкуе: Михайлъ II. Асень II. царствувавшы отъ 1217 до 1241, а 6-ый: Михаилъ Асѣнь II. царствувавшъ отъ 1245 до 1258. Не имѣжще по настоящему врѣмѧ да сѧ разпространимъ въ дьлгы и обшырны изисканыѧ о тимъ, бѣлѣжвамы само нѣколко си извлеченыѧ за това имѧ Михаилъ и Асѣнь цари Български.

БЪЛГАРСКИ ЦАРИЕ НА ИМѦ МИХАИЛЪ.

Борисъ въ крьщение (866) Михаилъ. Михаилъ Симеоновъ сынъ крьстенъ на дѣда си Михаила — Бориса.

Асѣнь пьрвы ималъ два сына, Іоаннъ и Александръ; Іоаннъ сынъ Асѣнювъ (отъ 1218 до 1241) ималъ тоже два сына Каломана и Михаила. Той Михаилъ, сынъ Асѣнѧ втораго, былъ убитъ отъ стрыковаго си сына Каломана въ окрьстность Търнова, къту ходили на ловъ. Михаилъ сынъ Асѣнѧ II. былъ жененъ съ дьщерж Мачванскаго бана Ростислава и онъ е ималъ бой съ Ватаци.

Подиръ Михаила сѧ въцарилъ убнецъ Каломанъ, а подирь него Мичю зѣть Асѣнѧ II. Мичовъ сынъ Іоаннъ ималъ за женѫ дьщерѭ Михаила Палеолога, Иринѫ; той Іоаннъ, Мичювъ сынъ, былъ призванъ — Асѣнь, къту внукъ Асѣнѧ II. отъ дьщерѭ му, Мичюва женѫ.

Михаилъ сынъ Костадина (Тиха, Жека или Шишмана) кой е былъ роденъ отъ прочютаѭ сплѣтницѫ Марию Гьркыню племеницѫ М. Пелеолога и дьщерѭ сестры его Евлогии.

Михаилъ сынъ Страшимирювъ, видинскаго намѣстника, кой е ималъ за женѫ дьщерѭ Милотиновѫ, Сьрбскаго кралѧ, Недѫ или Недѣлѭ. Отъ Недѫ е роденъ Шишманъ и Іоаннъ. Той Михаилъ оставилъ Недѫ и зѣлъ Теодорѫ, Гьркыню дьщерѭ Палѣолога Андроника стараго. Заради таѭ причинѫ е станѫла страшна и крьвопролитна битка (1330) между Сьрбы и Бьлгары. Сьрбы е прѣдвождалъ лично краль Стефанъ Урошъ и младый му сынъ Стефанъ Душанъ. Сръжение е станѫло при рѣкѫ Моравѫ на поле Добриче, при Топлицѫ, съ голѣмо крьвопролитие и упорность и отъ двѣ страны. Съ Сьрбомъ имало и Рагузинцы наѣмнѫти. Михаилъ царь Бьлгарскы сѧ е наранилъ тѧшко въ таѭ страшнѫ сѣчь и паднѫлъ е отъ конѧ си, дѣ сьрбски воини сѫ' го убили и тѣло му отнесли кралю си.

Михаилъ сынъ Александра Шишмана. Пьрво сръжение Турковъ съ Бьгаръмь станѫло 1365 (спорѧдъ Влашкѫ лѣтопись). Турцы е прѣдвождалъ Амуратъ, а Бьлгары Асѣнь, сынъ Александровъ, кой е погинѫлъ тамо. Послѣ гы прѣдвождалъ другый му сынъ Михаилъ и продьлжѧлъ биткѫ, нъ и онъ е погинѫлъ вь бойное поле.

Слѣднии же надписи ми сѫ съобщени отъ Г-на А. Дукиади, кои сѫ' снѣти въ 1827. отъ одного Гърка въ Мисемвриѭ.

(Μία εἰκὼν εὑρίσκεται εἰς τὴν Μησέμβριαν εἰς τὴν μητρόπολιν της παναγίας φερμένη ἀπὸ τὸ Παναγία-Μπουνὰρ, οὕτινος τὸ ὕδωρ πηγάξει ἕως τὴν σήμερον, εἰς τὴν ὁποίαν γράφονται τὰ κάτωθεν.)

Βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβεςάτου μεγάλου βασιλέως Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου μετά τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μεγάλου βασιλέως τοῦ Ἀσὰν τὸν ἐκ χρυσαργύρου τοῦτον κατασκευασθέντα κόσμον ταύτῃ τῇ πανσεβάστῳ καὶ θείᾳ εἰκόνι φιλοτίμως ἐθέμην.

Κἀγὼ ὁ περιπόθητος καὶ γνήσιος θεῖος τοῦ πανυψηλοτάτου Ἰοάννου Ἀλεξάνδρου βασιλέως ἀνεκαίνησα τὴν πάνσεπτον καὶ θείαν εἰκόνα τῆς ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης.

Προσέθηκεν ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ ἓν εὐαγγέλιον κεκοσμημένον, θυσκοπότηρον ἀργυροῦν, λαβίδα ἀργυρᾶν, θυμιατήρια ἀργυρᾶ, ποδίαν καὶ ἑτέραν·

ποδιὰν, ἐπιτραχίλια μετὰ μαργάρων, οὐράλια δύο μετὰ μαργάρων, ὑπομανικα δύο ξευγάρια, δύο μεταξοχρυσογλαβάρικα.

Ἀρὰν καὶ αἷμα ἐπιπροθήσομαι εἰς τὸν νωσιφήσαντα ἢ χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ βιβλίον, ἵνα κληρονομήση τὰς ἀρὰς τῶν 318 *θεοφόρων πατέρων, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα, ἢ κεφαλὴ ἢ πατριαρχεῖα, ἢ ἐξουσία ἤτις τῶν τυχόντων.*

Ἐνθάδε κεῖται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ Ματθέσα ἡ Καντακουζηνὴ Πελαιολόγηνα.

— Ματθέσα ἢ Ματθέα ἡ Καντακουζηνὴ, ἥςτινος ὁ τάφος ὁρᾶται ἐν τῇ ἐρειποθείσῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως Μεσημβρίας, ὑπεῖρχε θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου καλουμένη Μαρία, συξευχθεῖσα τῷ 15. *ἔτει ἡλικίας Μιχαὴλ, υἱοῦ Ἀσάνη, βασιλέως Μυσίας καὶ Βουλγαρίας, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑποδεῖσα τὸ μονοχικὸν σχῆμα, μετωνομάσθη Ματθέα. οὗτοι οἱ δύο οἶκοι εἶσαν συξευγμένοι ἐπιγαμβρίας ἐκ τῶν Καντακουζηνῶν καὶ Παλαιολόγων. —*

Приводъ на Българскы.

Нахожда сѧ въ Мисемвриѭ въ митрополии една икона (образъ) всесвѧтѣйшии (Богородицы) принесена тамъ отъ Богородеченъ-кладенецъ, отъ дѣ и до сега извира вода на коѭ сѧ писани слѣдныѧ:

Царствуѭщу Благочьстивѣйшему великому царю Іоанну Александру съ сына си Асѣнѧ великаго царѧ, любочьстно украсихъ срьбромъ и златомъ таѭ всепочитаемаѭ иконѫ.

И азъ прѣлюбезный и истинный вуика всевысочѧйшаго Іоанна Александра царѧ подновихъ всечьстнаѭ и божаѭ иконѫ прѣблагословѣнѣйшыѧ владичицы нашыѧ Богородицы помилуѭщыѧ.

Прибавилъ въ таѭ обитель едно украсено евангелие, чѧшѫ и блюдо (дискосъ) срьбьрны, рѫчицѫ (клѣщицы, щипцы) срьбьрнѫ, кѫдилницы срьбьрны, пристилкѫ и другѫ пристилкѫ, навратницы (епитрахили) украсени бисеромъ, два поѩса съ бисерь украсены, рѫкавици (нарѫкавницы) двѣ двойкы (чифта), двѣ отъ копрниѭ и злато, надглавницы (?) була, (*μεταξοτοχρυσογλαβάρικα*) (?)

Клѣтва и крьвь поставищѫ, кой то освои или злато или срьбро или книгѫ, да наслѣди проклѣтыѧ 318 богоносцевъ отцовъ, и дѣлъ неговъ да бѫди съ придателѧ Іуда, или глава или Патриаршиѩ, или власть или кой и да е другы.

Тукъ почива рабыѩ божѩ Матеса Кантакузина Палеологина.

— Матеса или Матеѩ Кантакузинова, коей гробъ сѧ види въ разваленаѭ чьрковѫ града Мисемвриѩ, была дьщи самодьржца Андрони-

ка Палѣолога, назоваема Мариꙗ, бракосъчитавша сѧ въ 15 лѣто възраста си съ Михаила сына Асѣнѧ царѧ Мисии и Българии, и послѣ смърть мажѧ си, облѣкшꙗ иночьскый чинъ, приманува сѧ Матеꙗ; тѣй-зи два дома бѣхѫ съпражени сватсвомъ отъ Кантакузиновцы и Палѣологовцы. —

Това послѣдно разꙗснение не ми е ꙗвно, да ли тамо нѣгде си е было записано или отъ снѣвшаго тѣхъ стары надписи е прибавено? Нъ види сѧ да е прибавено; защо то въ истаѫ запискѫ казва: *ταῦτα ἐκοινοποιήθησαν τῷ κ. Α. Δουκηαδη τῷ* 1854. *ἀπρηλ.* 18. *ὑπὸ τοῦ κ. Θεοδώρου καραγιόξοογλου εκ Μησημβριας, ὅς τις, τά ἐμυήθη ἐν Κωνσαντινοπόλει παρὰ τοῦ Μακαριοτάτου Συναΐου Κωνταντίου.* — Тѣй-зи сѧ съобщени господину А. Дуковичу 1854 Април. 18 отъ г. Тодора Карагіозооглу отъ Мисемвриѫ, кой гы е почьрпалъ 1827. въ Царыградъ отъ Блаженѣйшаго Синайскаго Константиꙗ. —

Между Българскы сватыи сѧ споманува и царъ Іоанъ Михаилъ Българскіи.

Между византийско императорско домородство е имало и Асѣнювска фамилиꙗ, коꙗ е траꙗла до паденіѧ и изтребленіѧ империи.

Навождамы и слѣдное съборно дѣꙗние о бракосъчитанию Андроника, постараго сына Іоанна Палѣолога, съ Керацѣ дьщерѭ Бльгарскаго царѧ І. Александра: *Πρᾶξις συνοδικὴ γενονυῖα περὶ τῆς συμπενθερίας τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων, Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων κύρ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀσάνη ἐπὶ τε τω βασιλεῖ κὺρ Ἀνδρονίκω τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων. Μηνὶ αὐγ. ιξ.* (17) *ἡμέρᾳ δευτ. ἰνδ. ἡ* (8) *ἔτους ϛ ω ξ γ* (6863 — 1355). *Συνήλθομεν πάντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τοῦ παναγ. πατριάρχου — ὁρισμῷ τοῦ βασιλέως — καὶ κοινῶς διασκεψάμεθα περὶ τῆς συμπενθερίας καὶ λοιπῆς καταστάσεως τῆς γεγονυῖας μεταξὺ τῆς βασιλείας αὐτοῦ — — καὶ ὑψηλ. βασ. τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀσάνη — ἐπὶ τῷ κραταιῷ — βασιλεῖ κὺρ Ἀνδρονίκῳ Παλαιολόγῳ καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ ὑψηλωτατου βασιλέως τῶν Βουλγάρων κυρὺ Κυράτζα — καὶ κρίναντες εἰς ὅσην ἀφωρᾷ τοῦτο κοινὴν σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τῶν χριστιανῶν Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων καὶ βλάβην τῶν ἀσεβῶν — ἤδη ἀπὸ κοινῆς γνώμης καὶ ψήφου συμφωνοῦμεν καὶ ἀποφαινόμεθα* (приводъ): Съборно дѣꙗние бывшее о сватовщинѣ самодьржца Римлѧномъ (Византийцѣмъ) Іоанна Палѣолога и царѧ Българскаго господарѧ Іоанна Александра Асѣнѧ — за царѧ господарѧ Андроника сына царѧ Палѣологова, и дьщерѭ царѧ Българскаго. Мѣсеца Авг. 17-дьнь понедѣлникъ индикт. 8 година 6863—1355. Собрахмы сѧ сички архи-

ереи ведно съ всесвят. Патриарха — повелениемъ царя — и разсѣдихмы общо за таѭ сватовщинѣ и за прочаѭ погодбѣ бившаѭ между царства его — — и высоч. царя Бьлгаръмъ, Іоанна Александра Асѣня — за дьржавнаго царя господаря Андроника Палѣолога и дьщеры Высочайшаго царя Бьлгаромъ господарины Кирацы — и разсѣдивше въ какво общо съставение и ползѣ ся относи таѭ сватовщина всѣмъ Християнамъ Римлянъмъ (Византийцѣмъ) и Бьлгаромъ, а въ пагубѣ нечестивимъ — сега съ общо мнѣние и рѣшение ся съгласѣвамы и ся подписвамы. — Послѣ слѣдовѣть 15 архиерейски подписи. (Вишь о Сербіи въ ея отношеніяхъ къ съсѣднимъ дьржавамъ, и проч. В. Григориевича Казань 1859.)

VII-ый

Отъ еднѣ странѣ му е образъ Христа Спасителя до поиса, благословыща съ дѣсницѣ си, при главѣ ІС ХС. около краа же пѣназа е надписъ: Іѡ СРАЦИМИР ЦР Б БЛВР: — Іоанъ Срацимирь царь Бльгарьмь Благовѣрны.

Отъ другѣ же странѣ царь сѣдѭщъ на прѣстола, съ коронѣ и около главѣ му вѣнецъ славы, въ дѣсницѣ си дьржи скиптръ, кой укончава на краа съ кринъ; а въ лѣвѣ си рѣка дьржи свитакъ книгы; на ѣглове же прѣстола по единъ кринъ, а надписъ е се сѣщый какъ то и отъ другѣ странѣ пѣназа.

Той-зи пѣназь е срьбьрнъ и има тажесть 16 грана, находи са въ Бѣлградскы лицеумъ.

VIII-ый

Той е подобенъ съвсѣмъ на вышеописаный пѣназь, тажакъ 19 грана и другаго кроа, кое са различава отъ крьста що е надъ главѣ Спасителя и до царювѣ главѣ, сѣкира подъ крака царя. Той е тоже срьбьренъ и находи са при Попечитьлства просвѣщениа у музеумъ въ Бѣлградъ.

IX-ый

На еднѣ му странѣ: Іисусъ Христосъ стоящъ правъ и съ двѣ рѣцѣ благославыщъ; около главѣ му е вѣнецъ славы и надписъ не добрѣ изрѣзанъ ІС. Хр. долѣ же у задь лика Спасителя е столъ безь наслонениа; на двѣ страны же са находи по слово, на дѣснаѭ: С. а на лѣваѭ: Ж. (?)

Отъ другѣ му странѣ: двѣ лица къту царь и царица съ царскы вѣнцы на главы, въ великолѣпны одѣжды, и едно отъ тѣхь дьржи скиптръ, а съ другы си рѣцы сѣ' подпрѣни на снагѣ си; между имъ

е дьлыгъ стагъ, доло на тры крачка опирающъ, съ по еднѫ звѣзда; отъ двѣ страны до образы и отъ дѣсно и отъ лѣво сѧ виждѫть сложены слова нъ непрочитаемы. Той пѣнѧзь сѧ находы у частно лице въ Прагѫ. Това е по Гласнику, дѣ сѧ отдава той-зи пѣнѧзь царю Самуилу, а нѣ Сватославу, нъ по догаждание. Наше же мнѣние е слѣдное; Слово *Ж*, може сѧ зѣ за *М*, и тогава то значи — Мокры, отецъ Самуила, а горнаꙗ съставена буква сѧ види да е ф. = царь, а другаꙗ С. = Славѧнъмъ. Защо Самуилъ е носилъ и тытулъ: царь Славꙗнамъ. Ако ли го отдадемъ Сватославу, то тогава буква *Ж*, трѣба да сѧ зѣми за съставенѫ отъ тр. = Тертерь, баща Сватославовъ. Нъ и това наше мнѣние е догатка.

Самуилъ е царувалъ отъ 976 до 1024., а Сватославъ отъ 1294 до 1322.

Х-ый

Той-зи е тоже срьбьренъ пѣнѧзь и находи сѧ въ Златный Прагъ, нъ и той е съмнитьлнъ, кому царю да сѧ припиши; види сѧ обаче да е Българскы.

Ные по настоꙗщему снѣхмы тѣи-зи десѧть Българскы пѣнѧзи отъ Гласника Дружьства Сьрбскыѧ Словесиости, дѣ сѧ нахождѫть ѥще нѣколко си българскы ꙗвни, а нѣколко си съмнитьлни. Изслѣдование на нашы стары пѣнѧзи изисква особенъ трудъ и по настоꙗщему е навъзможно, едно чи нѣмамы ѥще значитьлнѫ збиркѫ въ едно мѣсто, щото единъ другиго да разꙗсии, а друго чи наша повѣстность не е ѥще изслѣдована, ни то въ едно събрана. Азъ знаѭ чи въ Българиѭ въ многы частны лица сѧ нахождѫть множьство и златни и срьбьрни Български пѣнѧзи, нъ никой ѥще отъ нашы учены Българы до сега не сѧ е заузѣлъ да гы снѣми и събере на едно. А колко сѫ' стопили и топѭть ѥще безкнижници златари по Българиѭ да правѭть другы новы работы? . . . А многи гы продавѫть и Европѣйцамъ пѫтишественикамъ за никаквы цѣны!

Моного българскы пѣнꙗзи сѧ съхранили по коимъ отъ еднѫ странѫ сѧ вижда изобразенъ народный Българскы знаменъ разꙗреный львъ, увѣнчанъ съ вѣнецъ славы. Азъ сьмъ видѣлъ нѣколико си срьбьрны и златны у частны лица, нъ не успѣхъ тогава да гы снѣма и изслѣдовамъ. Види сѧ чи той-зи пѣнꙗзь съ львъ е былъ твьрдѣ много разпространенъ по Българиѭ и другадѣ. Турци послѣ привзѣтиѧ Българии за много врѣмѧ сѫ' употрѣблѣли българскы пѣнꙗзи, отъ дѣ сѫ' устанѣли имѧна въ употрѣбление имъ и до сега: *грошъ, рупъ и рубе, пѣнꙗзь,* нѣгли и другн. Тии кога продавѫть нѣщо си

на общо тържище, кликачь имъ выка: *биръ асланлѣ*, *онъ асланслѣ* и дл. т. е. излѣзло на цѣнѣ за единъ львскы пѣнѩзь, за десѧть львскы и проч. . Въ Влашко и Богданско такъ же сѧ съхранило да брожть: *ѩнъ леоу, дой леи* и проч. и *кѧте леи* — колко львскы - грошове. Въ Южны же страны Руссии народъ употребѩе ѥще той-зи брой: *сколко левовъ* или *сколко левъ* казвѣть. А то е знайно чи Влашко и Богданско, какъ то и южны страны Руссии сѣ' были обитаеми отъ Бьлгары и принадлѣжѧли сѣ' Бьлгаръмъ. Днѣшны ѩзыкъ мало Русамъ призванимъ народамъ, обичаи, обрѧди, народни имъ пѣсни и проч. нѣсѣ' много различни отъ Бьлгарскы, ако и книжевны Рускы новообразованъ ѩзыкъ да е много подѣйствувалъ на тѣхъ, какъ то и свѧщенство, да изтрѣби стары имъ обичаи, празницы и обрѧды.

Понеже възпомѧнѣхмы и Страшимірѧ, послѣднѧго царѧ Бьгарскаго нѣще бѣди излышно да кажимы нѣщо си и за него.

(по Царственику). Послѣ Михаила сѧ въцарилъ братъ му Александьръ (1330), кой е ималъ тры сына Георгиѩ, Іоанна Шишмана, Страшимирѧ, Асѣнѧ (и Михаила по другимъ) . . Александръ оставилъ пьрвѣ си женѣ и взѣлъ еднѣ прѣкраснѣ жидовкѣ покрьстившъ ѭ. Георгю Страшимирю было дадено Бьдинское (Видинское) правление, ѥще живѣѭщу Александру, кой сѧ привъзгласилъ тамо царь. Подирь Алексадровѣ смьртъ въцарилъ сѧ въ Търново вторый му сынъ Іоаннъ Шишманъ (1363). Георгы Страшимирь и Іоаннъ Шишманъ имали разпрѭ помежду си за Търновскы прѣстолъ, защото Георгы, къту по-старъ, искалъ да царува въ Търново, а братъ му не го оставѣлъ, чи нему былъ оставилъ баща му прѣстола. Георгый Страшимірь сѧ споманува и много ѥще послѣ т, е. отъ 1411 до 1421 въ Царственику, чи сѧ билъ съ Султанъ Муса и Ахметъ паша, зѣтѧ Султановъ и гы навилъ при Златицѣ, убившъ Султана Муса и Ахмеда Паша. Отсвѣнь Царственика имамы другы доказатьлства, чи Страшимірювци, послѣдни Бьлгарски царие, за дьлго врѣмѧ ѥще сѣ' борили съ Турцы. Въ рѣкописи, кои сѧ съхранили въ Казанскы университеть е бѣлѣжено: 1422. Царь Костадинъ, сынъ Страцимира царѧ Бьлгарскаго, умираеть въ Бѣлградѣ. (Вишь вышепомѧнѣто съчинение В. Григоровичѧ).

(Отъ Влашкы лѣтописи приведени отъ Старо-Бьгарскы ѩзыкъ).

Пьрво сръжение Турковъ съ Бьлгары станѣло (1365) въ Румаиѭ (Тракиѭ). Турци е предвождалъ Амуратъ, а Бьлгары Асѣнь, сынъ Александровъ, кой е погинѣлъ въ него сръжение. Послѣ прѣдвождалъ Бьлгары Михаилъ братъ Асѣнювъ, сынъ Александровъ и продьлжѧлъ биткѣ, нъ и той погинѣлъ въ бойное поле.

Знаменита при Марицѣ рѣкѣ битка, дѣ е имало и Сърби, станѣла (1371). Въ неѭ годинѣ умрѣлъ Александръ царь Българъмъ и на мѣсто му сѧ въцарилъ Шишманъ. Отъ него зѣлъ Муратъ за женѣ сестрѣ му, то есть, Александровѣ дьщерѭ, и послѣ Муратъ сѧ билъ съ Българы и зѣлъ нѣкои си Търновскы страны и другы мѣста.

Споредь Сърбскы лѣтописи Баѩзитовъ походъ въ Сърбиѭ и поставление Стефана кнѩза Лазарова сына на деспотство было въ 1389. Послѣ того Баѩзитъ отишалъ на Влашко противо Мирчѧ и станѣло голѣмо крьвопролитие. Баѩзитови паши и войводи были убити. Тамо сѧ погибли Косгадинъ Драговичь и Марко Кралювичь. Отъ тамо Баѩзитъ сѧ вратилъ прѣзь Дунава и билъ сѧ съ Шишмана, уловилъ го и го оубилъ. (А единъ сынъ Шишмановъ побѣгнѣлъ у Видинъ при стрыка си Страшиміра, споредь Царственика). И тогава Турци завладѣли Българиѭ. Сърбски лѣтописи относѭть таѭ битка въ Влашко 1395, а сръжение станѣло, по Българскимъ лѣтописцамъ, на равнины, близъ Букуреща, въ Краювскы пѣть, кое мѣсто нынѣ сѧ зъве *калугерево* или *калугеренъ*.

Въ 1397 или 1398 Баѩзитъ отишалъ на западнѣ странѣ Дунава и завладалъ тамъ нѣщо си, плѣнилъ Страшиміра и подчинилъ го себѣ. А други Българскн извѣстыѧ казвѣть, чи Страшимірь и съпруга му Ирина скончали сѧ 1457. нъ кой Страшиміръ? не извѣстно, може бы сынъ. Подирь Баѩзита сѧ въцарилъ Челеби Солиманъ. Той Челебиѩ съ съѭзны войскы Сърбы и Българы и Муса (братъ му?) воювалъ противо Царыградъ, нъ былъ побѣденъ при Космидиѭ (1410). Муса осаждалъ и Ново-Бърдо, и къту сѧ вьрнѣлъ отъ тамъ билъ сѧ съ Българы (Страшиміровы?) и погинѣлъ при Искьръ рѣкѣ.

Мохамедъ I., сынъ Баѩзита пьрваго, наслѣдилъ брата си Муса, 1413. Той установилъ пакъ Турское поклатено отъ Тамерлана царство. Той покорилъ и умирилъ Българиѭ, и пьрвы отъ Султановъ съставилъ флота (военни кораби).

Одринъ (Едрене) е паднѣлъ подъ турскѣ власть по нашимъ лѣтописцамъ 1371. а по днѣшны изслѣдователи Европѣйцы 1360—1366. (Вишь Dictionnaire Général de Biographie et d' histoire). Въ тѣхъ врѣмена страшна чюма е опустошала Българиѭ и други заразитьлии болести, двѣ цѣлы годины непрѣстанно. Той страшенъ моръ до толко е былъ, щото чьловѣчьски трупове стоѣли незакопани и ѣли гы кучета и диви звѣрюве! кучета и звѣрюве сѧ настьрвили и побѣснѣли до толко, щото и живы чьловѣцы умьртвили! Освѣнь того владала и гладь по сичкѣ Българиѭ и Македониѭ. А то сичко е было

слѣдствиемъ рата. Турци отъ Египетъ принесли заразительнаѭ чюмѫ, коѩ сѧ е ѥще умножила отъ смрьди падшихъ въ бойное поле тѣлесь, коихъ нѣсѫ можали да погрѣбѣть. Гладь же естественно е трѣбало да послѣдува, защо всѣкы е былъ унужденъ да сѧ бие *за вѣрѫ и за отьчьство*, а земѧ е остала непосѣѩна; а и засѣѩное было е тѫпкано и грабено отъ многобройное число непрѩтелѧ.

Въ Бьлгариѭ, въ врѣмѧ привзѣтиѧ ѝ, такова ужасно разорение и страшно упустошение станѫло, щото за много врѣмѧ ни ти петелъ сѧ слушалъ да попѣе нѣгдѣ си! Старци отъ попрѣданиѧ знаѭть това, а въ нѣкои си стары рѫкописи е записано!

З А Б Ѣ Л Ѣ Ш К И.

[1]) *Легенда* (legenda) — латинска рѣчь, по църковному имъ окончанию значи *онова що трѣба да сѧ чьте.* То чьтение было най — напрѣдь събрание отъ пѣсны на утрѣшны молитвы, а послѣ сѧ увело и житиѧ сватыхъ и мѫчениковъ; защо тѣхъ житиѧ сѫ' чьтали въ столарницы (трепезарии) иночьскихъ домовъ. Тѣхъ легенды сѫ' съчинили въ папищашкы мънастиры и разспространили сѫ' между народу чрѣзъ живое попрѣдание иноковъ пьрво, а послѣ чрѣзъ писменное изкуство умножили сѧ чрѣзвычайно. Отъ такива легенды (глупавы сказаниѧ) сѧ състои по-голѣмаѩ часть книжевности срѣднаго вѣка.

Всякы благоразуменъ чьловѣкъ може да разсѫди и узнае, чи отъ подобны глупавы съчиненыѧ не може сѧ извлѣчи чиста повѣствуватьлна истина безъ разсѫдителнаго изслѣдованиѧ, а най паче кога то тии *легенди* пишѫть нѣщо за християны въсточнаго вѣроизповѣданиѧ; защо писавшии такива съчиненыѧ западни иноци, отъ еднѫ странѫ сѫ' были привзѣти въ него врѣмѧ отъ суевѣриѧ, пустувѣриѧ и умразѫ камъ другы народы, а отъ другѫ странѫ науки имъ сѫ' были твърдѣ ограничени, що то такива глави нѣ сѫ' были за бытописателы направены и способны. Това сѫ' *латински легенди,* коимъ, основаѭще сѧ Западнии искѫть да льстѫть свѣтъ!

Папски були — *bulla* латинска рѣчь. Въ старо врѣмѧ bulla е было едно украшение направено отъ злато, срьбро или оловъ, имѣще видъ валчастъ, къту търкалце. Римлани сѫ' заѣли това украшение отъ Етруры (старо-Българи), какъ то и самаѭ рѣчь. На етрурскы та рѣчь сѧ е изговарала и писала *вала* — валчасто, кръгло нѣщо, сравни Българское валѫ — валѫ — валамь, валакъ, валчасть и проч. Етруры употрѣблали това украшение вмѣсту ордены (челенкъ), и давали гы отличившимъ сѧ въ бранѣхъ, както и свободнымъ Етрурамъ. Такива валасти търкалца сѫ' были и наши

възпомѣнаеми *грывни* — Български ордени, кои сѫ' были отъ злато, срьбро и оловъ, и на тѣхъ е былъ изобразенъ златовѣнчаный разиренъ львъ. Въ послѣдны врѣмана това има *bulla* са е давало на папскы, императорскы и княжескы грамоты срѣднаго вѣка; защо то тии, кога сѫ издавали нѣкакъвъ си писменъ указъ, закачвали на тѣхъ такива валы, на коихъ было писано има имъ, или отпечатвали на восъкъ, какъ то сѫ нашли *старо-български грамоти*, отъ коихъ высѭть на восъкъ отпечатани царски и княжьски печати. Папа къту наслѣдникъ Сватаго Петра и мыслащъ себе главѫ на сичкы Християны въ средный вѣкъ е ималъ най-голѣмѫ власть. Негова власть, както е знайно, была е и гражданска и религиозна подобно Мохамеду; прѣдъ него са сѫ покланали слѣпо и до най-нижный и хулный стѫпень царие и князи и отъ него е завысвало да управи всякаго въ Рай или пъкълъ спорадь волѭ си, само съ едно писмо! Западни сѫ были до толкова услѣпени, що то всякы е плащалъ скѫпо да си купи такъвъ пашапортъ! Негови писмени указы носили сѫ' съ отважность има *bulla* — була, нашее вула — валакъ, а грьцкое *βουλλα* и то отъ тамъ заѣто. Всякы може да разсѫди и размысли отъ такавѫ суевѣрскѫ главѫ писана *bulla* каква истина можи има! Колко то истинѫ може да извлѣче чьловѣкъ отъ нѣкои си Ханскы фермана, дѣ тии са прѣдставѭтъ, *цари царей, божа сѣнка и Божи намѣстници* — ве-кил-ул-аллахъ, толко повѣствуателнѫ истинѫ могѫтъ има за насъ Българы *папски були*, дѣ Папа, държащъ ключь Раа, отвара кому той ще! . . . Западнии (Папищаши) вѣрвѭтъ, чи души праведнихъ и грѣшнихъ послѣ смьрти не отивѭтъ прѣмо въ пъкла, ни ти въ раа, нъ отивѭтъ на мѣсто, кое тии зъвѭтъ Purgatoire — мѣсто учищениа. Тамъ тии стоѭтъ до дѣ са учистѭтъ чрѣзь чьрковны молитвы, милостыны и проч., творимы за тѣхъ на той-зи свѣтъ отъ родителѣхъ или сродних имъ, и послѣ отивѭтъ въ раи. Нъ да са не бавѭтъ много врѣма на него мѣсто, кое не е изключено отъ мѫкы, Папа дава писменно едно разрѣшение, кое зъвѭтъ indulgence, родителѣмъ или сроднимъ умрѣлаго грѣшника, къту му заплатѭтъ едно количьство срьбро и злато спорѣдъ състоиниа си, и тогава грѣшнику абие са отвари райска врата! Такова нѣщо нигдѣ са неспоманува въ св. благовѣствуванне. Западное свѫщенство го измыслило да саблача простаго народа! Въистинѫ Спаситель дади власть ученикъмъ своимъ да разрѣшавѭтъ грѣхове, нъ нигдѣ не имъ показа, дѣ щѫтъ са находи души до второе пришествие, ни ти пакъ когы ще бѫди то! Папа, какъ то си е навлѣкалъ самъ тытулъ *глава църквы*, така си е за корыстнѫ ползѫ измыслилъ и това смѣшно право, да дава пашапорты за въ Раа! Глава църквы е самъ Христосъ спаситель, а папа и други наслѣдници апостолски сѫ' служители църквы, и то ако слѣдувѭтъ спорѣдь законъ божы; ако ли нѣ, тии сѫ' изключени и отъ того спорѣдь съборны законы. Спаситель нигдѣ не проповѣда първенство, нъ напротивъ, смиреность и любовъ, равенство и искреность.

[2]) Пропаганда (Propagande) — дружьство, кое има цѣль да распространи свои мыслы или нѣкоѭ си вѣрѫ. Пропаганда са е саставила въ Римъ на 1622 л. отъ папа Григории XV, за разпространениа папищашкыа вѣры, подъ управлениемъ на *мисии*. Та са състои отъ 13. кардинала (височайшый чьрковный чинъ; членове съвѣта поповъ), отъ 3. духовника и отъ 1.

писарь. Попъ Урбѣнъ VII прибавилъ едно училище *семинарь* мисионеровъ. Принадлежащи лица, чинове пропагандѣ, кои сѧ изпровождѧть по разны мѣста за распространениѧ папищашства зъвать сѧ *мисионеры* — послани — проводени, отъ латинско — missio — проводъ; просто — грьцкое *μηϑένω* — трьгвамъ отъ тамо си тегли начало. Сродна наша българска рѣчь е измичаѫ, измичамъ сѧ, — отдалѣчавамъ сѧ. Приготовлаѫщии сѧ за мисионеры изучаваѫть пьрво языкъ и обичаи народовъ, коихъ искаѫть да привлекаѫть на папищашскаѫ вѣраѫ, и къту сѧ вмѧкнаѫть между невинно му народу, изпьрво сѧ подмилкваѫть, лъжаѫть и обѣщаваѫть му сѧ голѣмы работы, хваляѫть му обычаи, ублачаѫть сѧ и тии съ каквы то дрѣхы носи той народъ; а къту успѣваѫть да го привлѣкаѫть на своѫ вѣраѫ и му ударяѫть враговский пѧчать, постѧпено почнаѫть да гонаѫть народны му обычаи и обрѣды, да го изстудѣваѫть отъ народности му и да го увѣрваѫть, чи сичко завысвало отъ Папа на той-зи свѣтъ, чи той отвара и затвара Рай! Бѣдни народи до толкова изстиваѫть отъ своѫ прѣмилаѫ народность, щото ставаѫть зли гонители на свои единородны братии!

[3]) Ето що сѧ казва въ книгѧ: *Нравы, обычаи и памятники всѣхъ народовъ земнаго шара.* (Москва 1846 г.), (на стр. 301..) Не уповая на силу божественнаго ученія Христа, они хотѣли собственною хитростію опрокинуть тысячелѣтіями утвержденное ученіе Брамы, и чтобы успѣшнѣе завладѣть Индусовъ, стали проповѣдывать имъ ложное Евангеліе. Эти члены ордена, называемаго Іисусовымъ, проповѣдуя ученіе Христа, скрывали его страданія, его смерть, именно все то, что составляетъ характеръ Спасителя. Они отвергали крестъ, а когда и употрѣбляли его въ торжественностъ моленіяхъ, то не иначе, какъ тщательно скрывая подъ цвѣтами отъ взоровъ всѣхъ присутствовавшихъ. Распятіе не встрѣчалось нигдѣ, а Христосъ изображался всегда толко торжествующимъ, окруженымъ блескомъ и среди колѣноприклоненныхъ царей и мудрецовъ. Для лучшаго достиженія предназначенной цѣли іезуитъ Робертъ Нобили первый одѣлся въ браминское платье и назвался европскимъ браминомъ; его примѣру послѣдовали и другіе іезуиты. Они позволяли новообращеннимъ держаться многихъ обрѣдовъ Брамаизма; такъ, на примѣръ, дѣвушки до вѣнчанья носили ожерелья изъ линьемовъ, а передъ исповѣдью христіяне посыпали себѣ голову пепломъ изъ сушеной пентжих-гавіи. Іезуиты строили двойныя церкви; однѣ для трехъ высшихъ кастъ, и другія для судръ и парій. При совершеніи литургіи они наблюдали обряды не католическіе, а брамаитскіе. Въ жилище паріевъ они не входили, и отказывали имъ даже въ святомъ причастіи, для избѣжанія оскверненія. Усвоивъ, такимъ образомъ, себѣ основанія Брамаизма, разумѣется, они не могли поколебать его.

Тщетно папы громили буллами подобныя святотатства, тщетно посилали они нарочно кардиналовъ для исправленія безпорядковъ: іезуиты, для своей выгоды, не исполняли повелѣній отдаленныхъ архипастырей. Не такъ дѣйствовали первые проповѣдники Христіанства. —

[4]) *Джами* происходи отъ турскаѫ рѣчь *джемъ* — събирание. Наша българска рѣчь *чъркова* значи събирание, кореный слогъ *чъръ* има таѫ силаѫ. То е пър-

вобытное *съ-рь*. Слогъ *съ* — съ всегда значи съвъкупление, а слогъ *рь* всегда има силѫ неопредѣленаго движениѧ. Букви *ч* и *ц* сѫ по последни отъ буквѫ *с*. Ближна рѣчь съ *чьрквѫ* имамы *чьрда* — (сърда — срѣда) събрание отъ пасуща и товаруща животна. *Чьрдакъ* — извышено здание на дървета, положено по разновидны чьрты — управлениѧ; *чьрта* — събрание отъ много рѣзкы разновидны нарѣзаны, написаны или положены.

[5]) Тойзи надписъ ми е съобщенъ отъ Г. Хр. Даскалова, въ лѣто 1858, кога сѧ вращаше отъ свое пѫтишествие по Българиѭ.

[6]) *Тытулъ* не е странна рѣчь, нъ чиста българска, кои происходи отъ *ты* втораго лица личнаго мѣстоименіѧ, ты *ты-тулъ* т. е. насловъ кой сѧ дава истьщено на поголѣми лица и замѣнѧва рѣчь *ты* съ друго прилагателно отдавамо по чину или по уважениѭ, както: *величество, свѣтлость, сиятьлство* и проч. На Французкы изикъ имѫть съставенъ глаголъ отъ второе лице личнаго мѣстоимениѧ единственнаго числа *tu* — *toi*; — ты: *titrer* — назъвѫти, нъ нѣ съ мѣстоимание tu — toi — ты, а ми съ друго прилагатьлно — както и рѣчь *titre* — назование — тытулъ.

[7]) *Фрѫгъ*, *Фрѫзи* — Българи сѧ давали сие имѧ въ срѣдный вѣкъ всѣмъ западнаго вѣроисповѣданиѧ Европѣйцѣмъ, както и Грьци сѧ гы называли *Φράγγοι*. То сѧ е съхранило, и до дьнѣсь между Българы, и Гърцы, да имъ отдавѫть сие общо имѧ. Исто и Турцы съ това общо имѧ гы зъвѫть *Фрьнкъ*. На Французкы таѧ рѣчь *franc*, по стары имъ права, значила е *свободенъ* или имѣѭщъ нѣкаквы си прѣимѫщьства, (привилегии), правдины отъ страны правитьлства. Таѩ рѣчь, къту сѧ напиши по старо — българскому първобытному правописанию, става *върьнгъ* и значи *въ* — *рьгъ* = *въргъ* = извърганъ = отдѣленъ отъ нѣщо си = свободенъ. Това исто значение има и рѣчь *врагъ* = неприятель = въргъ = изхвъреленъ, отдѣленъ отъ едно общество, или чьловѣкъ, кой прави такива работы, кои сѫ противни на естественны и гражданскы законы. Не сѧ знае имѧ *franc* = *фрѫгъ* да ли тии сами сѫ си го дали въ смысьлъ свободный чьловѣкъ, както си го тии тълкувѫть или Българи имъ го дали въ смысьлъ *врагы* непріятели? а ѫ — овое произношение сѧ види исно отъ таѩ рѣчь, коѩ стари Българи писали съ ѫ — franc = фрѫгъ. ѫ = ьн какъто и Longue = лѫгъ — льнгъ и други много. Старо — кимбрискы изыкъ е былъ единъ съ българскому и за това Фрѫзи — Французи съхранили полугласное произношение, какъ то и многы цѣлы рѣчь. Ны смы доказали обшырно това сродство днѣшнаго Фрѫжьскаго изыка съ българскомъ въ *Опытъ Българскаго изыка*.

[8]) Разумѣва сѧ чи Асѣнь за това го оставилъ да бѫди Деспотъ — владыка въ Солунъ, защото му далъ дьщирѭ си копеланѫ за женѫ.

[9]) Гърци всѣкогы, кога сѫ подпадали подъ българское побѣдоносно орѫжие, на това срѣдство сѫ прибѣгали да умагчѫть воены българскы духъ чрѣзь гыздавы си и мягкушавы Гъркынкы! Тукъ ученый Гъркъ не казва самѫ истинѫ, нъ дума чи Асѣнь, ушь къту глѣдалъ Иринины добрины, зѣлъ ѭ за женѫ, освободилъ Тодора и му помогнѫлъ да си земни царство! кое царство? — Солунско правленіе?! Асѣнь владѣлъ на сичкѫ Тесаліѭ, Ипиръ даже до Драчѣ; поносало ли му е да остави въ Солунъ грьцко царство! Можи ли цар-

ство въ царство да бѫди?! Ученый Гъркъ не знае що говори! Тукъ работа е съвсѣмъ друга. Асѣнь ималъ отсвѣнъ законнѫ си женѫ и любовницы, отъ коихъ ималъ и дъщеры, какъ то самъ Гъркъ казва; то ще каже, чи Асѣнь былъ женолюбецъ, както и сички почти голѣми юнаци. Тодоръ сѧ ползовалъ отъ тѫж слабость Асѣнювѫ чрѣзъ дъщерѫ си Иринкѫ. . . . . и дало му сѧ Солунское правление. Костадинъ Багрѣнородный прѣдписва сыну си Роману: „ако Маґари, Козари, Руси или други скытски народи поищѫть въ наградѫ за услугы си царскы одѣжды, императорскы вѣнецъ, или грьчьскы огънь (изобрѣтение персийско фосфоричьскаго състава, кого сѫ употрѣблѧли въ биткы си да палѧтъ непріѧтелскы мѣста), той да имъ отвѣщава, чи сички тии работи сѫ принесени отъ ангела съ небеси и за това Грькъмъ е запрещено да гы давѧть, да не бы подпаднѫли подъ небесно проклатие. Ако варвари поискѫть императорскы дъщеры да гы женѧтъ съ свои си предводителы, той да гы увѣрава, чи такива сродственны свазкы сѫ забранени отъ Константина Великаго и е наложена анаѳема (проклатие) онимъ, кои разрушѧть законоположение.“ Константинъ Багранородный неможащъ да търпи такива подлости Византийцѣмъ, дава наставление сыну си Роману да гы отбѣгва, къту му говори прихытренно, чи тии работы ушь имъ дадени отъ небесѣхъ чрѣзъ ангела. (Вишь. Constantin de Adm, I. m. c. XIII, p. 52—53. Вен. изд.)

[10]) Отломакъ отъ рѫкопись найденѫ въ Котелъ.

[11]) *Ἐπίβατες* — Пеиватосъ по турскы, крайморскы малъкъ градецъ днѣсь въ тракийское крайбрѣжие мраморскаго мора лежащъ, дванадесать часа разстоиниа отъ Цары-града, въ одринскы пать. На около му сѧ виждѧть нѣколко стары развалины. Жители му сѫ смѣсь отъ Гърцы и Българы, назъвающе себе *Ῥωμαῖοι*!

[12]) Знайно е чи послѣ паденіа Българи, Български войводства Влашко и Богданско остахѫ независими отъ Турцы съ нѣкаквы си условыа, дадени Мирчю войводѣ отъ Баизита. Българскы языкъ бѣ чьрковенъ и сѫдебнъ до конца XVII вѣка въ Влашко, а въ Богданско ще половина вѣкъ попослѣ и много чьрковны книгы сѧ напечатахѫ тамо. Българскы языкъ отсвѣнь въ Влашко и Богданско былъ е сѫдебенъ языкъ ще въ Южнѫ Руссиѫ въ врѣмени Хатманства, въ Литвѣ, въ Унгариѫ какъ то показвѧть Жигмонтови грамоти. Изъ начала тии сѫ печатани съ чисто българско правописание, а отъ послѣ, къту сѧ удворили тамо нѣколко си Сърби и добили влиѧние само въ Влашко, нѣ въ Богданско (Молдовѫ), тии почнѫли да гонѧть българское правописание. Ето доказателство печатано въ заглавие на еднѫ старѫ чьрковнѫ книгѫ, кои сѧ находи въ българскы рѫцы.

„Тріодіонъ“
„Сиестъ“
„Триесиецъ“

„Сто колиꙗ пѧтдесетницы пендикостаріонъ еже есть пѧдесетница нарицаемыи.
„Ѿ двою писменъ сею ѫ, ѧ, по обычаю и благоколепному реченію сръбскаго наро-
„да. ꙗснѣ изъчиненныи. Повеленіемъ и иждивеніемъ ксесвѣтлыи княгини Елени
„Божиꙗ милостію начальницы и владѣтелницы земли Влашкои, сверѣжицы пресвѣтлаго

„Іоанъ Матѳей Басарабы въ господскои ихъ типографіи иже въ столнетномъ градѣ „Терговищи.

„Въ лѣто бытія міра ҂зріа ѿ рож. х҃в. ҂ахмѳ.“

Това е доволно доказателство колко е пострадалъ старо-българскы нашъ писменъ языкъ отъ чужды нарѣчыя; а чрѣзъ писменнаго изкрывеннаго языка пострадалъ е и говоримы нашъ языкъ, щото днѣсь въ Българиѭ сѧ слуша разногласно произношение. Това разяснява и въпросъ: защо Власи наричѫть Българи *Сърбы* и языкъ имъ *сърбещы*, а молдовани гы наричѫть чисто *Булгари* и языкъ имъ *булгарещы*, защото Сърби послѣ паденіѧ Българии имали въ Влашко влияние, а въ Молдавиѭ никакъ неуспѣли да добыѭть такова нѣщо!

Намъ тукъ не ни е прѣдмѣть да говоримъ о языкѣ, ны смы въ друго съчинение обширно о тому писали съ много такива доказательства. Нашъ прѣдмѣтъ е тукъ да изслѣдувамы нѣщо си за Асѣнскы славны вѣкъ.

[13]) Морно-Поле е равно просторище на южнѧ странѧ Търнова града лѣжаще. Види сѧ това имѧ да му е дадено, защото въ старо врѣмѧ сѧ застрѣлявали тамъ пристѫпницы закона. Турское правительство и до днѣсь ще се на това мѣсто погубва виновницы. Съществуе и народно попрѣдание, чи после паденіѧ Българии тамо были избити много отъ оставшихъ Българскихъ велмѫжъ къту гы призовали на угощение съ измамѫ и ненадѣйно нападнѫли на тѣхъ и гы изсѣкли! прибавѭть ще чи и въ послѣдны врѣмана отъ паденіѧ Българии, кой то е знаилъ да прочитва и да писва малко нѣщо или въ кого сѧ е находило знакъ книжевности, се тамо были избити, а то е было по поущрѣниѭ фанариотовъ.

[14]) Любопытно е чи влашкы лѣтописецъ назъвава Българи *Шкѣи!* не съкрыва ли сѧ подъ това имѧ Иродотовое Sákes = Сакѧ? Тии Саки въ старость живѣили въ прѣдѣла около Маргѫ рѣкѫ между собствено назъваемѫ Ариѭ и Багдриѭнѫ, = Бого-дарена и носѣше то мѣсто название на скытскы языкъ *Морава*. А обытающихъ камъ възтокъ отъ Моравѫ Сакахъ, каспийскии Саки или Скыти тѣхны братии назъвавали гы sa-moravias = Заморавци; тѣхна една царица носила имѧ на скытскы Zarina = Зарина, отъ зарѫ — зарина, свѣтлаи — на самскр. harina = харна наше днѣшно. Еленскы писатели изкрывили имана старихъ народовъ и затѣмнили цѣлѫ старѫ европѣйскѫ повѣстность!

[15]) Найпьрвое племѧ, кое е дошло въ Българиѭ отъ Хиндистана чрѣзъ Малѫ Азиѭ и дало имѧ *Въспоръ*, *Виза* или *Вида* (Византионъ после погърчено), и *Ѣмъ* = Стара планина, *Загорье*, *Нагорье*, *Шуменъ* и проч., то е принесло Сивовѫ или Суровѫ вѣрѫ, и говорило е Самъ-съкрыты языкъ на кого сѧ писаны книгы, кои носѭть имѧ *Вѣда* = знание. То племѧ сѧ разпространило отъ Възпора по край чърно море до Дунава и покрай Старѫ планиниѭ по сичкѫ Тракиѭ, какъ то и отъ другаѭ странѫ Дунава — Скандинавии = Секамъ — Дунавии страна, до Атлантичьское море; а друго отдѣление се отъ Азиѭ дошавше допрѣло до Кимеричьскы Възпоръ, и то племѧ носило имѧ Гъбри = Гебри. Грьци искрывили таково имѧ на *Κίμβροι*, не имѣѭще твърдое произношение нашего г, замѣнили го съ *к*, а *б* замѣнили съ *μπ*.

такъ: „отвѣща ему Наѳанаилъ глагола: равви, ты еси сынъ Божы, ты *цѣръ* еси израилѣвъ. „Ны имамы и другѫ такавѫ рѣчь на българскы изыкъ; *цыръ* или цырыи, кое значи подъдуто, извышено нѣщо на снагѫ чьловѣка. Отъ *цыръ* може да стани въ приноснѫ смысьль: *извышеный* — царь; а пьрвобытнаи рѣчь на цыръ е *сыръ*, кое значи събрано, съвъкупно, съсырено на купъ нѣщо; защото додѣ не сѧ съберѫть частици съвъкупно, не може да стани извышено нѣщо. *Сыръ* има значение и главы: *единъ сыръ восъкъ*, казвѫть на българскы, кое е равно съ *една глава восъкъ*. *Сыръ* убо има значение на нашъ изыке *главы*, а приносно и главатарѧ, царѧ. Сырь или цырь = цѣрь = царь е истаи францушка рѣчь (старокелтска) sire — царь, кое сѧ отдава на францушкы изыкъ царю или самодьржцу. Въ срѣдный вѣкъ рѣчь sire на францушкы сѧ е отдавала безь разликы благороднимъ и всѣкому гражданину за поизвышенность отъ простаго народа. Нъ имало и нѣколко си челади, кои сѫ были възвышавани съ това имѧ sire — сырь. На нигилишкы изыкъ sir сѧ отдава на всѣко лице и е равно съ францушкому: mon-sieur — мой-сыръ — мой възвишеный — мой господине. А прѣдъ собствено имѧ изговоримо тогова sir на нигилишкы изыкъ става чистъ насловъ — тытулъ, и показва награжденаго съ граждански санъ чьловѣка. И на францушкы и на нигилишкы изыкъ рѣчь sire и sir е наше сырь — цырь цѣрь — царь — извышеный, глава, подкрѣпление народа. Латинска рѣчь cesar отсвѣнь баснословно и произведение, не може ли сѧ произве отъ *се заръ* — сезаръ, всезаривый, всесвѣтлый? насловъ отдаваемъ за сѣйность царѣмъ и императорамъ, какъ то е византийское *πανεκλεμπρότατος* = всесвѣтлѣйшый и турское *шевкетлю* (отъ шивкъ — свѣтлость), свѣтлый. Латинскы изыкъ е заѣлъ тры си части отъ етрурскаго (старобългарскаго изыка) и съхранилъ гы е цѣлы съ малкѫ измѣнѫ произношениѧ. Тукъ ни сѧ дава поводъ да покажимы какъ въ българскы нашъ изыкъ сѧ нахождѫть коренни рѣчи на сичкы европѣйскы изыцы, и на многи отъ азиятскихъ. Ные казахмы, чи на българскы изыкъ рѣчь *сырь* има значение главы. *Серъ* на персийскы изыкъ значи глава, отъ дѣ и рѣчь *сердаръ* — главатарь, кои на влашкы изыкъ сѧ е съхранила. На францушкы tête — глава, — на българскы *тата* или *тетю* — баща — глава семѣйства. Латинска caput — глава, — на български, *купъ*, върхъ, глава. Турское *кафа* и грьцкое *κεφαλή*, сѫ се купъ, капъ = глава: буква *п* убьрнѫта на *ф*, по свойству измѣненіѧ въ многы изыцы. Турское *башъ* глава и главатарь е българское *баща*, кому кореный слогъ *бьь* = *ба* значи бывшый, сѫществувавшый по прѣды, постарый — баща — глава семейства. Нѣмское der Kopf — глава — купъ, — капъ — копъ; или die Kuppe, Koppe — купъ — глава. Такива множество доказательства сѧ нахождѫть въ българскы днѣсь говоримъ изыкъ, кои щѫть сѧ изложи въ съчинение: *Опытъ българскаго изыка*. Грьцкое *κυρ* и *κυριος* е истое наше цырь — sire буква *к* измѣнена на *с*, какъ то cercle — кьргъ или крьгъ и нѣмское kirche — чиркe или циркхе — чьрква и проч. Знайно е чи въ найстары врѣмена управители народовъ сѫ были и жрьци и лѣкари и прѣдводители въ воины. Такови сѫ были въ старость Български *дрьви* (друиди), дьрвиши, присвоени французамъ; щото найстаро имѧ *царѧ* е было *цѣрь*, какъ то сѧ е съхранило въ глаголитское благовѣствувание Асемани.

[26]) Тойзи само законъ можи и до днѣсь да прослави Крума до найвысокы стѣпенъ и да му отдадѣ пристойно има *Великы Крумъ!* Днѣсь ще въ многы просвѣщенны държавы глѣда чьловѣкъ множьство просацы по улицы изъ великолѣпны градица, дѣ живѣе *образованое чьловѣчьство,* да сѧ скытѫть отъ волѭ и отъ неволѭ и да простирѫть рѫкѫ за милостинѭ! А Великый Крумъ прѣди тысаща годины съставилъ за това чьловѣколюбивъ строгъ законъ, кого Българи и до днѣсь сѫ свато съхранили. Въ Българиѭ не сѧ вижда здравъ чьловѣкъ Българинъ да проси по улицы, какъ то въ другы земы, а и недѫгавъ, хромъ и слѣпъ твьрдѣ рѣдко сѧ вижда. Народъ Българскы съсъ сичкѫ си бѣдность събира имъ помощь, намѣсти гы по чьрковны имоты и не гы остава да сѧ скытѫть по улицы! А самое има *слѣпецъ,* що сѧ зѣма на българскы за нищый, убогый, просакъ, показва, чи здрави чьловѣци въ старость не просили, нъ слѣпцы, неймѣѭщи зрѣние. Ако днѣсь просвѣщена Европа има толкова недостаткы, и улицы имъ сѫ пьлни отъ просацы, въ какво ли же състояние е была прѣди тысаща годины? Нѣмски многи народи въ него врѣма сѫ ѣли желатъ по горы и сѫ носили волскы и необработаны на снагѫ си кожы . . . . ; кой е любопытьнъ нѣка чьтѣ обширно повѣстность каждаго народа и ще види въ какво състояние сѧ нахождали просвѣщени днѣсь държави и народи прѣды тысаща годины, кои сѧ гордѣѭть за прѣобразователи міра! . . .

[27]) Ные тойзи законъ, ако и да не е граждански, навождамы го, да докажимы, чи Българи дѣйствительно отправлавали посланницы въ Римъ попу-Николаю I-му, защо то Българи и до днѣсь ще съхранили тойзи старъ обрадъ и законъ, да приносѭть първы плодове въ чьрквы да сѧ благословѭть. А народъ въобщѣ кькъвъ и да е плодъ, додѣ не раздадѣ съсѣдамъ отъ него не ѣде. То сѧ казва *Помана.* Въ Римъ сѧ е славило, въ врѣма изычьства, божьство, непознато Грькамъ, Pomone или Pomona. Учени изслѣдователи римскаго баснословия казвѫть, чи Римлани научили отъ Етруры да славѭть него божество. А то сѧ славило за прѣдстателя плодовъ, и баснословѭть, чи та Pomona — Помана, къту сѧ залюбили въ неѭ сички польскы богове вдала сѧ само богу Vertumne — Въртимну. Етрури славили бога Vurtumne — (Въртуминъ — въртимый — прѣврьщаѭщый сѧ), чи той сѧ привръщалъ въ кькъвъ то видъ е искалъ; а най паче го славили за прѣдстателя привръщения на 4 врѣмана: пролѣтъ, лѣто, есень и зима. Кумиръ му былъ изваянъ, къту младъ момакъ държащъ въ еднѫ рѫкѫ разны трѣвы, а въ другѫ си плодове. Въ рѣчь Vertumne сѧ види наша българска рѣчь *въртѭ* — привръщамъ, привръть и проч. Многи отъ българскы народъ и до сега вѣрвѫть, чи привръщение на 4 врѣмана завысило отъ *младѫ дѣвицѫ,* пролѣтъ и лѣто, а отъ *бѣлобрадатаво старца* — есень и зима; и ходѭть по горы дѣ имъ отдавѫть жилища и явление, да гы чюѭть, Дѣва къту выка: „иди си зима да доди лѣто и проч.," а Дѣдо: „иди си лѣто да доди зима и проч." Ны сиы доказали обширно въ втораѭ часть Показалеца отъ дѣ си тѣгли начало българско баснословие и за Етруры кькъвъ сѫ народъ были, отъ коихъ Латини сѫ зѣли языкъ си и образование. —

[28]) Турци ще казвѫть *пеневъ* за овыа кои ные назъвавамы *фурлина.*

[29]) На индийскы ѩзыкъ *рупа* такъ же е единъ видъ пеназа. Турское *рубе*, се отъ тамъ носи тъва название. Българи казвѫть *стари рупове* за срѣбрны стари пенази. Руское *рубль* такъ же отъ тамо си носи има. *Рубъ* — отсѣчено, нарѫбено нѣщо; то е было найстаръ пеназь отъ руды.

[30]) Отъ неговы потомцы и сега са нахождѫть ѩще въ Бѣлѫ и въ Лѣтницѫ въ Търновско окрѫжие, нъ потурнацы и носаще има *чари-баши*. Тии са отличавѫть отъ другы Турцы по вѣроисповѣдание си на Бекташийскаѩ сектѫ. О тому смы писали по обширно въ първаѩ часть Горскаго Пѫтника.

[31]) *Рахванъ* — персийска рѣчь; *рахъ* — значи пѫть, а *рах-ванъ* — конь, кой зѣма много пѫть. Той ходъ не е естественны ходъ кона. Кога си заминува конь прѣдницѫ двѣ пѣды или выше, безъ да бѣга и безъ да търси всадника, той са казва по турскы *рахванъ*, а по българскы *выноходецъ*, (отъ выно — часто — бързо), ные имамы рѣчь *вынаги* — часто. А турска рѣчь *бѣгиръ* е нашаѩ рѣчь *бѣгарь* — бѣгащый; какъ то и *атъ* значи бѣжащы, а глагола *ити* неопрѣдѣленное наклонение на самъсъкрытъ ѩзыкъ е ѝ, какъ то и на българскы говоримъ ѩзыкъ: *азъ щѫ* ѝ, какъто и *ли* е лити — *ли*, *азъ щѫ ли*; и *пи* — пити, азъ щѫ пи и проч. Въ бѫдощее *ли-щѫ*, *пи-щѫ*, и проч. Нѣкои си странни учени и наши граматници сѫ мѫдрували чи българскы ѩзыкъ ушь изгубилъ неопрѣдѣленное си наклонение! нъ тии сѫ на това много изльгани и незнаѩть що думѫть! Български говоримъ ѩзыкъ съхранилъ неопрѣдѣленное наклонение сѫщо, какъ то е писано въ самъ-съкрытъ ѩзыкъ безъ никаквѫ разликѫ, какъ то и бѫдощое врѣма: *дащѫ ти*, *казащѫ ти*, е исто и на самъ съкрытъ ѩзыкъ, сички же окончания иманъ на *атъ*, *аръ*, *анъ*; на *о*, *у*, *а* сѫщо гы има какъто и на Българскы.

[32]) Въ врѣма завладѣния Българии отъ Цымисхы, кога Борисъ и Романъ царь — Петрови сынове, были отведены въ Царыградъ, византийска повѣстность казва, чи Борису и Роману было дадено достойнство *конюръ* — *кытнъ*. Таѩ рѣчь е заблѫдила много изслѣдователи да ѩ мыслѩть чи не е българска; нъ странна, *татарска!!!* Нъ тии господиновци, ако знаѩхѫ българскы ѩзыкъ да разглѣдѫть, чи отъ *конь* — ἵππος, става прилагатьлно *конюръ*, отъ *кытъ* — *κώμη* — кытка — грыва кона, става тоже *кытьнъ* — *кытнъ* — кычащый, лѣсно щѣхѫ да узнаѩть, чи рѣчь *конюръ* — *кытнъ* е равна съ ἱππόκωμος, или ἀρχηιππόκωμος — чьловѣкъ кои е кычалъ царскы коние изпърво, а послѣ станѫло и санъ. Исто и французкое chevalier е отъ cheval — конь, безъ притуркѫ на *кытъ*, защото французскы ѩзыкъ е бѣденъ и не може да състави нужны си рѣчи, какъто нашъ българскы Въ Манасийнѫ лѣтопись попъ Филипъ Българинъ тълкува рѣчь *κώμης* = конско попечение. „Си прьвѣе убо попеченіемъ почьтенъ бысть коньскыимъ. Сирѣчь комисъ поставленъ бысть. Таже и паракимуменъ еже іе вещь въ Грькохъ велика.“ (Вишь въ Манасийнѫ лѣтопись дѣ са сказва за Василиѩ Македонца Българина отъ село Бѣлипра въ Одринско укрѫжие, кое мѣсто носило имѧ Македониѩ, какъ то и Българи носили имѧ Македонци.) Смѣшно нѣщо е въ истинѫ чьловѣци, кои не знаѩть единъ ѩзыкъ да са заузѣмѫть да пишѩть за него и заповѣстность едного народа, кому ѩзыкъ не знаѩть! Такива чьловѣци сѫ достойни за прѣзирание, защото давѫть міру съвсѣмъ другы понятия о нарароду тому. Господинъ Безсоновъ, безъ да знае българскы ѩзыкъ и безъ

да е виждалъ Българиѭ, заузѣлъ сѧ е да пиши и писалъ много глупости за българскы ѩзыкъ, какъ то и българскы народны пѣсны е изкрывилъ! А Господинъ Буслаевъ въ свой-си, *опытъ исторической грамматики рускаго ѩзыка*, е зѣлъ за образецъ *лучшаго съчинителѧ* ново-българскаго ѩзыка Г. Безсонова!!! Вишь съчинение: „Опытъ исторической грамматикы рускаго ѩзыка.“ Буслаева, изданое въ Москвѫ 1858 л., дѣ Господство му казва за *лучшаго съчинителѧ* ново-българскаго ѩзыка, „Безсонова, грамматика новобългарскаго ѩзыка, присовокупленнаѧ къ его изданию Българскихъ пѣсень въ Временникѣ Императорскаго Московскаго общества Истории и Древностей Російскихъ 1858 л. и въ отдѣльныхъ оттискахъ. —

[33]) Единъ французинъ пѫтникъ Бертрандонъ де ла Брокиерь, кой е ходилъ на поклонение въ Іерусалимъ, вращаѩщъ сѧ прѣзь Българиѭ въ 1432 лѣта описва пѫтишествие си и казва. „Додѣ сьмы ишалъ прѣзь Македониѭ, Българиѭ и Расиѭ (Сърбиѩ), видѣхъ чи Турчинъ събираше войскѫ т. е. заповѣдалъ бѣ да сѧ приготовѭть они кои сѫ за това утрадени. Ные по пѫта, дѣ смы приноѩовали, по всѣко мѣсто смы находили Българы, кои сѫ Християни и кои намъ казвахѫ, чи онъ-зи кой държи конѧ за бой (войнѫ), не плаща *харачь*, нъ е унужденъ да ходи и съваюва съ Туркамъ; а другии (кои нѣсѫ воиници) плащѫть по пѧдесѧть аспры (акче — дукахце, 3 дукахца = 1 пара) на главѫ. Приказвали ми сѫ ѩще, чи има капетанъ (воивода) нѣкой си на имѧ *Диземъ-беи*, кой варди земѭ отъ влашкы границы до чьрнаго морѧ; *Зинанъ-бей* же отъ тѣхъ границахъ до Боснѫ, а Исакъ-бей отъ тамо до Славониѭ. Това ми сѫ казали у деспотовъ дворъ.“ Тыѧ пѫтишествени записки сѧ нахождѫть въ царское книгохранилище въ Парисъ подъ брой 10.264. вишь Сърбскы Гласникъ свьрзка VI.

[34]) За Султанъ Муратовѫ смьрть на Косово-поле найвѣрно доказатьлство може бы слѣдный ферманъ, обнародованъ на Сърбскы въ X. свьрзка Гласника имъ.

Ферманъ

Кого е Султанъ Баѩзитъ Илдърѫмъ издалъ, изправаждаѩщь мьртвое тѣло султана Мурата въ Брусѫ на погребение, Брусинскому кадию и Сюлеманъ-бею първому векилъ-харчю.

Лѣто турско 791, а отъ Христа 1389.

(приводъ отъ Турскы).

Тебѣ Брусанскому кадию, кой си найправосѫдный между мюсломанскимъ сѫдникамъ, кой си найдобродѣтьлный между свѧщеникамъ (шевланамъ) едного Бога славѩщимъ, кой си изворъ мѫдрости и добродѣтели, наслѣдникъ пророковихъ знании, и кой си прѣдмѣтъ Благоволениѧ царства ми (нѣка ти сѧ умножи благодѣтель), и тебѣ, мой векилъ-харчю Сюлюманъ бей! кой си найвѣрный между вѣрнихъ ми, кой си цвѣтъ мюсюлманства и украшение прѣсвѣтлыѧ Мекы и Медины, (нѣка до вѣка въ чьстъ останешь), —

кога приспѣе тои-зи мой высокъ фермянъ, знайно да бѫди, чи послѣ Косовскаѭ побѣдѫ, коѭ смы по Божиѭ нарадбѫ добыли, баща ми Султанъ Муратъ, кого животъ е былъ счастливъ, а смьртъ мѫчьничьска, при всѣмъ томъ що сѧ е онъ послѣ сновидѣние си всевышному творцу молилъ, да го удостои мѫчьничьства, невредимъ въ полно здравие повьрнѫлъ отъ боилища въ шаторъ, кой е до неба възвышенъ. — И когда смы най голѣмѫ радость и задовольствие имали, глѣдаѭще, какъ сѧ отсѣчени банскы ґлави подъ подковамъ конскихъ ногъ търкалѭть, какъ нѣкои си съ вьрзанѣ рѫцѣ, а нѣкои си съ изприбиты мишцы (рамени) стоѭть, тогава ненадѣйно единъ нѣкой си иманемъ Милошъ Копиличь, дошавшъ съ лукавствомъ и притворностиѭ, казалъ, чи е приѣмнѫлъ исламскѫ вѣрѫ, молѫщъ да сѧ приѣмни и онъ въ раду побѣдоносцевъ войновъ. — И когда по молению негову былъ пропуснѫтъ, да цѣлуетъ ногы свѣтлаго царѧ, онъ вмѣсту да изпьлни това, управилъ е неустрашимо отровны ханцаръ (ножь), кого е ималъ съкрытъ въ рѫкову си на свѣтлое тѣло прѣсвѣтлаго царѧ, и задавшъ му тишкѫ ранѫ, напоилъ го съ мѫчьничьскы сокъ (шербетъ). Онъ е вѣкы причисленъ въ онъ-зи чинъ, кого е всемогѫщый творецъ установилъ за мѫченицы, пророцы, вѣрны и непорочны. Негова душа, подобна птици, лѣтае сега по насадены полета отъ райскы шипцовы цвѣтиѧ. (Нѣка сѧ излѣе на него благодать божиѧ.) Пощо е реченый Милошъ причинилъ дѣло сие, нагърнѫлъ е да бѣга прѣдъ войнъмъ, кои сѧ сѫ блѣстали къту звѣзди на небо, нъ быде достигнѫтъ отъ храбрихъ войновъ и посѣченъ на кѫсове. Услишавъ азъ за тойзи случай, упѫтилъ сьмъ сѧ къмъ мѫченичьскаѭ постелѭ, нъ него, царѧ, мьртва найдохъ; а въ истое него врѣмѧ случило сѧ е, та и мой братъ Якубъ-бей у вѣчность сѧ е приселилъ. Азъ сьмъ проводилъ блистатьлнѣйшый ковчегъ съ тѣломъ отца моего съ вѣрны людие, да сѧ тамо съхрани. Тако убо когда приспѣе тѣло тамо, вые щѣте го погрѣба, безъ да обисните нѣкому си тои-зи случай, нъ ще да покажите прѣдъ свѣтомъ знацы побѣды, щото непринители да не бы были въ състоѧние да примѣтѭть нѣщо си.

Тѫй да знайте и тому моему свѧтому знаку да сѧ повиновате.

Писано у половинѫ мѣсеца Шабана 791 година.

Оригиналъ сѧ находи въ Царыградъ и отъ него е добытъ приписъ отъ Г-на К. Николаевичѧ прѣжде бывшаго Сьрбскаго капу-кихаѧ въ Царыградъ.

[35]) Таѧ рѫкопись е найдена въ Жерунѫ въ 1838 у некого си Димитра бывшаго учителѧ тамо. Господинъ Анастасъ Дукиѧди, родомъ Сливненецъ, въ него врѣмѧ отъ любородности подбуденъ ходилъ е нарочно да издири нѣщо си отъ нашы драгоцѣнны старины. Отсвѣнъ неѭ рѫкопись онъ е наишалъ и другы нѣколко листове на кожѫ писаны отъ чьрковны книгы, събралъ е и нѣколко си народны пѣсны, описалъ и мѣстности. А сичко това е извьршилъ на свои разноскы и придалъ гы покойному В. Априлову во Одесѫ. Нъ тии сички Априлови збирки сѫ разпилѣли послѣ смьрти его. Таѧ же рѫкопись сѧ находи днѣсь въ рѫцы Г-на Николаѧ Мурзакеювичѧ, какъ то и други много старо-български рѫкописи. Г-нъ Мурзакевичь ѭ зѣлъ да ѭ прочьте и си ѭ освоилъ! Знайно е чи покойный В. Априловъ къту сѧ бѣ провъзгласилъ изъ Българиѭ за просвѣтитель Българскы, само съ голы рѣчи и за пустѫ славѫ, отъ разны мѣста Българии му сѧ изпроводихѫ и рѫкописи и мо-

нети и народни пѣсни, нъ то сичко сѧ изгубило, какъ то казахмы, послѣ смьрти му. Отъ народны пѣсны остали нѣколко си приписани отъ него, нъ той къту сѧ трудилъ да гы гуди въ ритмы, поправилъ гы по рускому своиству и така гы изкрывилъ, щото ни руски ни български станѫли! Ные казахмы, чи Г-нъ Априловъ за пустѫ славѫ и съ голы рѣчи е былъ провъзгласенъ за родолюбецъ, основаще сѧ на живы свидѣтьлства. Той е былъ толко чюденъ срьбролюбецъ, щото е оставилъ нѣколко си млади Българчета учащи сѧ въ Одесѫ да умрѫть одъ ускѫдности нуждного имъ препитаниѧ и одѣиниѧ! А покойнаго Венелина, кой сѧ убьрнѫлъ камъ него за помощь, оставилъ е безъ отговора, и той славный мѫжь отъ ускѫдности е починѫлъ въ московскаѩ болницѫ! А послѣ, кога одешкии Българи сѫ поискали да му въздвигнѫтъ паматникъ, В. Априловъ е былъ изпьрво на това противникъ! Нъ ще кажи нѣкои си, чи завѣщалъ за Габровско училище състоиние си. Чи можаше ли да го зѣми съ себе си въ гробу? Той щѣ нещѣ го остави. Родолюбие истинно е чьловѣкъ въ животу си да извърши що можи, безъ да изисква условиѧ да го наричѫтъ тѫй или онѫй. Ные имамы живы примѣры днѣсь отъ такива родолюбцы Българы, кои струвѫть добро, защото е добро, ѩ не изисквѫть тытули и условыѧ!

[36]) Ѡризмо — ὁρισμὸς — заповѣдь, повелѣние. хорѣ — мѣсто отъ χωρίον — хоръ и хора значи народъ, събрание, та рѣчь сѧ находи и въ Зендскы изыкъ въ такова значение. Клисури — κλεισοῦρα — грьц. заключено мѣсто по тисныѧ горскы проходы, устии, дѣ въ старость имало желѣзны врата. форосъ — foire — търгъ, пазаръ. кумеркъ — мытъ, гюмрюкъ. оргиа — гнѣвъ (ὀργὴ — грьцк.) Отъ таѩ граммотѫ сѧ види колко обшырно е было Българское царство въ врѣмѧ Асѣиѧ I.

[37]) Тѣи-зи пѣсни ми сѧ проводени въ Одессѫ отъ Господина Крьстѧ В. Тьрпанова, кой гы е слушалъ отъ нѣкои си старцы въ Котилъ. Тии сѫ' твьрдѣ важни; защо сѫ' повѣствуватьлни и относѭть сѧ прѣди падениѧ Българии, кога сѧ сѫ' чѫсто били Българи съ Гърцы въ равнѫ Румаиѩ, а най паче въ Подгорье т. е. въ подножие Старыѧ Планкны въ Тракийскѫ странѫ. А въ двѣ отъ тѣхъ сѫ спомѫнува Боинъ войвода, кой е сѫщый Боинъ, прѣдвождаѩщый Симеоновы полковы подъ Царыградскы стѣны. Отъ тѣсь пѣсны сѧ види, чи той былъ и на Мацарскаѩ биткѫ, кои дѣиствитьлно е была подирь Царыградсый походъ Симеона великаго.

НАРОДНИ ПѢСНИ.

(Донкина надь Гърцы побѣда.)

Донка дума бачю си,
Чюли Бачко-льо разбрали!
Гърци *Подгорье* минѫли,
Нашѫ сѫ' войскѫ разбили!
Млады момы поробили,
Въ Цары града гы отвели
И гы съсъ въжи вьрзали,
И по улицы водили
Да имь на мѣчкы играли!

Не могѫ, бачко, да търпѫ!
Разпаши сабѭ дамаскѫ,
Азъ да си ѭ припашѭ,
Да поведѫ момцы юнацы,
По горы азъ да си идѫ
Та да си Гърцы пристигна,
Пристигна и гы навиѭ.
Припаса Донка, Донке ле,
Припаса сабѭ дамаскѫ,
Въсѣдна конѧ гарвана,
Повела отборъ юнацы,
Доло въ Руманѭ отишла,
Пристигна Гърцы юнацы,
Войскѫ имъ е разбила,
Съсъ конѧ си гы тѫпкала,
Съсъ сабѭ пѫть отварила!
Клала е Донка, робила,
Тры хилиды е изклала;
Трыста е робы довела.
И въ тъмницѫ гы запрѣла.

ДРУГА.

(Стоинъ и млада заробена Гъркыни.)

Чювай малу голѣму
Момцы юнацы пишете,
Млады войводы отбирете
Въ Цары градъ да си идимы,
Да идимъ да го призьмнимъ
И пакъ на задь да додимы,
Гърци съ насъ бои имѫть.
И щѫ, мали мо, да идѫ,
Да идѫ и пакъ да додѫ.
Млого иманье да зѣма,
Да додѫ да сѧ уженѭ.
Ходи Стоинъ и додѣ,
Доведи конѧ хранина,
Донеси млого иманье,
Доведи момѫ Гъркынѭ
Майцѣ си младѫ робынѭ,
Нему си младѫ слугынѭ.
Дръжѣ ѭ Стоинъ що дръжѣ
И пакъ сѧ съ неѭ не вѣнчѣ!
Робыни млади Гъркыни,
Твърдѣ ѝ млогу дожалѣ,
Та си сѧ млада обеси!

Боянъ побѣжда Мацары и отмьщѣва имъ.

И чювай, мамо, и чювай!
Голѣмъ бой е станѫло
Горѣ ми, горѣ въ Мацарску.
Войскѫ ни сѫ' разбили,
Четиры войводы убили!
Рача и Станча убили,
Кирча, Юванча робы фанали,
Въ тьмны тьмницы фърлили.
Боянъ ще не отводи!
Момцы юнацы да заведе,
Морафцы да си навие,
Кирча, Юванча да си отърве.
Ей чи си Боянъ достигна,
Избилъ е момцы Моравцы,
Пороби млади Мацарцы.
Стары си бабы колѣхѫ,
Млады си булкы робѣхѫ.
Тишмо иманье зѣмахѫ.
Боянъ имъ тихомъ думаши:
Ой ви! вые отборъ юнацы!
Не си моми робете,
Тии подирѭ ни ще додѫть
Тии сѫ' наши посестрими,
Тий сѫ' народъ Българскы,
Ные ще гы уженимы,
За нашы славны Българы!

Боянъ войвода или Българскы походъ въ Горнѭ Моравѫ и въ Боемиѭ.

Протогири выкѫть,
Клепала клепнѫть,
Изъ града Ракова:
Събори са събирайте,
Момцы юнацы отбирайте!
Млады войводы пишете!
Боянъ дума маици си:
Тры нѣща сѫ' мамо на свѣта.
И тры тѣ ми са ревнѫть.
— Хубавѫ момѫ да либѭ,
Да либѭ и да ѭ зьмна.
Хранина кона да ѣздѭ,
На прѣдь юнацы да вьрвѭ,
Кравайницѫ сабѭ да вьртѭ
И тънкѫ снагѫ да кьршѭ. —
Момцы юнацы писали,

И мене младѫ войводѫ.
Горѣ въ Моравиѭ да идимъ
Моравѫ да си привзъмнимъ,
Момцы Моравцы да потрошимъ,
Момы Моравчанкы да робимъ.
Млого сѫ, мамо, хубави,
Хубави ѭще гыздави!
Щѫ идѫ мамо, щѫ идѫ!
И пакъ щѫ сѧ завьрна.
Момѫ Моривчанкѫ да зьмна,
И тука да ѭ доведѫ
Тебѣ, мамо, млада робыни
И менѣ млада слугыни.
Млада цирица да стани.

. . . . . .

. . . . . .

Ходи Стоинъ и нави
Моравии си привзѣхѫ
Моравиѭ ѭще Боениѭ (Боемии)
И ни сѫ назадь вьрнѫхѫ

. . . . . .

Имѧ му Боинъ гудихѫ

. . . . . .

Млада робынѧ доведи
Въ Търнову градъ отидѣ
И го царь гудили.
И имѧ му прикрьщали

. . . . . .

Робыни млада царица.

. . . . . .

Всѣкы види отъ съдържаниѧ, каквѫ важность имѫть тѣи-зи старо български пѣсни, кои сѧ относѭть въ Симеоново врѣмѧ т. е. тии сѫ 1000. годишни пѣсни, съхранивше сѧ и до сега въ народу! Ные гы оставимы за сега безъ обширны за замѣчаныѧ, защо то тии ще сѫ вмѣстѭть и въ трѣтаѭ часть Показалеца. Нъ само толко забѣлѣжвамы въ кратцѣ, чи тии увардили сѫщаѭ повѣствуватьлнѫ истинѫ за тѣхъ врѣмена. Кой е прочиталъ Българскаѭ повѣстность знай, чи великый Симеонъ побѣдивъ Византийцы подъ самы царыградскы стѣны за веднѫшь свьрзва миръ съ тѣхъ и враща сѧ въ Българиѭ. Отъ тѣсь пѣсны ные видимъ исно, защо сѧ е вьрнѫлъ, а найпаче отъ имѧ Боинъ. Ные видѣхми въ Симеоновѫ пѣсень чи самъ Симеонъ командувалъ подъ царыградскы стѣны Българское войнство, нъ и нѣкой си Боинъ *вьрвѣлъ напрѣдь, клинъ си вьртѣлъ и Златнѫ вратѫ глѣдалъ*. Въ тѣзь же пѣсны видимъ, чи Маѫари разбили едно Българско отдѣление въ Горниѭ Моравѫ или въ Боемиѭ, убили нѣколко Българскы войводы, и нѣколко си заробили; а Боина го ѭще нѣмало да иди да разбие Маѫары и да освободи Българскы воиводы. Дѣ е былъ Боинъ? разумѣва сѧ чи ѭще подъ цари-

градскы стѣны съ Симеона великаго, кой добывшъ извѣстие за Мацарское движение унуждилъ сѧ да остави Царыградъ и да прати Боина противъ Мацары. Ѥще видимъ отъ тѣсь пѣсны чи Боинъ сѧ избралъ за главны воиводѫ въ градъ Раково и чи избирание ставало общенародно. Въ послѣднѫѭ пѣсень има изоставено нѣщо си и входи друго имѧ Стоинъ, за това сѧ гудихѫ измежду капчици, да сѧ знаи чи не е пълна. Азъ ѭ обнародовахъ какъ то ми е проводена отъ вышепоманѫтаго господина. Раково же е между Сливенъ и Котилъ, малко днѣсь селце, нъ на около му сѧ нахождѫть много старини, и за него има много попрѣданиѧ въ Котилъ и Сливенъ, а вѣрное, чи той старъ градъ, къту сѧ развалилъ, населилъ днѣшны Сливенъ и Котилъ.

[25]) Страннѫѭ рѣчь *мантии* замѣнивамы съ старо-българскѫѭ нашѫ народнѫ *турпань*, основѫѭще сѧ на еднѫ народнѫ Българскѫ пѣсень и пословицѫ. Въ Ладины пѣсны, пѣимыѧ въ призникъ св. Лазарѧ, кой е замѣнилъ Ладино имѧ, кога ходѭть малки момичета да *лазарвѫть* или по-право *ладувѫть*, пѣе сѧ и слѣднаи пѣсень:

Сиви мои гълѫбци,
Дѣ сти вы лѣтали?
По царювы дворы!
Що ни царъ работи?
Бѣ излѣзалъ отколѣ
Царъ съ воиницы на поле.
Пъприще си гонѣше,
Храненъ конь ѣздѣше,
Дьлго копье вьртѣше,
Мѣдны щити ломѣше!
Що царица тъкмѣше?
Въ станъ царица сѣдѣше,
Царю *турпань* тьчѣше.

А пословица сѧ е съхранила между Българьмь по слѣдному начину: кога искѫть да кажѫть нѣкому си, чи нѣще добые нѣкоѭ си голѣмѫ наградѫ, казвѫть: *то ще тѧ ублѣкѫть съ турпань*, а по нѣгде си прибавѭть и *царскы*. А то ще кажи съ другы рѣчи, *съ това що чинишь ты, не сѧ надѣи чи щѫть тѧ направи царь*.

Нека разглѣдамы и словопроизводение на таѭ рѣчь, да не бы нѣкои си мѫдрецъ ѭ зѣлъ за татарскѫ! корена рѣчь ѝ е *тур*, кои значи извышение. *Туръ* значи и *кули*, по турскы. Ные имамы на Българскы языкъ рѣчь *турмъ* — гуждамъ отъ горѣ, и трупамъ и *трупъ* — чьловѣчьское цѣло тѣло изправено на горѣ, *торъ*, прьсть, кои сѧ тури на повьрхность земы да сѧ нагои, и *натурвамъ* т. е. правѭ земѭ да стани по силна. Отъ сичкы тыѧ сѧ види чи таи рѣчь е старо-българска и има значеніе: *гудено отъ горѣ*, извышено, а знайно е чи царскаи дрѣха *турпань* (мантии) е врьхна дрѣха, коѭ е облачилъ царь врьху другы си дрѣхы. Отъ послѣ въ книжевны българскы языкъ сѧ вижда та рѣчь замѣнена съ *багриницѫ*, т. е. дрѣха направена

отъ платъ имѣющъ багринѫ краскѫ, кои сѫ носили цари и была е скѫпоцѣна царска одѣжда. На французкы языкъ tour — башни — кули, le tour de Babel — Бабилонскы стълпъ; на нѣмскы языкъ torf — торъ, прьсть, гной съ кои натуривамы земѭ. Таи рѣчь *турпанъ* е была твърдѣ стара у Българы, и съ таи върхнѫ дрѣхѫ сѧ почитали не само царие нъ и други отличны лица. Діонъ Кассіи, (книг. 49.), кой сѧ родилъ 155 подирь Христа, историкъ Грькъ, описаѭщъ Панонцы, Словены, *ῥητοί*, дѣ е былъ онъ нѣколко годины управлиѭщы отъ Римлинскѫ странѫ, казва. *Ὀνομάζονται δὲ οὕτως, ὅτι τοὺς χιτῶνας τοὺς χειριδωτοὺς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς Πάννους ἐπιχωρίως πω5 καὶ κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες συῤῥάπτουσι.* — Назоваѭть сѧ же такъ (Панонци) защото си съшиваѭть врьхны си ръкависты дрѣхы отъ нѣкои си платъ по мѣстны си обичаи на: *Πάννους* — Турпаны (?) и гы тѫй назоваѭть. — Нашы Българы и до днѣсь наричѭть нѣкои си отъ Шопы (Тукидидови Сопы) *Дуплювцы*, защото носѭть врьхны дрѣхы въ крьста прищѫпнѫти, тасны, а на долу шырокы, та гы показваѭть дебѣлы отъ узадѣ.

СЪДЬРЖѦНИЕ.

Прѣдговоръ. Ликъ Асѣнѧ първаго. Какъ трѣба да приѣмамы Византийскы и западны писатели, писавшы за Българскы дѣла и каквы народы трѣба да разумѣва читатель подъ имѧнемъ *Византийци*. Въ какво сношение сѧ е нахождала Византийска дръжава съ Българскаѭ и какъ сѧ сѫ' записвали Българскы дѣла отъ Византийцы. Какъ сѧ отзивава съврѣменникъ списатель Византийскы Никита Хонскый за Асѣнѧ и брата му Петра. Какъ описва Византийцы Михаилъ Дука, писавшый историѭ отъ врѣмѧни Іонна Кантакузина до 1462. достигаѭщъ. Какви сѫ' были западнии писатели срѣдниго вѣка, въ кое врѣмѧ слада Асѣнювъ вѣкъ. За Асѣновскѫ власть въ Търново. Българи си привъзгласили Асѣнѧ за царь въ Търново. Съ какъвъ начинъ е станѫло то привъзгласение. Надписъ Асѣнѧ втораго, открытъ въ Търново въ теке-цамиси прѣжде чъркова храмъ св. 40 мѫченикъ, разиснение и сравненіѧ тогъ надписа съ Византиискы писатели. Изображение побѣды Асѣнѧ втораго надъ Грьцы. Отломакъ отъ ръкописъ съчиненіѧ Търновскаго Патриарха Евтимии Българина, дѣ сѧ описва побѣда Асѣнюва надъ Латины и кои причина е заставила Асѣнѧ да бие Латины. Нѣколко рѣчи врьху той-зи отломакъ. Крьстоносни походи. Упровьргание *Униии*. Отломакъ отъ Българскѫ ръкопись, Истории Българъмъ, отца Паисии. Отъ кога сѫ' остали Западнаго вѣроисповѣданіѧ Българи *Павликяни* зовими. Що сѫ' были въ сѫщность Манихѣй и Богомилци. Разиснение врьху вышепомѧнѫтѫ ръкопись. Български граждански закони отъ Крума и другихъ. Прѣславскы и Търновскы дворъ въ врѣмѧ срожденіѧ имъ съ Византийцы. Какъ сѫ' постѫпили на управлеие Турци въ врѣмѧ привзѣтіѧ Българии, и нихни най стари чинове. За турскы языкъ и за първы имъ Султаны. Срождение Шишманова дома съ Амурата. Прѣдисловие отъ помѧнѫтѫ ръкопись истории отца Паисии, дѣ сѧ описва тогдашно грькоманство въ Българиѭ. Отъ Грьцкы писатели, какъ сѧ сѫ' силили Гърци и *Великаи чъркови* да изкоренѭть Българскѫ народность. Борисовъ или Бориловъ Синодикъ. Българска златопечать XIII. вѣка Асѣню първому отдаваема. Живи возпоманиниѧ за Асѣнѧ въ Българиѭ. Кратко описание окрьсности Сливена. Нѣколко си забѣлѣшки. Каквы обстоятьлства прѣдшествуѭть Асѣнювъ вѣкъ. Кратко изложе-

ние Българскихъ дѣлъ, по Византиицѣмъ. Народна Българска пѣсень царю Симеону. Забѣлѣшки. Петрово царствувание. Святославъ Рускы и Цымисхый. Крьстоносни походи съ каквѫ цѣль започнѫхѫ. Появление Асѣна и брата му Петра. Народна пѣсень. За българскаѭ въ Цариградъ книжевнѫ общинѫ, и за исуитское появление между Българы. Десять Българскы пѣнызи съ изяснены.

СЪДЬЖАНИЕ ВЪ ЗАБѢЛѢШКЫ.

1. Що значи *легенда* и какво уцѣнение трѣба да има. Папски були. 2. пропаганда. 3. какъ постѫпвѫтъ въ Хиндистанъ Исуити. 4. рѣчь цамия. 5. за търновскы надписъ. 6. рѣчь *тытулъ*. 7. рѣчь Фрѫгъ, Фрѫзи. 8. за що е уставилъ Асѣнь Емануила зета си да бѫди Деспотъ въ Солунъ. 9. на каквы срѣдства сѫ прибѣгвали Византийци да умегкчѭтъ воены Българскы духъ. 10. за отломъка Патриарха Евтимия. 11. *Επιβάτες*. 12. за българскы книжевенъ языкъ, какъ е страдалъ. 13. Морно-поле въ Търново. 14. за има Шкѣи, що назовава влашкы лѣтописецъ Българы. 15. кое Самскрыто племя е дошло найнапрѣдь отъ Хинуистина въ днѣшнѭ Българиѭ. 17. за казазъ-Артина. 18. за обичнаѭ клеветѫ въ Турско. 19. рѣчь Павликянъ. 20. рѣчь робъ и работа. 23. нѣколко стари имана. 24. за Крумовъ въпросъ. 25. рѣчь Хаканъ. 26. Крумовъ законъ за просящы. 27. Помана и Въртимъ етрурскы божьства. 28. рѣчь пѣнязъ. 29. рѣчь рупъ. 30 Михалъ-Беюви потомцы. 31. рѣчь рахванъ. 32. рѣчь конирь-кытнъ. 33. Французшкы пѫтишественикъ прѣзъ Българиѭ въ 1432. 34. за Султанъ Муратовѫ смьрть на Косово-поле отъ турскы ферманъ. 35. за рѫкопись отца Паисия що сѧ находи въ Одессѫ. 36. разяснение на нѣкои си рѣчи въ Асѣнюва златопечать. 37. Народни Български стари повѣствуватьлни пѣсни. Донкина надъ Гърцы побѣда. Стоянъ и млада заробена Гъркыня. Мацарска бытка съ Българы и побѣда Боянова. Боянъ войвода или Българскы походъ въ горниѭ Моравѫ и въ Боемиѭ. 38. рѣчь турпанъ (мандия).

ПРИБАВЛЕНИЕ.

Въ сие съчинение възпоманѫхмы има Михалъ-Бей, кой прѣдвождалъ Помацы Българы съвоювавшы съ Илдърѫма Баязита въ 1401. противъ Тимерлана или Демира Татарскаго Хана въ Малѫ-Азиѭ. Другы же Михалъ-Бей сѧ споманува ище въ по по-слѣдны врѣмена, т. е., кога Турци воювали нѣколко пѫти противъ Мацары. Єдного Михаль-Беи потомци живѣѭтъ и днѣсь въ Ихтиманъ, носище има и подписуѭще сѧ Михаль-Бейлери — Михаль-Беювци; а втораго потомци сѧ нахождать въ Бѣлѫ и Лѣтницѫ, села въ Търновско укрѫжие, не обаче подъ това има. Въ Одринъ (Едрене) има мостъ, кои носи има *Михалъ-Бей Кюпрюсѫ* — Михалъ-Беювъ мостъ, и цамия Михалъ-Беи — цамиси или Имарети — Михалъ-Беюва цамия, задушбина. Въ Цариградъ, въ Евкафъ калеми (попечитьлство надъ сичкы задушбины) има и Михаль-Бей въкуфу — Михаль Беюва задушбина. Одринскы Михаль-Беювъ Имаретъ — задушбина, ималъ е приходы си отъ Плѣвень и плѣвненскы нѣкои си села, т. е., тии села сѫ были нарадени да плащѫть тамо, защо тии съ врѣма были Михаль-Бегови притаяаныя, а подирь смьрти му завѣщалъ да плащѫть за обдьржания Одринскаго Имарета и поправления моста (о тому смы писали по общырно въ забѣлѣшкы пьрвыя части Горскаго Пѫтника). Тьй-зи сѫ двѣ важни лица за Българскѫ отъ послѣ падения

Българии повѣсность. Ные щѣмъ каза нѣщо си за появлениѧ едного Михаль-Беи отъ колко е намъ познато.

Подиръ паденіѧ Търнова града, кой слѣдъ тримѣсечнѫ тиснѫ обсадѫ, быде привзѣтъ съ нападениемъ отъ страны *Хисари*, що сѧ зове днѣсь, отъ Илдьрѫма Баизита, послѣ Косовскѫѭ съѭзнѫ биткѫ, двѣ голѣмы и рѣшитьлны сръженіѧ сѫ' станѫли между Българы и Турцы; едно въ Никополско поле, а друго въ Софийско. Турцы и въ двѣ сѫ' остали побѣдонохци. За Софийско поле имамы народны пѣсны съхранени и много ѥсны попрѣданыѧ и нѣщо си записано. Тамо е прѣдвождалъ Българское войнство самъ Шишманъ съ двама си остали сынове, коимъ имѧна ѥще нѣсѫ ѥвни: понеже два негови брата Асѣнь и Михаилъ бѣхѫ погинѫли ѥще въ попрѣдны врѣмена нападениѧ Турковъ и то въ Руманиѭ въ бойное поле. Въ Софийское же поле Шишманъ падна убитъ въ бойное поле, единый му сынъ заробенъ, а другый побѣгна при стрыка си Страшиміра въ Видинъ. Заробеный Шишмановъ сынъ, кого Турци споманувѫть подъ имѧнемъ *Шишманъ*, и кое е дало поводъ Хамеру да пиши, чи самъ Шишманъ былъ заробенъ отъ Турцы, той кажѫ, былъ изпроводенъ въ Брусѫ, дѣ ѥще е было главное и ѥай-почитаемое сѣдалище турскаго царства; а отъ тамо е отраденъ съ 30,000, тысѧцы войнны, повѣчь отъ Българы, да сѧ бие въ вътрѣшность Азии противъ нѣкои си непокорны Туркамъ племена, дѣ е и онъ въ бойное поле погинѫлъ. Подирь Софийскѫѭ страшнѫ биткѫ, разбитаѭ остатка отъ Българскѫѭ войскѫ захванѫлѧ е горскыѧ мѣста около Самокова, имѧнно въ Костенецъ и Ихтиманъ и държали сѧ сѫ' по тѣхъ тиснины нѣколко си годины. Костенецъ е привзѣтъ въ врѣмени Султана Мурата втораго, наслѣдника Мухамеда първаго, сына Баизитова 1421 съ нападениемъ и конечно е былъ разоранъ и разграбенъ. А въ Ихтиманскы тиснины е прѣдвождалъ Българское войнство нѣкой си Михаль войвода, кой къту видѣлъ почти конечное разорение Българии и невъзможное вѣкы съпротивление, придалъ сѧ Туркамъ съ сичко си войнство на условыѧ, да остани пакъ управитель Ихтимана съ укрѫжиѧ му, кое и му сѧ дало потвърдево съ бератъ отъ Султана Мурата втораго, сына Мухамеда първаго, сына Баизитова. Михаилъ войвода е приимѧнованъ Михаль-Беи, безъ да промѧни вѣрѫ си. Неговъ примѣръ сѫ' послѣдовали и други нѣкои си Български войводи, кои сѫ' были прибѣгли по тѣсныѧ горскы мѣста и сѧ сѫ' тамо бранили. Михаль Беюви потомци съхранили и до сега прадѣдно си имѧ и подписвѫть сѧ Михаль-Беногларъ — Михалъ-Беювци, а нихни потомственны права бѣхѫ сѧ съхранили, силоѭ берата Султанъ Муратовъ до Тензимата, т. е. тии да владѣѭть Ихтиманско укрѫжие и да сѧ ползувѫть отъ приходы му. А отъ Тѣнзимата насамъ; къту стана друго приобразование Турскаго правленіѧ, тѣмъ сѧ упрѣдѣли да зѣмѫть по 500 тысѧци гроша отъ царское съкровище, кое може и до сега да имъ сѧ дава. Тии живѣѭть и до днѣсь въ Самоковъ и Ихтиманъ, говорѭть чисто българскы и отличавѫть сѧ отъ другы Турцы по миролюбивое и дружелюбное съ Българы отношение. Това е за Ихтиманскы Михаль-воивода. Види сѧ ѥвно чи Ихтиманскы Михаль-Бей не е былъ прѣдводитель Помаковъ въ Тъмерлановѫ биткѫ; защо той е былъ много по послѣ отъ Баизита, какъ то видѣхмы. А за Бѣлинскый не сѧ знаи, да ли е былъ другы нѣкои си Михаль-воивода, или се отъ сѫщаѭ Ихтиманскѫ породѫ, и носилъ и той прадѣдное си имѧ, какъ то го носѭть днѣщни Ихтимански Михаль-Беювци? Забѣлѣжитьлно е обаче чи и

Бѣлински потурнаци, за коихъ сѧ казва чи были се потомци нѣкого си Михаль-Беи, и тии сѫ' сѫщаго характера съ Ихтиманцы, говорѭтъ чисто Българскы, а нѣкои си отъ тѣхъ прочитѭтъ и пишѭтъ той-зи изыкъ. Тии и по религии сѫ отличѭтъ отъ другы Турцы. Тии сѫ' почти сички, отъ Бекташинскаѭ сектѫ, отъ коѭ сѫ' были и Еничѫри, съставивше сѧ се въ тѣхъ врѣмена, кога е падала Българии, отъ Българы повѣчъ, какъ то е знайно.

Въ тѣхъ Михалъ беювцы, какъ то и въ другы спахийскы беюве, отъ Българскѫ отъ тогашны врѣмена породѫ, нахождѭтъ сѧ твърдѣ важны работы за нашѫ повѣстность. Първо въ бераты имъ е записано едно и какво да е историчьско събытие, за кое имъ сѫ дадени, и кое разиснѣва точно нѣщо отъ нашѫ повѣстность; понеже въ вѣскы бератъ е записано и лѣтосчисление. Отсвѣнь берати имъ, въ тѣхъ сѧ нахождѭтъ и български старини, къту срьбърни издѣлиѧ, урѫжие, пѣнизи, конскы отъ тогдашны времена украшеныѧ и друг, а може бы и стари Български книги и записки. Приказвалъ ми е единъ ближенъ сродникъ ловчанскаго днѣшнаго Българина епископа Иларіона, чи въ Ловичь имало нѣкои си отъ Българскѫ породѫ, отъ тѣхъ врѣмана, бей, кой изпродалъ нѣкаквы си стары Българскы срьбърны работы. Иларіонъ гы купилъ и гы развалилъ та си посрьбрилъ пастырскый жезьлъ (патирица), направилъ си кафены похлупкы (зарфовы) отъ тѣхъ драгоцѣнны Българскы старины! О невѣжьство калугерско!!!

Ные прибавихмы това разиснение за Михаль-Беювцы да разиснимъ съврѣменно и онова що споманѫхмы, чи Българскаи борба съ Турцы сѧ простирала почти 75 годины, до конечно имъ падение и чи Страши-мирюва царска порода е истинѫ до тѣхъ послѣдны врѣмана остала, какъ то е забѣлѣжено въ нашы народны лѣтописи. Нѣка кажимъ ѧъ кратцѣ ѫще нѣщо си. Муратова битка и смьрть на Косово поле е ѩвна и знайна. Мурата наслѣдилъ сынъ му Баѩзитъ. Турскы лѣтописци, какъ то и наши, Баѩзиту приписвѭтъ привзитиѧ Търнова града и Никопола, щото падение Търнова града не е могло да бѫди прѣды Косовскѫ биткѫ! Баѩзита наслѣдилъ сынъ му Мухамедъ първый, кои ималъ бой съ Българы. Мухамеда же наслѣдилъ сынъ му Муратъ вторый, въ врѣмани коего е привзѣтъ Костенецъ и Ихтиманъ, какъ то свидѣтьлствува бератъ Михаль беювихъ потомкахъ. Муратъ вторый наслѣдилъ баща си въ 1421. А Страшимирювци и Шишмановъ сынъ, кой отъ Софийскѫ биткѫ е прибѣгнѫлъ въ Видинъ при тѣхъ, ѫще по подирь сѫ сѫществували какъ то е записано въ нашы лѣтописи. Отъ тыѧ сичкы сѧ види ѩсно, и необоримо, какъ е было съ Българы . . . . Наши млади учени Българи, кои живѣѭтъ днѣсь въ Турско и многи отъ тѣхъ почнѫхѫ да учѭтъ турскы писменъ изыкъ, нѣка убърнѭтъ внимание на тыѧ работы да гы издирѭтъ и забѣлѣжѭтъ. Тукъ е найправый и найистинный източникъ за нашѫ повѣстность паденіѧ Българии. Нѣка не мыслѭтъ чи въ европѣйскы списаныѧ щѭтъ наиди нѣщо си съвършенно и право о тому прѣдмету. Европѣйци твърдѣ малкѫ грыжѭ сѫ имали и имѭтъ за тѣхъ работы, а и нити могѭтъ гы удири и узна тѫй, какъ то можи гы изслѣдова единъ Българинъ. Българска стара и нова повѣстность трѣба отъ Българина да сѧ пиши. Българинъ е твърдѣ способенъ да изучи съвършенно добрѣ турскы писменъ изыкъ, какъ то и сичкы другы изыцы; примѣры живы имацы на това и нещѣ другы доказатьлства.